www.virtual-project.eu

KUNIO TSUJI

IL SIGNORE

NEMIRA

KUNIO TSUJI

IL SIGNORE

Original: *The Signore* (1989)

Traducere de:
RODICA ȘTEFAN

Prefață de:
STEPHEN SNYDER

virtual-project.eu

NEMIRA

1995

Prefață

Romanul istoric cere din partea cititorului, mai mult decât alte genuri literare, o cultură specifică fără de care nu poate fi înțeles pe deplin. Lucrând în cadrul unei anumite tradiții naționale, autorul pornește de la premisa că lectorul său cunoaște o serie de personaje și evenimente de bază. Romancierul ia aceste informații și le plasează într-un context mai larg sau le transformă în funcție de intențiile și de dorințele sale. Dar, în ultimă instanță, el pornește întotdeauna de la ceea ce cititorul știe deja. Astfel portretul lui Napoleon zugrăvit de Tolstoi diferă de portretul lui Pierre, pentru că în cazul celui de-al doilea nu știm decât ceea ce ne spune Tolstoi, pe când în cazul celui dintâi vom compara în mod inevitabil caracterizarea pe care i-a făcut-o autorul cu ideile noastre preconcepute despre cine a fost și ce a făcut Napoleon. Fără un minimum de cunoștințe, se pierde ceva din sensul operei.

Cititorul japonez al cărții lui Kunio Tsuji îl va recunoaște imediat în Signore pe Oda Nobunaga, un nume (deși, în mod intenționat, numele acesta nu apare niciodată în roman) care îi va aduce în minte imagini specifice culturii japoneze. Aceste imagini – preconcepute sau prejudecăți – devin, într-un anumit sens, terenul pe care romancierul își construiește opera, iar cititorul străin trebuie să le înțeleagă și el până la un punct, pentru a putea aprecia cum se cuvine romanul.

Oda Nobunaga, tânărul șef al clanului de parveniți Oda – stăpân al provinciei neînsemnate Owari, a fost personalitatea pe umerii căreia a căzut în mod neașteptat povara reunificării Japoniei după mai bine de două sute de ani de război civil. Pentru a duce la bun sfârșit această sarcină dificilă, Nobunaga a fost nevoit să-i supună sau să-i ucidă pe cei douăzeci de seniori (daimyo)

care supraviețuiseră Războiului Onin. Mulți dintre ei – de exemplu Takeda Shingen din Kai sau Uesugi Kenshin din Echigo – aveau propriile lor planuri de hegemonie în țara fărâmițată de lupte. Timp de peste douăzeci de ani, de la instalarea lui la putere în provincia natală, în anul 1559, și până la moartea lui, în 1582, Nobunaga s-a luptat cu seniorii rivali – mai întâi cu fiecare în parte, apoi cu numeroasele alianțe încheiate împotriva lui. Printre oponenții săi s-a numărat și formidabila armată de călugări-soldați desfășurată de secta budistă militantă Ikko, care avea puncte fortificate în toată țara și nutrea o antipatie profundă pentru tânărul și necredinciosul șef militar. Istoria înfruntării dintre Nobunaga și rivalii săi, care constituie tema centrală a romanului, este o poveste plină de surprize și întorsături neașteptate, de retrageri strategice și victorii strălucite. În cele din urmă, Nobunaga a învins. Din poziția lui precară de senior într-o provincie neînsemnată, el s-a ridicat la rangul de stăpân absolut al centrului Japoniei, cea mai importantă parte a țării, și a lăsat un testament politic pe care succesorii săi – Toyotomi Hideyoshi și Tokugawa Ieyasu – l-au folosit pentru a edifica statul japonez modern.

Cititorul japonez cunoaște datele principale ale biografiei lui Nobunaga, la fel cum cititorul european al romanului *Război și pace* are măcar o vagă idee despre campaniile lui Napoleon și încercarea lui nereușită de a cuceri Rusia. Dar Tolstoi se aștepta, în plus, ca lectorul cărții sale sa fie înarmat cu unele cunoștințe de bază despre caracterul lui Napoleon – că se purta, de exemplu, dictatorial și arogant, dar oarecum justificat. La fel, în cazul lui Nobunaga, imaginea populară (și, în aceeași măsură, cea academică) a personajului pune accentul pe mijloacele folosite de el pentru a-și atinge, cu succes, scopurile; de altfel, chiar aceste mijloace au fost condamnate, aproape unanim, ca fiind excesiv de aspre.

Detaliile acțiunilor prin care Nobunaga și-a câștigat reputația sunt descrise foarte viu în această carte și nu le voi povesti aici. În schimb, trei variante de haiku, pe care mulți japonezi le cunosc foarte bine, ne pot da o idee despre cum îl priveau contemporanii săi pe Nobunaga. Poemele descriu cum au procedat cei trei întemeietori ai statului nipon când au fost puși în fața unei păsări ce refuza să cânte. Toyotomi Hideyoshi, succesorul lui Nobunaga și un strateg strălucit, și-a dovedit imediat resursele:

nakanunaraba Dacă pasărea
nakashite miyo Nu vrea să cânte,
hototogisu Încearcă s-o faci să cânte.

Tokugawa Ieyasu, care i-a urmat lui Hideyoshi și a pus bazele îndelungatului șogunat Tokugawa, demonstrează că are o răbdare nesfârșită:

nakanunaraba Dacă pasărea
naku made mato Nu vrea să cânte,
hototogisu Așteaptă până va cânta.

Dar poemul lui Nobunaga spune așa:

nakanunaraba Dacă pasărea
koroshite shimae Nu vrea să cânte,
hototogisu Ucide-o.

Din nefericire pentru Nobunaga, istoricii nu au fost mai blânzi decât creatorii de folclor. Câțiva specialiști au încercat să găsească o justificare pentru faptele sale, însă cei mai mulți sunt de acord cu afirmația lui Sir George Sansom din *Istoria Japoniei*: „Dacă virtuțile lui pot fi puse la îndoială, viciile sunt de netăgăduit. N-a arătat nici măcar o dată vreun semn de milă. Cruzimea lui excesivă a fost evidentă de la începutul ascensiunii

sale politice, când și-a ucis fratele, și până în ultimii ani de domnie, care au fost un măcel neîncetat. A reușit să pună stăpânire pe douăzeci de provincii, cu un preț teribil. A fost o brută lipsită de orice sentimente.” (Vol. II, p. 310).

Kunio Tsuji știe foarte bine că orice japonez va deschide romanul având în fața ochilor portretul unei „brute lipsite de orice sentimente”. Foarte abil, el opune acestor idei preconcepute un narator lipsit de asemenea prejudecăți. Romanul este „scris” în cuvintele unui aventurier italian care ajunge în Japonia însoțindu-i pe misionarii iezuiți. Impresiile lui și, mai târziu, prietenia cu Il Signore, se dezvoltă independent de prejudecățile amintite mai sus. La fel ca misionarii iezuiți ale căror cronici au stat la baza romanului lui Tsuji, naratorul (care nu are nume și care este, în fond, singurul personaj fictiv din carte) vede mai ales latura umană și contemplativă a lui Nobunaga, ba chiar singurătatea deplină a acestuia – trăsături pe care omul de stat le ascundea cu grijă, de teamă ca supușii să nu le interpreteze drept slăbiciuni. Eliberat de ideile preconcepute și în bună măsură necunoscător al subtilităților politice din regatul japonez, naratorul își formează propriile sale opinii despre evenimente și protagoniștii lor. În ochii lui, „bruta” devine o figură tragică, un bărbat rațional, cu spirit analitic, dar condamnat la o perpetuă izolare prin asumarea deplină a unei atitudini de o autoexigență necruțătoare.

Portretul lui Nobunaga zugrăvit de Kunio Tsuji – un Nobunaga foarte diferit de cel din haiku-ul popular și din tratatele de istorie – este complex: om al Renașterii (pentru că povestitorul transferă o parte din imaginea lui despre sine însuși asupra seniorului japonez), erou existențial (aici sunt puse în valoare solidele cunoștințe de literatură franceză ale autorului), și, în sfârșit, o figură profund umană. În această ultimă privință, cartea lui Tsuji reușește o performanță pe care o ating doar cele

mai bune romane istorice: dă viață unui personaj care până atunci exista numai în relatări și date aride.

Sunt dator să le mulțumesc celor care mi-au oferit din timpul și experiența lor în cursul traducerii. Sunt recunoscător autorului pentru încurajări și pentru că a înțeles foarte exact specificul și dificultățile tălmăcirii în altă limbă. Moriyasu Machiko, de la Kodansha International, m-a ajutat obținând cele mai diferite informații, de la armele de foc medievale și până la stilurile chimonourilor. Nakamura Fumiko și Nakamura Akiko au răspuns la nenumărate întrebări în faza finală a traducerii. Stephen Shaw, de la Kodansha, mi-a dat multe sfaturi excelente în privința redactării, iar John Bester a avut amabilitatea de a citi manuscrisul și de a-l îmbunătăți considerabil. În sfârșit, Linda White, care a lucrat cu mine în faza inițială și m-a încurajat în etapa finală, mi-a fost cel mai bun critic și cea mai bună prietenă. Imperfecțiunile rămase cad, desigur, numai în responsabilitatea mea.

Stephen Snyder

Notă: Toate numele din cuprinsul cărții sunt scrise potrivit regulilor japoneze – mai întâi familia sau clanul, apoi prenumele. Seniorul vasal care apare sub pseudonimul Hashiba este de fapt succesorul lui Nobunaga menționat în paginile de mai sus, adică Toyotomi Hideyoshi, care și-a schimbat numele de mai multe ori în cursul vieții sale.

I

Lunga scrisoare aici tălmăcită a fost descoperită în colecția domnului C. Rouziès, un cunoscut bibliofil din orășelul Rodes, aflat în sudul Franței. Manuscrisul, despre care se presupune că este redactat chiar de autorul său, a fost găsit în coperta unui volum rătăcit. Scrisoarea este în italiană, dar traducerea de față se bazează pe versiunea franceză a domnului Rouziès.

Scrisoarea în sine formase deja subiectul mai multor studii. Grafia primelor o sută cincizeci de pagini a fost minuțios comparată cu cea a manuscrisului intitulat *Însemnare a trimisului japonez la Roma din anul 1582* de Diego de Mesquita, care a fost găsit legat împreună cu *Istoria Japoniei* de Luis Frois, (cunoscută și sub numele de manuscrisul *Saldas A*), descoperit de Dorotheus Schilling în 1931; cu toate acestea, studiile efectuate până acum ajung în unanimitate la concluzia că lucrarea de față aparține altui autor. Scrisul de pe ultimele o sută de file este în prezent comparat cu cel din manuscrisele aflate în arhivele Misiunii iezuite din Japonia, păstrate în Biblioteca Ajuda din Lisabona, totuși nu se poate face nicio legătură în ce privește numele autorului sau titlul operei din care au fost extrase.

Este probabil ca și alte cópii ale manuscriselor despre Japonia să fie descoperite în viitorul apropiat în arhivele bisericești din Roma, în Biblioteca Națională din Madrid, în Biblioteca San Lorenzo din Escorial sau prin alte colecții. Faptul că Schilling a găsit, aproape în același timp, două cópii ale *Istoriei* lui Frois, una aflată în colecția lui Paul Saldas, iar cealaltă, în Arhiva colonială din Lisabona, sugerează existența unui număr mare de exemplare similare și faptul că sunt de așteptat și alte descoperiri. Totuși, în ce mă privește, sunt aproape sigur că alte copii ale acestei scrisori nu

vor mai ieși la iveală. Mai multe argumente vin în sprijinul unei asemenea concluzii. În primul rând, autorul scrisorii are prea puțin sau deloc tangențe cu activitatea misionarilor. Nu este membru al Ordinului iezuiților și câteodată este chiar deosebit de critic la adresa bisericii. Acest italian anonim aparține mai degrabă unei alte frății care a apărut în secolul al XVI-lea, și anume celei a aventurierilor. În al doilea rând, scrisoarea nu a fost concepută ca un raport către o instanță oficială, fiind de natură personală. Drept urmare, clerul acelor timpuri a fost tentat să o ignore ca pe un lucru cu totul lipsit de valoare. În al treilea rând, din motive necunoscute – îmbolnăvirea sau poate chiar moartea autorului –, manuscrisul Rouziès nu a mai ajuns niciodată la destinație, ci a rămas în locul unde a fost așternut pe hârtie, la seminarul Sao Paolo din Goa, pe coasta vestică a Indiei. Putem face doar speculații pe marginea faptului că ulterior a fost inserată, oarecum din greșeală, printre alte documente și în cele din urmă a fost introdusă în volumul de care am amintit. În sfârșit, chiar limba în care este redactată scrisoarea face imposibilă descoperirea altor cópii; asemenea documente sunt scrise, de regulă, în portugheză sau în spaniolă, în timp ce această epistolă italiană este aproape un unicat.

Tocmai aceste elemente care sugerează inexistența altor exemplare de același fel m-au încurajat să traduc scrisoarea. Până acum au fost transpuse în alte limbi doar rapoartele oficiale și aride ale misionarilor iezuiți. Însă această neobișnuită epistolă mi s-a părut că deschide o fereastră spre Japonia secolului al XVI-lea dintr-un unghi cu totul inedit și într-o lumină proaspătă și vie.

În final, doresc să mai atrag atenția asupra unui singur aspect: autorul scrisorii a avut rarul privilegiu de a fi martorul nașterii Japoniei ca națiune unită. Dacă semnificația experienței sale

unice nu se desprinde foarte clar din rândurile acestor pagini, cititorul va trebui să dea vina nu pe autorul lor sau pe primul tălmăcitor, ci pe cunoștințele istorice, inevitabil limitate, ca și pe imaginația sărăcăcioasă a subsemnatului.

II

Nu mai țin minte în ce an ți-am scris ultima mea scrisoare. Trebuie să fi fost prin 1573 sau poate un an mai târziu. Dacă îmi aduc bine aminte, am descris pe larg drumul de la Malacca spre regatul Japoniei. Înainte de a-ți scrie amănunțit despre acele ținuturi, trebuie să te înștiințez că, în acest răstimp de un an și mai bine de când mă aflu aici, în Goa, am avut prilejul să găsesc un exemplar al cărții dumitale *Comparație între formele de guvernare din principatele Florenței, Veneției și Neapolelui*. Mărturisesc că am încercat o neobișnuită plăcere să descopăr că ai avut atâta grijă ca în cuprinsul ei să treci aproape în întregime povestea rătăcirilor mele din Nuova Spagna și până departe, în insulele Moluce.

Am fost încântat din mai multe pricini. Mai întâi, deoarece știu mai bine decât mulți alții cât de nesigură e soarta scrisorilor încredințate corăbiilor portugheze; chiar în timp ce-mi scriam obișnuita epistolă, mă încerca îndoiala că va ajunge vreodată la dumneata. Încântarea a fost sporită de caldele dumitale cuvinte de recunoștință: „O amintire de la un prieten, B.F…” Mai presus de toate am fost fericit deoarece am simțit că, folosindu-te de jurnalul meu în cartea pe care ai scris-o, ai răspuns, în felul dumitale, la toate scrisorile mele. Nu mă îndoiesc că ai trimis și multe răspunsuri prin obișnuitele scrisori, dar e la fel de neîndoios că și dumneata știai cât de mică era șansa ca acestea să mă ajungă din urmă pe drumurile mele rătăcitoare prin ținuturi tot mai îndepărtate, așa că te-ai gândit să scrii în carte acele câteva pasaje care îmi erau adresate numai mie – socotind, după părerea mea, că o carte tipărită ce trece prin fața atâtor ochi își poate afla drumul către mine mult mai ușor. Gândul dumitale a fost înțelept. Sunt

sigur acum că rândurile mele au ajuns la dumneata, ba chiar că le-ai citit cu plăcere.

Sunt, de asemenea, încredințat că ai primit scrisoarea pe care am trimis-o din Hirado. De atunci nu am mai aflat nici răgazul, nici dorința de a face însemnări. Am fost cu adevărat copleșit de întâmplările la care am fost martor în anii ce au urmat după ultima mea epistolă. Cu toate că în tot acest timp petrecut în regatul Japoniei am ajuns să cunosc doar o părticică din ceea ce era de cunoscut și deși chiar și această fărâmă mi se pare ciudată și neobișnuit de complicată, nu este mai puțin adevărat că aici, poate pentru prima oară în viața mea, am simțit că aș putea afla vreun sens în existența omenească.

În Nuova Spagna, după cum știi, m-am aflat în slujba guvernatorului Harra. La ordinele sale am cutreierat săptămâni întregi prin văi secate, sub soarele arzător, ca să înăbuș vreo răscoală. Ostenii mei au fost chinuiți cumplit de căldură și de umezeală, de friguri și de foame. În timp ce ne croiam drum prin mlaștini înșelătoare, vedeam cum, pe zi ce trece, roșeața sănătoasă din obrajii tinerilor luptători se topește, până când au ajuns să arate cu toții ca niște schelete gălbejite și se târau ca moșnegii; la capătul puterilor, se împleticeau, gemând și gâfâind, părând niște marionete plăsmuite din lut. Am rămas totuși credincios ordinelor guvernatorului, și cu toate că rândurile noastre se subțiau îngrijorător din pricina fugarilor, bolnavilor și înecaților, am refuzat să mă întorc, pentru că am văzut în aceste suferințe un semn al încercărilor la care mă supunea destinul.

După ce am împlinit aceste isprăvi, dorința de a mă înfrunta încă o dată cu destinul m-a purtat pe mare. Dezamăgit de soarta conchistadorilor, m-am hotărât să părăsesc rândurile ofițerilor și să mă alătur unei flote spaniole ce se îndrepta spre insulele Moluce. De-abia acum înțeleg însă că nerăbdarea de a-mi urma destinul oriunde mi-ar fi

îndreptat pașii a fost mult mai puternică. Și pot depune mărturie, de asemenea, că atotputernicul Pacific nu-l dezamăgește pe cel pornit în căutarea soartei sale, căci întinderea sa uriașă, nemăsurată, este însăși oglinda în care ne privim soarta. Am petrecut zece ani pe mare, și cu toate acestea, până în ziua de azi nu sunt în stare să ascult netulburat scârțâitul catargului înainte de furtună, nu pot îndura să urmăresc goana norilor întunecați sau să simt tălăzuirea mării. În asemenea clipe, simt o cămașă de gheață strângându-mi pieptul iar inima îmi bate nebunește. Priveliștea nesfârșitei mări, atât de pustie după o lună întreagă în care orizontul nu a fost sfâșiat de niciun petec de pământ, mă făcea de fiecare dată să simt o sfârșeală de negrăit; ți se pare că ai ajuns la capătul lumii, și ești silit să aștepți acolo să se stârnească vântul. În astfel de clipe, până și cel mai înrăit lup de mare regretă amarnic că s-a încumetat la o asemenea călătorie nesăbuită. Dar tocmai pentru astfel de clipe alesesem (dacă acesta este cuvântul potrivit) viața de marinar; doar în aceste momente simțeam că-mi îndeplinesc dorința sinceră de a mă lua la trântă cu soarta.

Nu ești străin, bunul meu prieten, de chipul crud în care „soarta” m-a hărțuit din acele clipe îngrozitoare când mi-am ucis soția și pe iubitul ei pe o străduță din Genova. De îndată ce s-a înfăptuit crima și am văzut limpede ca lumina zilei capcana în care intrasem, m-am hotărât să nu mă supun destinului orb, ci să mă lupt din răsputeri să-l birui. Și de atunci a început totul – oarecum la voia întâmplării – prin nesupunerea în fața legilor și încălcarea tradițiilor filistine ale cetății noastre de baștină. Într-un cuvânt, am fugit, mi-am luat tălpășiță.

Nu cred câtuși de puțin că încerc să mă înșel pe mine însumi când spun că această hotărâre a fost mai mult decât o scuză pentru a scăpa din fața justiției și de a-mi salva pielea. Chiar și acum îmi

dau seama că un alt soi de dreptate lucrează în aceste împrejurări. Mi se pare, în ordinea firească a lucrurilor, că trădarea soției mele și a acelui om cerea moartea lor drept ispășire, iar mântuirea cumpărată cu viețile lor nu a fost a mea, ci a iubirii înseși. Dacă aș fi văzut în fapta mea o crimă, dacă m-aș fi supus legii, ar fi însemnat, cred, să mânjesc însăși dragostea și, o dată cu ea, respectul față de mine ca făptură omenească. Prin asemenea hotărâre, dacă aș fi socotit că fapta mea a fost fără voie – sau, încă și mai rău, că o soartă sinistră mi-a impus-o – ar fi însemnat să mă lepăd de libertatea mea de a înfăptui sau a simți acea puternică tulburare care m-a îmboldit în gestul meu. Am ucis-o pe soția mea și pe amantul ei cu toată violența iubirii mele; fapta mea a fost o alegere dictată de liberul meu arbitru.

Fugind din Genova m-am îndreptat spre Lisabona. Acolo am trudit ca hamal, dormind prin ungherele magaziilor de pe chei. Am rătăcit prin oraș ca orice pierde-vară, biciuit uneori în treacăt de vizitii grăbiți, luat în râs de femeile de pe stradă. Am învățat să mă umilesc, să cerșesc prin cârciumi, ba m-am înjosit până într-atât încât să fur din piețe. După cum vezi, prietene, acum eram nu doar ucigaș, ci și cerșetor și hoț. Mi-am luat locul printre cele mai nemernice făpturi din scursura societății. Dar, întrucât îmi alesesem acest drum de unul singur, îmi spuneam că rămăsesem credincios hotărârii mele de a înfrunta pumnul de fier al destinului. Ajunsese o adevărată obsesie să mă conving că, departe de a mă lăsa strivit, eram propriul meu stăpân. Încetasem să fiu mânat încoace și încolo, luasem frâiele în mâinile mele și mă îndreptam, pas cu pas, spre ținta aleasă de mine. Sau cel puțin așa mi se părea. În același timp eram silit în fiecare clipă de slăbiciune omenească să-mi țin mintea trează în lupta cu destinul. Orice poticnire, temere sau lipsă de încredere ar fi

răsturnat totul și atunci aș fi lăsat soarta triumfătoare să mă înșface și să mă dea gata.

Una din urmările deosebite ale acestui fel de a gândi era pornirea de a vedea chiar și în cele mai groaznice necazuri și nenorociri întâmplări pe care le voisem, ba chiar le dorisem nespus. Dacă mă împiedicam de vreo piatră pe stradă, era pentru că așa îmi dorisem eu. Dacă vreun vizitiu mă biciuia și apoi îmi fura tot ce aveam, trebuia să fie o urmare a voinței mele. Era o întrecere nebunească – oricât de nemiloase erau împrejurările, mă năpusteam cu furie înainte strigând: „Nu! Eu am vrut să se întâmple așa!”

Și când m-am îmbarcat la Lisabona spre Lumea Nouă mi-am spus în sinea mea, pentru a-mi salva onoarea, că nu fugeam pur și simplu, ci făceam o prinsoare. Ar fi fost mai simplu să-mi satisfac orgoliul gândind că porneam în căutarea unor ținuturi depărtate. Mai degrabă simțeam înăuntrul meu ceva ce trebuia apărat cu cea mai mare grijă. Viața mea urma să fie o lungă bătălie pentru apărarea ființei mele lăuntrice. Această luptă m-a adus, după multe vicisitudini, spre țărmurile nebănuite ale Japoniei și tot ea m-a făcut să rămân aici. Acum, când îmi reamintesc toate aceste împrejurări, de la mare depărtare în timp și spațiu, trebuie să-ți mărturisesc, prietene, că mă simt încă stăpânit de un soi de teamă plină de venerație.

În urma șederii mele îndelungate în Japonia, am dobândit meșteșugul de a vorbi această melodioasă limbă de la Soare Răsare, pe care acum le-o predau preoților ce urmează să devină misionari. Locuiesc și predau aici, la seminarul din Sao Paolo. Din odaia mea văd puternicele ziduri care încercuiesc Goa cu un brâu de un alb strălucitor. În timp ce scriu, soarele arzător aruncă umbre lungi pe ulițele în care măgărușii stau încremeniți, cu capetele plecate în arșița după-amiezii. Pe ziduri se zărește, ca un punct negru, un paznic ce se mișcă încoace și încolo; cel puțin el simte briza dinspre mare.

Deasupra acoperișurilor cenușii ale orașului văd biserica Sfântului Francisc și palatul viceregilor Indiei. Clădirile și străduțele înghesuite dintre ele sufocă mica noastră insulă, Dincolo de strâmtori, regatul Goa și cupola șubredă a unei moschei se disting clar pe fundalul albăstrui al munților.

Aici nu sunt ierni, nici primăveri, nici toamne adevărate. Doar căldura unei veri eterne, suspendată ca o pâclă strălucitoare deasupra mării. Aici orele se scurg încet, anevoios. Până să se înalțe soarele, glasurile femeilor răsună dinspre izvorul de la poalele dealului, sub clădirea seminarului. Curând însă și ele amuțesc și numai bâzâitul mușt elor și murmurul îndepărtat al mării tulbură pacea adâncă a odăii mele întunecate.

În ultimele trei luni n-a mai trecut pe aici nicio corabie portugheză. Nu se aude nimic despre „Santa Maria", care întârzie nespus de mult. Oricum, sosirea ei nu mi-ar aduce cine știe ce mângâiere. Am obosit: de atâta căldură și de trândăveală, dar, cu deosebire, de golul căscat în sufletul meu și care nu va fi umplut niciodată. Acest simțământ mă tulbură de mult timp; prima dată l-am cunoscut în regatul Japoniei, și de atunci mă hăituiește întruna. Mă seacă la inimă. Sunt clipe când mi-ar plăcea să întocmesc studii despre guvernarea și obiceiurile Japoniei, pe care să ți le trimit – dar pustiirea sufletească îmi alungă voința de a mă apuca de o asemenea trudă. Tot ce pot spera este să am puterea de a-ți scrie despre ceva inefabil pe care simt că l-am pierdut, deși a mai rămas o urmă din ceea ce am descoperit cândva în această viață zadarnică…

Am pășit pentru prima dată în acea împărăție în vara anului 1570. Pe măsură ce barca desprinsă de pe corabie se apropia de țărm, vedeam oamenii fugind spre plajă să ne întâmpine; aduceau cu ei o cruce. Câțiva purtau mătănii, iar pe chipurile lor se putea citi cât de însemnată li se părea această clipă. M-am numărat printre primii care au debarcat,

întrucât primisem însărcinarea să-i însoțesc pe părintele Cabral și pe părintele Organtino pentru a ajunge cu bine pe acest pământ unde urmau să-și continue misiunea de a-i creștina pe păgâni.

Satul unde ajunsesem se numea Kuchinotsu, un cătun pașnic și îngrijit, cu case curate, așezat pe un mic braț liniștit de mare. Satul Shiki, pe care l-am străbătut mai târziu, era o așezare foarte asemănătoare. La Shiki se aflau mai mulți călugări japonezi care vorbeau curgător portugheza, iar la mică depărtare de sat se înălța bisericuța. Prima mea impresie despre japonezi a fost cea a unor omuleți palizi, curtenitori, care zâmbeau cu multă ușurință și erau foarte curați și îngrijiți. Aceeași impresie am păstrat-o și mai târziu, în afara constatării că amabilitatea și politețea japonezilor sunt deseori umbrite de un soi de dispreț și de un aer de superioritate, o îmbinare de trăsături ce nu se întâlnește prea des la locuitorii Europei.

În spatele bisericuței din Shiki, într-o odaie cufundată în umbră, părintele Torres zăcea pe patul de suferință. Sosise pe aceste tărâmuri cu prima misiune condusă de Francis Xavier – un călugăr cu mintea îndreptată spre politică mai ales – care acum păstorea treburile bisericești în Goa și Malacca. De peste douăzeci de ani, după cum aveam să aflu, Torres se hrănise doar cu puțin orez, ridichi uscate și fiertură de legume; fusese bătut de furtuni, alungat de răscoale, atacat de călugării budiști și disprețuit de săteni. Dar în ciuda tuturor neplăcerilor, întemeiase în cele din urmă această singură parohie în insula Shimo (cunoscută și sub numele de Kyushu) și călătorise până în capitala Japoniei. Acum, la auzul veștii despre sosirea lui Cabral și a lui Organtino, se mai întremase puțin și plânsese de bucurie la vederea prietenilor săi.

— Bine ați venit! Bine ați venit! murmură bătrânul.

Chipul lui, ars de soare și atât de zbârcit încât abia mai semăna a chip de european, era scăldat de

lacrimi. Fără să mai aștepte nicio clipă, își exprimă părerea de rău că dăduse greș în împlinirea speranțelor pe care Marele Secretar al ordinului și ceilalți frați și le puseseră în acest tărâm, unde Iisus Hristos era încă necunoscut.

Era o împărăție, după cum ne-a povestit, bântuită de vrajbă, ignoranță și prejudecăți.

— Sunt bătrân și bolnav, ne-a spus. Nu voi mai fi în stare să ies pe străzi să-i chem pe oameni spre dreapta credință. Am înfăptuit prea puțin, și acum sunt neputincios. Dar nu aceasta este durerea mea cea mai adâncă; o altă grijă mă apasă, frații mei. Călugărul Frois a rămas singur în Miyako, capitala acestui ținut – singur să păstorească sufletele credincioșilor de acolo. M-aș simți mult mai mângâiat dacă ar primi de îndată ajutor. Acolo este mare nevoie de călugări. Fraților! Vă implor, trimiteți pe cineva la Miyako!

Nu peste mult timp, l-am auzit pe bătrânul Torres repetând adesea aceste cuvinte. Poate că mintea îi slăbise de bătrânețe, dar chiar dacă puterile îl lăsau pe zi ce trecea, el se agăța mai departe de dorința lui veche de a-și ajuta tovarășul din capitală. De câte ori primea pe cineva, își înnoia rugămintea, aproape ca într-un delir. În cele din urma, la îndemnurile sale repetate, părintele Cabral a luat hotărârea de a-l trimite la Miyako pe Organtino, deși acesta nu-si revenise pe deplin de pe urma bolii care îl lovise în timpul călătoriei.

Părintele Torres a murit în a doua zi a lui octombrie, la patru luni după sosirea noastră. Trupul, tăbăcit de soare și împuținat de vârstă, părea să se fi chircit ca o mumie. Ochii înfundați în orbite lăsau să se vadă pacea deplină a unui suflet izbăvit de o nesfârșită agonie. În timp ce contemplam chipul bătrânului, m-am pomenit gândindu-mă, nu fără temei, la Organtino.

Părintele Organtino Gnecchi-Soldi era și el, în felul său, un om remarcabil. Se născuse într-o familie de țărani, printre dealurile din Brescia, nu

prea departe de Genova. Vesel și nepăsător din fire, se purta după cum îi era înclinarea, dar înfățișarea lui nu se potrivea acestei naturi, întrucât era cam firav la trup. În timpul călătoriei dinspre Goa, suferise de rău de mare, insolație și colici, petrecându-și cea mai mare parte din timp în cabină. Faptul că în ciuda tuturor acestora reușise să-și îndeplinească îndatoririle zilnice de creștin se datora, fără îndoială, împrejurării că se afla alături de conducătorul misiunii de pe lângă parohia din Japonia, arhiepiscopul Francisco Cabral.

Cabral însuși era un aristocrat. Sever, aspru din fire, nu era din soiul celor care-și privesc cu indulgență semenii. Era amenințător de înalt, cu ochii cenușii pătrunzători și nas acvilin. Buzele îi erau subțiri, iar pielea arsă de lungul drum pe mările Sudului. În totul, înfățișarea lui amintea mai degrabă de un cavaler medieval cu înclinații ascetice decât de un călugăr. Îi făcea plăcere să-i ocărască pe marinari – inclusiv pe mine – ca pe cei mai josnici oameni de pe fața pământului; bănuiești, așadar, de ce nu mi-a plăcut niciodată prea mult. Cu toate acestea, am fost nevoit să-i recunosc o anumită forță spirituală și un dar înnăscut pentru discursul moral și predică. În clipele în care își folosea talentul, elocvența lui vestejea păcatele omenești, iar cuvintele lui stârneau imagini vii și colorate ale iadului, dar felul cum o făcea vădea o aroganță inutilă.

Organtino era plămădit din cu totul alt aluat. Avea o fire prietenoasă, care te chema la mărturisiri, o inimă deschisă, care accepta totul și toate – chiar și pe unul ca mine, deși nu eram câtuși de puțin credincios sau pe cale să devin astfel. Ochii lui rotunzi îl întâmpinau pe fiecare cu o privire caldă. Poate pentru că era de prin părțile mele, am simțit o puternică prietenie pentru el chiar din clipa când ne-am întâlnit în Goa. Mai târziu, când am intrat într-un mare bucluc din pricina jocurilor de noroc și a încăierărilor în care

am rănit pe trei dintre rivalii mei, el a fost cel care m-a scăpat, cu mare greutate, și a mușamalizat întreaga afacere. Fără sprijinul său, aș fi fost alungat de pe corabie și mi-aș fi sfârșit zilele într-o colonie penitenciară pe una din insulele Moluce. Mărturisesc acum cu mâna pe inimă că numai tăria băuturilor, ce mi s-a urcat la cap, a fost pricina acestei încurcături.

Drumul dinspre Goa a durat câteva luni bune, timp în care Organtino a căpătat un beteșug după altul, fiecare părând mai îngrozitor decât celălalt. Până să ajungem în Japonia l-am îngrijit aproape clipă de clipă și numai teama pentru sănătatea lui m-a făcut să-l însoțesc până la Shiki.

Așa se întâmplă că am fost de față la moartea părintelui Torres. La aflarea tristei vești, japonezii creștinați s-au aruncat plângând pe podeaua bisericii lor, iar clopotul a răsunat solemn în întregul port.

Cu toate acestea – ca să-mi reiau firul povestirii – nu pot spune că am zărit pe fața pământie a lui Torres, în ochii lui cufundați în orbite trăsăturile unui om care își trăise viața din plin, ci, mai degrabă, pe cele ale unuia care trudise dintr-un neștirbit simț al datoriei față de cineva sau ceva, a cărui viață fusese chinuită și temătoare. Destul de ciudat, chipul lui împrumutase ceva – ce anume, n-aș putea spune – din trăsăturile prietenoase și blajine ale lui Organtino. Ceva ce îmi amintea de zâmbetul ușor crispat care flutura pe buzele lui Organtino, chiar când îi era groaznic de rău, și de felul cum încerca, până și atunci, să găsească vreo glumă care să mă înveselească.

Nu cred că mai este nevoie, prietene, să-ți spun că nu eram eu acela care să-și piardă vremea scotocind prin întortocheata viață spirituală a acestor oameni care au ales să-i convertească pe locuitorii unor tărâmuri necunoscute – deși eram cât se poate de sigur că nu erau de compătimit, oricum, nu de unul de teapa mea. În timp ce mi se

părea ciudat și tulburător să fiu martor la suferințele pe care le îndurau Torres și Organtino din pricina devoțiunii lor sincere, eram nedumerit în fața unei asemenea credințe oarbe. Îmi aducea aminte de privirea încrezătoare pe care o zărisem odată în ochii unui câine străpuns de săgeata rătăcită din arcul stăpânului său. Deși pe moarte, se împleticea spre stăpân: mut, nedumerit, târându-și măruntaiele, dar cu ochii plini de credință tăcută.

Din nefericire, Organtino avu ocazia să-și arate acest fel de devoțiune, căci, în drumul său de înapoiere spre Kuchinotsu, venind de la Shiki, a fost atacat și snopit în bătaie de o ceată de necredincioși. De fapt tocmai această întâmplare m-a determinat să acționez. Avusesem nenumărate neînțelegeri cu căpitanul corăbiei. Mai mult, acum că preacuvioșii părinți puseseră piciorul cu bine pe țărm, nu mai aveam alte îndatoriri pentru călătoria de înapoiere. Pe de altă parte, nu aveam nici vreun motiv anume de a rămâne în Japonia, dar fața mânjită de sânge a lui Organtino în timp ce îl purtau pe brațe în biserică m-a făcut să mă hotărăsc. Cu toate că nimic nu mă obliga să mai rămân, m-am hotărât deodată să-l conduc pe acest copil al Bresciei până în capitală.

Atacul asupra lui Organtino avu urmări și asupra celorlalți din grupul nostru. Pentru părintele Cabral a fost doar o confirmare a părerii pe care și-o formase de la bun început, cu toată aroganța unui nou-venit, și anume că nu era nicio diferență între locuitorii acestui imperiu și cei din împrejurimile așezărilor din Goa sau Malacca. Se agățase de această idee, în ciuda tuturor dovezilor privind virtuțile acestei țări, care fuseseră trimise la seminarul Sao Paolo de către frații călugări Xavier, Torres și Vilela. Refuza să mănânce alături de călugării japonezi, ca să nu mai vorbesc despre simplii enoriași, iar felul său de trai se deosebea prea puțin de cel al unui nobil portughez. De pe masa lui nu lipseau niciodată brânza, carnea sau

vinul, lucru cu atât mai demn de remarcat cu cât se știa că Torres se hrănea doar cu orez, puțin mei și ridichi uscate, și trăise în tovărășia țăranilor și cerșetorilor.

Dar mă abat de la firul povestirii. Chiar după nenorocirea ce i se întâmplase, Organtino nu părea cu totul dornic să primească să-l însoțesc. Un timp mă îndemnase să mă întorc acasă cât mai curând posibil, iar când i-am spus că mi-ar face plăcere să merg cu el până la Miyako, mi-a repetat același sfat.

— Tărâmul nostru de baștină s-a schimbat mult în ultimii ani. Nu vrei să-l mai vezi o dată? Și ca să-ți spun mai de-a dreptul, prietene – deși te-ai oferit să mă însoțești ca apărător –, nu prea văd cum ai putea să-i pui pe fugă de răufăcători.

Nu i-am răspuns pe dată, ci l-am condus în spatele bisericii, la o grădină mare de legume, mărginită pe o latură de un zid de piatră. De zid am rezemat un medalion de argint, gravat cu o imagine a sfântului patron al Genovei, pe care îl purtam cu mine. Îndepărtându-mă cu cincizeci de pași de zid, mi-am luat archebuza din raniță, am încărcat, am ochit și am apăsat pe trăgaci. Arma a bubuit, iar discul de argint a țâșnit în aer. Am adunat ce mai rămăsese și i-am arătat lui Organtino.

— Privește, te rog, asta e tot ce a mai rămas din Genova pentru mine, și eu nu am altă cale decât de a merge împreună cu dumneata.

Se poate să fi amintit într-o scrisoare anterioară că pe vremea când mă aflam în Noua Spanie am studiat nu numai topografia și știința fortificațiilor, ci și trasul la țintă. Eram atât de prins de această îndeletnicire, încât ajunsesem să nimeresc un dublon de aur de la cincizeci de pași.

Așa cum sperasem, Organtino a fost adânc impresionat:

— Și unde, mă rog, a învățat un simplu marinar un asemenea meșteșug?

Chiar după această dovadă, șovăia încă să mă lase să vin cu el. În cele din urmă mă îngădui în preajma lui doar până în capitală, scoțând de la mine promisiunea că în anul următor, de îndată ce o corabie portugheză avea să sosească, mă voi îmbarca și mă voi întoarce imediat în Europa. În acele clipe mă simțeam dornic să mă țin de o asemenea făgăduință.

Nu am luat parte la niciuna din întâlnirile unde s-a pus la cale misiunea lui Organtino în capitală, și nici nu știu ce ordine primise însuși părintele Cabral în aceasta privință. Știu doar că Organtino, deși nu se pusese pe deplin pe picioare după boală, primise instrucțiuni să plece imediat după înmormântarea părintelui Torres. În afară de noi, mai mergeau doi călugări japonezi și vreo cinci oameni care să ne poarte calabalâcul. Am pornit la drum pe o corabie de la Luchinotsu și, după o îndelungată ședere în Hirado, am urmat drumul pe uscat până la Funai, unde încă o dată am luat calea mării.

Călătoria a fost în cea mai mare parte liniștită, deși nu au lipsit peripețiile. Unul dintre pasagerii ce s-au urcat pe corabie la Funai i-a spus cârmaciului că nu va sta alături de niște păgâni și că noi ar fi trebuit să nu-i primim. Atunci, o femeie însărcinată începu să țipe că va naște un monstru drept pedeapsă de a fi stat alături de necredincioși, și i-a îndemnat pe ceilalți să ne arunce în mare fără întârziere. În două sau trei rânduri, câțiva bărbați s-au apropiat de noi, vădit puși pe ceartă, dar lucrurile nu au mers atât de departe încât să fiu nevoit să scot arma. Ceilalți călători au fost chiar binevoitori, mai ales o bătrână ce s-a oferit să împartă cu noi prânzul ei de orez înfășurat în frunze.

Pe drum, Organtino ne-a vorbit despre împărăția Japoniei, prin care tocmai treceam. Nu era prima oară când îl auzeam perorând pe marginea acestui subiect. În timpul lungii călătorii de la Goa vorbise

întruna, cu o intensitate febrilă, inspirându-se din voluminoasele rapoarte trimise din Miyako sau Bungo la Goa sau Coimbra de către predecesorii săi: Gaspar Vilela, Luis Frois, Luis de Almeida și alții care fuseseră în capitală după Torres. În afara străduinței lor pentru treburile misiunii, acești oameni studiaseră cu sârg viața acestui ținut: istoria, obiceiurile, moravurile, mâncarea, îmbrăcămintea, arhitectura, politica, organizarea administrativă, geografia și mai ales religia cunoscută sub numele de budism.

Dar de abia în timpul acestei călătorii pe liniștita mare interioară am început cu adevărat să urmăresc înțelesul vorbelor lui Organtino. Folosea cuvinte care sunau ciudat în urechi – „Danjo", „Kubo-sama", și alte asemănătoare – până când, în cele din urmă, deveni limpede că erau numele unor căpetenii puternice care se aflau la obârșia luptelor ce învrăjbeau capitala. Organtino vorbea despre politica împărăției cu multă aprindere, deși acum îmi apare clar că în acele zile nu putea să înțeleagă pe deplin toate amănuntele dușmăniilor și alianțelor.

După zece zile petrecute pe mare, am ajuns, în sfârșit, la Sakai. Portul era apărat de un dig de piatră, la capătul căruia fusese ridicat un far. Portul era plin de corăbii și jonci cu steguleţele colorate de la catarge fluturând în aer în timp ce brăzdau apele încoace și încolo. Pretutindeni era o forfotă nemaipomenită: corăbiile se grăbeau spre cheiuri, bărbații strigau, iar clopotele răsunau. În timp ce ne apropiam de dig, am zărit un bărbat care ne aștepta. Era părintele Lorenzo, un bătrân scund de statură, cam măsliniu la față, șchiop și chior, dar cu o privire pătrunzătoare în ochiul rămas teafăr.

Organtino îmi povestise o mulțime de lucruri despre acest călugăr. Fusese unul dintre primii japonezi convertiți la creștinism. Odată botezat, se dăruise trup și suflet treburilor misiunii, împărțind cu părintele Torres toate încercările prin care

trecuse acesta. Când i-am dat vestea morții părintelui Torres, lacrimile i se revărsară, din ochiul limpede, ca și din cel veșted.

Am fost conduși către reședința impunătoare a unui negustor, aflată pe ulița principală din Sakai. Proprietarul, un om de afaceri influent care făcea parte din consiliul orășenesc, se dovedi un personaj impunător, mulțumit de sine, ale cărui purtări alese, dibace și lunecoase îmi aminteau de bancherii și burghezii din Genova. De fapt asemănările dintre cetățenii de vază din Sakai și tovarășii lor din orașul meu de baștină îmi păreau tot mai mari pe măsură ce timpul trecea. Erau oameni mândri, chiar trufași. Fiecare lucru de îmbrăcăminte pe care-l purtau era din țesăturile cele mai scumpe și te făcea să te gândești la căutarea cu stăruință a plăcerilor trupești. Nu trebuie să-ți mai spun, prietene, că departe de a trezi în mine dorul de casă, aceste asemănări îmi stârneau o anume silă, pentru că orașul mi se păru dintr-odată că respira aceeași atmosferă care o îndemnase pe nevastă-mea să-mi fie necredincioasă.

Pentru câtva timp, eram silit să trăiesc însă cu aceste simțăminte, iar Organtino, să-și amâne dorința arzătoare de a porni de îndată spre capitală. În cele din urmă, nu ne-a fost cu putință să plecăm imediat din Sakai, pentru că Lorenzo nu venise doar să ne întâmpine, ci și să ne roage să mai zăbovim un timp. Capitala, după spusele lui, era cuprinsă de tulburări cumplite, în care două forțe vrăjmașe erau încleștate într-o bătălie înfricoșătoare pentru a pune mâna pe oraș. Cartiere întregi fuseseră jefuite pe rând, iar cătunele aflate la marginea cetății fuseseră arse până la temelii. Fumul negru învăluia necontenit soarele, în timp ce oșteni călări, adevărate apariții sinistre, bântuiau pe ulițe. Orașul era cuprins de panică; în dangătele înnebunitoare ale clopotelor, locuitorii își părăseau casele, cei mai norocoși ducându-și avutul în

trăsurici, ceilalți îngropând averile în pământ pentru a scăpa doar cu viața, iar cei mai mulți rămâneau pe străzi să plângă și să jelească neajutorați.

— Părintele Frois se mai află încă în capitală? îl întrerupse Organtino, ridicându-și glasul fără voie.

— Da, răspunse Lorenzo. Tocmai în astfel de vremuri cei credincioși au nevoie de el. S-a dus dinadins la curte să ceară protecție pentru biserică, și a adus mângâiere creștinilor din toate colțurile cetății. A deschis din nou biserica părăsită, folosindu-se de vechile obiecte rituale pentru a săvârși liturghia. Dacă Padre Frois ar fi ținut să părăsească orașul Miyako acum, i-ar fi lipsit pe oameni de reazem sufletesc, iar biserica, pe care am înălțat-o cu atâta sudoare, s-ar nărui, fără îndoială, lipsită de acest stâlp al credinței. De aceea, continuă Lorenzo grăbit, de teamă parcă să nu fie întrerupt din nou de Organtino – *padre* m-a trimis aici. Ca unul care am lucrat cot la cot cu el, cred că pot să fiu sincer. Mi-a cerut să vă spun că îi veți fi de prea puțin folos în capitală, atâta timp cât nu sunteți încă în stare să vorbiți această limbă și nici nu cunoașteți starea lucrurilor de aici. Este de părere că, mai întâi trebuie să stăpâniți cât de cât limba japoneză și să dobândiți o înțelegere mai adâncă a chestiunilor de politică. Drept pentru care vă roagă să mai zăboviți aici un timp, alături de mine.

Organtino șovăi.

— Un asemenea sfat este potrivnic instrucțiunilor date de arhiepiscop, părintele Cabral. El este conducătorul misiunii și mi-a poruncit să pornesc la drum fără întârziere…

— Știm prea bine că vă cerem ceva împotriva însărcinării primite. Tocmai de aceea m-a trimis *padre*. De mult timp am auzit de minunata putere de judecată și voința puternică arătate de părintele Cabral. Cu toate acestea, nu uitați că a sosit de prea puțin timp în țară și că nu a fost de față la

pojarul care a cuprins capitala. Îndrăznesc chiar să spun că nu poate înțelege aceste chestiuni la fel de clar ca Padre Frois. Vă implor să vă supuneți rugăminții părintelui și să nu plecați din Sakai. Toate urmările rămân în seama noastră.

În cele din urmă, n-aveam altă soluție decât să poposim pentru mai mult timp în Sakai. Ne-am mângâiat la gândul că, cel puțin, aici găseam un loc sigur în acele vremuri. Orașul ea înconjurat de un șanț adânc, plin cu apă, în spatele căruia se înălțau ziduri groase, iar intrarea era păzită de porți solide. Podurile de peste șanț se ridicau noaptea, iar corpurile de gardă erau păzite de mercenari. Într-adevăr, fortificațiile păreau să rivalizeze cu acelea din Veneția. O altă împrejurare și mai prielnică nouă a fost faptul că locuitorii din Sakai, așa cum ni s-a spus, nu erau răuvoitori față de creștini. Rătăcind prin împrejurimi, ne-am făcut o părere despre întocmirea orașului. Două străzi largi se încrucișau în centru, cartierele astfel formate fiind întretăiate de străduțe mai mici, ca o tablă de șah. De-a lungul străzilor mari erau înșirate prăvălii scumpe și piețe pline de zarvă. De-a lungul țărmului se întindeau piețele de orez și pește, ca și magaziile de cherestea. Străzile forfoteau de oameni, unii trecând grăbiți, alții încărcând și descărcând cărucioarele, încheind afaceri sau doar sporovăind. În drumurile mele prin oraș am văzut tot felul de meșteșugari: fierari, boiangii, țesători, spițeri, cămătari și tipografi care meștereau la tiparnițele lor de lemn. Mai de vază mi s-au părut armurierii, ale căror prăvălii pline de săbii și puști se aflau cu zecile în cartierele dinspre miazănoapte. Aici focurile duduiau, iar lucrătorii băteau foi de oțel și îndoiau bare de fier. Dincolo de fierării, în marginea cea mai de nord a orașului, se întindeau o câmpie prăfoasă, năpădită de bălării, unde armurierii își încercau muschetele pe ținte rezemate de un perete gata să se năruie.

Când Lorenzo a început să ne arate orașul, am băgat de seamă că toți locuitorii păreau deosebit de grăbiți. Am aflat că afacerile le mergeau foarte bine mulțumită războiului dus în capitală. Făurarii de arme îndeosebi munceau zi și noapte în schimburi, foalele și ciocanele nu se opreau nicio clipă. Căruțele încărcate cu munți de mărfuri se mișcau, grăbite între port și magazii, iar întreaga suflare a orașului zorea încoace și încolo, stăpânită parcă de diavol.

Am reușit o dată să oprim câțiva trecători, doar cât să-i întrebăm de ce erau atât de grăbiți. Răspunsurile, date cu un amestec de nerăbdare și plictiseală, sunau întotdeauna la fel: seniorul din Owari cheltuia sume uriașe pe provizii și muniții pentru campania sa, așa că se puteau scoate bani frumoși. Când am insistat să aflam cine era acest senior și ce fel de om era, răspunsul se dovedea invariabil: cel mai crud și crunt războinic din câți fuseseră vreodată. Un negustor ne-a spus încruntat că seniorul din Owari îi ucisese fratele, îi izgonise unchiul și își măcelărise propriii vasali. Mai mult încă, ne-a asigurat el, acest om se bucura pur și simplu făptuind crime.

— Când pornește la război, continuă el, nu are pic de milă, având grijă ca dușmanii să fie doborâți până la ultimul om. A dat foc multor cetăți și a distrus templele lui Buddha. Este stăpânit de duhuri rele – poate că el însuși este geniul răului. Numai gândul la el mă face să mă cutremur… Când a venit aici, la Sakai, să ceară un bir de douăzeci de mii de *kan* pentru cheltuielile de război, sfatul orașului l-a refuzat hotărât. Am tras podurile, am zăvorât porțile și am înălțat întăriri. Ne-am pregătit cu toată suflarea să punem mâna pe arme în apărarea cetății. Dar a fost mai rău decât cea mai neagră presimțire. Seniorul din Owari avea pregătiți cincizeci de soldați gata de luptă în capitală, așteptând cel mai mic pretext să ne atace. Seniorii din Miyoshi și Tango, cât de necruțători

erau, nu s-au purtat nici pe jumătate cu atâta cruzime precum cel din Owari. La sosirea lui până și zeii o iau la fugă, iar Buddha dispare, lăsând în urmă foc și sânge. Este o fiară cu chip de om!

Negustătorul vorbea repede și agitat, uitându-se tot timpul în jurul lui, de parcă s-ar fi așteptat dintr-o clipă în alta să apară acest monstru. Apoi se opri dintr-odată și plecă grăbit mai departe.

Spusele lui mă lăsară încremenit. Nici măcar Cosimo de Medici, nici Nero chiar, sau Nabucodonosor, nu treziseră o asemenea groază și ură ca acest personaj sinistru. Cu siguranță că era mai temut decât sângerosul Attila! Cât timp vorbise negustorul, avusesem imaginea unui chip palid, încruntat, cu o înfățișare împietrită, de om smintit. Îl și vedeam cu ochii minții – un om pipernicit, poate chiar cocoșat, cu degete lipsă la o mână din pricini bine întemeiate. Întruchipare a răului, se înălța amenințător din mijlocul flăcărilor în care pârjolise orașele… Atunci mi se năzări că marele Hernán Cortés precum și Francisco Pizarro fuseseră răspunzători de masacre sângeroase – nu zece sau douăzeci de oameni, ci sute și mii odată. Și ei trecuseră prin foc sate întregi, cetăți chiar. Și atunci am avut strania deslușire că faptele lor le atrăseseră rânjind chipul adevărat. Chiar dacă acești oameni izbutiseră uneori să se înfățișeze curajoși sau zâmbitori, nu au reușit niciodată să ascundă mârșavele fapte care le pecetluiseră sufletul. Era oare seniorul din Owari un asemenea om – un ticălos ca Pizarro sau Cortés? Mă întrebam chiar dacă voi avea vreodată prilejul să-l cunosc, și ce soi de om se putea dovedi a fi. O brută? Un tiran? Un aventurier? Cât timp am adăstat în Sakai am căzut mereu pradă acestor cugetări…

Între timp, Organtino se dărui cu toate forțele îndeletnicirii de a învăța japoneza sub îndrumarea lui Lorenzo. Se apucase să predice în fața oricui îl asculta, în încăperea cea mare din capătul etajului

în care eram adăpostiți. După vreo patru luni, făcuse progrese suficiente ca să-și țină predicile într-o japoneză șovăitoare, ajutat și de Lorenzo. De câte ori porneam prin oraș, se apropia de oricine se afla fără treabă și intra în vorbă cu el. Firește că eu nu pricepeam o iotă din ce auzeam, dar, ciudat, glasul lui Organtino vorbind păsărește avea aceleași sunete liniștitoare ca atunci când grăia cu inflexiunile inimitabile din Brescia. Se părea că oamenii erau încântați de cuvintele schimbate cu el, iar câțiva, fie din plăcere, fie din nervozitate, râdeau cu adevărat.

La început, pe când ne plimbam pe străzile din Sakai, oamenii se opreau din treburi; unii ieșeau din case să se zgâiască la noi, iar alteori eram urmați de un cârd de femei și copii. Când Organtino începu să le vorbească, oricât de împleticit, curiozitatea lor se domoli, și în cele din urmă ajunserăm să fim salutați prin piețe sau prăvălii cu înclinări de cap și zâmbete de recunoaștere și nu cu privirile curioase hărăzite străinilor.

Cam în acea vreme am întâlnit un membru al sfatului, pe nume Tzuda. Era un bărbat impunător, de vreo patruzeci de ani, cu urechi mari, clăpăuge și ochi bulbucați. Întâlnirea noastră s-a datorat impresiei copleșitoare pe care mi-o făcuse starea înfloritoare a meșteșugului făuririi de arme din oraș. Cerusem să văd metodele de fabricare dar, fiind refuzat – pe motiv că aceste lucruri erau ținute în secret –, m-am gândit la o stratagemă pentru a ocoli această opreliște. Am făcut eu însumi o demonstrație de tragere la distanță, desfășurându-mi talentele de a ținti cu archebuza în folosul armurierilor și, după cum prevăzusem, strădaniile mele au fost răsplătite cu o invitație de a le vizita de îndată atelierele. Tzuda se număra printre negustătorii care vindeau armele și munițiile făurite acolo.

Mi s-a cerut să repet isprava și am ochit cu archebuza o mică sticlă de *saké* (*saké* este numele pe care îl dau japonezii vinului lor). Tzuda, la fel ca și ceilalți, a părut surprins de îndemânarea mea. Dar era vădit că ceea ce-i stârnise curiozitatea fusese mai mult archebuza mea italienească, ceva ce nu mai văzuse niciodată, și de aceea, de cum o zărea, i se aprindeau ochii. Mi-a cerut să-l lămuresc asupra deosebirilor dintre archebuza mea și o muschetă. În loc de răspuns, am desfăcut patul armei și i-am arătat mecanismul de tragere ce se folosea de o rotiță și un arc. Apoi, ca să-i dovedesc simplitatea deosebită a archebuzei, i-am arătat cât de repede se încarcă praful de pușcă și glonțul. După ce am terminat, Tzuda m-a rugat stăruitor să-i fiu oaspete la masă.

Casa lui era magnifică, înconjurată de ziduri înalte și încinsă de un șanț plin cu apă proaspătă. Camerele, ce te copleșeau prin număr, erau despărțite prin paravane aurite. Coridoarele erau căptușite cu uși de lemn împodobite cu flori și animale pictate. În grădină se afla un iaz cu un brâu de flori și pietre, iar alături de el, o mică ridicătură de stânci încununată de un pavilion fermecător.

În timpul ospățului din acea seară, Tzuda m-a întrebat cum se desfășoară de obicei comerțul dintre Goa și Macao, explicându-mi că ar dori să aducă salpetru din cel de-al doilea ținut. La rândul meu, i-am spus că înainte de a sosi în Japonia nu mi-aș fi închipuit niciodată că meșteșugul armelor putea fi atât de răspândit și de înfloritor.

— Mă întrebam, continuai eu, cărui senior sau general îi vindeți puștile.

Întrebarea îi aduse pe buze un zâmbet abia deslușit, pe care l-am recunoscut pe dată ca fiind semnul vicleniei pe care negustorii din întreaga lume o arborează imediat ce se pregătesc să facă afaceri. În același timp, era un zâmbet puțin altfel, fără temei, fără înțeles, având ceva lipsit de

substanță și inexplicabil în sine. Dacă aș fi silit să-l descriu, l-aș numi „zâmbet fără motiv”. Părea să-i izvorască pe chip fără voie, aproape inconștient, de parcă ar fi fost doar întâmplător legat de oricare din tainele negoțului său. Mi se năzări că, neștiutor în obiceiurile acestei țări, mă amestecasem într-un chip prea grosolan în afacerile lui. Dacă așa stăteau lucrurile, ar fi fost cât se poate de firesc să-mi ierte neștiința și să nu-mi dea niciun răspuns. Oricum, nu era nimic amuzant în întrebarea mea, nimic care să trezească un zâmbet. Presupuneam că va ocoli răspunsul, când, spre surprinderea mea, se porni să-mi povestească în amănunțime despre afacerile sale.

— Nu mă simt în largul meu să dezvălui asemenea lucruri în fața străinilor, dar, întrucât ați fost atât de bun să-mi arătați noua armă, cred că vă datorez măcar atâta. Vând arme seniorului Matsunaga, seniorului Miyoshi, lui Kubosama și bonzilor de la templul Honganji, precum și acelui Signore din Owari.

Pe măsură ce vorbea, m-am luminat asupra pricinii surâsului său: vindea arme ambelor tabere dușmane în același timp – era limpede chiar și pentru unul ca mine, străin de dedesubturile războiului din aceste ținuturi; aproape în mod sigur, zâmbetul lui era semn al unui joc dublu. Dar nu eram încă lămurit asupra înțelesului său moral. Șiretenie, posibil – deși un negustor, fie că vinde arme sau altceva, nu poate fi considerat deosebit de viclean doar pentru că încearcă să smulgă un câștig cât mai mare dintr-o afacere. Probabil ca surâsul să fie un semn al neliniștii provocate de sentimentul că trebuia să aleagă una din tabere și să o sprijine până în pânzele albe. Sau, poate, zâmbea tulburat, fiind prea timid ca să riște o alegere nesigură și atunci mergea pe mâna ambilor rivali.

Mi-a trecut prin minte, totuși, că zâmbetul putea să nu aibă nimic de-a face cu sentimentul

duplicității, că – așa gândeam eu, cel puțin – ar fi vrut să însemne o dovadă a bunei cuviințe, a faptului că își dădea seama că putea fi acuzat de trădare, de încălcarea onoarei și a încrederii. Dar aici se afla nodul problemei. Dacă ar fi simțit cu adevărat că purtarea lui este dăunătoare, atunci ar fi mers până la capătul cerințelor morale și ar fi încetat să mai vândă arme. Pe de altă parte, faptul că le vindea ambelor tabere vrăjmașe trebuie să fi însemnat că așa simțea el că este drept; își găsise criterii morale după care să se judece într-o lumină frumoasă și ar fi apărat acele criterii cu o râvnă pe potrivă. După mintea mea, nu exista alt răspuns.

Tzuda nu avea însă, în chip vădit, nicio considerație pentru teoria sau ținuta mea morală. Pe când zâmbetul lui te făcea să te gândești la o anumită vinovăție, el își vedea înainte de afaceri fără pic de rușine. Pe scurt, avea principii morale, însă nu le respecta.

Ceea ce mă tulbura în cea mai înaltă măsură era faptul că, spre deosebire de noi, nici nu se învrednicise să-și găsească alte principii morale. În clipa în care am înjunghiat-o pe nevastă-mea și apoi pe amantul ei, eu fusesem constrâns să mă lepăd de morala care îmi osândea fapta ca fiind necugetată și să înalț în locul ei o alta, care să-mi pretindă strădanii neobosite pentru a o respecta și pe care să o ignor cu prețul ființei mele. Această voință de a trăi, de a mă supune noului cod moral, fusese centrul întregii mele existențe în toți acești ultimi ani, și eram sigur că nu voi înțelege sau împărtăși niciodată indiferența lui Tzuda.

Dacă purtările lui ar fi fost cât de cât grosolane sau reci – așa cum mă așteptam de la cineva care se scălda în propria sa ipocrizie – am fi găsit poate un teren comun și aș fi învățat cu timpul cum să răspund la această lipsă a simțului onoarei, așa cum îl înțelegeam eu. Dar nici urmă de prefăcătorie la el. Spre sfârșitul ospățului, pe chipul său apăru din nou acel zâmbet când mă rugă

să-i dăruiesc scula mea italienească. Apoi se oferi să o cumpere – să-i spun prețul și el va fi bucuros să-l plătească. Când am refuzat, mi-a sugerat tot felul de lucruri, sfârșind prin a mă ruga să intru în rândurile armurierilor din Sakai, el rămânând să vândă armele în numele meu. Ofertele se înșirau una după alta, până când m-au plictisit atâta sâcâială și slugărnicie.

În cele din urmă am respins toate rugămințile sale. I-am spus că vasele portugheze vor aduce noile arme și l-am sfătuit să aștepte până atunci.

— Chiar după tot ce v-am oferit, refuzați încă? spuse el, cu fața roșie ca focul.

Am încuviințat. Atunci se ridică în picioare, tremurând din toate încheieturile.

— Nu pot s-o capăt cu niciun preț?

— Doar am spus clar: nu.

Tălmaciul îi dădu imediat răspunsul.

Deodată, glasul lui Tzuda se prefăcu într-un răget. Nu pricepeam, firește, cuvintele, dar puteam să le deslușesc înțelesul. Era furios. Își azvârli capul pe spate, luând o înfățișare amenințătoare. Purtarea i se schimbase cu totul în câteva clipe, și era limpede că asupra mea se năpusteau cele mai josnice cuvinte. Ciudat însă, nu simțeam absolut nimic. Deși nepăsarea mea se datora în parte neputinței de a înțelege potopul de înjurături ce se abătuse asupra mea, mă îndoiesc, privind acum în urmă, că vorbele lui și-ar fi atins ținta, pentru că mintea îmi amorțise. În timp ce părăseam casa, un simțământ de zădărnicie mă copleși. În același timp mă zgândăreau iarăși întrebările în legătură cu seniorul din Owari. Mintea mea oarecum încețoșată de *saké* nu mă putea împiedica să mă opresc cu gândul asupra unui om care era urât cu atâta patimă de toți.

Scrisoarea mult așteptată de la părintele Frois sosi cam la patru luni după această întâmplare, la începutul anului 1571. Am părăsit imediat orașul Sakai. Pe drumul către Kyoto, am întâlnit sate rase

de pe fața pământului și case din care se înălța încă fumul. Pribegii se înșirau de-a lungul drumurilor și peste câmpuri, iar cete de războinici treceau călare printre ruine. Pretutindeni vedeai urme ale luptelor. La căderea nopții, drumul era presărat cu focuri de veghe, flăcările aruncând umbre pâlpâitoare pe chipurile întunecate ale luptătorilor cu coifuri, pe care japonezii îi numesc *samurai*.

Din loc în loc se alcătuiseră străji, iar oștenii trudeau la înălțarea forturilor presărate de-a lungul liniilor de luptă. Acești oameni, după cum ne înștiința Lorenzo, se aflau sub conducerea seniorului Wada, unul dintre căpitanii-generali care-i juraseră credință lui Gran Signore de Owari, aflat acum la curtea lui Kyoto. Părintele Frois, însoțit de Lorenzo însuși, fusese primit în audiență de acest senior, care îi ajutase mult în treburile misiunii. Wada fusese cel care mijlocise pentru părintele Frois cu acest prilej. Și tot el făcuse rost de escorta care ne însoțise până în capitală, alcătuită din *samurai* și zece soldați.

Pe când ne croiam drum spre Kyoto, numele sub care era cunoscută capitala Miyako, am desfășurat de nenumărate ori vechea hartă boțită a lui Lorenzo, în încercarea de a identifica diferitele castele, fortărețe, orașe și sate prin care treceam și pentru a ne face astfel o părere despre natura conflictului. Seniorul Miyoshi, unul dintre dușmanii stăpânului din Owari, înainta dinspre miazăzi, în timp ce Asai și Asakura atacau dinspre miazănoapte. Il Signore înfrunta dușmanul în nord, în timp ce Wada își măsura forțele împotriva lui Miyoshi, în sud.

— Dumnezeu însuși ni l-a trimis pe seniorul Wada, ne îmbărbătă Lorenzo în timp ce ne urmam drumul. El i-a apărat pe creștini în vremuri bune, ca și în cele grele; dacă n-ar fi fost el, soarta noastră ar fi devenit mult mai rea.

În timp ce treceam pe lângă una din taberele lui Wada, Lorenzo ne lămuri că acest nobil încă nu

îmbrățișase credința creștină, în ciuda deosebitei bunăvoințe arătate.

— Ce ciudat, spuse Organtino, să ne arate atâta încredere și totuși să nu fie credincios.

Ochii lui albaștri străluciră și, cu toate că era iarnă, broboane de sudoare îi răsăriră pe nas.

— Am auzit că nobilul Wada iubește toate făpturile. Singurul lucru pe care îl urăște sunt prejudecățile și iubirea de sine – sau cel puțin așa susțin slujitorii săi, adăugă Lorenzo.

— Dacă e adevărat, atunci acest om este gata să devină slujitor al Domnului. Trebuie să-i arătăm prietenia noastră cea mai fierbinte.

În timp ce amândoi schimbau aceste cuvinte, eu urmăream cu privirea câțiva bărbați cu tonsură, păziți de soldați.

— Sunt bonzi, mă lămuri Lorenzo, observându-mi curiozitatea. Deși toate aparențele îi arată ca pe niște oameni sfinți, ei sunt de fapt luptători în solda mănăstirilor de pe Muntele Hiei, care au înjghebat o alianță cu armatele invadatoare dinspre nord. În același fel, călugării de la Ishiyama, de lângă Osaka, sprijină armatele din sud, și se războiesc cu Il Signore din Owari.

Aveau veșmintele împroșcate cu noroi, chipurile mohorâte și înverșunate, capetele rase le erau aplecate, picioarele goale și însângerate. Înfățișarea acestor oșteni-călugări, împleticindu-se în timp ce erau mânați de colo-colo, legați la un loc cu o frânghie groasă, mi s-a întipărit adânc în minte.

— Ce-o să se aleagă de ei? l-am întrebat pe bătrânul Lorenzo, care își aplecă țeasta.

— Vor fi descăpățânați, răspunse. Il Signore nu le va arăta niciun pic de milă.

L-am întrebat de ce.

— Il Signore nu este singurul care nu-i iubește pe acești așa-ziși călugări, mă lămuri Lorenzo, de-abia ascunzându-și disprețul față de osândiți. Nu se dau în lături de la nimic în căutarea adevărului, dar

își irosesc timpul în certuri fără folos și interpretări sterpe ale scrierilor sfinte numite *sutra*. Lenevia și trufia lor nu sunt nici pe departe cele mai mari păcate. În teorie sunt celibatari, dar în fapt se fac vinovați de scârbavnică destrăbălare cu tinerii care îi slujesc ca novici, ba câteodată au și concubine. Toată lumea îi știe ca pe o haită de desfrânați.

Diatriba nu se opri aici, ci urmă mai departe, luând o întorsătură personală când Lorenzo începu să explice cum Frois, Vilela și el însuși fuseseră odată alungați din capitală de intrigile acestor călugări.

În cele din urmă am ajuns în Kyoto. Pe măsură ce ne apropiam de centrul orașului, străzile deveneau tot mai ticsite de oameni; am aflat de la trecători că luptele încetaseră pentru un timp, așa că multe familii care plecaseră în bejenie spre ținuturile din preajmă se întorceau acuma în oraș, târându-și calabalâcul după ele. Capitala era încă și mai mare decât Sakai, dar îi lipseau ordinea și curățenia celei de-a doua. Unele case de pe străzile pe care mergeam fuseseră arse, altele erau în parte sau cu totul dărâmate; chiar și acelea care scăpaseră fuseseră jefuite. Mulțimi de oameni se adunau pe la răspântii și fiecare încerca să vândă din bunurile sale. Pe străzi copiii urlau, iar lumea umbla de colo-colo fără țintă. Am zărit câțiva bătrâni ghemuiți la capătul unei ulițe, apoi o femeie cu părul despletit, care părea să caute pe cineva, poate pe soțul ei dispărut. Un bărbat buimăcit trecu pe lângă noi, urmat îndeaproape de o femeie care din timp în timp scotea un strigăt sfâșietor. Vedeam mereu cete de oameni alergând într-o parte sau alta – înnebuniți, după cum am aflat, de zvonurile că rămășițele armatei seniorului Miyoshi fuseseră încercuite și luate în prizonierat.

Când am ajuns în cele din urmă la biserică, părintele Frois ne aștepta în fața porții.

— Bine ați venit! ne întâmpină el și, fără altă ceremonie, îl îmbrățișă pe Organtino. Părintele era

un bărbat de statură potrivită, cu o înfățișare sobră și de o vioiciune neobișnuită. Era tot timpul în mișcare – predicând, conducând întruniri, sau, în scurtele clipe de răgaz, scriind. Epistolele așternute pe hârtie către secretarul general al Societății lui Iisus erau renumite printre membrii ordinului pentru observațiile lor amănunțite și exprimarea plină de subtilitate. Chiar înainte de a sosi în Goa, Organtino aflase despre faima de care se bucurau aceste scrisori, alături de cele alcătuite de părintele Vilela. Mai târziu, pe când primea la seminarul din Sao Paolo instrucțiuni speciale privind misiunile din Orient, recitise de nenumărate ori cópiile acestor misive. Fusese impresionat în chip deosebit de lipsa floricelelor retorice de prost gust care sufocau scrierile clericilor. Scrisorile notau pur și simplu faptele, într-un stil, mai presus de toate, concis. Limba nu era însă câtuși de puțin aridă sau plicticoasă, ci emana forță și vivacitate, frazele se înșiruiau viguroase, cuprinzând toate amănuntele care atrăseseră privirea acestui ascuțit observator.

Deși captivat, firește, de imaginea regatului japonez așa cum era zugrăvită în scrisori, Organtino era cel puțin la fel de intrigat de firea zugravului însuși. Îmi citi, pentru încântarea mea, pasajul care descria călătoria de la insula Shimo, sau Kyushu, până la Yamaguchi, și apoi până în capitală. Descrierea îl izbise, după cum spunea, prin refuzul oricărei exagerări a greutăților întâlnite, precum și prin absența deplină a prejudecăților – chiar și a celor firești, izvorâte din deosebirile de moravuri și tradiții față de băștinașii păgâni.

Rapoartele lui Frois înfățișau răscoalele din Kyushu și Yamaguchi cu precizia sobră a unui limbaj care mergea până la esență. Oricât de neobosiți păreau ochii observatorului, ei nu erau orbiți de pornirea de-a căuta doar binele sau doar răul din faptele celorlalți. Oamenii treceau pur și

simplu prin raza lor de vedere; unii credeau în Dumnezeu, alții nu; unii se răsculau, alții înăbușeau răscoalele. Orașe noi se nășteau, fortărețe vechi cădeau. Unii sufereau înfrângeri, ceilalți gustau din vinul amețitor și trecător al izbânzilor. O zi începea, își urma calea și se apropia de sfârșit. Timpul trecea ca apele unui râu.

Organtino îmi mărturisi că, citind scrisorile, pe când se afla în Goa, fusese mișcat de extraordinara forță spirituală a bărbatului care așternuse pe hârtie asemenea lucruri. În timpul celor doi ani care se scurseseră de atunci nu trecuse o zi fără ca el să nu-și imagineze clipa când avea să-l întâlnească pe Frois față în față. Și iată că acum părintele Frois stătea în fața lui, sau, mai bine spus, pășea cu repeziciune de la un capăt la altul al odăii și vorbea la fel de grăbit.

— Ți-ai dat seama, cred, de starea lucrurilor de aici din capitală. Orașul este în ruine, și astfel se află de aproape o sută de ani. Luptele bântuie fără încetare, despărțind părinții de copii și lăsându-i pe copii fără părinți. Casele sunt pârjolite întruna, recoltele distruse, averile prădate. Pe scurt, regatul Japoniei este un cazan în clocot. Dar aceasta nu este o pricină și ne pierdem nădejdea. Desigur, știți prea bine că tocmai în asemenea clipe, când lumea este învrăjbită, oamenii caută cu disperare pacea sufletului ca să le aline suferințele unei vieți pline de nesiguranță. De aceea vin să bată la ușile bisericii, gata să asculte cuvântul Domnului.

Se aprinsese în timp ce vorbea, ca un bătrân felcer de pe câmpul de luptă care simte din nou în nări mirosul de sânge. Ochii lui păreau să cuprindă dintr-o privire întreaga tulburare a acestei țări, pătrunzând până în miezul lucrurilor; simțeai că era în stare să ghicească ce forțe erau aruncate în cutare bătălie și cine se va ridica împotriva lor. Părea chiar să deosebească cele mai bune mijloace de a profita de aceste rivalități. Am rămas uluit de adânca înțelegere a dedesubturilor politicii din

acest ținut ciudat și îndepărtat. După spusele lui, vremea unor și mai mari tulburări se apropia, târând Japonia într-un vârtej al violenței al cărui sfârșit era greu de întrezărit.

— Tot ce se poate spune fără a greși este că norii de furtună se adună deasupra capetelor noastre. Țara este cuprinsă de durerile facerii unor timpuri noi.

Tăcu pentru o clipă, cu palmele îndepărtate.

— Și cum vom trece printr-o asemenea furtună? întrebă Organtino.

Ochii i se măriseră, iar fața lui blajină și rumenă se înroșise și mai tare din pricina emoției de a-l întâlni pe Frois.

— Un singur drum se află deschis în fața noastră, răspunse Frois, și anume, să primim protecția seniorului din Owari și a aliaților săi. Ați auzit, fără îndoială, de la Lorenzo că budiștii de aici ne-au ponegrit ca pe niște eretici și se străduiesc să abată atenția de la desfrâul lor calomniindu-ne. Sunt oameni binevăzuți la curte și l-au cucerit de partea lor pe *governatore*-le din Kyoto, cunoscut sub numele de Kubo-sama. Cu toții urmăresc să interzică creștinismul.

— Fratele Lorenzo ne-a povestit despre încercările acestea – spuse Organtino cu o fulgerare de mânie –, pe care dumneata, prietene, ai fi recunoscut-o de îndată ca fiind des întâlnită la țăranii din satele noastre. N-am putea să-i provocăm la o întrecere în care să ne discutăm doctrinele?

— Mă tem că acum ar fi un lucru nesocotit. Cândva, mai demult, i-am înfruntat pe preoții sectei Tendai într-o asemenea argumentație. Atunci ne-am întâlnit sub auspiciile lui Gran Signore de Owari, care este un bărbat înțelept, dar nu ne putem aștepta la o judecată cinstită din partea guvernatorului și a prietenilor săi, sau să-i convingem pe cei care sunt deja hotărâți să ne înăbușe credința. Astfel, după cum spuneam,

drumul nostru este unul singur: soarta bisericii trebuie strâns legată de destinul seniorului din Owari.

— Este bine să înțelegem că el nu cunoaște creștinismul și că nu-l interesează natura credinței. El lasă să se înțeleagă că este budist, dar o face doar de ochii lumii. De fapt, e înclinat să nu creadă în nimic ce nu ține de lumea lui, și pe care să nu-l vadă cu ochii lui. Într-un cuvânt, este ateu, așa cum mi-a mărturisit, cu un soi de mândrie, în mai multe rânduri.

— Dacă nu are înțelegere pentru crezul nostru, cum să ne bizuim pe protecția lui pentru biserică?

Ochii lui Organtino îl urmăreau în preumblarea sa prin odaie. Fără să se oprească din mers, Frois răspunse:

— Este destul de greu de lămurit. Pot doar să vă spun că dă dovadă de o fire neobișnuit de curioasă, de un ascuțit spirit de cercetare și – poate cel mai de seamă lucru – de o ură cumplită pentru clericii budiști. E îndeajuns ca să influențeze principiile care îl călăuzesc în faptele sale.

În ciuda acestor cuvinte, am băgat de seamă că, ori de câte ori venea vorba despre Il Signore din Owari, glasul i se însuflețea, până la entuziasm. Seniorul acesta părea să nu aibă pereche în ascuțimea minții și hotărârile politice. Era și cel mai tolerant dintre nobili cu privire la religiile sosite din afară. Numai el recunoștea natura caritabilă a muncii misionarilor, lăudându-i ca fiind mai presus de bonzii budiști, a căror îndeletnicire de căpetenie ar fi fost să-i înșele pe oameni. În aproape toate strădaniile omenești, conchise Frois, Il Signore era neasemuit.

Am rămas uimit cât de mare era prețuirea pe care i-o arăta acestui om, atât de deosebită de părerea oamenilor simpli din Sakai, cărora le inspirase teamă și ură; dar iată că aici se afla cineva care îi aducea numai cuvinte de laudă și admirație. Îmi amintea cât erau de împărțite

părerile oamenilor cu privire la caracterul și meritele lui Hernán Cortés, și mă întrebam în sinea mea dacă cineva cântărit cu asemenea măsuri ar putea scăpa vreodată cu imaginea neștirbită.

Părintele Frois ajunse din nou la celălalt capăt al încăperii și se răsuci cu fața spre noi, vorbind necontenit. Il Signore din Owari avea vreo treizeci și șapte-treizeci și opt de ani, era înalt, uscățiv și agil, cu fața îngustă și palidă; nu purta barbă. Avea o voce pătrunzătoare și rostea cuvintele răspicat și limpede. Nu se despărțea de sabie nici ziua, nici noaptea, și ținea mereu o lance la îndemână. Era un călăreț pătimaș. Purtările-i erau repezite și aspre, iar slujitorii tremurau doar la auzul cuvintelor sale; cu toate acestea, era drept în judecăți și se arăta mișcat de cea mai mică urmă de afecțiune. Nu dovedea niciun fel de interes față de părerile celorlalți, părând să aibă o încredere aproape religioasă în propriile-i gânduri și judecăți. Deși veșnic preocupat de noi stratageme, nu era însă omul care o dată ce a prins din zbor o idee, să nu o mai schimbe nici în ruptul capului. De fapt renunța la principiile și părerile mai vechi ca la o mănușă, fără nicio remușcare – chiar și la acelea privite cândva ca literă de evanghelie – și făcea asta atât de des, încât cei din jurul lui erau înclinați să-l creadă capricios. Dar Frois susținea că, în clipa în care recunoști adevărata personalitate ce se ascunde sub ele, poți accepta și schimbările acestea răutăcioase. Slujitorii cei mai credincioși ai lui Signore, cum era nobilul Hashiba, se aflau în grațiile sale tocmai pentru că erau în stare să înțeleagă acest amănunt.

El le îngăduia generalilor săi să bea *saké* și se uita în altă parte atunci când, după obiceiul pământului, aceștia sorbeau cupă după cupă până cădeau lați. Il Signore nu fusese însă niciodată un mare băutor. Părea lipsit cu desăvârșire de vanitate și se îmbrăca extrem de simplu. De fapt, îi păsa prea puțin ce gândeau alții despre el sau despre

părerile lui. Pe scurt, era extrem de încrezător în sine în toate privințele.

Se grăbea neîncetat de la o tabără la alta, de la o fortăreață la alta, însoțit de nu mai mult de douăzeci-treizeci de *samurai*. Privind această adunare cum trece în goană, îți aminteai de un nobil care își mână ogarii la vânătoare.

În cuvintele lui Frois am deslușit o adâncă recunoștință pentru protecția pe care misiunea sa o primea de la acest senior. Dar mai era și altceva, puterea lui de a prinde în lață inimile celor din jur, și, deși acum nu mă aflam sub vraja sa, încă de la sosirea mea în Sakai, pomenirea lui Signore îmi stârnise de fiecare dată curiozitatea cea mai vie. În același fel – după cum îmi dau seama acum – simțisem o puternică și ciudată emoție de câte ori se aducea vorba despre faptele legendare ale lui Hernán Cortés.

Dar chiar în timp ce îl ascultam pe părintele Frois, începeam să mă întreb cum plănuia Il Signore să iasă din această situație încâlcită. După cum am spus, era deocamdată înconjurat de dușmani, dintre care cei dinspre miazăzi și miazănoapte pregăteau deja atacul. Îmi aminteam de propria mea experiență din Nuova Spagna, când guvernatorul Harra m-a trimis cu un regiment de soldați să înăbuș o răzmeriță a indienilor. Nu voi mai repeta aici descrierea acelor încleștări, întrucât am așternut-o pe larg în scrisoarea mea din Malacca. Dar vei băga de seamă, cred, că situația noastră se asemăna îndeaproape cu capcana în care căzuse Il Signore. Cu alte cuvinte, la început expediția noastră de pedepsire își croia drum prin jungla deasă, încercând să scape din strânsoarea indienilor din nord; eram de fapt încercuiți și amenințați dinspre miazăzi de o ceată încă și mai mare de rebeli.

Il Signore se afla în împrejurări foarte asemănătoare: armata ce îl strângea în clește dinspre sud era, presupuneam, aprovizionată cu

hrană și arme de către provinciile din vest, în timp ce armata din nord se retrăsese în munți. La un loc, toate acestea îl puneau pe Il Signore în fața unor dileme de strategie. Dacă se deplasa spre miazănoapte, armata din sud i-ar fi căzut în spate; dacă se ducea spre miazăzi, atunci cei din nord ar fi fost liberi să atace nestânjeniți. Scurtul răgaz al ostilităților pe care îl cunoscusem la sosirea în Kyoto se datora pur și simplu încercărilor lui Wada de a ține în frâu armata la sud, ca și faptului că punea problema unui armistițiu cu Asai și Asakura, care conduceau armatele spre nord.

Oricum, întreruperea luptelor era privită ca o binecuvântare pentru activitatea misiunii, iar Lorenzo adunase o mulțime de informații despre starea lucrurilor. Chiar și așa, întrucât era greu să apreciezi cât timp avea să dureze armistițiul, Frois și Organtino lucrau zi și noapte pentru a se folosi pe deplin de această liniște trecătoare. Cele mai multe din strădaniile lor erau îndreptate spre refacerea bisericii și reunirea enoriașilor. Printre aceștia se aflau mulți care îi pierduseră pe cei dragi sau ale căror case arseseră până în temelii, așa că, în afara slujbelor de zi cu zi, misionarii se luptau să găsească hrană, îmbrăcăminte și adăpost pentru creștinii lipsiți de casă sau de părinți. Mila lor creștinească nu se oprea însă aici: au înălțat un uriaș cazan pe albia secată a râului în locul numit Rokujo și au început să împartă fiertură de orez tuturor. De obicei îl însoțeam pe Organtino în timpul acestor mese.

Când Frois socoti în cele din urmă că Organtino se obișnuise cu viața de la misiune, porni spre Gokinai, așa cum sunt numite cele cinci provincii care înconjură capitala. Țelul lui era să refacă legăturile cu grupurile răzlețe de creștini ce locuiau dincolo de zidurile capitalei. În lipsa lui, Organtino și-a luat asupra sa datoria de a alcătui rapoartele despre mersul treburilor misiunii, așa că lampa din odaia lui rămânea aprinsă până noaptea

târziu. Niciodată în viața lui, mi-a mărturisit, nu fusese atât de dureros de conștient câți oameni depindeau de el.

Arșița din Kyoto se apropia de sfârșit. În partea de miazăzi a orașului izbucnise molima și se auzea că un sat întreg fusese curățat prin foc. În oraș, oamenii își spuneau unul altuia povestea cutremurătoare a unei femei care, nemaifiind în stare să găsească ceva de-ale gurii pentru bătrâna ei mamă, se silise să bea *saké* până ce se îmbătase tare, apoi a înjunghiat-o pe bătrână și a îngropat-o în curtea casei. Un alt zvon ce trecea din gură în gură printre locuitorii orașului vorbea despre demonul mâncător de oameni, din îndepărtata Tamba, care își făcea din timp în timp apariția în satele de la miazăzi de capitală. Nu trecea o zi fără să afli despre incendieri, jafuri și prădăciune. Orașul suferea de sete, doar un firicel de apă mai curgea în albia secată. Leșurile celor care se prăbușiseră și muriseră pe străzi erau duse fără nicio ceremonie la marginea orașului, unde păsările de pradă se năpusteau asupra trupurilor, țipând ascuțit. O duhoare apăsătoare plutea peste oraș, și aerul era înăbușitor chiar și noaptea. Soldații se scurgeau pe lângă cetate în șiruri nesfârșite, plini de sudoare, și neliniștea cuprinsese toată suflarea.

Într-o seară stăteam lângă biserică, meșterind ceva, când l-am zărit pe Lorenzo venind în fugă dinspre poartă.

— Unde este *padre*?

Avea o voce răgușită și umerii îi tresăltau. Auzindu-l, Organtino ieși repede din biserică.

— Ce este? am întrebat, sprijinindu-l pe bătrân.

— Aseară… Wada… ucis în bătălie…, izbuti el să îngaime, apoi se prăbuși.

Organtino păli:

— Wada? Mort?… rosti el încet, ca pentru sine. Nu poate fi adevărat!

Am amuțit, adânc tulburat. Primul meu gând, mărturisesc, a zburat către urmările militare neplăcute ale morții acestui nobil, prieten și aliat al lui Signore din Owari. Dar apoi mi-am amintit că, mai întâi de toate, pierdusem un om cu suflet ales, un om pe care călugării speraseră să-l convertească nu peste mult timp. Urmările imediate erau că misiunile noastre din Kyoto și provinciile dimprejur erau expuse unei mari primejdii. Deși capitala cunoștea clipe de oarecare liniște, locuitorii din ținuturile apropiate de la Omi, Ise și Settsu se aflau într-un zbucium fără sfârșit – castele jefuite, drumuri pentru provizii atacate. Câmpul de luptă, ni se spunea, se schimba de la o zi la alta. Mersul războiului trebuie să-i fi părut lui Wada destul de nesigur din moment ce trimisese o escortă specială pentru părintele Frois la sfârșitul raitei pe care acesta o dăduse prin provincii. Dar dincolo de primejdiile pe care le ridica pentru noi, moartea lui Wada putea avea urmări și mai grave, și anume, sfârșitul ajutorului pe care i-l dăduse lui Signore împotriva armatelor dușmane dinspre sud și est, și apoi prăbușirea echilibrului fragil dintre cele două forțe.

Era neapărat nevoie să luăm fără întârziere legătura cu părintele Frois și să-l înștiințăm de această întorsătură a lucrurilor. Lorenzo s-a dus el însuși să cheme câțiva credincioși, dar noi nu am izbutit să ne urnim din biserică, deoarece era de-acum primejdios pentru un străin să-și arate măcar fața în oraș. Zvonul despre moartea lui Wada se răspândea cu repeziciune și ciorchini de oameni se adunau pe la marginea orașului, de teamă că luptele vor izbucni din nou. O altă știre neliniștitoare lăsa să se înțeleagă că soldații lui Miyoshi din miazăzi și cei ai lui Asai și Asakura dinspre miazănoapte se apropiau deja de capitală. Ca pentru a da și mai multă greutate unor astfel de zvonuri, războinici înarmați împânziseră străzile cu baricade înălțate din trunchiurile dezrădăcinate

ale copacilor sau din bușteni și saci cu nisip, iar călăreții galopau încoace și încolo cu aerul că se pregătește ceva deosebit de grav.

Din câte auzise Lorenzo de la credincioșii din diferite colțuri ale orașului, am ajuns și noi la concluzia că luptele se apropie de noi. Eram sigur că dorința de a-mi drege archebuza fusese ca o presimțire; pe deasupra, simțeam că era o îndatorire a mea să-l apăr pe Organtino în fața oricărei primejdii, și eram încredințat că pușcoiul meu se va dovedi folositor în această privință.

Organtino era mult mai încrezător decât Lorenzo sau decât mine. Pe de o parte, în câteva luni dobândise o cunoaștere uimitoare a limbii japoneze, iar legăturile tot mai strânse cu oamenii îi sporiseră simțământul de dragoste pentru ei. Eu însumi văzusem prea puține semne de dușmănie față de străini din partea japonezilor; erau roși de curiozitate, dacă se poate spune așa. Într-un anume fel era ceva mai mult de atât: deși se uitau la noi fără răutate, nici nu făceau vreo încercare să intre în vorbă cu noi. Acest fapt se datora, firește, necunoașterii de către noi a limbii japoneze, dar în același timp îi simțeam ca pe niște ființe retrase, aproape sfioase. Sunt sigur că discreția lor nu denota pic de rea-voință. Toate acestea îmi apăreau și mai limpede ori de câte ori Organtino se adresa cuiva, la câte un colț de stradă – așa cum făcuse în Sakai și cum făcea acum în Kyoto. De fiecare dată, fără greș, încercarea sa de apropiere era întâmpinată cu o privire de o politețe covârșitoare și cu deosebită căldură, iar o dată ce se porneau pe vorbă, timiditatea japonezilor se topea curând într-o mare de vorbărie.

Până una-alta, Lorenzo își scutura mereu capul și părea îngrijorat; era limpede că neliniștea lui era stârnită de lipsa părintelui Frois. După-amiaza târziu, bătrânul intră în odaia lui Organtino, cu tulburarea întipărită pe chip.

— *Padre*, plec să-l văd pe Il Signore din Owari la castelul lui din Gifu. După cum stau lucrurile, suntem neajutorați, iar fără seniorul Wada care să ne apere, nu mai e nevoie să amintesc ce chinuri ne așteaptă de partea preoților budiști. Nu mi-e teamă să mor pentru gloria lui Iisus; dar un bun creștin, după cum îmi spunea deseori părintele Torres, are datoria să lupte până la capăt. Mă voi duce de îndată la Gifu să cer protecție pentru noi. Il Signore ne cunoaște doar pe părintele Frois și pe mine, și nu mai este vreme să-l așteptăm pe părintele Frois.

Organtino nu avea de ales și încuviință plecarea bătrânului; tot ce putea face era să numească vreo câțiva tineri călugări japonezi care să-l însoțească până la curtea din Gifu. Urma să meargă călare pe drumurile pe care le știau sigure. Pregătirile pentru drum au început fără întârziere, la adăpostul întunericului. Acestea se întâmplau pe unsprezece ale lunii septembrie, 1571.

În același timp, un călugăr însoțit de câțiva enoriași avea să plece în direcția opusă, în căutarea părintelui Frois. După ce au plecat cu toții, o tăcere grea s-a așternut peste biserică, iar noi, cei rămași, am petrecut o noapte de nesomn, gândindu-ne la greutățile care îi așteptau pe tovarășii noștri.

A doua zi spre amiază am zărit primul fum care se înălța spre cer, la miazănoapte de dealurile numite Higashiyama, adică „Dealurile de la Soare Răsare”. Priveliștea mi-a amintit de focurile din junglă pe care le văzusem în Nuova Spagna: fumul negru flutura ca un steag deasupra locului unde flăcările nevăzute trebuie să fi fost mai puternice. Se umfla înspre cer, tălăzuind și acoperind soarele, ca o perdea, pe măsură ce se întindea spre capitală. Vâlvătăi uriașe rămâneau pentru o clipă atârnate în aer, apoi peste oraș ploua cu cenușă ca dintr-un vulcan. Fumul alb se împletea cu cel negru, apoi se preschimba într-o culoare gălbuie. Stâlpi de fum se înălțau la înălțimi copleșitoare.

Oamenii ieșeau în fugă din case să privească îngroziți spre cer. Curând înțeleseră că nu pădurile ardeau, pentru că flăcările erau prea puternice și nu se mișcau din loc. Era limpede pentru toți că ardea un sat sau un oraș. Organtino ieși în stradă și opri câțiva trecători să le pună întrebări:

— Ce este dincolo de munți? Și ce arde?

Oamenii rămâneau însă tăcuți, speriați parcă, apoi își întorceau capul și plecau grăbiți mai departe. În cele din urmă, un bătrân rotofei, ce părea negustor după straie, se învrednici să-i răspundă, privindu-l țintă pe Organtino cu vădit dezgust.

— Trebuie să fie templul Enryaku. Fumul vine dinspre muntele Hiei. Dar de ce mă întrebați? Nu încape îndoială că astea se datorează faptelor voastre. După ce budiștii vor fi alungați, cutiile milei pe care voi le-ați adus vor fi și mai pline.

După ce rosti șuierând aceste vorbe, îi întoarse spatele.

A doua zi, dis-de-dimineață, Lorenzo se întoarse să ne spună ce se întâmplase. Se părea că, înainte ca echilibrul atât de nesigur de forțe să se prăbușească cu totul, Il Signore din Owari străpunsese rândurile dușmanului și se îndreptase spre templele budiștilor de pe muntele Hiei ca să le nimicească, întrucât erau adevărate cuiburi ale bonzilor răzvrătiți, ce luptau alături de dușmanii lui Signore din nord.

Toată ziua ce-a urmat, am primit știri neașteptate dinspre miazănoapte, în timp ce fumul se înălța neobosit din munți. Punând cap la cap veștile aflate, am înțeles că Il Signore nu numai că pârjolise toate templele, pagodele, altarele, locuințele preoților, școlile și tot ce se mai afla în munți, ci trecuse prin sabie, până la ultimul om, preoții, călugării și laicii, femei sau bărbați, care își aduceau viața acolo. Groaza în fața acestor ticăloșii se simțea la fiecare colț de stradă. Parcă se abătuse un trăsnet asupra orașului. Locuitorii

dispărură pe străzi, până și cei care își găsiseră adăpost în albia secată a râului se ascunseseră ca niște șobolani pe sub poduri. Doar fulgi de funingine mai ningeau peste orașul toropit de arșiță.

Nu este nevoie să adaug cât de tulburat am fost de această întorsătură a lucrurilor. Dar și mai neobișnuit era faptul că nu puteam spune limpede dacă eram întristat sau mai degrabă încântat. Un lucru însă era sigur: îndrăzneala și iuțeala cu care Il Signore pusese capăt acestei dileme mă făceau să mă cutremur, cu atât mai mult cu cât mi se părea că pătrund în gândul lui și înțeleg ceva din adevărata natură a faptelor sale. Lorenzo îmi vorbise de teama superstițioasă cu care japonezii priveau așezările budiste sacre de pe muntele Hiei. Știam, de asemenea, că marea școală budistă de acolo nu era întrecută decât de cele de pe muntele Koya și de cele cinci mănăstiri Zen, și că templele de pe muntele Hiei – sau Hieizan pe japoneză – numărau printre comorile lor splendide lucrări de artă: monumente, cărți sfinte și idoli ai credinței lor. Îmi închipuisem că toți acei călugări care își găsiseră adăpost acolo, precum și ofițerii armatelor trimise să-i atace, știau că ținuturile sacre nu trebuiau atinse. Cruzimea cu care această înțelegere fără vorbe fusese încălcată din ordinul lui Signore din Owari semănase groază în rândurile locuitorilor orașului Kyoto, aflat la câteva leghe depărtare. Oamenii tremurau de teamă că pedeapsa zeilor și a lui Buddha se va abate asupra lor.

Dar tocmai în aceasta consta măiestria loviturii date de Il Signore – înfăptuise inimaginabilul. Nehotărârea de a lovi cu o îndrăzneală asemănătoare ne pecetluise soarta, cu ani în urmă, în hățișurile din Nuova Spagna. Oamenii noștri, răpuși de molime, istovire și foamete, nu mai erau în stare să pornească un atac, fie spre nord, fie spre sud. Situația încurcată în care ne aflam cerea o

lovitură la fel de neașteptată, cu ultimele puteri, pentru a rupe rândurile dușmanului într-un singur punct – dar o asemenea hotărâre fusese mai presus de comandantul nostru. Cumpănind prea mult împrejurările disperate în care ne aflam și nefiind în stare să aleagă, irosise și ultima noastră șansă de atac. Un bărbat mai puternic, precum acest tânăr senior din Owari, poate ar fi găsit curajul și imaginația cerute de împrejurări…

Cu cât cugetam mai mult asupra unor asemenea întâmplări, cu atât eram mai impresionat de bravura lui; cred că această lovitură de maestru mi-a preschimbat curiozitatea într-o adâncă admirație. Din acea clipă hotărâsem că trebuie să-l întâlnesc.

După reîntoarcerea cu bine la Kyoto a părintelui Frois, ne-am adunat să vedem cum stăm. Frois căuta să ne încredințeze că trebuie să rămânem pe loc orice s-ar întâmpla. Il Signore, spunea el, nu va îngădui niciodată ca orașul să cadă în mâinile dușmanilor; de fapt, după moartea lui Wada nu ne rămăsese decât să căutăm și protecția neîntârziată a lui Signore și să-i urmăm planurile. Ne-a spus că ajunsese la această hotărâre în ciuda generoaselor făgăduieli de a ne proteja făcute de nobilul Dario – numele de botez luat de cel numit înainte Takayama, senior de Settsu – ca și de nobilul Joan, adică Naito din Tamba, și de alți *daimyo* creștinați sau mari seniori, păstoriți de Frois. Așa cum băgase de seamă, plin de admirație, Organtino, părintele dovedea chiar și în mijlocul atâtor stări tulburi o extraordinară pătrundere și judecată limpede, întemeiate pe un ascuțit spirit de observație.

Nici prezicerile bătrânului preot nu s-au dovedit greșite. Aproape îndată, armata lui Signore își făcu intrarea în oraș și, deschizând porțile hambarelor, începu să împartă orez locuitorilor. Oamenii nu-și mai încăpeau în piele de bucurie și, după tăcerea sinistră care domnise până atunci, străzile răsunau acum de voioșie. Bărbații băteau tobele numite

taiko și lălăiau cântece în gura mare, dezgoliți până la brâu, ca pentru cine știe ce sărbătoare, deși vremea era în schimbare și serile deveniseră de acum răcoroase. Bătrânele tropăiau plângând de fericire și strângând la piept săculeții cu orez, în timp ce tinerii se înveseleau cu flaute și clopoței. O atare revărsare de bucurie pentru un pumn de grăunțe era semn că Il Signore cercetase îndelung firea omenească, ca un mare om politic și un deosebit strateg.

Cam în această vreme am primit o misivă de la biserica din Kyushu, prin care eram înștiințați că părintele Cabral își terminase călătoria prin insulă și că va sosi foarte curând în Kyoto. Am pomenit deja că părintele Cabral nu era prea pe placul meu; până și amintirea aerului său trufaș era îndeajuns să mă dezguste. Epistola prin care își vestea sosirea era ea însăși o pildă pentru înfumurarea sa, fiind plină de numele unor *daimyo* și al altor bărbați de vază pe care îi botezase în lipsa noastră, ca și cum aceste creștinări ar fi însemnat tot atâtea izbânzi personale.

Cu cât mă gândeam la Cabral, cu atât mi se întărea gândul că trebuie să plec încotrova înaintea sosirii lui. Nu aveam unde să merg, așa că m-am apucat să-i mărturisesc lui Organtino aversiunea ce o simțeam față de superiorul lui. El însă s-a mulțumit să râdă și să o ia în glumă, spunând că și trufia este uneori de folos bisericii.

Sosirea arhiepiscopului Cabral avea și o parte bună, și anume că urma să-l întâlnesc pe Il Signore mai devreme decât mă așteptam; dar înainte de aceasta, am avut și neplăceri. La sosirea în Kyoto, Cabral i-a tras de îndată un perdaf părintelui Frois, cerându-i socoteală pentru înfățișarea sărăcăcioasă a clădirii bisericii, și, pe de altă parte, pentru locuințele prea arătoase ale călugărilor japonezi. L-a mai mustrat, printre altele, și pentru că mi-a îngăduit să-l însoțesc; în cheltuielile diocezei,

spunea el, nu erau bani și pentru întreținerea unuia de-alde mine.

Oricum, grație vorbelor împăciuitoare ale lui Organtino, m-am numărat și eu printre tovarășii de drum ai lui Cabral – alături de Frois, Organtino și Lorenzo – în călătoria din 1572 spre Gifu. Desigur că toate pregătirile au fost făcute de Frois, dar oaspetele de onoare era căpetenia misiunii din parohia japoneză, adică arhiepiscopul Cabral. Gifu se afla la o depărtare de patru zile de capitală, după un drum de-a lungul țărmurilor unui lac întins cu apă limpede. Ținutul se numea Omi, iar spre partea de miazănoapte se aflau rivalii lui Signore, nobilii Asai și Asakura.

Gifu era un orășel cu aproape zece mii de suflete. Obișnuiți cum eram cu străzile și parcurile întinse ale capitalei și, de asemenea, cu buna rânduială și curățenia din Sakai, locul ni s-a părut un adevărat Babilon. Piețe mici și înghesuite se înșirau de-a lungul străduțelor strâmte, unde tot soiul de lume se îmbrâncea grăbită zi și noapte. Orice loc liber, cât de mic, se umplea repede cu mulțimi zgomotoase. Bărbați călări își croiau cu greutate drum, primind nu puține ocări din partea oamenilor îmbrânciți – negustori mărunți care își strigau marfa, lume veselă, oameni care țipau când erau cât pe ce să fie călcați în picioare. Unii duceau în cârcă baloturi uriașe, alții erau ghemuiți pe vine și mâncau. Trăsuricile erau încărcate și descărcate. Pretutindeni zăreai precupeți, jucători de cărți, cheflii, femei, cârduri de copii, săteni și *ronini* – *samurai* fără stăpân –, toți alergând, târându-se, rostogolindu-se, într-o asemenea hărmălaie încât trebuia să țipăm unul la altul pentru a ne face auziți. Urma să fim găzduiți la un han aflat în colțul unei străzi zgomotoase, dar Cabral a spus răspicat că nu putea în niciun chip să doarmă într-un asemenea balamuc, așa că a poruncit să-i fie dus calabalâcul în casa unui

bogătaș care locuia lângă castel, în timp ce noi ceilalți am rămas la han.

A doua zi, după-prânz, ne-am dus la curte. Castelul era înconjurat de obișnuitul șanț cu apă, aflat la baza unui perete amenințător de piatră, de-a lungul căruia se întindeau ziduri albe întrerupte din loc în loc de ambrazuri prin care se putea trage cu arma. Zidul se termina cu o creastă de țigle frumos arcuite. Trecând prin două porți mari, am ajuns la o clădire magnifică semănând puțin cu un teatru. De fiecare parte a intrării în *palazzo* se afla câte un cireș uriaș. La sosire am fost întâmpinați de treizeci de soldați îngenuncheați pe rogojini, care și-au înălțat capetele când ne-am apropiat de ei. Apoi, însoțiți de aceștia, am pășit prin niște coridoare lungi, întortocheate, coborând câteva mici pasaje străjuite de uși sculptate din lemn de *cryptomeria*, după cum am aflat mai târziu. Unele erau închise, altele stăteau deschise, lăsându-ne să vedem interiorul odăilor minunate. Ușile erau împodobite cu desene în tuș negru, înfățișând păsări, animale și flori – doar câteva linii simple, cu un strop de culoare ici și colo, verde, alb, sau cafeniu. În cele din urmă am ajuns la o sală foarte mare, de jur împrejurul căruia se vedeau o mulțime de uși aurite. Podeaua era acoperită cu un fel de rogojini din papură, fiecare bucată având o bordură dintr-o țesătură deosebită. Încăperea dădea spre un parc, cu un mic helești cuibărit printre stânci și copaci, după obiceiul japonez de a-și croi grădinile ca o copie în miniatură a naturii înseși. În helești mărginit de pietre alburii se vedeau zbenguindu-se pești roșii și aurii.

Locul pe care stătea Il Signore era un mic podium înălțat în mijlocul sălii. În spatele lui se afla un paravan poleit cu aur, iar alături, o măsuță joasă de scris chinezească și un scaun. Scaunele pentru părintele Cabral și părintele Frois erau așezate cu fața spre podium, în timp ce Lorenzo,

care avea să ne fie tălmaci, se așezase în mijloc. Eu îmi ocupam locul în spatele lui Organtino.

De îndată ce ne-am așezat, ușile din fața noastră au alunecat în lături fără zgomot și un bărbat înalt își făcu apariția, înconjurat de servitori. Am știut pe dată că acesta era Il Signore din Owari. Arăta întocmai ca în descrierea pe care o făcuse părintele Frois – avea o față lungă și palidă, cu trăsături puternice. Ochii te priveau străpungător, iar sprânceana dreaptă îi zvâcnea, foarte vizibil, tot timpul. După ce a pășit înăuntru, le-a făcut un semn slujitorilor, care dispărură, ca prin farmec, ca și cum mișcarea brațului său ar fi fost bagheta unui vrăjitor.

Am încercat să-i scrutez chipul în căutarea acelor trăsături care dezvăluiau îndrăznețul strateg ce nu pregetase să pârjolească mănăstiri întregi, dar acest lucru nu era simplu acum, când părea destul de vesel. Veșmintele-i erau de bun-gust, fără podoabe, pe măsura purtărilor sale simple și directe. Aerul voios pe care l-a avut în timpul audienței era destul de ciudat pentru un om atât de urât și de temut. În timp ce schimba obișnuitele saluturi cu părintele Frois, mi-am dat seama de ce părea atât de bine dispus și binevoitor față de acest preot: deși Frois era străin, Il Signore ghicise că avea de-a face tot cu un om al faptelor, dar de alt fel.

Cu ajutorul limbii japoneze vorbite curgător de Frois și al strădaniilor lui Lorenzo, conversația cu Il Signore s-a dovedit foarte vie și plăcută. Foarte curând, Il Signore era cel care punea întrebările la care răspundeau Frois, Cabral și, din când în când, Organtino. Il Signore era vădit încântat de darurile aduse de părintele Frois: o pălărie portugheză căptușită cu catifea, o clepsidră, vase de sticlă, o lunetă, o lupă, piele de Cordoba, o pungă de catifea, batiste brodate, dulciuri, o mantie portugheză, esență de lemn de aloe, lâneturi de Flandra, covoare și multe altele. Părintele Frois a

dat lămuriri pe îndelete despre fiecare în parte. Când i-a înfățișat clepsidra, i-a spus, zâmbind, că era mai ușor de mânuit decât ceasornicul pe care i-l dăruise cu alt prilej și că, astfel, îi va fi de mai mult folos. Noi am priceput gluma, pentru că ne povestise deja cum Il Signore îi înapoiase un ceasornic venețian, părându-i-se că un obiect atât de complicat nu-i poate aduce vreo mulțumire.

Cât timp au durat aceste lămuriri, am început să mă tem de vreo indiscreție din partea părintelui Cabral, conducătorul nostru. Sunt sigur că și Organtino și Frois îmi împărtășeau neliniștea. Cabral fusese crescut, după cum am amintit, într-o familie nobilă portugheză și nu-i displăcea să se laude cu creștinarea celor bogați și puternici. În ce mă privește, mă gândisem că întâlnirea cu Il Signore o să-i gâdile orgoliul, dar că nevoia de a căuta ajutorul și protecția acestuia trebuie să fi apărut, pentru o fire atât de mandră, ca o umilință de neîndurat. Câtva timp, Cabral se mulțumi să răspundă, mai mult în silă, la întrebările lui Signore, ferindu-și privirea și fără nicio umbră de prietenie în glas. Pe măsură ce răceala din purtările sale devenea tot mai fățișă, Organtino, care călătorise mult timp alături de arhiepiscop și îi cunoștea bine firea, începu să tremure.

— Am auzit, zise Il Signore, că europenii mănâncă foarte multă carne. Este adevărat și pentru călugări?

Drept răspuns, Cabral își azvârli disprețuitor capul pe spate.

— Din întrebarea voastră înțeleg că mâncatul cărnii este în sine un păcat. Dar noi firește că mâncăm!

Mi se păru – sau poate doar închipuirea mea era de vină – că pentru o clipită chipul lui Signore fu străbătut de o umbră de nemulțumire. Fără să-mi dau seama cum, m-am ridicat puțin de pe scaun, ca să fiu gata, presupun, pentru orice s-ar fi întâmplat.

Dar norul dispăru de pe fața lui Signore, care râse scurt.

— Cred și eu. În țara aceasta nu le este îngăduit preoților și călugărilor să se înfrupte cu carne, dar mi se pare fără rost o lege care îi oprește pe unii să se bucure de ceea ce alții mănâncă fără opreliște. Și apoi, adăugă el oarecum în silă, nu mai este o taină că și călugării noștri mănâncă pe ascuns animale.

Mai apoi, Il Signore mă întrebă care sunt însărcinările mele. După ce mă prezentă, părintele Frois spuse că nu eram călugăr în niciun ordin, ci un simplu om de rând. Mi-am povestit în câteva cuvinte viața de marinar și aventurier, după care mi-am arătat admirația pentru mișcarea îndrăzneață de a da foc templelor de pe muntele sfânt. Organtino mă întrerupse, ca să-mi aducă laude pentru îndemânarea mea de țintaș. Poate că astfel dorea să îndrepte ceva din răceala cu care vorbise Cabral, cel puțin așa mi s-a părut mie, că vrea să abată atenția de la vorbele destul de nepotrivite ale călugărului, știută fiind pasiunea lui Signore pentru armele de foc.

Dacă acesta a fost gândul lui Organtino, atunci cuvintele lui și-au atins ținta. Nici nu apucă bine să termine vorba, că Il Signore mă și întrebă dacă adusesem pușca și dacă eram dornic să-mi arăt pe loc măiestria.

M-am întors spre părintele Frois, care răspunse, în locul meu, că nu aveam archebuza la mine, dar că aș fi onorat să-i îndeplinesc această dorință și să o aduc la palat a doua zi. Acestea fiind zise, Il Signore se ridică în picioare cu un aer mulțumit și bătu din palme. Ca prin farmec, slujitorii își făcură apariția și se adunară în jurul stăpânului lor.

— Într-o altă încăpere vi s-a pus masa, pentru care am dat poruncă bucătarilor mei să pregătească tot felul de mâncăruri cu carne. Vă poftesc să vă simțiți ca acasă.

Zâmbi larg, apoi se răsuci și ieși din sală. Organtino scoase un oftat de ușurare.

A doua zi, Lorenzo și cu mine pășeam din nou în palat. De data aceasta am fost duși către o clădire simplă, dar trainică, din lemn, care se deschidea spre o curte folosită pentru călărie. Celelalte laturi ale curții erau mărginite de ziduri din piatră. Eram înconjurați, de data aceasta, doar de zece servitori.

Am așezat ținta la vreo cincisprezece pași și, încărcând cele două archebuze, am tras cu ele pe rând. Amândouă împușcăturile au nimerit drept la mijloc. Il Signore mă lăudă de nenumărate ori, după care unul din slujitori a așezat un ban de argint pe un evantai strâns și mi l-a întins. Il Signore părea că șovăie, stânjenit. Răsplata, mi-a spus, era mult prea mică, dar întrucât nu știa ce să ofere unui străin, spera să primesc. Îmi amintesc scena de parcă ar fi fost ieri, atât de mult m-a izbit scurtul răgaz de sfială a temutului nobil.

Pentru că fusesem și la Sakai, mi s-a cerut să arăt ce are mai bun archebuza față de muschetă. Am răspuns că, deși muscheta putea nimeri ținta de la două sau chiar trei sute de pași, era o armă prea lungă și greoaie, pe când archebuza nu bătea peste cincizeci de pași, dar încărcarea ei cu gloanțe și cu praful de pușcă era atât de ușor de făcut, încât puteai să pregătești două puști pentru a trage una după alta. I-am deslușit că o companie de mușchetari aflată în luptă în câmp deschis se afla lipsită de apărare după prima salvă, până la încărcarea unui nou rând de gloanțe, și că maeștrii războiului din Europa se străduiseră mult timp să găsească un mijloc de a-i apăra pe trăgători în timpul acestui răgaz cât rămâneau descoperiți. De obicei intrau în acțiune arcașii, dar, firește, arcurile și săgețile nu erau de prea mult folos. Atunci s-a hotărât ca mușchetarii să fie așezați pe două sau trei rânduri. Primul șir trebuia să tragă, apoi, în răstimpul cât își încărcau puștile, cei din

următoarele rânduri aveau să tragă pe rând, până când primii erau gata să-și descarce din nou armele. Iar dacă pe lângă aceste șiruri de mușchetari se putea desfășura și o companie de archebuzieri, rândurile dușmanului puteau fi înjumătățite înainte ca lupta să ajungă la încleștare directă. În Franța, și cavaleria și pedestrașii fuseseră înarmați și reașezați după noile legi ale bătăliei.

În timp ce îi înfățișam pe scurt tacticile europene, Il Signore mă întrerupea foarte des ca să mă întrebe despre câmpul de luptă din acest nou fel de război, sau despre așezarea soldaților și timpul cerut de aceasta, despre părțile bune și cele rele ale mersului în coloană, despre căile de a ține legătura între trupe, despre împărțirea regimentelor și mijloacele de a-ți apăra soldații în fața unui dușman înarmat cu același fel de puști. M-a descusut și despre felurile fortărețelor, despre folosirea soldaților din avangardă, despre lupta împotriva tunurilor și multe altele. În cele din urmă m-a întrebat dacă mai arătasem archebuza și altora. I-am povestit, în amănunțime, încercările din Sakai, după care a dat imediat un ordin către servitorii săi. M-a întrebat apoi dacă mă gândisem cumva să vând sau măcar să-i împrumut o archebuză, la care i-am răspuns că venisem, firește, cu gândul de a-i oferi armele.

Zece zile mai târziu am fost din nou chemat la Il Signore. Spre surprinderea mea, mi-au fost arătate mai multe archebuze nou-nouțe, meșterite în timpul scurs de la ultima mea întrevedere la palat. Am ales una la întâmplare și am cumpănit-o în mână. Era întru totul aidoma vechii mele pușți, așa că mi-am exprimat uimirea.

— Aș dori să le încerci, mi-a spus Il Signore.

Pielea de deasupra sprâncenei îi zvâcnea, iar ochii îi străluceau aprinși.

Am luat o armă și am tras, dar țeava era strâmbă. Următoarea avea cocoșul îndoit și nu era

de niciun folos. Numai două din noile puști s-au dovedit bune, dar era de-ajuns ca să-mi dau seama de măiestria armurierilor din regatul lui Signore. Lorenzo mi-a povestit mai târziu pe scurt că Il Signore făcuse o nouă ordine în compania sa de muschete și că îi pusese pe soldați la muștruluială serioasă – după cât se pare, în felul pe care i-l descrisesem eu.

Mi-am dat seama atunci, printre altele, că Lorenzo nu era doar singurul meu izvor de cunoaștere a acestui regat, ci și singura mea voce. Deși reușeam acum să rostesc în japoneză un salut simplu, plecarea bătrânului călugăr la Kyoto m-ar fi lăsat mut. M-am necăjit mult de această descoperire și am început să mă gândesc serios să mă apuc de învățat. De fapt, cel mai mult îmi doream să stau de vorbă cu Il Signore fără ajutorul altcuiva, să-i dezvălui de-a dreptul zecile de gânduri care îmi treceau nebunește prin minte.

Mă aflam încă în Gifu, cufundat în studiul limbii japoneze, când cumpănirea forțelor, adusă de incendierea sfintelor mănăstiri, începu din nou să se clatine. Armata nobilului Shingen de la răsărit începuse să se miște împotriva lui Signore, iar armatele din nord și din sud își făceau simțită din ce în ce mai amenințător prezența, în înțelegere cu primii. În acest timp, *il governatore* din Kyoto, care până acum dăduse pe ascuns ajutor dușmanilor lui Signore, își arătă dintr-o dată dușmănia față de acesta.

În Gifu se simțea acum un val de neliniște, familii întregi plecau care încotro, strigătele precupeților deveniră mai ascuțite, iar prețurile mai mici, întrucât căutau să scape de mărfuri cât mai grabnic. În fiecare zi vedeai soldați plecând la bătălie și un zvon se răspândi cu iuțeala fulgerului: oamenii lui Shingen se apropie de Gifu dinspre răsărit ca să se răzbune pentru măcelul de pe muntele Hiei. Se auzea că erau douăzeci sau chiar treizeci de mii de soldați – ba chiar unii vorbeau de

cincizeci de mii. Un talaz amenințător se năpustea pe țărmul orașului Gifu, gata să-l înghită cu totul. Rămânând la curtea din Gifu, am început să fac instrucție cu o companie de tineri soldați, învățându-i să mânuiască armele cu dibăcie. În același timp, urmăream cu neliniște înaintarea războiului, întrebându-mă cum va ieși Il Signore din această nouă primejdie.

În mai multe provincii izbucniră răscoale, răzvrătiții încercând să se folosească de greutățile prin care trecea acum Il Signore. Cea mai mare îngrijorare o stârnea însă armata seniorului Shingen. Douăzeci sau chiar treizeci de mii de oameni se apropiau dinspre răsărit ca un pumnal ațintit spre inima lui Signore; împotriva acestora trebuie să se acționeze fără întârziere. În fiecare zi făceam instrucție cu acei soldați ce aveau să formeze corpul de archebuzieri, dar mai erau încă destule de învățat până când să încarce și să tragă fără greș. Învățasem în timpurile petrecute în Nuova Spagna că pentru a îi de vreun folos în fața dușmanului trebuia să repeți aceleași și aceleași mișcări până-ți intrau în sânge. Dar acest lucru cerea mult timp – imens de mult timp.

Gândindu-mă la situația lui Signore, atât cât o cunoșteam eu, eram foarte îngrijorat ca nu cumva *il governatore* din Kyoto să-i cadă în spate cu armata din nord în timp ce Il Signore ar fi avut de înfruntat oamenii lui Shingen. Într-un război dus în câmp deschis, unde se aflau provinciile Mino și Owari, victoria ar fi fost, fără îndoială, a celor mai mulți. Il Signore nu putea să înfrunte douăzeci-treizeci de mii de soldați doar cu o parte a trupelor sale. În timpul zilei, încercam să ghicesc ce hotărâre avea să ia; noaptea mă urcam în turnul de pază și priveam spre răsărit, închipuindu-mi în întuneric o armată uriașă care se îndrepta spre noi pe nesimțite. Odată, de pe cerul înnoptat se desprinse o stea căzătoare și pentru o clipă am avut

sentimentul că prevestea soarta nemiloasă a lui Signore…

Într-o dimineață, ieșind în curtea castelului, am descoperit că toți oamenii plecaseră la luptă cu mult înainte de a mă trezi. Am aflat, de asemenea, că nu porniseră spre răsărit, ci în direcția cea mai neașteptată: spre Kyoto, în sud. Îndrăzneala acestei mișcări mă lăsă fără grai. Era adevărat că acolo Kubo-sama conducea trupele care urmăreau să-l încercuiască pe Il Signore, dar dușmanii nu s-ar fi așteptat nici în ruptul capului ca Il Signore să nu-și facă griji din pricina lui Shingen și să se îndrepte, în schimb, spre Kyoto, unde ar fi căzut la mijloc între armatele din nord și cele din sud. Buimăceala a fost așadar grozavă când Il Signore și-a făcut intrarea în capitală și a înconjurat palatul guvernatorului.

Am încercat să pun cap la cap veștile din rapoartele care soseau regulat din Kyoto. Știam deja că Organtino și Lorenzo se adăpostiseră în Saga și că părintele Frois ținuse morțiș să rămână în Kyoto, unde îi pierdusem urma după începerea luptelor. Se pare că tulburarea ce cuprinsese capitala ajunsese deja în pragul isteriei. Pentru a nu știu câta oară, după instalarea trupelor lui Signore în oraș, oamenii începuseră să-și pună la adăpost avutul prin satele învecinate. Auzeam despre femei care își părăseau copiii fugind din calea soldaților. Mesajele oficiale vorbeau despre negocierea unui armistițiu între Il Signore și Kubo-sama, dar cum cercul se strângea tot mai tare în jurul primului, era greu să-ți închipui că guvernatorul era înclinat să discute asemenea condiții. Patru zile, Il Signore așteptă răbdător, în timp ce *il governatore* se zăvorâse în palat, fără să dea vreun semn.

Primul curier care veni din Gifu în a cincea zi aduse știrea că Il Signore dăduse pe neașteptate ordinul ca șapte dintre generalii săi să facă una cu pământul aproape o sută de orășele și cătune din

jurul capitalei. A doua zi am aflat că partea orașului numită Kamigyo, unde se aflau domeniile nobililor, fusese trecută prin foc la porunca lui Signore. În ziua următoare, Kubo-sama primi propunerea de armistițiu a lui Signore.

Toată lumea înțelegea că această pace nu va dura mult, deoarece Kubo-sama plănuia mai departe atacuri ale aliaților săi din nord și din sud. Învoiala cu Il Signore însemna timp câștigat; de îndată ce trupele din miazăzi ajunseră la marginea orașului, se furișă din palat și, sosind în mijlocul armatei, înălță din nou steagul de luptă pe unul din flancuri. Între timp, forțele dinspre miazănoapte ajunseseră foarte aproape de oraș. Mai rău încă, armata lui Shingen își croia drum spre Gifu dinspre răsărit. Norocul părea să-l părăsească pe Il Signore.

Într-o zi, însă, când situația se înrăutățise, lucrurile luară o întorsătură neașteptată. Fără veste, armata nobilului Shingen din spatele trupelor lui Signore se retrase pașnic de la marginea provinciei, întocmai ca refluxul mării. Câteva zile mai târziu, o iscoadă aduse vestea că seniorul Takeda Shingen se îmbolnăvise pe neașteptate și murise. Oamenii săi, surprinși de o adâncă tristețe, se înapoiau de unde veniseră.

Era un noroc de necrezut. Nici măcar Cortés nu avusese o șansă atât de extraordinară. Întunericul se preschimbase dintr-odată în lumină. Împotriva tuturor așteptărilor, Il Signore ieșise din impas. Cum nu era el omul care să piardă acest prilej neașteptat, se așeză în fruntea trupelor sale, se îndreptă spre țărmul nordic al marelui lac și porni de îndată lupta cu dușmanii săi.

Atacul avu loc la începutul verii; înainte de sosirea toamnei, fortărețele din Asai și Asakura erau în flăcări, iar armatele distruse. La căderea primelor frunze în munții Echizen și Omi, aflați spre miazănoapte, trupele lui Signore fugăreau

ultimii *samurai* din sat în sat, tot mai departe spre nord.

De sărbătoarea Anului Nou 1574, am avut onoarea să iau parte pentru prima oară la unul din banchetele prin care oamenii de aici întâmpinau noul an. Curțile fuseseră curățate cu grijă, porțile împodobite cu ramuri de pin, iar ușile – cu hârtie albă, meșteșugit îndoită. Dis-de-dimineață începură să se adune *daimyo* și generali, sosiți pentru a face urările de Anul Nou. Erau poftiți după rang și avere, într-una sau alta din numeroasele odăi pregătite, unde li se ofereau *saké* și mâncăruri din belșug. M-am alăturat și eu oaspeților, cu urări și mesaje din partea părintelui Frois și a lui Organtino, dimpreună cu darurile aduse: pahare de cristal și bomboane. Il Signore porunci să mi se aducă *çacazuqui*, – o cupă cu vin, – și mă îndemnă să beau.

Mai târziu s-a zvonit că, la petrecerea din acea seară, Il Signore împodobise masa și cu altceva în afară de mâncare și băutură, și anume, cu țestele lui Asai și Asakura – care după înfrângere fuseseră trecuți prin sabie – acoperite cu lac negru și presărate cu aur. Știam că soldații trimiși în nord primiseră poruncă să nu lase să le scape niciun om – de la general până la ultimul pedestraș. Dar pentru că nici asta nu i se păruse îndeajuns, capetele acestor nefericiți nobili fuseseră aduse în starea în care am pomenit, din dorința foarte deslușită de a arăta tuturor că autorul acestui gest nu cunoaște milă.

Pe fețele celor care își șopteau unul altuia acest zvon se citea o groază adâncă. Nu numai oamenii de rând, ci și nobilii pe care îi cunoșteam, seniorii din Sakuma și din Araki, de pildă, mă întrebau dacă nu eram de părere că, de data aceasta, cruzimea lui Signore întrecuse orice măsură. Eu, care veneam dintr-o țară creștină, nu condamnam atâta barbarie? Fuseseră uluiți de incendierea mănăstirilor de pe muntele Hiei, apoi de

distrugerea celor o sută de sate din jurul capitalei, dar nimicirea armatei din nord îi tulburase foarte adânc. Auzindu-l pe unul din ei murmurând că asemenea cruzime era „pur și simplu neomenească”, mi-am amintit pe dată primele cuvinte auzite despre Il Signore pe când mă aflam încă în Sakai.

Nu mă voi strădui acum, prietene, să-ți arăt că strategia lui Signore nu avea nimic brutal în ea. Eram însă prea obișnuit cu cealaltă față a acestui om pentru a-l socoti un simplu tiran. Așa cum am încercat să-ți sugerez, se aflau în firea lui și timiditate și curiozitate copilărească. Avea un spirit cercetător neostoit, iar uneori era de-a dreptul prietenos. Mai presus de toate era deosebit de sensibil. Deși poate că sună puțin cam ciudat, sunt aproape sigur că masacrul acela sângeros nu fusese poruncit din cruzime sau ură oarbă față de dușmanii săi. Este adevărat, aproape toți locuitorii regatului, de la marii seniori la ultimii pescari, tremurau în fața lui. Se purta cam ca un monarh absolut, dar nu în felul brutal al tiranilor din Persia sau Asiria, ci în acela rece, calculat, al principilor de talia lui Cosimo dei Medici.

Întotdeauna era dispus să asculte glasul rațiunii. L-am văzut, de pildă, gata să renunțe, fără nicio urmă de șovăială, la planurile lui îndelung chibzuite atunci când a aflat o soluție și mai fericită. Cât de deosebit era acest om de nesăbuitul meu comandant din Nuova Spagna, care își ducea cu încăpățânare la sfârșit cele mai nebunești idei! Acel mizerabil pierduse capacitatea de a recunoaște adevărul; sau poate că își vedea greșelile, dar era prea trufaș, prea hotărât să-și apere onoarea pentru a le recunoaște. Oricum, amintirea unor asemenea oameni cu gânduri deșarte de mărire îmi întărea admirația pentru încercările oneste ale lui Signore de a-și urma calea, fără să-i pese de urmările ce le-ar suferi

onoarea sa. Într-un cuvânt, este limpede că făcuse o deosebită impresie asupra mea.

Din clipa când am zărit primele flăcări care se înălțau deasupra muntelui sfânt preschimbând noaptea în zi, am simțit că în ființa celui atât de temut de toți se ascundea un alt om, cel adevărat. Simțămintele mele erau împărtășite și de Organtino. Cu cât îl întâlneam mai mult pe Il Signore, cu atât vorbeam japoneza mai bine și mă întăream în convingerea că părerile mele despre el nu erau greșite. Nu credea nici în zei, nici în Buddha, ci doar în ce vedeau ochii săi, de unde înțelegeam că în toate lucrurile el căuta calea rațiunii. De aceea, era mai realist decât Carol Quintul, mai profund decât Alphonso de Ferrara care îi hărțuise la nesfârșit pe Ludovic al XII-lea și pe Henric al VIII-lea. Disprețul lui pentru religie nu era cel al omului de rând. Unii dintre aceștia, printre care și bătrânul meu tată, mărturiseau că nu cred în Dumnezeu, și, cu toate acestea, se duceau să se închine, pentru că, spuneau, era o nebunie să te pui cu biserica. Convingerile lui Signore nu erau atât de fățarnice. El slujea credința căutării adevărului cu ajutorul minții și o făcea cu deplină sinceritate. Părerile sale în această privință depășeau cu mult înțelegerea tatălui meu și a altor epicurei, care, deși nu recunoșteau decât lumea de aici, trăiau de fapt în cultul unui nedeslușit *statu-quo*. Un observator neatent ar fi putut asemui credința lor cu convingerile lui Signore, dar o cercetare mai amănunțită a drumului spre care îi îndreptau în cele din urmă închipuirile lor ar arăta deosebirile. Convingerea că singura realitate se află în lumea sensibilă îi făcea pe aceștia să vadă binele suprem doar în vin, femei și o viață îndestulată – singurele lucruri ce dădeau sens vieții lor – și orice fapt care amenința să-i lipsească de aceste plăceri îi neliniștea. Vulgaritatea de pe chipurile acestor oameni nu poate fi ștearsă.

Il Signore nu era însă legat prin atâtea fire de lumea materială, ci de înfățișările pe care le lua rațiunea în această lume, ca și cum ar fi simțit că doar înfăptuind în numele gândirii își apără un regat al libertății, așa cum, prinsă în vârful acoperișului numai într-un singur punct, o giruetă se poate învârti mai ușor după bătaia vântului.

În acele zile mi se părea că Il Signore avea în minte un fel de schiță a planului de bătălie, cuprinzând forțele care îl înconjurau din toate părțile, foarte asemănătoare unei table de șah, unde îl amenința matul. În toate mișcările lui, avea o singură grijă – să mânuiască abil toate acele forțe care se ciocneau în combinațiile lor mișcătoare. Fiecare amănunt era cântărit cu gândul la hotărârea finală. Archebuzele mele erau, fără îndoială, de mare importanță pentru el, putând fi luate oricând în calcul și îngăduindu-i astfel să socotească, aproape cu precizie matematică, forța necesară contracarării unui dușman cu o anumită putere.

Avea un singur principiu militar și politic călăuzitor, să câștige prin forță într-o lume a forței. Astfel el acționa cu orice mijloc la îndemână, fără să țină seama de grija pentru propria-i persoană. Slujitorii erau întotdeauna dornici să povestească despre el cum, chiar și atunci când era învins în luptă, părea foarte liniștit, de parcă înfrângerea aceea n-ar fi fost decât o altă mișcare din planul său de luptă. Nu era omul care să verse lacrimi de părere de rău sau de furie. Înfrângerea însemna pur și simplu că într-o ciocnire dintre o forță mai puternică și una mai slabă, cineva trebuia să fie cel slab, iar pentru Il Signore, singura cale de urmat după o înfrângere era să-i sprijine pe cei slabi. Îmi închipui să stăpânirea de sine era o trăsătură obișnuită la oamenii de felul lui, cum erau și Cortés și Vespucci (pe care tatăl meu îl cunoscuse la Florența), care aveau tot timpul de înfruntat situații limită și reușeau să le depășească doar folosindu-se de arma rațiunii.

Acest lucru mă face să spun că până și cea mai crudă dintre faptele lui Signore – de la pârjolirea templelor până la spectacolul macabru al capetelor dușmanilor săi – era doar un pas spre atingerea țelului său: îndepărtarea forței contrarii. Pentru Il Signore, numai dăruirea totală dădea un sens existenței; numai rămânând cinstit față de convingerile sale putea să-și păstreze demnitatea de ființă omenească.

Faptul că era atât de singur în mijlocul curții sale se datora în parte faptului că împărtășea cu totul alte păreri decât comandanții săi, care veneau câteodată să-i ceară să cruțe viețile celor care cerșeau pace, milă sau care se predau pur și simplu. Nu de puține ori, prizonierii erau rude sau prieteni de-ai comandantului care venea să implore iertare pentru ei. Dar Il Signore nu și-a încălcat niciodată principiile de viață și luptă. Îi plăcea să asemuiască această convingere a lui cu o clădire pe care o ridici piatră cu piatră pe niște temelii trainice. Dacă o singură piatră era prost zidită, totul avea să se năruie într-o uriașă grămadă.

Il Signore nu urmărea victoria cu orice preț. Izbânda era pur și simplu urmarea firească a unei fapte raționale și acesta era singurul lucru care avea însemnătate pentru el. Într-un chip asemănător, simțeam că ura lui pentru preoții budiști nu izvora dintr-un capriciu sau din dușmănie, ci din pasiunea pentru gândirea limpede. Chiar prietenia pe care ne-o arăta se datora nu atât sentimentelor sale, cât interesului pentru arme și strategii, pentru secretele construirii de caravele și ale navigației, pentru lunete și alte lucruri ieșite din cercetarea științelor naturii. Această bănuială mi-a fost întărită într-o zi, când m-a descusut în privința școlilor din Europa. A ascultat politicos cât timp i-am înfățișat universitățile din Padova, Bologna, Paris, Salamanca, Roma, Ferrara și Cracovia, dar în clipa când am început să vorbesc despre studiul

științelor naturale s-a aplecat înspre mine cu interes și mi-a pus întrebări foarte amănunțite. La sfârșit, și-a încrucișat brațele și, privind spre podea, a rămas pierdut în gânduri.

După un timp, l-am întrebat ce se învăța în universitățile japoneze.

— Nimic – a răspuns parcă în silă – în afară de meșteșugul de a tălmăci cuvânt cu cuvânt dintr-una din cele mai nefolositoare limbi de pe pământ. Cei care sunt prinși într-o asemenea muncă fără rost cred că ea este cea mai nobilă îndeletnicire pentru un om.

Mai târziu aveam să aflu că universitățile japoneze, spre deosebire de cele din Europa, se dedicau numai pregătirii de preoți budiști, iar Il Signore se gândea la interpretarea scrierilor sfinte, singura datorie a învățăceilor.

În acel an am fost chemat de mai multe ori la curte, cerându-mi-se sfatul asupra întocmirii companiilor de muschete. Cât privește grupa de archebuzieri, i-am pregătit mai departe în tragerea pe trei rânduri, ca și în desfășurarea oamenilor și înaintarea trupelor după deschiderea focului. Urma să ne alăturăm manevrelor întregului corp de armată. Exercițiile aveau loc pe câmpia ce se întindea la sud de Gifu și urmăreau ca arcașii, lăncierii și tunarii să se miște ordonat. Strategia era simplă: atac frontal al companiilor de mușchetari, înălțarea unei palisade pentru a stăvili înaintarea dușmanului călare, repliere în scopul atragerii inamicului, apoi atac pe ambele flancuri cu lăncieri călare.

În zorii zilei de 23 ale lui iunie, 1574, un curier m-a chemat în tabăra lui Signore. În lumina tulbure a dimineții, de-abia deslușeam siluetele întunecate ale soldaților care se îndreptau spre mine, rând după rând, atât de aproape că mă atingeau. Mirosul lor de sudoare amintea o turmă de animale sălbatice. La mică depărtare, șiruri de călăreți galopau de-a lungul unui șanț. Nu se zărea

nicio torță. Marșul se desfășura într-o tăcere deplină, aproape în obscuritate. Privind în sus după Steaua Nordului, am înțeles că armata se îndrepta spre sud.

Înfrângerea forțelor din nord însemnase o slăbire, cel puțin pentru câtva timp, a primejdiei dinspre acea parte, Kubo-sama fiind înfrânt și izgonit din Kyoto. Moartea lui Shingen ușurase situația dinspre răsărit, așa că mai rămăsese seniorul Miyoshi (care părea să plănuiască un atac la sud de capitală) alături de aliații lui, Mori mai ales, care îi făceau rost de arme și provizii.

Începusem deja să-mi dau seama că dușmanii lui Signore aveau „prieteni din umbră”, și anume, secta budistă cunoscută sub numele de Ikko. Îmi aminteam fețele întunecate, schimonosite de groază ale călugărilor-soldați pe care îi zărisem la sosirea mea în Kyoto. Călugării Ikko, în afara celor care păzeau fortăreața lor de la Ishiyama din Osaka, luptau ca un fel de proscriși, luând drumul pădurilor, unde înființau mici cetățui rudimentare și se apărau cu ghearele și cu dinții. Dacă vedeau că nu au sorți de izbândă, se despărțeau și dispăreau în statele dimprejur, ca apa turnată pe nisip. Oricât i-ai fi urmărit, nu știai niciodată încotro au apucat-o, iar odată pânda terminată, apăreau ca din senin și iar se adunau laolaltă. Mai întâi o mână de călugări, apoi o ceată mai mare, iar în cele din urmă o adevărată armată. Era întotdeauna greu de ghicit care avea să fie următoarea lor mișcare: ba se adăugau unei armate, sporindu-i rândurile, ba se desprindeau de ea pentru a da atacuri neașteptate și fulgerătoare în momentele de slăbiciune ale lui Signore. Pierderile pe care le provocau nu erau deloc neînsemnate. Acum, că primejdia imediată a încercuirii armatelor slăbise întrucâtva, această forță de rezistență încăpățânată și difuză, care stătuse cumva în umbra dușmanilor lui Signore, apărea ca o provocare. După ce m-am alăturat armatei ce se

îndrepta spre sud, am aflat de îndată că urma să atacăm Nagashima, un loc în care budiștii aliați cu Ishiyama din Osaka își întăriseră pozițiile.

Când am ajuns lângă cortul lui Signore, se crăpase de ziuă și puteam zări sutele de steaguri ce fâlfâiau în adierea răcoroasă a unei dimineți de vară timpurie. Armata fusese desfășurată în șiruri lungi în jurul fortăreței din Nagashima, aflată la gurile unui râu. La vărsarea în mare, râul se despletea în mai multe brațe despărțite de ținuturi mlăștinoase. De-a lungul țărmurilor creșteau pâlcuri de stufăriș, iar dincolo de ele, pământul se întindea mocirlos. Până în zare vedeai cerul de vară răsfrânt în ochiurile de apă prinse între bancuri de nisip.

Aici, la Nagashima, răzvrătiții budiști se folosiseră de două ori de aceste terenuri mlăștinoase pentru a respinge armata lui Signore. Locurile îi ajutau mult pe cei din fortăreață; stuful era ca o mantie ce îi făcea invizibili pe rebeli, gata astfel oricând să atace fulgerător și apoi să dispară aproape la fel de repede. Pentru o armată mare, cu o dispunere destul de rigidă, stufărișul era o piedică de netrecut. Nu numai că rândurile erau rupte prin incursiuni neașteptate, dar nenumăratele fire de apă ce despărțeau grosul oștirii făcea ca mișcările ei să nu mai poată fi coordonate. Folosindu-se din plin de aceste capcane naturale, călugării din Nagashima ridicaseră patru palisade din nuiele în jurul fortăreței de unde țâșneau la atac.

În această ultimă încercare de a-i scoate pe răzvrătiți din vizuina lor, armata aflată sub comanda lui Signore înainta dinspre miazănoapte pentru a înconjura fortăreața. Încă înainte ca soarele să se fi înălțat de câteva suliți, se părea că rândurile din față întâlniseră străjerii dușmanului, pentru că trestiile din depărtare păreau scuturate de furtună și un strigăt de luptă sparse tăcerea dimineții. Dinspre răsărit se apropia armata în

fruntea căreia se afla fiul cel mare al lui Signore, iar dinspre apus, forțele seniorilor Sakuma și Shibata încercau să treacă brațele râului și să înceapă asaltul. Apărarea nu s-a lăsat așteptată: răzvrătiții mânau bărcile de pe un țărm pe altul, ținându-i cu lăncile la distanță pe soldații care încercau să pună piciorul pe mal. Acum însă armata lui Signore era pregătită pentru lupta de hărțuială cu acest dușman puțin numeros, dar foarte sprinten. Planurile de bătălie fuseseră astfel întocmite încât șirurile de soldați să înainteze și să se retragă la fel de repede, astfel că cetele de călugări erau mereu înconjurate și alungate. Când grosul armatei ajunse la întinderile de stufăriș, a venit în sfârșit rândul companiei de muschete. Trăgătorii s-au împrăștiat cu fața spre stuf, apoi au ochit o dată, presărând o ploaie de gloanțe asupra dușmanului nevăzut dintre trestii. Rafala își atinse ținta; zeci de bărbați care stăteau pitiți se rostogoliră din ascunzători, plini de sânge.

Spre deosebire de celelalte atacuri nereușite, acesta nu le lăsă budiștilor răgaz să contraatace. Ca un laț care se strânge tot mai tare, șirurile de luptători se apropiau de mijlocul deltei. Clădirile de pe mai multe insule erau deja în flăcări. Înaintarea nu s-a făcut fără pierderi. La căderea nopții, răzvrătiții își strânseră rândurile, iar armata lui Signore își numără morții și răniții.

De abia după această primă izbândă și după terminarea pregătirilor pentru asedierea fortăreței, Il Signore își cheamă vasele de luptă, noaptea târziu. Dormisem pe câmpul de luptă, nu departe de tabăra lui Signore și când m-am trezit a doua zi în zori am zărit un șir lung de corăbii, mai mari și mai mici, îndreptându-se spre deltă. Vederea acestor nave, care arătau ca niște arici din pricina nenumăratelor lăncii ce scânteiau în lumina dimineții, îți tăia răsuflarea. Mi-am dat seama că acum toată puterea armată a lui Signore era aruncată în luptă.

La primele raze ale soarelui luptătorii de pe corăbii zguduiră din temelii cerul cu un strigăt înfricoșător și năvăliră la luptă crâncenă. Mai întâi corăbiile cu oșteni înarmați cu muschetă fură manevrate spre de-a lungul țărmurilor deltei, unde dușmanul ocupase pozițiile de luptă. Prima șarjă a fost trasă; apoi, înainte ca fumul să se risipească, urmă a doua salvă de gloanțe. În mijlocul norilor de fum, rândurile din spate ale călugărilor budiști puteau fi văzute sărind peste trupurile însângerate ale celor căzuți în prima linie. Dar în clipa următoare o altă salvă bubui asurzitor. Jumătate din călugări căzură atunci, iar cei rămași șovăiră când fu trasă a patra șarjă. Val după val, bărcile urcară pe râu într-un nor de spumă, atacându-i pe luptătorii ce începură să dea înapoi. Deodată, șirul de călugări se frânse într-un loc, și apoi totul începu să se năruie. Forțele lui Signore străpunseră rândurile în mai multe locuri deodată. Oamenii lui izbutiră să pună piciorul pe țărm. O dată prăbușite liniile de luptă și după debarcarea trupelor lui Signore, pe toată întinderea deltei izbucniră ciocniri înverșunate. Nu după mult timp, budiștii s-au retras cu toții în fortărețele lor, luptându-se să-și apere ariergarda.

Asemenea fortărețe fuseseră clădite pe câmpia joasă a deltei pentru a alcătui un zid de apărare în jurul aceleia mari de la Nagashima. Fiecare avea valuri înalte de pământ, în vârful cărora se găseau turnuri, palisade, baricade construite din trunchiuri de copac cu rădăcinile scoase în afară pentru a-i încurca pe vrăjmași. Pe măsură ce trupele lui Signore se apropiau, adevărate ploi de săgeți ascuțite se abătură fără contenire asupra lor de pe ziduri.

După ce călugării fură alungați din câmpie, trăgătorii cu muschete s-au desfășurat din nou pe trei rânduri în jurul uneia din fortărețe, cu arcașii gata de luptă în spatele lor și cu lăncierii în urma tuturor. Asediul astfel întocmit, pentru cei

dinăuntru nu mai erau sorți de izbândă. De la Il Signore veni un ordin de luptă, care fu citit cu glas tare către întreaga armată. În fortărețe, se spunea, se aflau fără îndoială și femei și copii, dar nimeni nu trebuia cruțat. Totul era foarte limpede: stuful trebuia tăiat până la rădăcină pentru a găsi pe oricine s-ar afla ascuns acolo. Și toți, până la unul, trebuiau omorâți. Dacă un braț fusese tăiat, și celălalt trebuia ciopârțit, ochii fiecărui leș trebuiau scoși și orice lucru ce ținea de Nagashima, fie el de piatră sau lemn, trebuia dărâmat, ars, distrus.

După citirea ordinului, o tăcere neobișnuită se lăsă peste oameni. Dar după o clipă numai, un strigăt zguduitor răsună în toate colțurile deltei. Atacul asupra primei fortărețe începuse. Primii mușchetari au tras, împroșcând pământul din jurul cetății și găurind în mai multe locuri gardul de lemn. Apoi a tras rândul al doilea, iar trupurile soldaților dinăuntru se zăreau clătinându-se și căzând arcuit prin ferestruici. Al treilea șir ochi. Apoi arcașii sloboziră un nor de săgeți aprinse. Zidurile începură să ardă ici și acolo, și un nor negru învălui fortăreața. Din vălătucii de fum se zăreau siluete care încercau să desprindă săgețile, dar atunci primii mușchetari traseră din plin. O detunătură grozavă se rostogoli amenințătoare peste câmpie. Pe neașteptate, zidurile se făcură țăndări și zeci de trupuri căzură grămadă peste valul de pământ. În această clipă lăncierii atacară prin spărturi, apoi întreaga armată se rostogoli ca un fluviu peste un zăgaz.

Un țăran mai tânăr, care sărise din turn într-o încercare disperată de a rupe rândurile, primi un glonț în țeastă și căzu vărsând sânge. Alături, un călugăr ce mânuia o sabie lungă izbutise să spintece mai mulți soldați, până când fu străpuns de o lance. În timp ce se împleticea, un altul îi despică țeasta rasă și șiroaie de sânge se revărsară asupra lăncierului. Înăuntrul fortăreței, o tânără se aruncă în genunchi în fața unui soldat implorând

iertare, dar acesta îi înfipse sulița în spate, cum ai prinde o insectă într-un ac. Călugării nu se lăsau însă doborâți prea ușor, și mulți dintre oamenii lui Signore erau răpuși sau răniți. Abia la căderea nopții pătrunseră în fortăreață și o jefuiră.

Toată noaptea au plecat din tabăra lui Signore ordine către armate. Trebuia împiedicată orice comunicare între celelalte fortărețe și trebuia prevenit un atac prin surprindere. Focurile de strajă pâlpâiau, în briza mării, pe toată întinderea câmpiei.

Noaptea de vară era totuși scurtă. În zorii zilei, armata părea că se află pe aceleași poziții de asediu ca înainte – doar că acum una din fortărețe fumega în ruine. Soldații erau tăcuți și încordați. Câte o săgeată rătăcită sau câte un hohot batjocoritor rămâneau fără răspuns. O liniște rău prevestitoare se lăsase peste deltă. Nicio frunză nu mișca. Zgomotele dinlăuntrul cetății încetaseră, doar murmurul valurilor sau țipătul vreunei păsări în căutarea cuibului spărgeau în țăndări tăcerea.

Corăbiile erau ancorate la gura râului, dar nici de acolo nu răzbătea vreun zgomot. Cerul și pământul erau ciudat de tăcute; soarele de vară străbătea încet cerul. La amiază, dinspre Gifu apărură nori care se înălțau orbitor de albi pe cer.

Vântul începuse să șuiere, dar în fortăreață totul părea mort. Il Signore îi împresurase pe cei dinăuntru, vrând să-i înfometeze. Iscoadele aduseseră vestea că atacul fusese cu totul și cu totul neașteptat pentru cei din Nagashima, așa că nu aveau provizii pentru mai mult de o lună. Il Signore porunci ca asediul să nu slăbească atâta timp cât va fi nevoie. În niciun chip nu trebuia lăsat să se strecoare hrană înăuntru. Veștile din Kyoto și din alte părți îl înștiințară pe Il Signore că prin țară era liniște, astfel încât avea destul răgaz să termine aici treaba înainte de a fi nevoit să meargă în alte părți.

Zilele treceau și se apropia sfârșitul verii. Vântul se stârnea seara și uneori se auzeau tunete în depărtare. Câteodată, nori negri coborau dinspre miazănoapte și furtuna se rostogolea prin deltă. Într-o noapte cu ploaie potopitoare, una din străji zări la lumina albăstruie a unui fulger o mogâldeață. Mai târziu avea să spună că la început și-a închipuit că era doar umbra trestiilor îndoindu-se sub stropii grei de ploaie și că a așteptat un alt fulger, când o lamă ascuțită l-a lovit în spate și și-a pierdut cunoștința.

După câteva clipe se auzi un șuierat și o mulțime de figuri întunecate se desprinseră din noapte. Fusese semnalul pentru un exod disperat al celor rămași în viață în fortăreață. În mijlocul furtunii se încinse o luptă pe viață și pe moarte. Alarma răsună în tabăra lui Signore și soldații se revărsară în căutarea răzvrătiților, care în curând o rupseră la fugă în întuneric. Niciunul nu reuși să scape însă din groaznicul măcel. Câmpul era presărat cu leșuri – un bătrân străpuns de lance, o femeie despicată în două până la umeri, copii striviți în picioare, un călugăr sfâșiat pur și simplu în bucăți. Trupurile erau descărnate și supte, de parcă ar fi ajuns deja schelete. A doua zi dimineață au numărat o mie de oameni: bărbați, femei, copii, o grămadă fără viață, măturată de rafalele ploii.

În celelalte trei fortărețe, care nu se dăduseră încă bătute, lucrurile nu stăteau mult mai bine. De mai multe ori ieșiseră dinăuntru soli de pace, dar de fiecare dată fuseseră înhățați, țintuiți pe cruci și trimiși înapoi, să fie văzuți de cei care mai rămăseseră. Vara se sfârșea, vântul foșnea lugubru printre tulpinile uscate, iar asediul continua. Vremea devenise schimbătoare. Dinspre mare veneau nori pufoși, aerul era rece noaptea, iar greierii cântau printre ierburi către luna înălțată deasupra lor.

Asediul dura de mai bine de trei luni și se aflase că mai mult de jumătate dintre cei adăpostiți

înăuntru muriseră de foame, dar supraviețuitorii nu dădeau semne că aveau de gând să încerce să iasă. Printre comandații lui Signore se iscase gândul că se apropia timpul unei lovituri finale care să pună capăt bătăliei de la Nagashima, mai ales că, potrivit ultimelor vești, armata lui Takeda, care se retrăsese pentru un timp în răsărit, se afla din nou în mișcare, sub comanda fiului celui mai tânăr al lui Signore.

Așa stăteau lucrurile, când, într-o zi, un ofițer din tabăra lui Signore veni în fugă spre castel și trase peste zid o săgeată de care era prinsă o misivă. După aceasta, armata lui Signore începu să se retragă. Fuseseră primite ultimele condiții de predare, și valul de bucurie și ușurare din fortărețe aproape că se simțea în aer. Armata din deltă se îmbarcă pe corăbiile care porniră de îndată spre estuar. La mai puțin de o jumătate de oră după ce ultimii soldați se urcaseră pe vase, poarta fortăreței celei mai mari se deschise ca un zăgaz prin care năvăliră bărbați și femei. Ca un roi de lăcuste se năpustiră spre bărci, sperând să ajungă pe uscat. Dar tocmai când izbucnirea năvalnică începuse să se liniștească, din tunurile aflate pe corăbii porniră salve asurzitoare ce împroșcară bărcile și apa din jur. Unii budiști se răsturnară în râu, alții se prăbușiră în corăbii.

Aceia care nu apucaseră să ajungă la bărci se risipiră la auzul bubuiturilor, împiedicându-se de trupurile căzute. Ochind cu grijă, mușchetarii traseră pe rând de trei ori. Alte trupuri se prăvăliră unele peste celelalte. Oamenii din bărci ca și cei de pe mal se aruncau în râu, în speranța de a-și găsi scăparea în apă.

— Suntem trădați! Trădați! strigau în timp ce se azvârleau în râu.

Într-un minut, apa fierbea de trupuri care se agățau de cei din jur, într-un ghem uriaș, sau se zbăteau să ajungă la mal. Unii erau măturați de curenții repezi, alții, înghițiți de vârtejuri, dar cei

mai puternici înotători, chiar sângerând, încercau mai departe să-și găsească drum spre țărmul dimpotrivă, ca niște șobolani înfometați mișunând într-un bazin. Din când în când, unul dintre ei înghițea o gură mare de apă și dispărea la fund, pentru a apărea mai târziu la suprafață, târât de apa vijelioasă.

Cei mai buni înotători înaintau până la mijlocul râului, dar erau ajunși din urmă de bărcile de pe corăbiile lui Signore. Pe jumătate morți de foame, fără vlagă, erau târâți printre bărci ca niște alge întunecate. Cei care mai puteau încă să înoate erau împunși în spate cu sulițe lungi, și chiar trupurile fără viață erau trecute prin sabie. În fața noastră râul se înroși iar mirosul de neconfundat al sângelui se răspândi în deltă. Câteva femei și unii bătrâni, înnebuniți de frica înecului, se repeziră drept spre bărci, agățându-se de margini și cerșind îndurare. Soldații se mulțumeau să-i împingă înapoi în apă, sau, dacă se încleștaseră cu putere, să le taie mâinile de la încheietură. Nu peste mult timp, zeci de mâini țepene și vinete, tăiate parcă în piatră, împodobeau ca niște trofee fiecare barcă de pe râu.

Văzându-și femeile și bătrânii pierind în asemenea chinuri groaznice, ultimii apărători din fortăreață își traseră săbiile și se năpustiră asupra corăbiilor. Punând mâna pe câteva bărci, uciseră mulți dintre oamenii lui Signore. Contraatacul, căzând ca un iureș pe negândite, stârni panică printre soldați. Pentru câteva clipe, întreaga armată păru cuprinsă de un singur gând: să fugă. Răzvrătiții porniră la atac și străpunseră liniile asediului, fugind pe celălalt țărm.

La lăsarea întunericului, ultimii supraviețuitori, femei, copii, infirmi, au fost descăpățânați. Fortăreața era acum o torță arzând cu o strălucire sinistră. Luptătorii din ultimele două fortărețe, văzând cutremurătorul sfârșit al castelului, zăvorâră porțile și mai temeinic, hotărâți să

înfrunte dușmanul până la capăt. Dar, fără sprijinul celor din fortăreața principală, puteau numai să urmărească neajutorați cum oamenii lui Signore îngrămădeau munți de tufe uscate și mănunchiuri de paie în jurul zidurilor. Nu peste mult timp, cele două fortărețe ardeau în vâlvătăi. Se spune că peste zece mii de femei și bărbați au fost prefăcuți în cenușă în acea zi.

Până în octombrie, călugării budiști din Nagashima fură zdrobiți. În afara câtorva sute de preoți și țărani care reușiseră să scape ca prin minune, toți ceilalți fură nimiciți până la unul. Ca și la templele sfinte care arseseră în munți, și aici răscoala a fost înăbușită pe de-a-ntregul.

III

Dragul meu prieten, orice curte regească, fie ea din Florența, Milano sau Lisabona, este un loc unde te simți singur. Nu mi-a trebuit mult timp să-mi dau seama că Gifu nu se abătea de la această constatare. Desigur, Il Signore era mereu înconjurat de cel puțin treizeci de slujitori, iar cu unii dintre ei stătea de vorbă prietenește. Banchetele și ceremonia ceaiului îi mai împrăștiau singurătatea, ca și vânătoarea, cea cu șoimi mai ales. Când pleca la vânătoare era un prilej de sărbătoare, iar doamnelor de la curte li se îngăduia să ia parte și ele. Cel mai adesea, însă, își petrecea clipele de răgaz alături de soldații săi, trăgând cu pușca sau călărind.

Astfel, deși nu-i lipseau petrecerile sau distracțiile, Il Signore dădea impresie, chiar când se afla în mijlocul multor oameni, că era oarecum retras, învăluit parcă într-un abur de răceală sau despărțit printr-un perete nevăzut. Când trecea de-a lungul vreunui coridor, cu privirea ațintită asupra unui punct știut doar de el, cu sprânceana tresărind, părea a-și fi pierdut umbra. Nu eram singurul care simțeam așa. Printre însoțitorii lui erau câțiva pe fața cărora se citea încordarea la cel mai mic cuvânt al său, iar alții, ale căror capete se bălăbăneau fără să se poată stăpâni. Pot depune eu însumi mărturie că nu doar umilii săi slujitori, ci și generalii și *daimyo* își făcuseră un obicei, când se înfățișau înaintea lui Signore, să nu se apropie la mai mult de câțiva pași de persoana lui. Și nu era o taină faptul că Il Signore se bucura chiar de teama pe care o trezea în supușii săi; văzându-l, simțeam în astfel de clipe că statura lui impunătoare și chipul său palid întruchipau, – de ce nu, chiar cu bună știință – acea cruzime despre care auzisem atâtea de la sosirea mea în Shiki. Chiar și așa, având în vedere că mulți din suita lui îl întâlneau zi

de zi de atâta timp, mi se părea nefiresc să răspândească în jurul lui un aer de gheață, sinistru.

Din primele zile la Gifu, am auzit tot felul de păreri despre prietenia lui Signore pentru părintele Frois și Organtino. Poate că îi cunoscuse cu prilejul întâlnirii cu Cabral și stătuseră la aceeași masă, lucru ce părea în ochii multora drept nemaipomenit. Se mai povestea despre primul drum al părintelui Frois la Gifu, când fiii lui Signore, pe atunci niște băiețandri, îl serviseră chiar ei pe călugăr cu bunătățuri. Deși ne putem gândi la o înclinare firească de a arăta ospitalitate unor oaspeți sosiți de pe meleaguri atât de îndepărtate, purtarea lui era cu totul alta decât aceea față de vasalii sau slujitorii săi.

Il Signore îmi făcea impresia unui bărbat inteligent, cu suflet sensibil și înclinat spre scrutarea de sine, fără urmă de brutalitate, grosolănie sau vulgaritate. Îi plăceau glumele și, în ciuda japonezei mele greoaie, obișnuia să mă asculte cu atenție când îi istoriseam vreuna din întâmplările hazlii pe care le aflasem la Genova. Când ajungeam la sfârșitul povestirii – în special al aceleia în care un preot care păcătuise cu femei era în cele din urmă snopit în bătăi și gonit – Il Signore râdea cu poftă. Câteodată povestea și el ceva asemănător, deși nu mi-am putut niciodată imaginea de unde le afla, și atunci fața i se lumina de veselie și de mulțumire de sine pentru hohotele de râs pe care le stârnea printre ascultători. Japonezii care erau de față în aceste clipe rare credeau că e vorba de o taină adâncă a sufletului lui Signore, pe care o ținuse ascunsă față de toți și pe care o dezvăluia doar în fața unor străini ca noi. În parte, ei își lămureau acest lucru printr-o întâmplare ce avusese loc în timpul atacului de la Ishiyama (o altă bătălie despre care îți voi vorbi pe dată). Pe atunci, părintele Joan Francisco, ce tocmai sosise în Japonia, era reținut de Il Signore în tabăra sa, unde țineau multe sfaturi de taină. Se

zvonise chiar că Il Signore se botezase, iar unii sfetnici de încredere nu dezmințiseră acest zvon.

Dacă m-aș aventura să găsesc, o explicație schimbării de netăgăduit pe care o suferea Il Signore față de cei care nu erau de un sânge cu el, aș spune că, mai întâi de toate, aceasta se datora tocmai faptului că *eram* străini, așadar prea puțin legați de lumea lui. Desigur, nu avea de ce să ne arate un respect deosebit, și nici nu simțea nevoia să impună prin forță și stăpânire de sine – așa cum părea să o facă în fața supușilor săi. Fără îndoială, s-ar putea afirma exact contrariul, și anume că, socotindu-se conducătorul și împuternicitul regatului Japoniei, se simțea oarecum obligat să ne trezească respectul (la fel se purtaseră și stăpânii din insulele Moluce și din Nuova Spagna) deși nu părea să-i pese prea mult de asta. Este adevărat că pasiunea sa pentru arme, tactică, navigație și toate celelalte arte și științe era răspunzătoare în mare parte pentru bunăvoința arătată față de noi. Și cu toate acestea, mi se părea că prietenia sa își avea rădăcinile în altă parte, și anume, în împrejurarea că nu aveam niciun fel de prejudecăți față de persoana sa, așa încât își îngăduia, și ne îngăduia, să ne purtăm ca niște simple ființe muritoare. De pildă, observasem că aproape toți însoțitorii lui păleau la simpla pomenire a numelui său; dacă se întâmpla să treacă prin apropiere, se aruncau la pământ și nu își ridicau capetele până nu se îndepărta. Chemați în prezenta sa, chiar dacă li se vorbea direct, rămâneau muți, cu frunțile lipite de podea. Până și cei aproape treizeci de slujitori care erau veșnic în preajma lui, rareori îndrăzneau să aducă vorba despre ceva în mod deschis. Cel mult, dădeau răspunsurile cele mai banale, în cuvinte pline de înfloriturи și de aceea lipsite de orice urmă de viață.

Știam că de obicei Il Signore dormea singur, într-o odaie cu podele de lemn, neacoperite cu *tatami*. Mă întrebam dacă nu cumva trebuia să-și

petreacă în fiecare lună câteva zile cu soția și copiii, deși cred că era prea prins de răspunderile sale, de ambițiile și de momentele sale grele pentru a-și îngădui să se destindă, chiar pentru foarte puțin timp. Pe scurt, era o întruchipare a vechiului adagiu că acela care se înalță deasupra gloatei este sortit să fie singur.

Dar simțeam că singurătatea lui Signore nu se află numai în adâncul său. Văzusem, că oamenii din jurul lui nu erau în stare să-și dea seama de însușirile sale omenești, fie ele slăbiciuni ori nu, și atunci vedeau în el imaginea propriei lor închipuiri. Nu mă puteam opri să nu simt că răceala și mohoreala care îl înconjurau izvorau mai puțin din ființa sa, cât din ceea ce alții, poate fără voie, țeseau în juru-i.

Dincolo de această atmosferă posomorâtă, izbutea să se regăsească numai alături de noi, cei străini. Putea să fie cel mai crud dintre stăpâni, dar în preajma noastră era un simplu muritor, ca mulți alții, cu toate neajunsurile firii omenești. Marii conducători nu sunt lipsiți de slăbiciuni și păcate obișnuite. Viteazul Cortés era vrăjit de strălucirea nestematelor, iar recele și abilul Cosimo dei Medici plângea deseori în fața vreunui portret încântător. Il Signore avea și el această latură neașteptată, pe care ne-o înfățișa numai nouă, pentru că eram singurii care o înțelegeam, de unde, așadar, și indulgența pe care o manifesta față de noi. Altfel, de ce m-ar fi chemat la curte de atâtea ori, împotriva obiceiului său? De ce ar fi venit atât de des, la orice oră din zi și din noapte, după ce s-a înființat seminarul de la Azuchi, să stea de vorbă cu Organtino sau cu mine? Nu încape îndoială că era învățat cu singurătatea de la curte și cu manierele protocolare ale supușilor săi. Poate că, la urma urmei, se bucura mai mult de limpezimea și simplitatea matematică a strategiilor militare sau politice decât de tovărășia oamenilor. Este, însă, la fel de posibil ca el să fi tânjit după legături simple

și cinstite cu aceia din preajma lui. Chiar și acum, de la o depărtare de o mie de leghe și zece ani, sunt aproape sigur că așa stăteau lucrurile.

Cel mai aproape de această înțelegere a dorinței ascunse a lui Il Signore era, cred, seniorul Hashiba, un bărbat mărunțel, cu pielea măslinie și ochi mari, fără nimic distins în înfățișare, dar plin de o vitalitate nebănuită. Ager la minte, era o fire veselă și deschisă, uneori cam cârcotaș. Chiar dacă ar fi ghicit ce zăcea în inima lui Signore, se prefăcea că nu știe nimic și se mărginea să vorbească doar despre chestiunile mărunte de fiecare zi: „Stăpânul s-a mai rotunjit la față", sau, „Stăpânul arată cam slăbit în ultima vreme", „Cred că mănâncă prea mult", ori, „Ar trebui poate să mănânce mai cu poftă".

Uneori Il Signore îl lua peste picior pe Hashiba pentru zgârcenia vorbelor sale, dar mie mi se părea că aceste dojeni făceau parte din jocul celor doi; cu cât mustrările erau mai aspre, cu atât prietenia arătată lui Hashiba părea să sporească. Pot să adaug că prin virtuțile lui de strateg, Hashiba era cu mult mai presus de ceilalți supuși, ceea ce i-a atras afecțiunea lui Signore. Poate ți se va părea ciudat, prietene, că acest om remarcabil nu era vlăstarul vreunei familii nobile, ci pornise dintr-o familie cât se poate de umilă, de țărani, pare-mi-se. Poziția la care ajunsese îți va da oarecare idee despre inteligența și dibăcia lui.

După aproape un an de ședere în Gifu dobândisem o cunoaștere suficientă a sistemului de vasalitate din acest regat. Nu fusesem prezentat, firește, tuturor celor care-i datorau credință lui Signore, dar știam cât de însemnați erau după purtările lor de la curte, după locurile în care erau așezați și după atenția pe care le-o acorda Il Signore. Am mai avut destui „dascăli" care mi-au arătat cum să judec poziția și relațiile acestor nobili. Punând cap la cap observațiile mele și sugestiile lor, am înțeles că vasalii cei mai de vază,

generalii și *daimyo*, puteau fi împărțiți în trei grupuri diferite: în primul rând, vasalii care fuseseră cu Il Signore de pe vremea când era guvernator în Owari (cum ar fi Hashiba, de pildă), în al doilea rând, *daimyo* și vasalii care se puseseră sub suzeranitatea lui Signore când acesta și-a mărit domeniul, iar în al treilea rând, *daimyo* și *samuraii* care păstrau legături strânse cu Kubo-sama – *governatore* în Kyoto – și se îndeletniceau mai ales cu literatura și studiile clasice. Aceștia din urmă erau și cei mai apropiați de biserica creștină.

Erau și oameni care nu se numărau printre cei pomeniți mai sus, sau alții care puteau intra în două sau trei dintre grupurile pomenite. Sakuma, de pildă, deși era un vechi cunoscut al lui Signore, arăta multă înțelegere pentru creștini. Totuși, împărțirea pe care o făcusem în minte era foarte asemănătoare părerilor lui Organtino, căruia i-am împărtășit observațiile mele.

Firește că dintre toți cei care pășeau pragul curții din Gifu, de mai multă trecere se bucurau vasalii de la Owari, dar când se ajungea la chestiuni de strategie și administrație, oamenii de încredere erau aleși din cel de-al treilea grup. Cu toate că nu am înțeles niciodată pe deplin natura acestei legături sau pricinile care îi împingeau pe acești oameni să-și pună priceperea și talentul în slujba unui om care nu era stăpânul lor, presupuneam că, trăind într-o vreme când împăratul din Kyoto – suzeranul căruia îi datorau supunere desăvârșită – își pierdea din putere, erau siliți să se închine în fața celui care domnea cu adevărat, dacă doreau să-și arate însușirile de strategi și oameni de stat. Mai mult, urmând orbește vechile tradiții, ce își pierduseră acum mult din însemnătate, erau obișnuiți să-și vândă talentul și priceperea lui Kubo-sama. Erau, s-ar putea spune, nobili scăpătați care, ca și cei de pe bătrânul continent, își croiau un drum în viață prin respectarea etichetei și urmărirea propriului interes. Deschiderea față de

creștinism, pe care o împărtășeau cu toții, precum și prietenia arătată lui Organtino și părintelui Frois, se datorau poziției lor de „oameni de cultură”, care presupunea o mare curiozitate și înțelegere pentru noile idei și religii.

Legătura aceasta se deosebea mult de prietenia dintre Il Signore și preoți. Lui Signore îi păsa prea puțin de misiunea oficială a preoților. Auzise, desigur, de învățăturile bisericii, care propovăduiau crearea lumii și nemurirea sufletului, dar le accepta ca pe una din posibilele înțelegeri ale lumii; așa cum îi spusese lui Frois la prima lor întâlnire, nu credea decât ce vedea cu ochii și prețuia doar ceea ce se supunea legilor rațiunii. Bunăvoința arătată față de Frois și Organtino nu avea nimic de-a face cu credința lor; respecta mai degrabă sinceritatea și ardoarea care îi mânaseră să înfrunte mii de leghe pentru a se dărui cu trup și suflet acestei credințe. O spusese în mai multe rânduri. Obișnuit cum era cu sihăstria, înțelegea, fără îndoială, mai bine decât oricare dintre supușii săi încercările, chinurile și singurătatea îndurate pe pământ străin.

Deseori, când îi judeca pe călugării budiști, îi asemuia iezuiților. Spre deosebire de japonezi, spunea el, străinii nu veneau niciodată să cerșească. Cu toate că nu aveam întotdeauna aceeași părere despre biserică, îmi dădeam prea bine seama de viața pe care o duceau acești atleți ai lui Hristos, ca și de prețuirea ce înflorea în inima lui Signore. Nu se poate ca ei să nu-și fi dat seama că mulți frați întru credință urmau căi mai bătătorite și mai ferite de primejdii, unele ducând spre dobândirea unei poziții în fruntea bisericii din Roma, altele, spre o viață de trândăvie la țară. Ei însă aleseseră un drum aspru, plin de neprevăzut.

Astfel, în timp ce Il Signore era atras de disciplina și ascetismul vieții creștine, oamenii de litere erau atrași mai degrabă de mila și iubirea creștină. Deși arăta multă simpatie față de biserică,

Il Signore nu împărtășea curiozitatea celorlalți pentru îndurarea divină sau providență. Cu atât mai mult cu cât, așa cum cred că am arătat pe larg, nu vădea nicio urmă de milă pentru dușmanii lui. Acest lucru stârnea nemulțumire nu numai printre *daimyo* și *samuraii* creștini, ci și printre vasalii care nu înțelegeau de ce este nevoie să ucizi un dușman care cerșea îndurare și era gata să se predea. Orice bătălie trebuia să se sfârșească prin supunerea adversarului, nu prin masacrarea lui. Seniorii Sakuma, Takayama, Araki, Akechi și, mai ales, Hosokawa ar fi arătat mai multă îngăduință dacă nu ar fi fost poruncile neîndurătoare ale lui Signore. Într-o zi, după câte am auzit, aceste deosebiri de păreri l-au îndemnat pe Il Signore să-i amintească lui Sakuma rostul purtării sale:

— O dată ce ai intrat în luptă cu dușmanul, trebuie să cauți victoria cu orice preț și nimic altceva. Bătălia în sine nu poate fi ținta de atins, ci numai victoria. Poate că ți se pare omenesc să-ți cruți inamicul din clipa în care l-ai învins. Dar războiul, prin natura sa, este un loc în care mila nu are ce căuta. Scopul ultim al războiului este înfrângerea deplină a adversarului, adică trecerea lui prin sabie. Dacă arăți îndurare, înseamnă că lupta nu a avut niciun rost. Dacă, într-adevăr, crezi că mila este o părticică din sufletul omenesc, atunci, mă întreb, la ce bun să mai pornești războiul? Iar dacă pe un adversar de temut vrei să-l cruți, ce faci atunci cu cel care cerșește pace văzând că nu are scăpare, cum îl numești? Eu l-aș numi laș și netrebnic. Ce valoare are un om care a încercat din răsputeri să te distrugă și acum începe să trăncănească despre milă și înțelegere? Dacă ai intrat în joc, joci până la capăt, oricum ar cădea sorții.

Este întocmai ca înălțarea unei case: de la primul pas și până la ultimul, scopul este casa. Sau gândește-te la artistul care începe să picteze: de la prima pată de culoare până la ultima, tabloul este

totul. Bărbatul care pune la cale strategia unei bătălii este aidoma dulgherului care taie scândurile și le îmbină. Soldatul care ține o lance nu se deosebește de pictorul care mânuiește pensula. Orice delăsare și trândăveală din partea unui soldat înseamnă umilința înfrângerii pentru întreaga armată. Un dulgher leneș sau un pictor neîndemânatic vor fi la fel de disprețuiți.

În orice faci, lucrurile își urmează cursul și se împlinesc după cum cauți calea rațiunii, din toată inima sau nu. Un om care să merite pe deplin numele de maestru – tâmplar, pictor sau mai știu eu ce – trebuie să-și urmeze calea fără preget. Trebuie să urmeze drumul gândului și să se bizuie pe puterile sale. Numai printr-o strădanie neabătută se împlinesc lucrurile de preț. După săvârșirea acestora, vin ceilalți, recunosc valoarea acestor împliniri și îl admiră pe maestru. Ceea ce are cu adevărat importanță este încordarea minții spre un singur țel, urmată de dăruire.

Un soldat într-o luptă este asemenea acestora. El își alungă din minte orice gând de compasiune, așa cum un pictor se gândește numai la portretul lui. Artistul care se gândește la altceva decât la trăsătura de penel nu poate spera să invoce spiritele marilor maeștri. Cum poate atunci soldatul care lasă din mână sabia să cheme asupra sa spiritul vechilor războinici? Pentru a-l chema, trebuie să lași la o parte ideea de milă, ca fiind cu totul nepotrivită pentru scopul ce ți l-ai propus. Cel care-și întâlnește dușmanul în luptă, dacă este vrednic de numele de soldat, trebuie să-l înlăture fără cruțare. Numai un asemenea om își va ocupa cu cinste locul de adevărat războinic.

Dacă într-adevăr lordul Sakuma a ascultat acest discurs, sau dacă el a fost destinat altuia dintre vasali, nu pot să spun cu siguranță, dar nu mă îndoiesc de faptul că Il Signore a folosit cuvinte asemănătoare, pentru că eu însumi l-am auzit, cu diferite prilejuri, vorbind în același fel. În ceea ce

privește alegerea metaforelor, marea admirație a lui Signore pentru artiști și meșteșugari era prea bine cunoscută. Îi ajuta cu generozitate, astfel încât ei să poată adăsta asupra lucrărilor chiar și pe vreme de război, iar din timp în timp îi răsplătea regește pentru felurite opere de artă.

După ce am așternut pe hârtie aceste cuvinte rostite de Il Signore, mi-a trecut prin minte că nu există o frază mai potrivită pentru a-i rezuma filosofia, și natura faptelor decât aceea pe care el însuși o folosește aici – *koto ga naru* – adică ideea că „lucrurile trebuie să se petreacă așa cum vor ele și să ajungă la desăvârșirea cerută". El credea că dacă un lucru nu se săvârșește într-un chip cu totul rațional, atunci nu poate atinge deplinătatea pentru care a fost gândit. Este nevoie, așa cred eu, să înțelegi că el își depășea cu bună știință sensibilitatea (dacă aș fi fost chemat vreodată să-l apăr împotriva propriilor lui oameni care îl blestemau ca pe un demon fără inimă, aș fi spus pur și simplu că niciodată nu văzusem un om cu atâta sensibilitate și rafinament) în concordanță cu principiul necesității și rațiunii – adică pentru a ajunge un adevărat maestru al războiului. Devenind de nepătruns față de sentimentele omenești, el a ales un drum presărat cu toate greutățile vieții, și cu cât se îndepărta mai mult de-a lungul acestei cărări, cu atât era mai puțin înțeles de cei din jurul lui.

Tocmai pentru că aceste precepte și le aplica lui însuși cu atâta severitate, se simțea îndreptățit să le folosească și față de ceilalți prin cele mai dure pedepse pentru oricine, de orice rang sau cu orice avere, care dovedea cel mai mic semn de slăbiciune sau delăsare în împlinirea misiunii ce o primise. Poate că cel mai izbitor exemplu al acestei neînduplecări de temut mi-a fost povestit de părintele Frois. Se pare că mai multe doamne de onoare, ce trebuiau să aibă în grijă casa lui Signore pe timpul cât acesta fusese plecat, s-au dus în

schimb în pelerinaj la nu știu ce templu sau altar. Când fapta lor a fost descoperită de Il Signore, au plătit cu capul pentru nesocotirea poruncii primite.

Sper ca apărarea pe care i-o iau lui și faptelor sale să nu pară că se datorează bunăvoințe pe care a arătat-o față de umila mea persoană. Este adevărat că după terminarea seminarului de la Azuchi, el obișnuia să treacă uneori să asculte muzică, să râdă de glumele lui Organtino sau să mă roage să-i povestesc întâmplări de pe mare. În același timp, încerca să se deprindă cu luneta sau să-mi pună întrebări despre mijloacele de a ataca o fortăreață cu tunuri și mortiere, și altele de același fel. Totuși, ceea ce rămâne cu putere în amintirea mea nu este această amabilitate personală, ci convingerea că dintre toți japonezii pe care i-am întâlnit în timpul șederii mele acolo, n-am cunoscut pe nimeni care să creadă, așa cum făcea el, că singurele lucruri bune izvorăsc din necesitate și rațiune. Fie că străbătea țara în galop doar cu o mică ceată de soldați, fie că se îmbrăca simplu, cu cât mai puține podoabe, fiecare faptă a lui oglindea credința sa în acest principiu.

Îmi dau seama acum că atracția pe care filosofia lui o exercita asupra mea izvora din asemănarea cu un adevăr pe care îl înveți numai pe mare, unde primejdia, singurătatea și foamea îți arată că singurele lucruri care contează cu adevărat sunt cele simple, și că dezgolind lucrurile de tot ceea ce este aparență ajungi la înțelepciune. Te rog să nu crezi că este o simplă exagerare, prietene drag, când spun că uneori vedeam în Il Signore propriul meu eu. Pentru mine nu era doar un mare general sau un om politic de vază, ci un om dăruit cu voința de a căuta limitele perfecțiunii în munca pe care o alesese pentru sine. Tocmai această voință, ca un meteor ce-și croiește drum prin eter străduindu-se parcă să străpungă cerul, era și pentru mine singurul sens pe care îl găseam vieții noastre pe pământ.

Se șoptea printre slujitorii săi că încă din vremea tinereții sale, în rarele prilejuri când își îngăduia puțin vin, lui Signore îi plăcea să danseze cu evantaiul și să cânte acest cântec:

Când te gândești că un om are
doar cincizeci de ani de trăit sub cer,
această lume îți pare un vis zadarnic.

El se înfrunta cu deșertăciunea lumii și nu punea prea mult preț pe visuri. Era un om gata să se lupte cu neantul, să provoace moartea la luptă și să încerce limitele propriei sale voințe.

La sfârșitul anului 1574 am primit o scrisoare de la Organtino, care se afla atunci în Kyoto. În acea vreme, Il Signore și sfetnicii săi căutau, într-un consiliu de război ținut la Gifu, cel mai bun mijloc de a învinge armatele de la răsărit după zdrobirea răzvrătiților de la Nagashima. Instrucția la companiile de muschete era din ce în ce mai dură, iar după demonstrația pe care am făcut-o cu archebuzierii, noua strategie de a trage pe trei rânduri, cu înaintări și retrageri, fusese însușită de toți soldații. Dacă Organtino nu m-ar fi chemat la Kyoto tocmai atunci, fără îndoială că aș fi luat parte în lupta cu armata lui Takeda de la răsărit și poate aș fi fost în stare să-ți înfățișez isprăvile mușchetarilor în bătălia de la Nagashino – întâmplări care mai târziu aveau să facă ocolul țării de la Kyoto până la Satsuma. Totuși, când m-am gândit la toate greutățile pe care Organtino trebuia să le înfrunte în capitală de la despărțirea noastră, am știut că nu mai puteam rămâne ca sfetnic militar la Gifu.

Frois și Organtino munciseră din greu zi și noapte, după cum aflasem atât din scrisorile lui Organtino, cât și de la mesagerii care soseau la Gifu din timp în timp. Într-un fel, aveam acum o imagine mult mai clară asupra activității misiunii decât avusesem în Kyoto, în mare măsură datorată

știrilor amănunțite pe care le primeam când acei *daimyo* binevoitori față de creștini erau chemați la curte (printre ei, îndeosebi nobilii Sakuma, Takayama, Araki, Shibata și Murai mi-au fost de mare folos). Din nefericire, aceste știri lăsau să se înțeleagă că Organtino se străduia mult peste puterile sale. Uneori, când nu îi întâlneam numele în rapoartele oficiale, știam că nu se simțea bine. Câteodată, veștile spuneau răspicat că era bolnav.

După alungarea lui Kubo-sama, se pare că orașul se bucurase, în sfârșit, de liniște și că iezuiții reușiseră să convertească mai mulți *daimyo* din provinciile Gokinai la credința creștină. Aceasta însemna că Frois sau Organtino trebuia să ia la rând castelele acestora. Nici acela care rămânea în oraș nu avea o muncă mai ușoară, treburile necontenind de dimineață până seara. În fiecare dimineață trebuia oficiată slujba, apoi din nou, înainte de amiază. Mai erau și litaniile pentru înmormântări sau pentru nunți și botezuri, urmate de predicile pentru credincioși. După-amiaza trebuiau rostite încă și mai multe rugăciuni, mai ales pentru aducerea păgânilor pe calea cea bună. Nu lipseau spovedaniile celor ce se pregăteau să se creștineze, numărul lor fiind din ce în ce mai mare, astfel că uneori preoții nu găseau timp nici să pună ceva în gură. După toate acestea, părintele Frois petrecea multe ore din noapte scriind rapoartele către Goa sau lucrând la studiile sale. Recunoștea singur că erau nopți când, fiind atât de cufundat în scrierile sale, nici nu băga de seamă că lumina zorilor începea să se furișeze în cameră. Cu toate că Organtino nu avea putere pentru acest fel de trudă, el își cheltuia forțele învățând limba japoneză și, în același timp, trecând pe la cei bolnavi sau nevoiași. Nu rareori era chemat în casa câte unui credincios, la care se ducea la fel de bucuros.

Obiceiul lui Organtino în timpul acestor ieșiri în oraș era să poarte halate negre, lungi, ca acelea ale

călugărilor budiști, și sandale, împletite din paie, pe piciorul gol. Înfățișarea lui ni se părea cel puțin ciudată. Japonezii erau la fel de uimiți și mulți enoriași spuneau că ar dori să-l vadă îmbrăcat ca un adevărat preot, adică în rasă portugheză, cu pălărie cu boruri mari pe cap. Organtino respingea râzând propunerile lor și spunea doar că acest veșmânt de „preot păgân" era de fapt cel mai bun mijloc de a învinge temerile oamenilor din Japonia. Totuși, într-o zi când i-am cerut mai deslușit să-mi dea o explicație, iată ce mi-a spus:

— Mai întâi de toate, japonezii pot vedea ușor că sunt preot și că eu și frații mei ducem o viață cucernică. Veșmântul familiar îi înștiințează că suntem oameni ai lui Dumnezeu, și, cu puțin noroc, sentimentul familiar pe care li-l trezește o asemenea costumație poate duce în cele din urmă la mai multă bunăvoință. Oamenii de pe aici, atât de blânzi și modești în toate privințele, par încântați să vadă un străin care își părăsește obiceiurile lui pentru a le urma tradiția și a le purta chimonoul. În același timp toată înfățișarea mea, după cum prea bine vezi, este un soi de glumă puțin excentrică. Foarte sensibili la acest soi de lucruri, oamenii râd cu ușurință de mine, iar râsul lor devine simpatie sau chiar afecțiune față de străinul care arată caraghios din dorința stângace de a se obișnui cu tradițiile lor.

După câte cred, viclenia lui Organtino nu era străină de firea lui de țăran și am fost impresionat de raționamentul lui. Deși se deosebea de părerile părintelui Frois, ideea lui nu rămăsese fără urmări. Acest omuleț umil, atât de lipsit de ceremonie și fast, câștigase prietenia locuitorilor din toate părțile orașului. Până și aceia care nu mergeau până acolo încât să se boteze îi arătau lui Organtino bunăvoință. Adunându-se în jurul lui în timp ce supraveghea împărțirea orezului pe malul râului, îl asaltau cu nesfârșite întrebări.

„Unde te-ai născut?”, „Este mai departe decât Tenjiku?” (prin care ei înțelegeau India), „Ce mănâncă oamenii acolo?”, „Țara ta are munți?”, „Ce fel de orașe sunt pe la voi?”, „Oamenii fac comerț între ei?”, „Dar în războaie se duc?”, și așa mai departe.

De mult timp, chiar și fără observațiile aspre ale părintelui Cabral, greutățile deosebite pe care le întâmpinau și învățând în vechea biserică dărăpănată și cu acoperișul stricat deveniseră evidente chiar și pentru preoți. Astfel s-a luat hotărârea de a rezidi biserica – cu atât mai mult cu cât și enoriașii japonezi doreau acest lucru – pentru a arăta astfel și prin înfățișare, ca și prin calitate, măreția și bunăvoința bisericii Domnului nostru. La început au încercat să cumpere un templu budist, dar fără niciun folos. În cele din urmă, preoții și creștinii la un loc au hotărât să înalțe din temelii o biserică nouă. Iar scrisoarea continua astfel:

„Poate că nu ți-am spus niciodată, prietene, că înainte de a intra învățăcel la seminarul din Brescia am fost ucenic pe lângă un dulgher, și cu toate că nu am de gând să îl întrec pe sfântul Toma, la Universitate am studiat știința arhitecturii. De aceea, entuziasmul meu pentru clădirea unei noi biserici s-a datorat în parte și unei anumite încrederi în șansele noastre de reușită. Această încredere nu a scăzut deloc. Cu toate acestea, încep să fiu îngrijorat de ceea ce s-ar putea întâmpla dacă nu voi apuca să văd proiectul dus la bun sfârșit. Mă tem sincer că îmi va lipsi puterea de a întocmi planurile și de a supraveghea construcția în același timp cu îndatoririle mele de preot. Știi că nu sunt eu omul care să se teamă de muncă sau de boală. Ceea ce mă tulbură este însă gândul că, dacă nu voi putea supraveghea zidirea bisericii până la capăt, aceasta nu va arăta așa cum mi-am închipuit-o. Inima mea își dorește o zidire care să semene până la ultima cărămidă cu bisericile

noastre din Europa. Dar pentru planurile noastre întâmpinăm multe greutăți – cu banii, cu materialele, cu lipsa de meseriași buni și lucrători destoinici –, dar am încredere că vom găsi calea de a le depăși. Singura mea grijă este că toată munca noastră de aici va fi în zadar dacă mă părăsesc puterile, pentru că nimeni de aici nu cunoaște arta zidăriei așa cum se face la noi acasă.

Atunci mi-a trecut prin minte, prietene, că dumneata ești destul de obișnuit cu asemenea lucruri, de fapt știi foarte bine cum se construiesc bisericile în Europa. Așa că m-am gândit, de când am început să lucrăm la planurile noastre, să te rog, dacă poți, să te întorci la Kyoto cât mai curând cu putință, și să ai grijă ca noua biserică să se săvârșească așa cum a fost plănuită, ca să mă eliberez, mărturisesc, de temerile mele. Părintele Frois va trimite o scrisoare către Il Signore, așa că dacă ești doritor, vino, te rog, să ne ajuți la zidirea bisericii. Ți-aș fi recunoscător dacă ai putea veni cât de curând…”

Când am terminat de citit scrisoarea lui Organtino, mi-am dat seama că ar fi trebuit să mă întorc la Kyoto demult timp. Rămânea de văzut dacă Il Signore mă va lăsa să plec, ținând seama de amenințarea armatei lui Takeda. Trăgătorii cu archebuza își dovediseră însă măiestria cu prisosință la Nagashima; drept urmare, soldații fuseseră trimiși la alte companii ca să-i învețe și pe ceilalți noile meșteșuguri de a încărca și a ochi. Pe scurt, se părea că treaba mea pe lângă Il Signore se apropiase de sfârșit. Răspunsul lui la scrisoare, prin care încuviința să merg la Kyoto, era o dovadă a acestui lucru. El porunci în onoarea mea un banchet de adio, la care au venit mai mulți dintre generalii săi, prilej cu care mi-a dăruit o sabie împodobită cu o dantelărie de sculpturi.

După ospăț, am plecat din Gifu, însoțit de doisprezece călăreți, iar a doua zi de dimineață treceam deja pe lângă lacul Omi, liniștit și

limpede, ca o oglindă ce răsfrângea cerul rece de iarnă.

Ajungând la Kyoto, m-am grăbit spre biserică. Organtino m-a îmbrățișat cu ochii strălucind de lacrimi.

— Ce binecuvântare că nu te-am trimis înapoi pe când ne aflam la Shiki, murmură el.

Biserica cea veche rămăsese neschimbată, deși era mai animată ca de obicei. Unii enoriași repetau în cor imnuri, femeile curățau sanctuarul, iar o bătrână se ruga. Copii se țineau scai de călugări. Organtino adunase mai mulți dulgheri care urmau să lucreze la noua biserică. În timp ce le arăta desenele, ei dădeau din cap, apoi șușoteau împreună câtva timp sau rămâneau pe gânduri cu brațele încrucișate. Am stat puțin de vorbă cu ei, după care am început de îndată să cercetez planurile: mărimea, aranjarea încăperilor, detaliile privind structura, susținerea acoperișului, ferestrele, decorațiile exterioare și așa mai departe. Meșterii s-au dovedit deosebit de harnici și modești, prinzând din zbor ceea ce li se cerea, cu o îndemânare aproape stranie în a se obișnui cu lucruri nefamiliare. Cu toate acestea, în ciuda unor astfel de oameni capabili și a entuziasmului cu care Organtino desenase schițele, tot ne-a luat un an întreg să facem pregătirile pentru construcție. Era nevoie de multe alte desene, pe care le-am făcut eu însumi, sfătuindu-mă cu Organtino, iar după ce le-am isprăvit a trebuit să dăm o raită pe la seniorii din provinciile Gokinai ca să lămurim intențiile noastre și să căutăm lemn și piatră. Aducerea lor presupunea multe greutăți și a fost necesar să ne întâlnim de multe ori cu stăpânii acelor ținuturi și cu enoriașii bisericii, să punem la punct chestiunile legate de hamali, de hrana și adăpostul lucrătorilor.

De-abia în anul următor, în luna mai 1575, am primit un mesaj neașteptat de la Gifu: armata seniorului Takeda fusese zdrobită într-o bătălie la

Nagashino. Într-un pasaj din scrisoare, care începea cu fraza „faptele de vitejie ale companiilor de trăgători”, am întâlnit și alte aprecieri ce m-au impresionat adânc. Cât aș fi dorit să văd această victorie glorioasă cu propriii mei ochi! Izbânda era însă firească: dacă aș fi avut la îndemână doar câțiva dintre soldații disciplinați a lui Signore pe când mă aflam în hățișurile din Nuova Spagna, toate greutățile de atunci ar fi dispărut ca prin farmec.

De fapt, singurul lucru pentru care îmi părea rău că nu mă aflam lângă Il Signore era că nu mai aveam prilejul să stau de vorbă cu el ca în atâtea rânduri. Dacă aș fi fost acolo în timpul bătăliei, cu siguranță că am fi studiat în amănunțime și ultimele detalii, după care am fi căutat vreo nouă strategie. Trebuie să recunosc că, dacă n-ar fi fost rugămintea lui Organtino, m-aș fi simțit prea puțin atras să-mi petrec timpul în căutare de materiale sau de oameni. Dacă-mi foloseam priceperea și puterea de care eram în stare la construirea bisericii, o făceam de dragul acestui țăran rotofei, vesel și copilăros, din Brescia. Când îl vedeam agitându-se pe lângă oameni, cu broboane de sudoare pe frunte, simțeam că părerea mea de rău de a nu fi luat parte la luptă era acum fără însemnătate.

Am început să strângem materialele la sfârșitul anului, iar zidirea a început în primăvara lui 1576. Ctitorii noștri erau vasalii care arătau înțelegere pentru creștinism sau care erau ei înșiși botezați. Unul dintre cei mai generoși seniori era nobilul Takayama. După ce a văzut planurile, s-a dus el însuși să-i îmbărbăteze pe meșteri. A luat, de asemenea, asupra sa sarcina de a aduce cât mai multă cherestea și a colindat pădurile de pe domeniul său să-i grăbească pe tăietorii de lemne să-și facă datoria. Lemnul era scos din pădure până la râu cu ajutorul cailor, iar de aici era încărcat pe corăbii până la Kyoto. Takayama însuși veghea

asupra lucrului, sau îl trimitea pe fiul său Ukon ori de câte ori nu putea veni.

Cea mai mare greutate în timpul ridicării bisericii s-a dovedit a fi adunarea mâinii de lucru într-un număr îndestulător. În același timp, Il Signore începuse deja lucrul la un mare palat în Azuchi, așa că prea puțini meșteșugari buni mai rămăseseră pentru alte construcții. Ne lipseau mai ales tâmplarii, zidarii și tencuitorii. Totuși, de câte ori ne găseam la strâmtoare, Takayama ne sărea în ajutor trimițându-ne toți lucrătorii din provincia sa, sau se ruga de ceilalți *daimyo* care arătau bunăvoință față de munca noastră. În felul acesta reușeam să avem întotdeauna destulă mână de lucru.

Entuziasmul creștinilor japonezi care au venit să ne ajute a fost absolut extraordinar. Credincioșii au reușit să aducă ajutoare nu numai din Kyoto, ci și din provinciile dimprejur. Lucrau metodic, împărțindu-și sarcinile, stabilindu-și termene și fixând orele de lucru. Unii erau trimiși să facă rost de orez și alte provizii, în timp ce alții se duceau să cumpere cherestea și să adune meseriași.

Am fost, de asemenea, copleșiți de nenumărate donații. Doamnele creștine ne trimiteau splendide chimonouri și piepteni de aur, iar un *samurai* care a trecut din întâmplare pe lângă locul viitoarei biserici și-a scos teaca de aur a sabiei și ne-a dăruit-o. Războinicii și negustorii de vază nu numai că ne trimiteau lucruri de preț și mari sume de bani, ci și se sfătuiau între ei să ne trimită fiecare pe rând hrană pentru lucrători.

Locuitorii mai săraci ne dădeau după puteri. O dată, un bărbat ne-a trimis niște frânghie pe care o împletise el însuși, iar altul a venit desculț tocmai din Tamba să ne aducă o mână de cuie. Un altul ne-a dat câteva scânduri, iar o femeie a țesut pânză de bumbac pentru hainele lucrătorilor. O bătrână a venit cu câțiva pumni de orez pentru hrana meseriașilor, un țăran ne-a dăruit ceainicul de fier

din bucătărie, iar un *samurai* bătrân a venit cu armura și veșmintele de mătase care aparținuseră fiului său, mort în bătălie, pentru odihna sufletului său. Până și o văduvă de negustor a adus cei câțiva bănuiți pe care îi pusese deoparte pentru zile negre. Mai erau încă mulți alții, și nu toți erau creștini. Se aflau printre ei și destui necredincioși care îl cunoscuseră întâmplător pe bunul Organtino lângă râu sau pe străzile capitalei. Ei veneau să aducă ceva bani sau să lucreze cu schimbul la biserică. Părintele Organtino se pare că atinsese o coardă sensibilă în sufletele lor.

Lucrurile nu stăteau însă numai așa cum le-am arătat eu, erau și dintre cei care nu se arătau prietenoși față de noi, iar pe șantier se întâmplau destule neplăceri. Lucrătorii erau hărțuiți, li se strigau insulte sau erau loviți cu pietre, dar asemenea tulburări nu ajungeau niciodată atât de grave încât să nu putem lua vreo măsură. Câteodată, noaptea, se furau pietre, cherestea sau unelte, așa că enoriașii au pus străji, iar noul guvernator din Kyoto, seniorul Murai, și-a arătat îngrijorarea trimițând și câțiva soldați.

Murai era un bărbat trupeș dar cu purtări blânde, care căuta întotdeauna să împlinească dorințele lui Signore, de aceea nu cruța niciun efort să ne ajute. Nu numai că ne-a scutit de taxele care în mod firesc trebuiau plătite pentru materialele aduse în Kyoto, dar a căutat să rezolve toate problemele pe care le-am arătat, până la cele mai mărunte. Venea deseori să ne vadă, și de câte ori ochiul lui scrutător descoperea ceva diferit de felul în care japonezii își construiau clădirile, ne punea nesfârșite întrebări. Faptul că am reușit să nu rămânem în urmă cu munca s-a datorat, în mare parte, ajutorului dat de acest bătrân amabil.

Așa după cum am spus, seniorii din jurul capitalei își dovedeau generozitatea cu diferite prilejuri, dar nobilul Murai ne arăta o bunătate deosebită, de care ne-am amintit deseori mai

târziu. Terminasem de înălțat meșter-grinda, cu toată pompa de care era nevoie (pe care ți-o voi descrie de îndată), când deodată deveni limpede pentru toți cei care veneau să vadă viitoarea biserică ce fel de clădire avea să fie – cu trei etaje, care astfel aveau să se înalțe cu mult deasupra clădirilor din jur. Puțin după aceea, bătrânii din Kyoto s-au adunat la sfat și au venit în audientă la Murai cerând să nu se mai îngăduie construirea bisericii, întrucât, depășind limita de doar două etaje, avea să se înalțe trufașă deasupra caselor și templelor deopotrivă, idee pe care ei o găseau jignitoare, chiar scandaloasă. Deși au cerut dărâmarea neîntârziată a clădirii, bunul Murai le-a răspuns astfel:

— Domnilor, înțeleg grija voastră, dar cred că nu sunteți cinstiți față de planurile acestor oameni. Gândiți-vă doar: însuși faptul că acești străini au ales orașul nostru pentru a-și ridica biserica înseamnă că el va dobândi o nouă frumusețe, și ce poate fi mai minunat decât să ai o clădire pe care nu o mai are nimeni altcineva? În loc să-i alungăm, n-am putea oare să vedem în faptele lor o onoare ce ni se face și astfel să-i cinstim după cum se cuvine? Dar ca să răspund mai de-a dreptul la îngrijorările voastre, oare nu v-ați gândit la pricina pentru care ei zidesc o clădire atât de înaltă? Oare adevăratul motiv nu se află în starea jalnică din acest cartier? Ei au căutat doar să înfrumusețeze locul și acuma este de datoria voastră, ca vecini ai lor, să recunoașteți acest lucru și să încercați să schimbați lucrurile. În sfârșit, dacă vi se pare într-adevăr că toate casele mai înalte din oraș sunt urâte, v-aș propune să le dărâmați pe toate. După ce veți îndeplini această condiție, abia atunci mă voi gândi și la dărâmarea bisericii creștine.

Bătrânii starosti ai orașului au înțeles că nu aveau nicio speranță de a-l lămuri pe guvernator, așa că au venit direct la noi, poruncindu-ne în numele consiliului orașului să dărâmăm acea parte

a bisericii care era „mult prea înaltă”. Răspunsul nostru a fost următorul:

— Dacă această biserică era împotriva dorinței voastre, de ce nu ni s-a spus înainte de a ne apuca de lucru? Putem doar să bănuim că nu ne-ați spus din timp doar pentru că înfățișasem planurile noastre mai întâi lui Signore din Gifu și guvernatorului de aici din Kyoto, care ne-au îngăduit începerea zidirii. Mai mult, ne cereți să micșorăm înălțimea bisericii cu un singur cat, dar ea nu este de felul templelor și pagodelor voastre, adică partea de sus nu este doar încă o casă așezată deasupra acoperișului clădirii de dedesubt. Biserica este astfel făcută încât dacă înlăturăm partea de sus trebuie să refacem întreaga clădire, ceea ce înseamnă o cheltuială foarte mare. Așadar, întrucât clădirea a fost construită după temeiurile legale, ne simțim lipsiți de orice obligație de a vă îndeplini cererea. De asemenea, v-am sfătui să nu luați măsuri pentru a distruge clădirea, căci îi vom cere de îndată lui Signore sau guvernatorului să vă răsplătească după cum meritați.

În fața unei încăpățânări atât de neînduplecate, vreo patruzeci dintre cei mai de vază cetățeni ai orașului au pus mână de la mână să strângă un adevărat munte de daruri cu care să meargă direct la curtea din Azuchi pentru a-și întări cererea (deși Organtino vorbise despre Il Signore din Gifu, curtea se afla din primăvara acelui an la noul palat din Azuchi). Se zvonea pe la colțuri că oamenii din Kyoto, altfel atât de prietenoși, fuseseră împinși la astfel de fapte necugetate de către preoții budiști din capitală, care nu numai că voiau să împiedice construirea bisericii, dar răspândeau tot felul de lucruri urâte despre creștini, plănuind să-i alunge pe călugării iezuiți și pe enoriașii lor în afara orașului.

Nu-mi amintesc prea clar cine ne-a adus la cunoștință asemenea zvonuri, dar, după ce am aflat de ele, ni s-a părut deosebit de important ca unul

dintre noi să ajungă la Azuchi înaintea starostilor din oraș. Lorenzo ne-a spus că nu se simțea în stare să suporte o călătorie îndelungată în șaua calului și atunci am trimis un tânăr călugăr japonez, pe nume Paolo, cu scrisori către Il Signore din partea lui Frois și Organtino. El a plecat cu două zile înaintea delegației bătrânilor din Kyoto. La Azuchi, Paolo s-a întâlnit cu mai mulți *daimyo* creștini, care se aflau întâmplător la curte, și le-a înfățișat dilema în care ne aflam, dar aceștia s-au mulțumit să râdă și să-i spună că nu aveam de ce să fim îngrijorați, întrucât lucrurile nu erau atât de grave.

— Chiar dacă cine știe cum aceste bârfe ajung la urechile lui Il Signore, i-au spus ei cu deplină încredere, avem de gând să veghem ca voi să nu aveți nimic de suferit de pe urma acestora.

Dar vreau să-ți vorbesc mai mult despre nesfârșita bunătate a nobilului Murai. Se pare că primise și el de la oamenii lui știre despre drumul pe care bătrânii orașului îl făceau la Azuchi, și atunci, înfruntând zilele răcoroase ale primăverii, în ciuda vârstei sale înaintate, s-a grăbit el însuși spre Azuchi, mai întâi pe uscat, apoi cu o corabie de-a lui. Știind simpatia lui Signore față de străini, nu dorea ca la urechile stăpânului său să ajungă vești despre nemulțumirea celor din Kyoto care să-l tulbure prea mult.

Îți poți închipui prea bine surprinderea bătrânilor când, ajungând la Azuchi și fiind primiți la curte, au zărit lângă Il Signore chipul zâmbitor al bunului lor guvernator. Se pare că ei stăruiseră în încercarea de a ajunge cu plângerea lor în fața lui Signore, dar nu au găsit nici măcar un singur curtean doritor să vorbească în numele lor.

Așa că era o adevărată binecuvântare să le vezi chipurile, ne-a povestit Paolo. Se zice că n-au îndrăznit să se întoarcă la Kyoto la lumina zilei și că a trebuit să se furișeze noaptea ca tâlharii.

Dar iarăși mă grăbesc să-ți povestesc anumite întâmplări. După cum am pomenit mai devreme, acestea au avut loc după ce am înălțat meșter-grinda, un moment pe care l-am sărbătorit la sfârșitul primăverii.

Această grindă uriașă urma să fie stâlpul întregii construcții, sprijinindu-i întreaga greutate, de aceea a fost cioplită dintr-un trunchi uriaș tăiat în pădurile seniorului Takayama. Era deosebit de lungă și de grea, și socotisem că trebuiau șapte sute de oameni ca s-o înalțe la locul ei, ceea ce, bineînțeles, nu putea să se facă fără o anumită ceremonie.

Tocmai eram la ultimele pregătiri, când ne sosi un mesaj de la guvernator cum că ne va trimite de îndată până la o mie de oameni, dacă se va întâmpla cumva să ne lipsească mâna de lucru, iar un *samurai*, o rudă îndepărtată a acestuia, a fost trimis din partea lui să asiste la ceremonie. *Samuraiul* și numeroși slujitori au venit încărcați cu *saké*, fructe, băuturi și mâncăruri, îmbrăcați în veșminte de sărbătoare. Oamenii cercetau trunchiul de copac, îi controlau îmbinările și încercau frânghiile cu care urma să fie înălțat.

Când s-a apropiat momentul ridicării stâlpului, oamenii s-au dezgolit până la brâu. Unii își scuipau în palme, alții se întindeau și tropăiau ca să se încălzească, pe când cei mai nerăbdători începuseră deja să tragă de frânghii. Spectatorii râdeau, strigau și se îmbrânceau de nerăbdare, iar unii chiar plângeau. Câțiva bărbați stăteau așezați pe pământ și-și petreceau timpul încercând să ghicească greutatea grinzii, iar alții se ciondăneau să-și găsească un loc de-a lungul frânghiei. Toți așteptau semnalul meșterului dulgher.

În afara lucrătorilor, mai multe mii de locuitori din cartierele învecinate veniseră să privească acest eveniment neobișnuit, sporind zgomotul și zăpăceala. Cei mai mulți dintre ei nu erau creștini, dar arătau îngăduință față de zidirea bisericii. Cei

din imediata vecinătate aduseseră daruri, nemulțumirea lor dinainte părând acum uitată. Se arătau acum neobișnuit de încântați că lângă ei se afla o clădire ce câștigase admirația întregului Kyoto.

În sfârșit, a început ridicarea grinzii, ceea ce a trezit urale în mijlocul mulțimii. La un semn al meșterului, toate brațele s-au încordat. Frânghiile groase s-au întins ca țițele de la bătătura unui război uriaș și oamenii au început să strige din nou, plini de încântare. Meșterul a scos un alt strigăt drept răspuns și astfel a început un adevărat cântec în ritmul căruia oamenii trăgeau de frânghii. Grinda părea să prindă viață tresăltând de la pământ. A început să se legene încet în timp ce se ridica, pe când strigătele oamenilor răsunau în cadență, alternând cu îndemnurile meșterului: glasul acestuia, strigătul întretăiat al oamenilor, glasul meșterului, din nou strigătul – din ce în ce mai tare –, în timp ce spectatorii au început și ei să strige încurajator:

Yoo-i-jo! *Do-quei-jo*! și de fiecare dată când strigau, grinda se înălța de un deget în aer, încet, aproape dureros. Când și când se legăna ușor, de parcă devenise dintr-o dată foarte ușoară, apoi zvâcnea în sus încă un pic, în timp ce frânghiile de pe cealaltă parte se întindeau tot mai tare. După repetarea de mai multe ori a acestor eforturi, grinda a fost în cele din urmă înălțată la locul ei, pe stâlpii rotunzi care urmau să o sprijine. A fost apoi îmbinată cu o a doua grindă, ce fusese înălțată între timp de altă echipă. Acum toate schelăria căpătase un aer de soliditate.

Foarte repede după aceea, o a treia și apoi o a patra grindă au fost și ele așezate la locul lor și prinse de meșter-grindă. Dulgherii lucrau de zor sus pe schele, ca niște păsări cocoțate pe ramuri subțiri. În cele din urmă, la semnul meșterului dulgher, sutele de frânghii au fost lăsate să cadă deodată, și din mijlocul lor, grinzile și stâlpii

viitoarei biserici au apărut ca un uriaș cal de lemn. Deși vedeai doar conturul unei clădiri, simțeai că deodată prinsese viață ceva ce până atunci nu existase. Mulțimea rămase pentru o clipă încremenită, apoi din piepturile lucrătorilor izbucni un strigăt triumfător, care se răspândi printre privitori. Frois și Organtino, ceilalți călugări și toți enoriașii îngenunchează și înălțară o rugă de mulțumire.

Ceea ce era mai greu se înfăptuise și din această clipă munca la înălțarea bisericii se înteți. De dimineața devreme și până seara auzeai zgomotul scândurilor așezate la locul lor și ciocănitul cuielor. Zidurile din afară erau zugrăvite și tencuite la cornișe și la streșini. După cum stau mărturie planurile, gândul nostru, al lui Organtino și al meu, a fost ca biserica să arate ca în Italia în ce privește forma, porticul, fațada, cornișele, ferestrele și celelalte. Datorită locului îngust nu se putea înălța o adevărată bazilică, așa că biserica ce a ieșit dintre schele era mai degrabă pătrată și lipsită de eleganță. Dar în lucrurile cele mai importante, pot să afirm cu siguranță, nu era cu nimic mai prejos de unele biserici din Roma.

Prima liturghie a fost slujită în biserică pe 15 august 1576. Tavanul nu fusese tencuit de tot, dar Organtino s-a gândit că biserica era într-un stadiu suficient de avansat încât să poată fi sfințită; el i-a dat numele de „Biserica Înălțării”. Imnurile răsunau printre grinzile acoperișului care încă nu fuseseră zidite și ochii tuturor credincioșilor scânteiau de lacrimi. Biserica gemea de oameni veniți să asculte predica lui Organtino, rostită în cea mai frumoasă limbă japoneză, iar crucea aurită de deasupra clopotniței strălucea în soare. Crucea se zărea de departe și se spunea că este o mare mândrie și mângâiere pentru credincioșii din satele dimprejur.

În timpul zidirii bisericii am cunoscut mai mulți *daimyo* din provinciile învecinate: Takayama și

fiul său Ukon, Araki și Sakuma, toți oameni mândri și cu ținută nobilă. Seniorul Takayama era mărunt și firav, de vârstă înaintată. Pe față, pe gât și pe brațe avea nenumărate cicatrice, pe care le socotea amintiri ale unei tinereți risipite nebunește pe câmpul de bătaie – urme care acum îi provocau stânjeneala, după cum spunea, când își amintea că odinioară fuseseră un prilej de mândrie.

Ca bun creștin, era mai mult decât firesc ca Takayama să ne sprijine în munca noastră, dar și Araki și Sakuma, amândoi nebotezați, le arătau lui Frois și Organtino aceeași bunăvoință ca și seniorul Wada odinioară. Dintre cei doi, Sakuma era mai înalt, tăcut și blând, arătând mai degrabă ca un învățat decât ca un general de pe câmpul de luptă. Dacă s-ar fi născut în Genova, ar fi putut ajunge în fruntea sfatului orașului.

Dimpotrivă, Araki era un bătrân scund, cu fata măslinie și umeri lați. Era cunoscut pentru vorbele și faptele sale iuți și pentru încăpățânarea sa. Când era emoționat, capul i se clătina într-un chip ciudat. În cea mai mare parte a timpului era totuși mai degrabă vesel și așezat. O dată sau de două ori m-am dus cu Organtino la castelul lui, și viața pe care o ducea acolo mi se părea în multe privințe a fi întruchiparea fericirii. Soția lui era o femeie elegantă, cu o ținută dreaptă și mândră, iar cei doi erau tot timpul înconjurați de frumoasele lor fiice și numeroșii nepoți. Deseori îl vedeai pe nobilul Araki ținându-l pe unul din copii pe genunchi și frecându-și obrazul de al lui.

Cât am stat în Japonia am văzut de multe ori asemenea manifestări de afecțiune printre cei umili, dar niciodată nu văzusem așa ceva printre războinici, cu atât mai puțin în rândul seniorilor. De obicei, copiii acestora erau învățați ce e bine și ce e rău de cum începeau să rostească primele cuvinte. Copiii de zece ani primeau titluri de noblețe la fel ca și cei mari; nu de puține ori ne-am minunat de cumințenia lor, pe care nu o întâlnești

în niciuna din țările Europei. Într-adevăr, acești copii erau printre lucrurile care ne uimeau cel mai mult în întregul regat al Japoniei.

Dar în familia lui Araki, copiii își regăseau vioiciunea firească, voioșia și obrăznicia vârstei, iar hărmălaia lor nu le atrăgea nici măcar un singur cuvânt de reproș din partea nimănui. Chiar în timp ce vorbeam cu Araki, copiii îl trăgeau de chimonou sau se cățărau pe umerii lui, de unde îi săreau apoi în poală. Râdeau, țipau și-l trăgeau de urechi sau de barbă, apoi începeau să se înghiontească să ajungă primii în brațele lui. Departe de a încerca să scape de ei, Araki râdea încântat, ciupindu-l pe unul de nas, trăgându-l pe al doilea de picior și luându-l pe al treilea sub braț, în chicotele încântate ale copiilor.

În cele din urmă, când larma devenea prea asurzitoare, fiicele nobilului Araki își făceau apariția și, cerându-și mii de scuze, îi luau pe copii de acolo, dar se vedea limpede că Araki socotea că e păcat să se pună astfel capăt veseliei generale. După cum am spus, fiicele erau încântătoare, dar, în timp ce aveau grijă de copii, am băgat de seamă că una dintre ele era cu mult mai frumoasă decât toate. Avea o ținută elegantă, ca a mamei sale, purtări blânde și nobile. Când i-am arătat-o lui Organtino, mi-a spus că vestea despre frumusețea ei se răspândise până departe în Kyoto.

În timpul vizitei mele la castel, Araki mi-a vorbit despre ideea lui de fericire:

— Cel mai minunat lucru din lume, mi-a spus el, este o familie numeroasă și plină de viață ca a mea. Mi-aș dori ca toți oamenii, de la cel mai puternic până la cel mai umil, să se bucure de un trai liniștit; dacă într-o casă întâlnești căldură, veselie și îndestulare, nu lipsește nimic. Pentru mine, viața înseamnă să dormi într-un pat călduros, să te poți odihni fără nicio grijă, să te afli alături de prieteni, să duci un trai lipsit de ambiții. Nicio ambiție… da, asta este. Să poți să dormi

netulburat, ca orice om de rând… Vorbele lui rămaseră în aer, de parcă ar fi fost rostite cu părere de rău.

Aflasem și despre o altă fată a nobilului Araki: în tinerețe îl atacase pe seniorul Wada și, încă de pe atunci, se străduia să intre în grațiile lui Signore. Dar chiar și așa, până în ziua de azi am rămas cu amintirea unui om care încheiase socotelile cu o viață plină de ambiții și acum tânjea după somnul tihnit al omului simplu, amintire născută în clipele în care aceste vorbe îi reveniseră pe buze aproape fără să-și dea seama, de undeva din adânc.

Organtino mi-a spus că Araki încercase odată să-i convertească pe toți supușii lui la o anumită sectă budistă și că poruncise să fie pedepsiți cei care nu se supuneau dorinței sale. Era, cred, omul care, după ce înțelesese rostul unei fapte, nu-și găsea odihna până nu o vedea împlinită cu orice preț. Poate că era prea îndărătnic și nerăbdător să-și vadă gândul dus până la capăt și în același timp să-i facă și pe ceilalți să-l accepte, oricât de nefiresc li s-ar fi părut.

Pot să depun mărturie pentru firea lui iute, căci am fost de față la o împrejurare când și-a pierdut cumpătul. Tocmai ne aflam la palatul lui. Stăteam de vorbă, când unul din mulții săi nepoți s-a împiedicat și a căzut peste un ghiveci lăsat în grădină, căpătând o mică zgârietură în urma căzăturii. Ridicând privirea și văzându-l pe copil că plânge, Araki a sărit pe neașteptate de la locul lui și a alergat în grădină cu picioarele goale ca să-l ia în brațe. În purtarea lui era ceva nestăpânit care se prefăcu, după ce începu să întrebe răstit cine lăsase ghiveciul în grădină, într-o furie violentă. Mi-am amintit de legendara fire năvalnică a lui Cortés. Dar în timp ce acesta reușea să-și țină în frâu accesele de furie când era cazul, Araki rămase în cele din urmă fără glas din pricina mâniei, iar capul i se bălăbănea nestăpânit.

Furia se datora unei pricini mărunte și poate că nici nu aș fi pomenit de această întâmplare, ținând seama de înclinațiile sale mult mai pașnice, dacă firea sa iute și încăpățânată nu l-ar fi dus în cele din urmă la un sfârșit tragic. De aceea, de câte ori îmi amintesc de acesta, gândul meu se întoarce la mica întâmplare de la castel.

În ziua de douăzeci și cinci decembrie 1576 s-a sărbătorit primul Crăciun în noua biserică. Pentru că nu eram atunci în Kyoto, am aflat ce s-a întâmplat acolo dintr-o epistolă de la Organtino. În acea zi și-a făcut apariția mult așteptată părintele Joan Francisco, de parcă plănuise ca sosirea lui să cadă tocmai într-o zi de sărbătoare. Credincioșii rosteau Ave Maria, cu lacrimi în ochi. Când l-a înfățișat pe părinte enoriașilor, scria Organtino, glasul i s-a frânt de mai multe ori de emoție. Simțea că misiunea ce o avea de îndeplinit trecuse de clipele cele mai grele. Își amintea cum sosise, la rândul lui, în fața părintelui Frois, de primele zile într-o bisericuță dărăpănată, înconjurat de teamă și nesiguranță, foame și război. Unul din înaintații lui, părintele Vilela parcă, pictase o cruce pe o foaie de hârtie și o lipise pe zid; în fața acestui altar închipuit îi botezaseră pe credincioși cu o cupă de lemn.

Aceste zile apăreau acum ca un vis îndepărtat, mai scria Organtino. Cât de înălțătoare era emoția pe care i-o trezea biserica cea nouă proaspătului venit! Francisco spusese mai târziu că măreția și frumusețea bisericii îl făcuseră aproape să uite că se află în Japonia și, ca unul ce ajutase la zidirea ei, Organtino nu simți nicio laudă deșartă în aceste cuvinte; după părerea lui, înălțarea acestui sfânt lăcaș sporise numărul credincioșilor și avea să atragă încă și mai mulți păgâni la dreapta credință prin splendoarea ei. Misiunea intra într-o nouă eră ce avea să fie, după spusele lui, „un imn de laudă adus lui Dumnezeu”, „Aici, în inima acestui mic regat de pe țărmurile îndepărtate de la Soare-

Răsare, putem înălța cuvinte plăcute Domului”. Și acum văd cu ochii minții obrajii lui rumeni, scăldați în lacrimi în timp ce cugeta la asemenea taine.

Cât timp atenția mea fusese atrasă de construcția bisericii, prin întregul regat bântuise o furtună grozavă în mijlocul căreia se afla, ca întotdeauna, Il Signore. În toamna anului în care armata lui Takeda a fost învinsă, a mai fost înăbușită, în nicio lună, și răscoala preoților budiști din Echizen. Mai rămăseseră ciocnirile cu armata încropită de budiști în cetățuia Ishiyama din Osaka și cu soldații seniorului Mori, care îi ajutau pe călugări cu hrană. Bonzii chemau oamenii la răzbunare pentru atacurile lui Signore asupra fortărețelor de la Nagashima, și Echizen. Dar prin înfrângerea lui Takeda pierduseră pe cel mai de seamă strateg și general al lor în încercarea de a-l încercui pe Il Signore, în vreme ce budiștii din celelalte provincii fuseseră deja zdrobiți. Călugării de la Ishiyama l-au chemat atunci în ajutor pe Uesugi în nord, drept care acesta a început să amenințe armata lui Signore din spate, împiedicând-o să se îndrepte fără întârziere spre Ishiyama. Atacurile dinspre miazănoapte le-au adus călugărilor doar un scurt răgaz, pentru că de îndată ce Il Signore a terminat întăriturile de apărare în nordul lacului, s-a simțit destul de puternic să trimită întreaga armată spre miazăzi, fără să-i pese de o revanșă din partea lui Uesugi. Planul său atârna doar de timp: campania din sud nu putea dura prea mult dacă linia de apărare din spatele armatei rezista. Așa s-a întâmplat că în primăvara anului 1576, când tocmai sărbătoream înălțarea meșter-grinzii în Kyoto, armata lui Signore a primit ordinul să înăbușe răscoala budistă din Ishiyama printr-un singur atac îndrăzneț.

Oamenii lui Signore zoreau să întărească fortărețele și fortificațiile din jurul liniei de apărare de la Ishiyama, plănuind să taie drumurile de

aprovizionare dinspre mare, străjuite de Mori. Am lăsat baltă zidirea bisericii și am plecat în căutarea trăgătorilor mei, care ar fi trebuit să se afle printre trupele ce se îndreptau spre Osaka, dar nu i-am găsit. Aceasta însemna că trecuseră deja de Kyoto.

Am zărit, totuși, câțiva soldați și am băgat de seamă cu mulțumire că în timpul cât trecuse de la plecarea mea numărul lor crescuse, iar armurile și armele erau mult mai simple, pentru a se putea mișca mai ușor. La o singură comandă se desfășurau imediat în șir, cu repeziciune și agilitate. Prin fața ochilor mi-au trecut în fugă frumoasele zile petrecute cu ei la Gifu. Aflasem despre isprava lor de la Nagashino și eram încredințat că, în fața unei asemenea forțe de elită, Ishiyama nu avea să reziste nici ea mai mult de o lună. Nu mă îndoiam că și ceilalți care îi priveau odată cu mine gândeau la fel.

La venirea lui mai, veștile care ajungeau la Kyoto despre atac nu erau prea îmbucurătoare. Se părea că primul val trimis împotriva castelului fusese respins de câteva mii de țintași și că apărătorii numărau mai mult de zece mii de oameni. Sir după șir din cei mai buni oameni ai lui Signore, sub comanda lui Akechi, Araki și Matsunaga, fuseseră împinși înapoi. Iscoadele aflaseră că budiștii și-au învățat țintașii să tragă pe trei rânduri, după ce au văzut la Nagashino, pe pielea lor, cât de necruțător era noul fel de luptă, și, de asemenea, că răsculații se înarmaseră cu un mare număr de muschete dintre cele mai bune și cu suficiente gloanțe și praf de pușcă. Mai mult, înălțaseră în jurul castelului palisade de lemn, în spatele cărora se adunau trăgătorii și, ochind cu grijă, secerau rândurile oștirii lui Signore. În prima zi, după numai câteva ceasuri, mai mulți generali din armata lui Signore își pierduseră viața. Harada, Hanawa, Niwa și alții se numărau printre cei căzuți. De fapt cumpăna bătăliei înclina acum mai

mult spre budiștii, care îl amenințau pe Akechi în fortăreața din Tennoji.

Il Signore nu luase parte la bătălie de la început; când însă a primit vestea că armata lui era încleștată într-o luptă pe viață și pe moarte, a părăsit de îndată Kyoto și s-a îndreptat spre câmpul de bătălie însoțit de o sută de călăreți. Știa prea bine că primele zile dintr-un război sunt hotărâtoare, și mai știa că ele pot avea urmări asupra planului său de a ține în șah armatele lui Uesugi și Mori în timp ce ataca Ishiyama. Astfel că, imediat ce a sosit în Osaka, s-a așezat în fruntea oamenilor săi.

Călăreți pe cai iuți ne aduceau întruna vești despre mersul bătăliei. A doua zi după sosirea lui Signore, aerul era foarte cald și umed, iar cerul înnorat. În lumina palidă a zorilor, armata lui Signore, desfășurată pe trei șiruri lungi, înainta pe colina de la miazăzi spre Ishiyama. Partea dinspre apus a fortăreței, după câte am înțeles, era apărată de mare, iar pe celelalte laturi se întindea un șanț adânc umplut cu apă. Castelul avea ziduri groase de piatră, cu parapeți de pământ, baricade înalte de lemn, deschizături pentru muschete și turnuri de strajă spre mare. Înăuntrul fortăreței se aflau nenumărate temple, cu locuințe pentru preoți, și un sat întreg pentru nevoile întregului castel. Datorită neatârnării sale și spiritului mândru care-o făcea să se bizuie numai pe propriile sale puteri, această așezare era deseori asemuită cu Sakai, și, încercând să mi-o închipui cu ochii minții, îmi aminteam de străduțele îngrijite ale portului, deseori numit „Veneția Japoniei”. Dar, spre deosebire de Sakai, Ishiyama respinsese deja de două ori atacurile lui Signore și trăsese multe învățăminte din slăbiciunile arătate atunci.

Din zori și până în seară câmpul de luptă a răsunat de împușcături, armă contra armă. Îl Signore însuși alerga printre rânduri, ferindu-se de gloanțe, pentru a da ordine de atac, de întărire și

retragere, de noi dispuneri ale soldaților pe câmpul de bătălie. Din toate părțile bubuiau puștile și se înălțau norișori de fum alburiu. Din spatele unui pâlc de copaci, stingher pe această câmpie, se auzeau strigăte. Pământul uscat de pe parapeți, smuls de gloanțe, cădea într-o mare de praf. Tocmai când sulițașii budiștilor erau gata să sară de pe parapeți ca să atace, peste o sută de muschete se auziră lătrând din desiș. Atunci unul din flancurile armatei lui Signore începu să cedeze și pentru câteva clipe, lungi cât veacul, întregul șir de soldați păru gata să o ia la fugă. Dar Il Signore chemă fără întârziere o companie de întărire în spatele șirului. Când și când, împușcăturile din spatele baricadelor țintuiau pe loc oamenii din față și atunci el ordonă retragerea neîntârziată. Curând, peste câmp se întinse o pâclă groasă, care doar ici și colo lăsa să se vadă frânturi din încleștarea aprigă, apoi acoperea iar totul, ca o cortină. Aici vedeai oameni fugind cât îi țineau picioarele peste câmpie, dincolo zăreai un soldat doborât pe spate de puterea unei lovituri din plin. Oameni atacând, târându-se, ochind…

Pe neașteptate, o ceată mare de budiști, cu fețe schimonosite de încordare, se năpusti dintr-o parte asupra armatei lui Signore. S-a auzit un urlet de furie, armele s-au ciocnit cu zgomot, săbiile și sulițele au șuierat în aer. Cum ieșeau unii la atac, cum ceilalți se ridicau să-i împingă înapoi. Pământul se cutremura de parcă mii de bivoli îl cutreierau. Puștile izbucniră; urlete și mai furioase răsunară ca un ecou. Cornurile de luptă mugeau peste câmp, îndreptând o armată împotriva celeilalte. Preț de câteva clipe, zgomotele încetau ca prin farmec, pentru a începe din nou cu și mai multă înverșunare. În multe locuri leșurile se îngrămădiseră deja unele peste altele.

În cele din urmă să văzu limpede. Că armata lui Signore se retrăgea în grabă, urmărită îndeaproape de budiști. Trei mii de puștii au tras dintr-odată și,

înainte ca fumul să se risipească, s-a auzit o a doua salvă. Unul din acele gloanțe l-a atins pe Il Signore în piciorul drept. Lovitura l-a trântit la pământ, într-o adâncitură, din care a izbutit să iasă târându-se. Mai târziu avea să spună că nu simțise cine știe ce durere, mai mult o senzație de greutate, de parcă ar fi avut o ghiulea legată de gleznă. Porunci celor care se grăbiseră să îi sară în ajutor să dea ordin de retragere a întregii armate în fortăreața din Tennoji, iar aceștia se și împrăștiară printre oameni să îi înștiințeze. Cu toate că încleștarea era aprigă, niciuna din liniile de luptă nu a fost străpunsă în timpul retragerii. De-abia la prânz grosul armatei a ajuns la adăpost în fortăreață.

A fost un răgaz scurt, pentru că nici nu sosise bine ultimul rând de soldați, că Il Signore și poruncise un atac dinspre răsărit, întrucât – le-a spus el generalilor – trebuiau să ajungă în apropierea castelului neobservați, lipsindu-i pe budiști de orice șansă de a-și folosi muschetele ucigătoare.

După-amiază, bătălia s-a desfășurat printr-un șir de scurte atacuri îndrăznețe. Il Signore a împărțit oamenii în două aripi. După ce prima și-a croit drum dincolo de locul cel mai primejdios, aflat în bătaia muschetelor, a fost aruncată în foc și a doua aripă. O dată ce soldații se încleștau în luptă, trăgătorii din Ishiyama nu mai puteau folosi puștile fără primejdia de a-și doborî propriii oameni. În cele din urmă, șirurile de luptă ale lui Signore înaintară, împingându-i parcă înapoi pe budiști. Cu îndârjirea unui câine de vânătoare cu colții înfipți în grumazul ursului care îl rănise, forțele lui Signore au fugărit puternica armată a budiștilor până la porțile fortăreței din Ishiyama.

La căderea nopții, soldații lui Signore, păstrându-și cu greu pozițiile cucerite, s-au retras din nou la Tennoji sa-și lingă rănile. Curierii de la celelalte fortărețe îi aduceau lui Signore vești

asemănătoare. Întreaga armată suferise pierderi mari în acea zi.

La Tennoji, generalii s-au sfătuit toată noaptea cum să desfășoare lupta a doua zi. Au vorbit mai întâi despre sporirea neașteptată și serioasă a forței inamicului, socotind că acum răsculații erau mai numeroși decât atacatorii. Mai mult, acolo unde budiștii ridicaseră fortărețe puternice, oamenii lui Signore rămăseseră descoperiți în plin câmp. Se schimbase raportul de forțe față de lupta de la Nagashima, unde budiștii nu avuseseră pușți, iar drumurile de aprovizionare le fuseseră tăiate. De data aceasta, hrana și munițiile erau aduse de puternica flotă a lui Mori, dinspre apus. Singurul punct luminos din ziua ce trecuse a fost izbânda planului lui Signore: odată trecut barajul de foc al muschetelor, armata budiștilor era destul de vulnerabilă, dar în același timp era vădit faptul că a continua așa însemna o pierdere prea mare în oameni. S-au înțeles să alcătuiască un plan mai chibzuit. În timp ce asculta părerile generalilor săi, Il Signore privea în depărtare, neclintit, cu fața palidă și trasă. Nu scotea niciun cuvânt. Cei care îl priveau erau siguri că în minte îi încolțise vreun nou plan. În ziua următoare, bătălia a intrat într-un punct mort. Armata de asediu n-a făcut nicio mișcare de atac, iar cei asediați și-au ținut răsuflarea și au așteptat. Arareori, câțiva soldați răzleți, porniți să iscodească liniile dușmanului, se întâlneau la marginea pâlcului de copaci, de unde răsunau apoi strigăte de luptă, dar în cea mai mare parte a zilei o tăcere grea și apăsătoare a domnit peste cele două tabere. Soarele fierbinte turna plumb asupra oamenilor. Șopârle verzi-albăstrui alergau pe pietrele încinse ale zidurilor, iar șerpii se strecurau printre crăpături. Din timp în timp, dinspre mare se simțea o adiere răcoroasă, care stârnea frunzele copacilor din vârful colinei, făcându-i pe soldați să tresară. Vântul se potolea însă curând; la prânz, arșița devenise atât de mare,

că oamenii căutară un loc la umbră să-și tragă sufletul.

Așa trecu aproape o lună. Il Signore se întoarse pentru scurtă vreme la Azuchi să supravegheze cum merge treaba la noul *palazzo*. Lucrul era înaintat, așa că trebuia urmărit îndeaproape chiar și în timp de război. Noi crezusem că planurile pentru biserica noastră erau foarte ambițioase, dar palatul era o clădire cu mult mai impunătoare, și mai ales trebuia terminată în mare grabă. Se șoptea în Kyoto că aproape trei mii de bolovani uriași fuseseră aduși la Azuchi.

În crucea acelei veri, un curier veni în mare grabă la palat cu vestea că toate corăbiile lui Mori sosiseră la Ishiyama – peste opt sute de corăbii și bărci, strânse în jurul castelului pentru a descărca proviziile. Venirea lor fusese așteptată, desigur, încă de la începutul asediului, dar următoarea veste a căzut ca un trăsnet. Flota lui Signore – aceeași care își făcuse apariția maiestuoasă la Nagashima – fusese atacată cu tunuri și săgeți aprinse de pe corăbiile lui Mori, și toate cele trei sute de corăbii arseseră și se scufundaseră, cu mari pierderi în rândurile soldaților și ofițerilor.

După respingerea trupelor în fața fortăreței din Ishiyama, lucrurile luaseră o întorsătură foarte neplăcută. Dar, după câte știi, bunul meu prieten, o nenorocire nu vine niciodată singură. Tot mai mulți crainici soseau la Azuchi cu știri privind mișcările lui Uesugi în nord și ale lui Mori înspre apus, care lăsau să se înțeleagă punerea la cale a unui atac asupra lui Signore din două părți deodată. Deși Il Signore avea o fortăreață la Gifu, lucrările de apărare de la Azuchi erau neterminate și prea puțin în stare să facă față unui asalt dinspre miazănoapte. În afară de aceasta, castelul din Ishiyama avea surse aproape nelimitate de provizii și putea rezista la un asediu oricât de îndelungat. Singura nădejde rămânea un atac disperat, prin surprindere, care să hotărască soarta războiului o

dată pentru totdeauna, dar cele câteva mii de muschete erau un argument puternic împotriva reușitei unui asemenea plan.

Il Signore simțea, fără îndoială, asemănarea dintre împrejurările încâlcite de acum și acelea de acum câțiva ani, pe vremea când fusese încercuit în Kyoto. De data asta lucrurile stăteau și mai prost. Până acum, oamenii lui Signore fuseseră încurajați de sentimentul că sunt de neînvins, care se naște atunci când nu cunoști înfrângerea. Cu toate că atrăseseră dojeni aspre din partea seniorilor Sakuma, Takayama și Araki, incursiunile devastatoare ale lui Signore, de pârjolire a așezărilor călugărești de pe muntele sfânt, ca și zdrobirea răscoalei din Nagashima, păstraseră neștirbită starea războinică de spirit a soldaților. Acum însă se aflase deja că toate corăbiile lui Signore încăpuseră pe mâna dușmanului și că Ishiyama părea de necucerit. Moralul trupelor lui Signore cunoștea suișuri și coborâșuri, iar uneori se simțea în aer o răbufnire a fricii.

A doua zi după Înălțare, am pornit spre Azuchi. Duceam cu mine binecuvântarea lui Organtino, pentru că era foarte limpede că de soarta în război a lui Signore atârna și viitorul bisericii noastre.

Azuchi era un mare șantier de lucru aflat pe o câmpie, chiar lângă țărmul unui lac întins cu apă limpede. În spatele câmpiei se înălțau trei coline care desenau pe linia orizontului o imagine ca a unei cămile. *Palazzo* se înălța în vârful uneia din coline. Peste tot se vedeau șiruri de bolovani uriași și stive înalte de cherestea, pietriș, nisip, dale de piatră și multe altele, aflate în vecinătatea barăcilor ridicate pentru lucrători. Lucrul era în toi: oamenii mișunau de jur-împrejur ca o armată de furnici, tăiau lemnul, îl rindeluiau, îi dăltuiau îmbinările. Cete de hamali cărau scândurile tăiate sau coșurile cu nisip și pământ. Zidarii ciopleau pietrele, unii bărbați încărcau caii de povară, alții împingeau cărucioare sau trăgeau de frânghii. Supraveghetorii

și soldații care îi păzeau îi îmbărbătau prin strigăte sacadate, și peste toate acestea domnea o ordine desăvârșită și sentimentul datoriei, astfel ca lucrul să se facă întocmai după dorința lui Signore.

Am ajuns la o aripă a palatului încă neterminat tocmai când Il Signore ținea sfat cu mai mulți supuși. S-a arătat încântat de sosirea mea și mi-a spus că oricum avea de gând să trimită după mine la Kyoto în viitorul apropiat. Apoi a continuat:

— Cei de față se numără printre cei mai de seamă armurieri ai regatului. Vin în cea mai mare parte din Sakai și Kunitomo. Astăzi le-am cerut să aducă armele din atelierele lor, dar și din alte sate și orașe. Mai avem aici și o muschetă, pe care am luat-o de la răsculații din Ishiyama. După cum bănuiești, întrunirea de astăzi are scopul de a afla dacă vreunul dintre armurierii de față a făcut această armă și dacă a vândut-o dușmanilor mei. Îți voi spune foarte deschis că, dacă așa stau lucrurile, îi voi tăia capul nemernicului, iar atelierele lui, satul său și celelalte sate dimprejur vor fi date pradă focului.

Așa că haide să vedem dacă putem găsi sora geamănă a muschetei de la Ishiyama printre armele de aici. Trebuie să-ți mai spun că am trimis iscoade în toate satele care ar putea avea vreo legătură cu asta, dar au dat greș. Din pricina aceasta sunt deosebit de bucuros să te văd, prietene din depărtare, deoarece ești atât de iscusit în meșteșugul fabricării de arme. Îți voi fi recunoscător dacă te vei uita îndeaproape la aceste muschete și archebuze ca să cauți urme de asemănare cu arma răsculaților.

După ce Il Signore a rostit ultimul cuvânt, o tăcere ca de moarte s-a lăsat peste încăpere. Armurierii mă priveau cu încordare cum le cercetam pe rând armele. Nu mi-a trebuit mult să-mi dau seama că armele din Sakai și Kunitomo arătau toate la fel: țevile, calibrul, tigăița cu pulbere, cocosul și culata. Armele de la Kunitomo,

de pildă, foloseau o piedică dințată la mecanismul de tragere – un amănunt împrumutat fără îndoială de la archebuza mea. Acest amănunt lipsea în mod vădit de la arma capturată la Ishiyama. Pe dinafară semăna mai mult cu acelea din Sakai, dar materialele din care era făcută erau mult mai proaste. Într-un cuvânt, muscheta din fortăreața budistă era mult mai rudimentară.

Am clătinat din cap.

— Nu este nicio asemănare, i-am spus lui Signore. Această armă este făcută în cu totul altă parte.

Un suspin adânc de ușurare scăpă de pe buzele armurierilor.

— Bine atunci, spuse cel mai bătrân dintre ei; este făcută la Saiga, întocmai cum mi-am închipuit.

— Așa se pare, îi susținu altul.

— Deci, spuse Il Signore, aceasta este singura cale posibilă. Privirea lui rămăsese ațintită într-un punct, în timp ce sprânceana îi zvâcnea supărător. Eram sigur că se gândea deja cum să întrerupă aprovizionarea cu arme a fortăreței din Ishiyama.

Cu câtva timp în urmă, întreprinsese cercetări în privința locurilor unde se puteau face câteva mii de arme într-un timp foarte scurt și, de asemenea, știa de mult timp că provincia Kishu, unde se afla și orășelul Saiga, se întorsese împotriva lui și îi ajuta acum pe budiști. Mai știa că muschetele făurite acolo fuseseră deja împărțite principilor din întreg regatul care îi erau potrivnici. Totuși, de abia după bătălia de la Ishiyama și-a dat seama că atelierele din Saiga nu erau cu nimic mai prejos decât cele din Sakai și Kunitomo. Sfatul meu nu făcuse decât să-i întărească părerile.

Poate pentru că eram de acum obișnuit cu felul de a gândi a lui Signore, am ghicit că va încerca să iasă din încurcătură distrugând mai întâi atelierele din Saiga. Mă întrebam, totuși, cât de bună avea să fie această mișcare, pentru că flota lui Mori era

încă în stare să aducă arme și provizii în Ishiyama. Numărul muschetelor din fortăreață era deja atât de mare încât putea face față oricărui atac. Atunci m-am gândit – așa cum cred că făcuse și Il Signore – că următorul pas nu putea fi decât distrugerea corăbiilor lui Mori. Dar era nevoie de o lovitură de maestru pentru a desăvârși o asemenea misiune formidabilă. În afară de aceasta, cum putea fi ținută de-o parte armata lui Uesugi în tot acest timp? Și, chiar dacă planurile erau fără cusur, aveam oare destul timp să le punem în aplicare?…

Îmi amintesc cum îmi storsesem mintea să ghicesc următoarea mișcare a lui Signore pe când stătea în turnul de strajă de la palatul din Gifu, urmărind apropierea armatei lui Takeda. Nu reușise el atunci, printr-o mișcare îndrăzneață, să iasă din primejdie? Nu, mi-am zis; fusese mai degrabă o minune. Împotriva tuturor așteptărilor, soldații lui Takeda rupseseră rândurile pentru a se retrage ca un val. Shingen murise pe neașteptate, dar ne puteam aștepta acum la un al doilea miracol? Seniorul Uesugi era, după câte știam, cât se poate de sănătos. Am scrutat chipul lui Signore și mi s-a părut ciudat de întunecat. Niciodată nu-l văzusem atât de amenințător, nici măcar în dimineața în care poruncise masacrul de la Nagashima. Pe fața lui se citea o sălbăticie care te izbea drept în inimă.

La puțin timp după această întâlnire, întrucât biserica era aproape gata, am fost chemat din nou printre oamenii de încredere ai lui Signore ca să supraveghez construirea unui vas de război destul de puternic să țină piept tunurilor de pe vasele lui Mori. Trebuia, de asemenea, ca, împreună cu un bătrân armurier, să fac un tun pe care să-l așezăm pe acest vas. În ziua în care Il Signore mi-a încredințat aceste misiuni, am început să înțeleg ce anume îi întunecase chipul. Nu era nici mânie, nici disperare, ci doar hotărârea de a depăși aceste piedici printr-o muncă răbdătoare, chibzuită și cu

bătaie lungă. Parcă mergea pe o sârmă întinsă – timpul care îi rămăsese la dispoziție – pășind cu grijă, printr-un uriaș efort de voință. Problema era dacă va ajunge sau nu la celălalt capăt. Sau poate că o altă metaforă ar fi mai nimerită aici: el nu mergea pur și simplu pe o linie dreaptă, ci încerca să pună la un loc și să dirijeze o mie de lucruri mărunte, întocmai ca mecanismul ceasului venețian atât de complicat pe care i-l dăduse înapoi părintelui Frois. Oricât de chibzuit ar fi fost, cine putea spune dacă toate acele rotițe se vor mișca lin și fără piedică atunci când lucrurile vor trebui să prindă viața? Dar ce să mai spunem de Il Signore însuși? Va rezista el până când va așeza în locul său ultima rotiță, aceea care-i va aduce victoria?… Figura încruntată a lui Signore, mi-am dat seama, arăta dificultatea deosebită a sarcinii pe care era hotărât s-o ducă la bun sfârșit.

Am plecat din Azuchi și m-am îndreptat spre mare, într-un loc numit Ise, ca să încep lucrul la corabie. Provincia de pe țărmul mării era sub stăpânirea seniorului Kuki, iar eu urmam să mă alătur flotei pe care el reușise să o înjghebeze din mai multe corăbii de pirați și care acum era singura forță de pe mare a lui Signore.

Hotărâsem să construim corabia după modelul caravelei pe care navigasem la plecarea din Lisabona, o corabie cu trei catarge și cu greement drept. Vasul care mă adusese în Lumea Nouă fusese îmbrăcat cu plăci de oțel, ca un cavaler în armură.

Marangozii mi-au arătat corăbiile lor, la care am observat mai multe deosebiri față de caravele. De exemplu, vasele japoneze nu aveau nimic asemănător chilei, sau nervurilor, scândurile carenei fiind pur și simplu așezate una peste alta de jos în sus. Această tehnică mi s-a părut interesantă, și am hotărât că decât să încerc să construiesc o copie nereușită a unei caravele, ar fi mai înțelept să mă folosesc de ce era mai bun la

vasele japoneze și apoi să îmbrac corabia cu plăci de oțel. Constructorii au fost încântați și nu mai conteneau cu laudele după ce le-am arătat desenele mele, cu chila pe mijloc și nervurile care sprijineau scândurile, și erau nerăbdători să făurească o asemenea corabie. Au fost însă împotrivă să îmbrăcăm scândurile în oțel, deoarece, spuneau ei, viteza corăbiei va fi mult încetinită. Mulțumit că s-au învoit cu ceea ce era mai important în desenele mele, nu am avut nimic de spus în această privință.

După ce am făcut unele mici îndreptări pe desenul meșterilor marangozi, toți ceilalți au cercetat schițele cu multă atenție. La sfârșitul anului 1576 am început lucrul. Știrea că armata lui Signore nimicise orașul Saiga a sosit în anul următor, în ultimele zile ale lui februarie, când deja carenele celor șase corăbii (am uitat să spun că ne apucasem să facem șase vase dintr-odată) fuseseră deja înălțate și acum așezam punțile.

Următoarea jumătate de an am petrecut-o în tovărășia bătrânului armurier, desenând și turnând muschetele și tunul care urmau să fie așezate pe corăbiile noastre. Munca avea pentru mine lucruri noi, de la turnarea unei țevi atât de lungi până la găsirea mărimii potrivite a ghiulelelor și pregătirea pulberii. Bătrânul era înzestrat cu un talent ieșit din comun și cu o intuiție rar întâlnită. De fapt, încercase mai demult să făurească de unul singur tunuri din ce în ce mai mari, dar era nevoie de timp, exact ceea ce ne lipsea în împrejurările de față.

Când lucrul părea să lâncezească, îmi revenea în minte chipul încruntat a lui Signore și atunci aș fi dat orice să isprăvesc cât mai repede. Acest lucru l-am simțit mai ales în luna august a acelui an, când am aflat că seniorul Matsunaga îl trădase pe Il Signore și se alăturase răsculaților din Ishiyama. Pricina trădării era că luptele se aflau în impas de mai bine de un an, iar Uesugi se deplasa să-l atace pe Il Signore din spate, așa că neîncrederea din

sufletul fiecăruia, legată de forța și reușita planurilor lui Signore, dădea naștere neliniștii în rândul aliaților săi.

Din fericire, Matsunaga a fost învins în mai puțin de două luni, dar nu încăpea îndoiala că adusese mari prejudicii cauzei lui Signore. Dacă lupta avea să lâncezească în continuare, un alt Matsunaga avea să-și ridice capul, și, pentru a împiedica acest lucru, era neapărat nevoie să se reaprindă spiritul de luptă al soldaților lăsați la vatră. Sunt sigur că hotărârea lui Signore – luată aproape imediat după ce Matsunaga și-a făcut *seppuku* – de a tăia drumurile de aprovizionare ale armatei lui Mori prin deplasarea armatei spre apus se întemeia pe asemenea considerații imediate.

Această mișcare era mai mult un joc de noroc, ca să nu spun altfel, mai ales când castelul din Ishiyama era departe de a capitula, iar armata lui Uesugi se apropia dinspre miazănoapte. Hotărârea lui Signore fusese luată în urma rapoartelor privind înaintarea lucrului pe șantierul de la Kuki, dar rămânea de văzut dacă totuși corăbiile puteau fi gata la timp și, mai ales, dacă vor fi bune de luptă. Cu toate acestea, principiul de o viață a lui Signore era să acționeze fără întârziere după o judecată rațională, în timp ce toți ceilalți șovăiau. Așa că s-a năpustit asupra primelor linii ale dușmanului dinspre apus. În timpul atacului a încredințat conducerea flancului din stânga, de-a lungul coastelor, lui Hashiba, iar a flancului din dreapta, dinspre munți, lui Akechi. Înaintarea acestuia prin munți s-a dovedit foarte primejdioasă, dar, de-a lungul coastei, soldații lui Mori au fost învinși cu ușurință.

La sfârșitul acelui an am izbutit să terminăm cele trei tunuri și le-am adus la Ise să le încercăm în fața meșterilor de corăbii. Am așezat tunurile la cinci sute de pași de o colibă; după ce am tras, aceasta a dispărut pur și simplu într-un nor de fum. Meșterii care au fost de față au amuțit preț de

câteva minute. Nu le trecuse niciodată prin minte că se poate face un tun de o asemenea putere uriașă și de-abia atunci s-au lămurit că vasele care erau înarmate cu un asemenea tun trebuiau ele însele să fie puternice pentru a face față unui atac de o forță asemănătoare. Astfel am ajuns să îmbrăcăm caravelele noastre japoneze în plăcile de oțel despre care vorbisem la început.

Mai erau, totuși, multe de făcut: trebuia să așezăm tunurile pe corăbii, să-i învăț pe tunari să tragă, să-i deprind pe marinari să mânuiască o corabie cu care nu erau obișnuiți, să pun la punct un mijloc de semnalizare între nave și să-i învăț să navigheze în formație. Zilele, și de multe ori nopțile, erau foarte încărcate, dar cum simțeam că obosesc, chipul palid și încruntat al lui Signore, care îmi venea în minte, mă îmboldea de fiecare dată să lucrez cu și mai mult spor. Pare ciudat că soarta acestui om însemna atât de mult pentru un om născut în îndepărtata Italie. Ce pricină aș fi avut să-mi pese dacă armata lui Mori era mai puternică, sau dacă un oarecare Matsunaga devenea trădător? Destul de ciudat, simțeam o adâncă înțelegere pentru suferința pe care Il Signore o îndura în tăcere. Și mi se pare, prietene, că dacă există vreun preț în toate încercările prin care trecem în viață, acesta se află în puterea de a simți povara celuilalt ca pe a ta proprie. (Ai ghicit, fără îndoială, că sentimentele mele pentru Organtino izvorau din același gând. Vedeam cu câtă credință își ducea crucea și această încăpățânare de neclintit mă făcuse să mă împrietenesc cu el în Goa.) Tenacitatea cu care astfel de oameni își văd de munca lor poate părea unora nebunie, dar ei își urmează misiunea cu aceeași îndărătnicie. Când vrei cu adevărat să îndeplinești ceva, toate gândurile tale și toate puterile ți se adună într-un singur țel: să desăvârșești acel lucru, să vezi rodul străduniei tale. Unii ar putea vedea aici o anumită filosofie

sau un crez, alții ar putea să-l considere un orgoliu fără sens, dar faptul cel mai important este că omul își dă seama de propria sa răspundere și că o înfruntă cutezător. El însuși își alege povara pe care o va duce în cârcă până la capătul drumului. Il Signore alesese, iar viața lui era o veșnică luptă cu sine însuși. Orice altceva era lipsit de rost pentru el, iar voința de a izbândi era ca o flacără care ardea nestinsă înăuntrul lui. Mă întreb până în ziua de astăzi ce vedea el când privea cu ochii ațintiți în zare. Știu doar că atunci când furtunile bântuiau pe coasta de la Ise, când mânuiam o corabie prin valurile înalte sau când cei cinci mii de oameni din flota de la Kuki porneau pe mare, în acele momente simțeam o adâncă mulțumire sufletească. Scârțâitul catargelor, mugetul vântului, culorile schimbătoare ale valurilor mă făceau să mă simt ca un prunc nou născut.

După vreo două săptămâni petrecute pe mare, am ajuns într-un loc cunoscut sub numele Kii, unde aveam să dăm prima bătălie în care urma să punem la încercare noile corăbii. Lupta aceea nici nu putea fi numită de fapt așa, pentru că flota noastră a fost ca un uriaș elefant care calcă în picioare niște tufișuri. Corăbiile și bărcile dușmanului au părăsit golful Kii și, cu mult curaj, s-au îndreptat spre cele șase corăbii ale noastre, trăgând cu muschete și săgeți aprinse pe măsură ce se apropiau. Fără să le răspundem, ne-am urmat înaintarea în formație. Atacul lor nu a avut nicio urmare asupra armurii de pe carena corăbiilor. De-abia când dușmanul a fost atras în mijlocul cercului pe care l-am format, corabia care îl purta pe seniorul Kuki a înălțat un steag roșu. La acest semnal, muschetele de pe cele șase corăbii au izbucnit toate odată, iar prin cortina de spumă albă am reușit să vedem bărcile cutremurându-se și marinarii căzând unul după altul în mare. Focul muschetelor a urmat fără întrerupere, în timp ce săgețile înmuiate în păcură și aprinse își croiau

drum spre puntea corăbiilor dușmane, unde oamenii erau deja cuprinși de panică. Apoi, ca și cum atacul nu ar fi fost deja destul de puternic, tunurile cele mari și-au început canonada. Bubuitul pe care l-au scos a răsunat peste valuri, iar marea a fost cuprinsă de flăcări și fum, încât abia am putut vedea cele trei corăbii dușmane care s-au întors, încercând să se îndepărteze cât mai repede de această mare de flăcări. Tunurile și-au continuat focul, iar din loviturile bine țintite a smuls pur și simplu jumătatea din spate a unui vas, care a dispărut sub valuri într-o clipită. Un alt vas a fost cuprins de flăcări, dar s-a îndepărtat, fără să se scufunde, ca o torță mișcătoare pe suprafața valurilor.

Spre sfârșitul zilei, flota lui Kuki s-a adunat în formație și s-a îndepărtat. Cu pânzele lor în care bătea un vânt puternic dinspre strâmtoarea aflată între Osaka și insula numită Awaji, corăbiile noastre cu trei catarge semănau foarte mult cu cele în care navigasem pe alte mări. Mai târziu, când a văzut aceste corăbii ancorate în portul Sakai, Organtino s-a minunat de asemănarea lor cu caravelele portugheze: până atunci, spunea el, nu avusese habar ce făcusem eu, timp de aproape un an, la Ise.

Flota lui Kuki reușise să taie căile de aprovizionare spre Ishiyama, iar fortăreața era acum, în sfârșit, izolată într-un adevărat asediu. La sfârșitul toamnei, corăbiile lui Mori au încercat să spargă blocada, dar au primit o puternică lovitură din partea celor șase corăbii ale noastre. Izbânda pe care o repurtasem, de a controla marea în jurul orașului Osaka, a sosit la țanc, pentru că, de câtva timp, Hashiba și Akechi întâmpinau rezistență îndârjită din partea soldaților lui Mori, și amândouă aripile se aflau într-o încleștare aprigă. Victoria de pe mare i-a dat lui Signore suficient răgaz să-și ducă mai departe planul. Atunci, ca să zic așa, trăsnetul a căzut a doua oară asupra

aceluiași loc, pentru că generalul armatei lui Uesugi, Kenshin, care înainta dinspre miazănoapte, muri la fel de fulgerător ca și Takeda Shingen, punând astfel capăt lungii ierni de nesiguranță ce cuprinsese domeniul lui Signore. La primele semne ale primăverii, vasele noastre și-au făcut apariția dinspre marea Kumano.

Cu toate acestea, asediul castelului de la Ishiyama nu luase sfârșit, iar faptul că trădarea seniorului Matsunaga a fost urmată de altele nu i-a ajutat prea mult pe cei dinăuntru. După cum am spus mai înainte, asemenea întâmplări au loc deseori când sorții unei bătălii sunt nehotărâți. Luni întregi de așteptare zadarnică îi pot face pe oameni să acționeze într-un mod ciudat, așa că și alții, cum ar fi Araki, Takayama, și Nakagawa au trecut de partea budiștilor. Aceste trădări nu puteau fi socotite un simplu oportunism, o dorință de a se afla de partea armatei învingătoare, pentru că seniorul Araki, cel puțin, plănuise această mișcare încă de pe când armata lui Uesugi se retrăgea spre nord, iar flota lui Kuki își făcea apariția în larg.

Desigur, s-a zvonit după aceea că pricina acestui șir de trădări ar fi fost bănuiala că armata lui Mori s-ar putea dovedi mai puternică în cele din urmă. Nu pot să spun cu siguranță că așa stăteau lucrurile cu Matsunaga și Bessho, dar mă îndoiesc serios de Araki. Prefer să cred că, în ceea ce-l privește, a fost vorba mai puțin de teama de a se afla de partea celor învinși, cât de o încredere tăinuită, un fel de groază față de Il Signore. Organtino (care era destul de apropiat de el) îmi spusese deseori că Araki avea asemenea sentimente și mi-a povestit mai târziu că, înainte de a părăsi pe față rândurile aliaților lui Signore, Araki refuzase să se supună poruncilor sale de masacrare a răsculaților, spunând că dorește să evite o asemenea vărsare de sânge inutilă. Îmi amintesc de alte prilejuri, pe vremea când curtea lui Signore era încă la Gifu, când Araki și Sakuma mă întrebaseră ce ar crede

un creștin despre dorința lui Signore de a zdrobi fără milă dușmanul; mă întrebasem atunci dacă neîncrederea lor nu ar putea duce vreodată la o înfruntare pe față, chiar dacă pe vremea aceea nu pricepeam prea mult din luptele surde care se dădeau printre vasalii lui Signore. Dar chiar și în vremea aceea avusesem senzația limpede că la curte erau mulți din cei care șopteau pe la colțuri, dintre cei ale căror bunătate și bunăcuviință firească i-au dus în cele din urmă să-și arate interesul față de religia creștină.

Îmi isprăvisem îndatoririle pe lângă flota lui Kuki și mă întorsesem la biserica minunată din Kyoto când am auzit pentru prima dată de trădarea lui Araki. Mă aflam într-o odăiță din spatele bisericii, curățându-mi, ca de atâtea ori, archebuza, când unul dintre călugări, alb la față ca o stafie, dădu buzna aducând această veste. Înainte de a fi botezat de Frois, fusese războinic pe domeniul de la Sanga. Mai apoi, după câțiva ani, se călugărise. În timp ce dădea lămuriri despre cele întâmplate, Organtino, care întâmplător se afla atunci în biserică, strigă: *Impossibile*! Surprinderea noastră a fost cu atât mai mare cu cât călugărul ne-a adus la cunoștință că era de așteptat ca nobilul Takayama să calce în curând pe urmele lui Araki.

— Dario (deoarece creștinii japonezi își spun unul altuia după numele de botez) trebuie să fie foarte obligat față de nobilul Araki pentru a-l numi castelan la Takatsuki.

Călugărul, care provenea din casta nobililor *samurai*, era la curent cu politica din provincia Gokinai.

— Mai mult, continuă el, fiul lui Justo i-a pus chezaș pe fiica sa mai mică și pe copilul ei ca ostateci în castelul Arioka, ce aparține lui Araki.

Organtino păli deodată. Când călugărul termină ce avea de spus, păru că tot sângele se scursese din fața rumenă și copilăroasă a lui Organtino. Voi să spună ceva, ridică mâinile, dar amuți și rămase cu

o expresie uimită pe față, abia izbutind să murmure: „Justo… Dario… de necrezut… de necrezut…”

Am aflat chiar a doua zi că prezicerea călugărului se adeverise: Takayama plecase într-adevăr la castelul Takatsuki să-și aducă omagiile noului stăpân. Este greu să-ți închipui tulburarea pe care trebuie s-o fi stârnit, atât la castelul din Ishiyama, cât și în rândul soldaților care se luptau cu armata lui Mori.

Am încercat să-mi închipui ce simte Il Signore. Era furios? Îl disprețuia pe Araki pentru nerecunoștința sa? Poate era uluit, dacă nu de-a dreptul îngrozit, sau poate că era pur și simplu deznădăjduit? După ce am chibzuit îndelung, am socotit că nimic din toate acestea nu era în firea lui Signore. Puteam doar să-mi imaginez chipul său mohorât, cu privirea pătrunzătoare ațintită asupra aceluiași punct, undeva în depărtare. Vedeam cu ochii minții un chip lipsit de răutate sau de furie. Tot atât de adevărat este însă că nu deslușeam nicio urmă de compasiune sau milă pentru noii săi dușmani. Dacă ar fi să numesc ceea ce vedeam pe chipul lui, aș spune doar atât: părere de rău. Fața tristă și palidă nu părea întunecată și mohorâtă, ci era chipul unui om singuratic și nemângâiat. Deodată mi-a trecut prin minte că Il Signore ținuse la Araki; vocea lui îmi răsuna parcă în urechi de la mare depărtare:

„Bătrâne! Bătrâne, de ce mi-ai întors spatele? Poate crezi că eram nemulțumit de tine? Jur că niciodată nu s-a întâmplat așa ceva. Dimpotrivă, ai fost aproape de inima mea de când tu și eu Hosokawa l-ați alungat pe acel neștiutor și trufaș Kubo-sama. Pe atunci veneai să mă întâlnești în Osaka și eu eram încântat să vă număr printre prietenii mei – pe Hosokawa, care avea atâtea cunoștințe la curtea din Kyoto, și pe tine, bătrâne, atât de puternic în Gokinai. Eram prea prins în urmărirea gândurilor mele ca să mai privesc în

jurul meu. Dar când v-am întâlnit pe voi doi – pe bătrânul Hosokawa, atât de înțelept, ca un tată iubitor, și pe tine, atât de liniștit sub înfățișarea ta neastâmpărată – am înțeles cât de singuratică fusese lupta mea. Vă îndrăgisem. Da, bătrâne, am ținut foarte mult la voi, mai ales la tine – fața ta încrețită de trecerea anilor, ochii tăi blânzi și prietenoși, trupul tău voinic care părea al unui om de rând, fălcile tale care păreau ale unui om încăpățânat… da, totul. Chiar și purtările tale simple, firea ta iute și încăpățânarea ta mă încântau. Dacă mi-ai fi vorbit, să zicem, despre nepoții pe care îi iubești atât de mult, aș fi simțit, fie și pentru o clipă, cum singurătatea mea se risipește.

Știu, bătrâne prieten, că mă consideri un om crud și fără inimă. Crezi că nu te-aș fi ascultat cu plăcere vorbind despre iubiții tăi nepoți. Nu neg că aveai pricini destule ca să mă judeci, pentru că niciodată nu i-am iertat pe aceia pentru care ai cerut cruțare. Ba, dimpotrivă, de fiecare dată am poruncit ca dușmanii să fie urmăriți și uciși până la unul. Dar tu știi, ți-am spus chiar eu însumi, de atâtea ori, că am motivele mele să nu întunec ritualul sacru al bătăliei printr-o blândețe de care sunt vrednice numai femeile.

Pentru că nu am vrut să consimt la o bunătate obișnuită numai oamenilor de rând, am rămas singur în întunecimea lipsită de viață, fără nimeni în jurul meu spre care să mă îndrept cu toată inima. Și acum mă aflu încă aici, deși nu mai sunt singur, pentru că din când în când din mijlocul întunericului răsar sufletele acelora pe care i-am ucis cu mâna mea. Alunecă pe lângă mine ca niște stafii, cu ochii plini de suferință, cu mâinile întinse spre mine și jeluindu-se: «De ce nu ne-ai cruțat?» Câte asemenea spirite îți închipui tu, bătrâne, că bântuie aici în întunericul meu? Și cum să le răspund? Le spun că, dacă ar fi din nou în puterea mea, nu m-aș mai mulțumi doar cu moartea lor, ci

i-aș sfâșia în bucăți ca pe niște cârpe până când n-aș mai auzi întrebările lor chinuitoare. I-aș zidi printre pietre ca să nu-și mai ia niciodată chip de stafii… Vântul alungă aceste arătări cu un geamăt lugubru, iar eu rămân singur în întuneric, singur doar cu vântul înghețat… Rămân să îndur frigul rece ca gheața într-un gol uriaș, negru. Mă auzi, bătrâne? Uneori această slăbiciune pe care tu o numești bunătate îi transformă pe oameni în făpturi josnice; de aceea nu-mi voi îngădui niciodată să mă cufund în ea. Nu voi îngădui niciodată, chiar dacă asta înseamnă țintuirea pe o cruce timp de o mie sau două mii de ani, fără lumină sau speranță. Bunul meu prieten, eu nu caut să vărs sânge de dragul sângelui. Eu caut un singur lucru: să ating ultimele limite ale omului: perfecțiunea întruchipată…”

Poate ai impresia că mă complac în închipuiri, dar nu cred că adevăratele simțăminte ale lui Signore erau departe de ceea ce credeam, pentru că în primele zile după ce vestea acestei dezertări a ajuns la Azuchi, Il Signore i-a trimis pe Akechi și Hashiba, amândoi buni prieteni de-ai lui Araki, să încerce să-l convingă să-și schimbe hotărârea. Celor care șopteau pe la colțuri prin Kyoto nu le venea să-și creadă urechilor auzind de încercările pe care le făcea Il Signore ca să recâștige sprijinul lui Araki pentru a face ordine printre vasalii săi. Cu toții căutau să afle pricina șovăielii lui Signore de a-l pedepsi. Unii spuneau că, dacă Araki ar fi arătat cel mai mic semn de supunere, ar fi obținut pe loc iertarea lui Signore – dar în aceste împrejurări nu se putea pune temei pe o asemenea iertare și, mai târziu, Araki ar fi urmat să cunoască pe pielea lui mânia lui Signore.

Înclin să cred că erau mult prea bănuitori, așa cum s-a întâmplat cu Takayama și cu fiul lui. Organtino a slujit drept mijlocitor – alegere care a făcut să se zvonească amenințarea că Il Signore va rupe de îndată toate legăturile cu creștinii dacă

Takayama nu se întoarce înapoi la turmă. După știința mea, aceste presupuneri nu erau câtuși de puțin adevărate. Numai înțeleptul și agerul Takayama ar fi fost în stare să ia în considerație o asemenea posibilitate, deoarece se temea că trimiterea lui Organtino ar fi putut prevesti așa ceva. Și în cazul când Takayama l-ar fi întrebat pe Organtino, care era un om atât de practic, dacă un asemenea lucru era posibil, acesta i-ar fi putut răspunde la fel de bine că era o simplă fantezie. Cine știe dacă asemenea vorbe nu au stat la originea zvonurilor de care am pomenit.

Oricum, Organtino l-a lămurit în cele din urmă pe Takayama să se întoarcă la Il Signore, care, departe de a-l pedepsi, l-a lăudat pentru curajul și hotărârea arătate. Și față de tatăl lui, Dario, Il Signore a arătat multă înțelegere. S-ar crede că încerca sincer, din toate puterile, să recâștige inimile acelora care îl părăsiseră. Poate că nu se putea hotărî să-i alunge ca pe niște trădători de rând. Poate că singurătatea ajunsese să-l apese. Într-un cuvânt, cred că singura lui dorință era să-i facă să înțeleagă adevăratele sale intenții.

Îmi amintesc cum într-o zi, când Organtino și cu mine veniserăm la Azuchi la rugămintea lui Signore, l-am găsit stând în picioare în fața unei ferestre din palatul său neterminat, privind la valurile pe care vântul le stârnea pe luciul lacului, și am simțit fără voia mea că în undele reci de pe lac Il Signore vedea legăturile lui agitate și înghețate cu oamenii din jurul lui.

Nu mult după aceea, toată familia și toți slujitorii lui Araki au pierit într-o singură zi, în mijlocul unor întâmplări pe care mă tem, prietene, că nu le voi uita prea curând. Când Araki a fugit din *castello* Arioka pentru a se adăposti la Amagasaki, Il Signore i-a luat ostatici pe cei rămași și a poruncit să fie uciși pe loc, până la ultima slugă.

Era o dimineață rece de decembrie când am ajuns la Shichihonmatsu, lângă castelul din Amagasaki. Cerul era senin, afară de câteva scame de nori în înaltul cerului, iar vântul rece și tăios dinspre mare ne pătrundea până la oase. O mulțime de oameni de prin satele învecinate se strânseseră deja împrejurul locului execuției, de care erau despărțiți printr-o barieră; printre oameni treceau din gură în gură povești înfricoșătoare despre nenorocirile care se abătuseră asupra tuturor celor care aveau cea mai mică legătură cu Araki. Un bărbat a fost condamnat pentru că scrisese câteva rânduri către fiul său ce se afla închis împreună cu stăpânul lui în castel. Un altul a implorat să-i fie cruțată soția, pentru ca în cele din urmă să fie și el ucis alături de ea. O femeie a trimis o scrisoare prin care arăta că ar fi fericită să moară în locul soțului ei.

Soarele palid de iarnă tocmai răsărise și lumina cădea peste pământul acoperit cu brumă. Din rândul mulțimii aflate la mică depărtare de gard se înălța un murmur. O sută douăzeci și două de femei îmbrăcate în chimonouri albe, cu mâinile legate la spate, s-au apropiat de noi, înconjurate de soldați, ale căror uniforme negre arătau sinistru în preajma veșmintelor albe. O parte dintre femeile osândite erau creștine, iar Organtino le cunoscuse în biserica din Kyoto. Când au trecut prin fața lui, călugărul îngenunche și se rugă pentru sufletele lor.

Pe chip li se citea împăcare și o blândă tristețe, iar cei de față nu puteau trece cu vederea curajul lor. Unii începuseră să plângă încet. Organtino întinse o cruce înspre femei, și una din ele, zărindu-i statura familiară în mulțime, se înclină ușor. Una câte una, femeile au fost legate de stâlp, în mijlocul câmpului. Vântul nu încetase să sufle; o tăcere ciudată se lăsă peste toți și toate, de parcă stâlpii s-ar fi aflat dintotdeauna acolo, acoperiți de

fluturarea chimonourilor albe vălurite de vânt. Păru că a trecut o veșnicie.

Deodată se auzi un răpăit de tobe *taiko* și, luat prin surprindere, am înălțat privirea tocmai când trăgătorii de muschete au țintit femeile legate acolo. Am văzut un fulger roșu, apoi fum. Când detunătura a ajuns la urechile mele, pe hainele albe au răsărit pete negre, apoi deodată pete roșii, ca niște maci sângerii. Câteva capete căzură în față – acelea la care moartea venise repede, cu blândețe – dar dinspre cei mai mulți stâlpi se prăvăliră asupra noastră țipete înfricoșătoare. Pline de sânge, femeile își azvârleau capul pe spate, răsucindu-se și urlând de durere. Apoi un al doilea șir de soldați se repezi spre femei cu sulițele ridicate. După ce vârfurile scânteind în soare își îndepliniră menirea, cele mai multe țipete se stinseră ca flacăra unei lumânări. Doar câteva femei, ca niște fiare rănite, se zvârcoleau și gemeau cu atât mai tare cu cât soldații își foloseau lăncile. Tot ce puteam face era să rămânem nemișcați.

Câteva zile mai târziu, am auzit că mai mult de cinci sute de *samurai* și slujitori, împreună cu femeile lor, au fost mânați în patru colibe umplute cu fân și lemne, cărora li s-a dat foc. Au ars cu toții de vii. Se spune că, deși flăcările erau spulberate de rafalele vântului, glasurile celor dinăuntru răzbăteau peste mugetul vijeliei și pocnetul lemnului, implorând iertare. Chiar și după ce din colibe nu a mai rămas decât cenușa, tot se mai auzeau glasuri din trupurile negre care se răsuceau ca niște viermi în jarul încins.

Chiar și în mijlocul atâtor întâmplări cutremurătoare, cel mai greu îmi este să-mi scot din minte uciderea frumoaselor fiice ale lui Araki, alături de pruncii lor. Fapta s-a petrecut în Kyoto, pe malul râului, în locul numit Rokujo. Înaintea execuției, au fost plimbați pe străzi în căruțe, să fie văzuți de toată lumea. Printre femei se afla și minunata fiică despre care ți-am vorbit. Întocmai

ca în ziua în care am zărit-o la castelul din Araki, stătea îngenuncheată, cu capul drept; toți cei care o vedeau erau pătrunși de o teamă plină de admirație pentru frumusețea și nobila melancolie ce o învăluiau.

Nu am avut curajul să mă duc la Rokujo în acea zi, mă bizui doar pe cele povestite de unul din creștinii care au fost acolo de față. El repeta mereu că, până în ultima clipă, aceste nobile femei și copiii lor nu și-au pierdut nimic din liniștea și demnitatea arătate până atunci.

— Copiii, mi-a spus el, au întâmpinat moartea cu aceeași stăpânire de sine. Când au ajuns pe malul râului, i-au întrebat pe soldați dacă urmau să piară în acel loc; după ce au primit răspunsul, s-au așezat în genunchi și au așteptat în liniște, de parcă n-ar fi știut ce se va întâmpla. Când a sosit ceasul, si-au întins căpșoarele înainte ca și cum ar fi fost cel mai simplu și obișnuit lucru. Dumnezeu să le odihnească sufletele!

Printre cei osândiți se aflau, desigur, și acei copilași care se cățăraseră odinioară pe umerii lui Araki pe când stătea de vorbă cu noi și m-a mișcat până în adâncul sufletului că niște copii crescuți fără nicio constrângere s-au purtat ca adevărate vlăstare ale unor războinici de vază.

Măcelul luase sfârșit, dar mă tem că nu produsese efectul așteptat. Sentimentul de însingurare care îl măcina pe Il Signore din clipa trădării lui Araki nu putea fi alinat, iar golul lăsat prin plecarea prietenului său, niciodată umplut. Chiar dacă îl putea urmări pe Araki până la capătul pământului, chiar dacă îi putea crucifica pe toți cei din neamul acestuia, chiar dacă îi jertfea pe toți slujitorii lui, nu putea face nimic ce să-i alunge deznădejdea.

Ți-am mai spus, prietene, că Il Signore arăta multă bunăvoință față de Frois și că îi plăcea să glumească și să râdă cu Organtino. Mai mult, voi avea prilejul să-ți vorbesc mai pe larg despre

prietenia sinceră pe care Il Signore a arătat-o arhiepiscopului Alessandro Valignano, care avea să sosească mai târziu. Am încercat să deslușesc, după puterile mele, pricina bunăvoinței deosebite pe care Il Signore o avea față de toți acești străini: întâlnise la ei aceeași încăpățânare de a urmări un singur țel, aceeași îndârjire de a merge oriunde și de a înfrunta orice primejdie pentru a-l atinge. Admirase încercările grele prin care trecuseră – oficierea slujbelor într-o casă veche și dărăpănată, grija față de bolnavi, mâncarea pe care și-o rupeau de la gură pentru a o împărți cu nevoiașii, femeile și copiii care îi scăpaseră din robie, cu riscul vieții lor. Găsise o asemănare între disciplina și suferințele cărora li se supuneau și propria lui neîndurare pe câmpul de luptă și în afara lui. Câteodată îl auzeam vorbind despre *padres* ca despre adevărați „maeștri" ai creștinității – cuvinte prin care înțelegea că aceștia se dăruiau cu trup și suflet milei și credinței, așa cum el însuși se dăruia măcelului și victoriei.

De aceea mi-am închipuit încă o dată mustrările pe care Il Signore le-ar fi putut rosti, în gând, adresându-se necredinciosului său prieten:

„Singurul lucru adevărat, dragul meu Araki, este să fii statornic în gând și în faptă. Cruzimea mea din timpul luptelor te îngrozește, dar, îți spun sincer, orice ai face, dacă nu faci în chip desăvârșit, este mai mult decât zadarnic. Ce rost are mila în mijlocul măcelului? Dă-mi voie să-ți aduc aminte de o întâmplare petrecută cu mulți ani în urmă, pe care sunt sigur că nici tu n-ai uitat-o. Călăream împreună spre Omi, când am întâlnit un biet om olog și orb, care se adăpostise de ploaie printre crengile unui copac de la marginea de drum. Nu-mi amintesc din ce luptă ne întorceam, dar nu voi uita nicicând priveliștea aceea vrednică de plâns. Să nu crezi, bătrâne, că mi-a scăpat expresia de pe chipul tău când i-am dat nenorocitului douăzeci de coți de pânză. Mai târziu

am auzit că ai povestit și altora întâmplarea, adăugând că dacă Il Signore ar arăta aceeași compasiune și în luptă, numele lui ar străluci peste veacuri… Dar tocmai asta nu ai înțeles. Fiindcă, vezi, mila pentru sărmanul om și neîndurarea mea de pe câmpul de luptă sunt unul și același lucru! Nu ai fost în stare să-ți dai seama că singurul fel de a fi milos într-o bătălie este să fii necruțător!”

Iarăși închipuiri și cuvinte apocrife? Poate. Totuși, ceva din toate acestea trebuie să fi fost în mintea lui Signore. Dacă nu, atunci cine poate lămuri ceea ce avea să se întâmple mai târziu?

Asediul castelului Ishiyama abia se terminase cu victoria lui Signore, când, fără veste, unul din generalii armatei sale, nobilul învățat Sakuma, a fost surghiunit. Știrea a căzut ca un trăsnet în mijlocul soldaților și a fost simțită ca o mare nedreptate făcută unui om care avea drepturile să se bucure de trofeele unei izbânzi pentru care luptase atâta. Pedeapsa aceasta atât de aspră părea lipsită de orice rațiune: Sakuma ar fi fost alungat pentru omenia pe care o arătase în ultimele clipe ale bătăliei. Porunca, pare-se scrisă chiar de mâna lui Signore, suna printre altele, cam așa:

„Viața războinicului nu este una din rând. Într-o bătălie cum a fost cea din Ishiyama, comandantul trebuie, în numele lui și al meu, să aleagă cel mai potrivit moment ca să atace cu toate forțele. În felul acesta soldații nu au de înfruntat greutăți și lupte fără rost. Este singura cale chibzuită. Dar dumneata, prin șovăielile și codelile de care ai dat dovadă, ai urmat un drum lipsit de socotință și bărbăție.”

Nu trebuie să-ți închipui, însă, că toate aceste întâmplări furtunoase au avut vreo urmare asupra vieții de fiecare zi a lui Signore. Dacă am simțit vreo schimbare, pot spune că a devenit și mai auster și mai meticulos decât înainte. Se culca și se scula la aceeași oră, fie că se afla acasă, sau în Kyoto, sau pe câmpul de luptă, și urma neabătut

aceleași rânduieli. Înainte de micul dejun călărea o jumătate de oră apoi fiecare din treburile sale era dusă la îndeplinire cu grija și sârguința întâlnite mai degrabă la bancheri sau vistiernici decât la nobili. Făcea tot ce avea de făcut cu aceeași aplecare și străduință, la ceasul cuvenit. Dar oricât de cufundat ar fi fost în treburile lui, odată ce timpul hărăzit acestora se isprăvea, lăsa totul baltă și trecea la următorul lucru, fără nicio umbră de părere de rău.

Știam că tata și prietenii lui din Genova arătau aceeași încăpățânare și răbdare, foarte asemănătoare purtării lui Signore în atingerea unui singur țel; dar mai cunoșteam și meschinăria și vulgaritatea care se ascundeau sub această răbdare. Față de viața conchistadorilor pe care i-am slujit în Nuova Spagna sau a mercenarilor din insulele Moluce – vieți trăite la voia întâmplării și a capriciului, roase de gelozie și trufie, pradă ușoară vorbelor mieroase ale celor mai prejos de ei, – respectul statornic al lui Signore pentru propriile principii și respingerea îndărătnică a chemării ademenitoare și înșelătoare a simțămintelor apăreau demne de cea mai adâncă prețuire.

Omul care alesese un asemenea drum era sortit unei singurătăți îngrozitoare, și această izolare a lui Signore trebuie să fi devenit și mai dureroasă după ce alungase primejdiile ce îl copleșeau din toate părțile, mai ales după ce, în urma distrugerii fortăreței Ishiyama, devenise, cu numele și cu fapta, singurul stăpân, după Dumnezeu. Slujitorii care îl îngrijeau, și care niciodată nu fuseseră prea îndrăzneți, tremurau acum ca frunza, se mișcau neauzit, pândindu-i orice privire, pe când Il Signore se întuneca tot mai mult la chip și găsea tot mai puțină plăcere în glume și veselie.

Însingurarea îl apăsa tot mai mult, ca o greutate de plumb, după izgonirea lui Sakuma. Dar nu se număra printre aceia care coborau printre oameni să caute tovărășie și mângâiere. Zilele lui

deveneau tot mai posomorâte, închinate muncii fără preget în care să se piardă împreună cu gândurile sale, iar vorbele schimbate cu servitorii lui, tot mai rare și sărace. Supușii de la curte erau tot timpul ținuți departe și nu puțini vasali vedeau în această răceală o dovadă a bănuielilor trezite de trădarea lui Araki și de neîncrederea în Sakuma.

Mă grăbesc să adaug că niciuna din aceste schimbări nu ne atingeau pe noi. Prietenia lui, sinceritatea copilărească, curiozitatea, firea încrezătoare – calități pe care Organtino și cu mine le cunoșteam mai bine ca oricine – erau și mai vădite după aceste întâmplări neplăcute. După cum am arătat, lui Signore îi plăceau povestioarele vesele și glumele, pentru că în sinea lui nu era un om ursuz și retras. Era firesc așadar ca, după ce legăturile lui cu vasalii ajunseseră și mai înghețate și distante decât până atunci, acest om plin de viață și chiar vesel să caute și mai mult tovărășia noastră. Supușii lui puneau această bunăvoință vădită în cea mai mare parte pe seama izbânzii lui Organtino de a obține supunerea lui Takayama, în timp ce unii vedeau încă o ură și mai puternică față de bonzi. Poate că așa și era. Dar aceste motive nu puteau explica pe de-a-ntregul marea bunătate arătată față de noi, bunătate pe care tocmai încep să o arăt.

În miezul verii anului una mie cinci sute optzeci, Organtino și cu mine ne-am dus la Azuchi cu prilejul terminării noului *palazzo*. După asediul reușit din acea primăvară împotriva fortăreței Ishiyama, singurul dușman al lui Signore rămăsese armata lui Mori dinspre apus. Takeda nu își revenise încă după lovitura de grație de la Nagashino, așa că Il Signore și-a trimis grosul armatei împotriva lui Mori. Aripa dinspre mare a fost și de data aceasta condusă de Hashiba, iar cea din munți, de Akechi.

Deși de astă dată campania nu începea strălucit – Mori întemeiase un șir de fortărețe de-a lungul

frontierelor și ridicase foarte mulți răsculați – împrejurările se schimbaseră în sprijinul lui Signore. Alianța care se închegase pentru a-l ataca din toate părțile fusese zdrobită și singurul lucru nesigur era cât timp îi trebuia lui Takeda sa își refacă forțele. Deși nu trebuia disprețuită puterea pe care acest nobil o căpătase de-a lungul anilor, pentru câtăva vreme nu putea fi vorba de o adevărată amenințare. Din cei patru dușmani rămăsese unul singur – Mori.

Gândindu-mă acum la toate acestea, mă surprinde din nou măiestria, aș spune chiar geniul cu care a fost gândită această strategie, care conducea cu abilitate mai multe lupte deodată, îmbinându-le într-o singură forță. Fiecare amănunt – de pildă, corăbiile noastre îmbrăcate în „armuri" – era o rotiță în mecanismul acestui uriaș ceasornic venețian, și deși fiecare se rotea aparent în felul ei, toate la un loc s-au îmbinat într-o armonie desăvârșită. Privită astfel, până și asedierea castelului Ishiyama nu a fost o simplă ciocnire de forțe, ci o mutare dintr-un joc mult mai mare.

În drum spre Azuchi îi vorbeam lui Organtino de admirația mea pentru mintea strălucită a lui Signore, care vedea atât de departe. Privind în urmă, ți se părea firesc să se fi gândit mai întâi să stânjenească aprovizionarea cu arme a fortăreței prin atacarea atelierelor din Saiga, apoi să construiască o flotă invincibilă. Oricum, ca să născocești un asemenea plan în contextul unor împrejurări atât de grele însemna să dai dovadă de o răbdare supraomenească. Câtă iscusință a minții, într-adevăr, ca să vezi legătura dintre lucruri atât de îndepărtate, cum ar fi tunul unei corăbii și atacul asupra unei fortărețe! Deși soarta, fie ea rea sau bună, are un cuvânt greu de spus în viața omului, într-o existență ca a lui era prea puțin loc și pentru altceva decât mersul ordonat al gândirii.

Pentru că eram de față când un sol a adus în tabăra lui Signore știrea despre pieirea

comandantului armatei din Uesugi, am putut constata cât de puțin preț punea de fapt Il Signore pe șansă. Te-ai fi așteptat ca vestea despre moartea unui dușman puternic să-i bucure inima, amenințat fiind atunci de nesfârșite hărțuieli dinspre nord. El însă a ascultat știrile de pe câmpul de luptă cu o adâncă tristețe. Mă îndoiesc că în acele clipe Il Signore s-a putut gândi la urmările acestei morți asupra războiului – era pur și simplu durerea pricinuită de pieirea unui om cu suflet nobil și ales. Acest simțământ s-a oglindit în privirea lui plină de melancolie, departe de orice gând meschin îndreptat către foloasele pe care le-ar fi tras în urma acestui eveniment.

Cei mai mulți oameni credeau că zidirea acestui *palazzo* de la Azuchi era o dovadă de îngâmfare prin care Il Signore își arăta puterea asupra țării. Și aici cred că a fost înțeles greșit. Deși te poți gândi la regii vechiului Orient, care se făleau cu zidiri mărețe, acest lucru era cu totul neadevărat la Il Signore. Îți voi aduce aminte că nu a înălțat Azuchi în cinstea victoriei de la Ishiyama; după principiile lui, era vorba doar ca distrugerea Ishiyamei să fie pur și simplu reparată cumva printr-o altă construcție impunătoare. De asemenea, palatul de la Azuchi era necesar și din motive administrative și strategice, cum, poate, și dintr-un simț politic mai larg. Trufia, prostul-gust, prefăcătoria nu aveau căutare în calculele lui politice. În această arenă a jocului de-a puterea, castelul era o piesă printre altele, judecată la rece… Cam acestea au fost lucrurile pe care Organtino și cu mine le-am întors pe toate fețele în călătoria noastră spre castel. Cu toate că nu mai fusesem la Azuchi de câtva timp, aflasem deja de la unii enoriași despre înfățișarea maiestuoasă a clădirii și splendorile dinăuntru. Dar înaintea noastră se înălța o mândrețe de palat care întrecea toate închipuirile. Privit din depărtare, *palazzo* scânteia ca un uriaș safir încrustat pe coama unei coline. Culoarea,

după câte ne-am dat curând seama, venea de la țiglele azurii care îmbrăcau acoperișurile turnului în formă de pagodă înălțat deasupra castelului. În jurul lui, șiruri de ziduri de un alb strălucitor. La picioarele colinei se aflau acareturile și locuințele supușilor și soldaților, alcătuind un mic orășel, înconjurat de un zid gros de piatră încununat cu un parapet alb.

De la un braț al lacului din apropiere săpaseră un canal adânc, unde se aflau ancorate câteva corăbii, pentru a se ajunge mai repede în capitală. De-a lungul canalului erau înșiruite hambarele, magaziile, iar în vecinătatea lor găseai piețele și hanurile.

Dincolo de canal se afla cartierul negustorilor și al oamenilor de rând. Deși piețele gemeau de lume, locul acela era oraș doar cu numele. Multe case erau încă neterminate, iar pământul, deși parcelat cu grijă, era încă presărat cu petice de orezării și dumbrăvi. Case noi se înălțau însă peste tot, dulgherii tăiau de zor scânduri și zidarii pregăteau tencuiala.

Sute de hamali roiau pe țărmul lacului, încărcând pământ și nisip, săpat din colină, în coșuri de nuiele și bambus, după care, așezându-le pe umăr, le cărau spre lac în șiruri lungi, fără sfârșit. Și drumul spre Azuchi era aproape pe terminate – un drum larg din pământ bătătorit, cu sălcii și pini sădiți pe amândouă părțile.

Tufișuri bogate creșteau pe pantele mai joase ale colinei. Palatul se înălța deasupra lor, iar în vârf era înfipt un foișor cu șapte caturi, fiecare îmbrăcat în faianță azurie. Ferestrele erau împodobite cu lac negru și decorate cu aur. Meterezele, zidite din pietre uriașe, erau dominate de zidurile crenelate ale castelului, formând un fel de bordură de un alb strălucitor împrejurul palatului. Măreția calmă a castelului se revărsa asupra colinei, tulburată doar de briza dinspre lac care unduia ramurile copacilor.

Am ajuns la Azuchi la puțin timp după distrugerea fortăreței Ishiyama, și izbânda atrăsese și mai mulți oameni care veneau să admire castelul. Pe când ne apropiam călare de poarta de jos, oamenii se dădeau la o parte să ne facă loc. Unii se uitau cu mirare, alții strigau și arătau cu mâna spre noi, iar parte dintre ei izbucneau în râs. Dar cu toții erau vădit surprinși la vederea unor străini care veneau la castelul abia terminat.

Până la poarta castelului trebuia să urci aproape trei sute de trepte care șerpuiau printre pietrele meterezelor. *Samuraiul* creștin care a venit în întâmpinarea noastră ne-a arătat câteva din stâncile uriașe, spunându-ne că aproape cinci mii de oameni se înhămaseră să le scoată din munte.

— Nu am văzut cu ochii mei, dar mi s-a spus că odată o stâncă s-a desprins din zid și s-a prăbușit peste o mie de oameni, strivindu-i – și *samuraiul* se uită la stâncă, vrând parcă să caute urmele acestei nenorociri.

Poarta din afară a castelului avea o ușă groasă, grea, împodobită cu piroane negre. Alături se înălța turnul de strajă, de unde se zărea totul ca în palmă, până departe. Și turnul și poarta erau acoperite cu aceleași țigle albastre, iar pe margini erau tivite cu frunze de aur. Zidurile erau de un alb strălucitor, iar ferestrele aveau bare groase de fier. În zid se vedeau șiruri de ambrazuri pentru pușți. Toate erau astfel gândite încât zidurile din afară să poată fi ușor folosite ca o fortăreață pe timp de luptă. Geniul investit în această minunăție era izbitor chiar și pentru cineva nepriceput ca Organtino, care mă întreba în șoaptă despre tot ce vedea.

Am trecut prin poarta din afară, apoi prin poarta castelului și dintr-o dată deasupra noastră se înălța aproape amenințător turnul, înconjurat de mai multe clădiri mici, în spatele cărora se aflau magaziile pentru provizii și grajdurile ce străluceau de curățenie. Dincolo de alte ziduri

groase era arsenalul pe care aveam să-l vedem mai târziu.

Când am intrat în holul cel mare din *palazzo* m-am minunat de bogăția ce-ți lua ochii: mari stâlpi roșii lăcuiți, cu desene aurite, paravane împodobite cu flori și pasări de aur. Tavanul era o dantelărie de lac negru și motive aurii. Cu trei ani înainte, când mai fusesem pe aici, zidurile erau ridicate, dar decorarea interioară nu începuse încă, așa că acum mi se părea că văd un cu totul alt loc. Am trecut prin nenumărate încăperi, mari și mici, fiecare într-o altă culoare. Unele erau remarcabile prin simplitatea lor rafinată, altele te copleșeau prin culori și amănunte ciudate.

Organtino, Lorenzo și cu mine am fost conduși prin multe asemenea odăi până ce am ajuns, în cele din urmă, într-o sală ce dădea spre grădina scăldată în lumină. Cerul se oglindea într-un iaz aflat lângă un delușor de un verde proaspăt. Alături creștea un pâlc de copaci, iar în spatele lor se zărea acoperișul azuriu al unei alte zidiri, un bastion după cât se părea. Am luat loc, după cum fuseserăm poftiți, și deodată Il Signore intră însoțit de câțiva tineri războinici. Purta pantaloni *hakama* peste un *quimono* de in, de parcă tocmai s-ar fi întors de la călărie. Chipul palid, cu ochi pătrunzători și trăsături ferme era cel pe care îl știam, dar înfățișarea încruntată dispăruse, și nici sprânceana nu i se mai zbătea. De mai mulți ani mă obișnuisem cu aerul mohorât care se întipărise parcă pe fața lui, așa încât am fost foarte surprins de veselia care strălucea ca soarele după o lungă vreme ploioasă.

— Ei, cum vi se pare palatul meu?

Și, cu unul din rarele sale zâmbete, aruncă o privire în jur spre tavanul împodobit și spre ușile aurite. Am recunoscut că eram pur și simplu uluiți.

— Un asemenea castel magnific întrece cu mult cele mai mărețe palate din Europa, răspunse Organtino.

— Mai frumos decât cele de pe la voi? repetă Il Signore, râzând mulțumit. Dacă este așa, atunci fiți buni și înștiințați-i pe oamenii voștri din Europa că la Azuchi s-a înălțat un nou castel.

— O vom face fără îndoială. Se va duce vestea despre această minunăție, ca și despre necontenita bunăvoință a domniei tale față de noi.

Il Signore răspunse că Organtino putea scrie după pofta inimii despre celelalte lucruri de care pomenise, dar că el personal i-ar fi recunoscător dacă ar descrie și splendorile acestui palat.

— Dacă socotești de cuviință, am putea trimite chiar și desene împreună cu rapoartele tale, adăugă Il Signore.

Ne conduse apoi el însuși prin toate încăperile și toate ungherele donjonului. În afara podoabelor din fiecare colțișor, am fost uimiți de mărimea încăperilor și de numărul lor nesfârșit.

— Este cu adevărat un palat fără seamăn, îl lăudă Organtino. Mergem de atâta timp și nu am trecut de două ori prin același loc.

Il Signore râse din nou.

— Chiar așa! De multe ori m-am rătăcit eu însumi prin ele. De aceea am schimbat culorile fiecărei încăperi și am așezat statuile lui Buddha din loc în loc, ca să găsim drumul mai ușor.

Ferestrele încăperii în care ne aflam acum dădeau spre lac, unde vedeam bărci plimbându-se încoace și încolo, și spre câmpia întinsă, din care răsăreau mici coline, ca niște insule pe o mare. În zare se ghicea un șir de munți, cu un tiv fumuriu. Stâlpii din acea încăpere erau lăcuiți în negru, iar în fiecare caseton al tavanului vedeai o pictură; bătrânul meșteșugar care veghease la zidirea și împodobirea palatului ne lămuri asupra înțelesului fiecărei scene, precum și al celorlalte imagini presărate în cuprinsul turnului. Ne atrase atenția asupra marelui număr de desene care înfățișau, de la colțuri de natură, păsări, animale, copaci și flori, până la chipul lui Buddha și alegorii chinezești

clasice. Pe măsură ce urcai spre vârful turnului, subiectele acestor imagini se schimbau, desenele copiate după natură cedând treptat locul unor teme mai spiritualizate și moralizatoare.

Când am ajuns la al cincilea cat, bătrânul ne spuse:

— Vă rog să priviți cu atenție în jur, nu veți mai vedea nici flori, nici păsări ori animale. Aici sunt numai scene din viața lui Buddha.

— Dar de ce sunt așezate tocmai aici? l-am întrebat pe bătrân.

— Poate că acești preacinstiți creștini, se întoarse el spre Organtino și Lorenzo, ar fi mult mai în măsură să lămurească acest lucru, dar gândul nostru a fost să așezăm aceste picturi legate de sufletul omenesc cât mai aproape de cer.

Il Signore asculta aceste cuvinte cu un aer de mulțumire. Bătrânul fusese de față și cu alte prilejuri când Il Signore îl întrebase pe Organtino despre existența lui Dumnezeu și a sufletului.

În cele din urmă am ajuns și la ultima încăpere, cea de mai sus, de unde întregul castel putea fi cuprins cu privirea în toată frumusețea lui, culoarea azurie a țiglelor de pe acoperiș dându-i o notă de unitate, ca și verdele proaspăt care îl înconjura din toate părțile pe colina din Azuchi. La poalele dealului, pe cuprinsul câmpiei, orașul arăta ca un pumnal alb înfipt în verdele șesului. Oamenii erau adunați în piețe, bărcile trăgeau la mal, iar hamalii de la noile case nu se vedeau mai mari decât niște furnici.

— O vedere cu adevărat minunată! Mărturisesc că nu am mai văzut niciodată un castel atât de impozant. De aici se vede limpede cum orașul se întinde tot mai mult. În curând va fi o capitală pe măsura domeniului vostru.

În timp ce privea de la fereastră, Organtino părea din nou copilul simplu de țăran de pe dealurile Italiei. Poate tocmai această simplitate îi atrăsese simpatia lui Signore.

— Signore, se întoarse el spre nobil, cu capul ușor aplecat, am a-ți face o rugăminte din toată inima. Mărturisesc că am nutrit de mult timp speranța de a-ți cere îngăduința să construim o biserică creștină în acest oraș. Dacă am putea să înălțăm o bazilică splendidă în mijlocul acestui domeniu, faima măriei tale se va răspândi cu siguranță nu numai printre creștinii din Japonia, ci și printre cei din Goa, Macao, și chiar din Europa.

Il Signore căzu pe gânduri, meditând la urmările acestei cereri neașteptate.

— Bine, rosti el în cele din urmă, nu am nimic împotrivă. Deci puteți vedea cu ochii voștri că aici la Azuchi se înalță un oraș mare. Dacă biserica de care îmi vorbiți va fi mai impunătoare și mai frumoasă decât aceea din Kyoto, va fi o podoabă de neprețuit. Să alegem mai întâi locul potrivit, iar eu vă voi da pământul de care aveți nevoie. Unde credeți că ar fi cel mai bine să o înălțați? (Arătă spre fereastra unde se afla Organtino.) Lângă munți sau lângă lac? Va trebui să mă hotărăsc pe loc.

Chiar în timp ce cobora scările lăcuite, Il Signore se întoarse spre Lorenzo să-l întrebe:

— Unde se înalță o biserică, pe o înălțime sau pe țărmul unui lac?

Toată ziua aceea, până la apusul soarelui, ne-am tot învârtit prin palat, Il Signore arătându-ne tot ce era de văzut, foarte vesel și mândru de castelul său. Nu-mi pot aminti toate amănuntele acelei clădiri imense și magnifice. Tot ce pot spune este că în castelul de la Azuchi era adunat talentul a mii de meșteri – arhitecți, tâmplari, dulgheri, sculptori, zidari, pictori și mulți alții – din capitală, din Gifu și din Owari. Îndemânarea lor răzbătea până în cele mai mici amănunte. Îmi amintesc în mod deosebit de un hol împodobit cu cocori așezați lângă un lac albastru; în multe din încăperi, deasupra ușilor vedeai sculpturi meșteșugite, dar aici era înfățișată o scenă în care pâlcul de pini,

stâncile, izvorul și însuși castelul Azuchi erau dăltuite cu atâta delicatețe și amănunțime încât se vedeau până și ferestrele castelului. La multe din aceste sculpturi, amănuntele erau frumos colorate pentru a încânta și mai mult ochiul.

În așteptarea răspunsului de la Il Signore, am petrecut mai multe zile în Azuchi pentru a cunoaște mai bine orașul. De la poalele dinspre miazăzi ale fortăreței, orașul se întindea spre răsărit până la țărmul lacului. Străzile erau largi și trase drept, iar lucrătorii le măturau în fiecare dimineață și seară. Peste tot vedeai câte o piață: la intrările în port, lângă canal și pe strada mare. Hanuri cochete precum și căsuțe mai modeste se înșirau de-a lungul străzilor. Mesagerii din Kyoto și din alte orașe sau cetăți mai mari sau mai mici se grăbeau de-a lungul drumurilor la orice oră din zi și din noapte, îndemnându-și caii să urce spre castelul din vârful dealului. *Samuraii* care nu erau în post se amestecau printre oamenii care veniseră să vadă noua capitală, așa că străzile gemeau tot timpul de lume. Caii încărcați din greu și hamalii își croiau drum prin această forfoteală, aducând din fiecare colț al ținutului daruri pentru Il Signore precum și o întreagă menajerie de maimuțe, papagali, câini, cai și alte vietăți de tot soiul.

Organtino și Lorenzo profitară de aceste clipe ca să treacă pe la creștinii care se așezaseră deja în Azuchi și să le spună că primiseră îngăduința să construiască o biserică în orașul lor. De asemenea, după cum le era obiceiul, începură imediat să se roage și să propovăduiască pe la răscrucile orașului. În acest răgaz m-am dus să-mi văd oamenii pe care îi învățasem să tragă cu archebuza în Gifu. De la ei am aflat amănunte privind cucerirea fortăreței din Ishiyama, luptele care au urmat și focul cel mare care în cele din urmă prefăcuse castelul în cenușă. Printre ei se aflau și câțiva soldați care luptaseră pe corăbiile conduse de nobilul Kuki, și, pe măsură ce cupele de *saké*

treceau dintr-o mână într-alta, aceștia începură să cânte, așa cum făcuseră când erau cu corăbiile de pe mare.

După trei zile, un servitor aduse o scrisoare pentru Organtino din partea lui Signore:

„Am fost onorat că ați străbătut atâta drum ca să vedeți noul palat. În ce privește locul de zidire al bisericii despre care am vorbit cu prilejul vizitei voastre, în mijlocul orașului există un templu al sectei budiste Tendai. Nu am nimic împotrivă dacă ați dori să dărâmăm templul, căci nu este ceva care să mă mulțumească mai mult decât să văd o biserică creștină în acel loc. Dacă nu vă mulțumește această așezare, spuneți-mi de îndată. Cred totuși că această propunere este cea mai potrivită."

Am pornit de îndată să vedem templul, împreună cu câțiva creștini din partea locului. Deși a recunoscut că un asemenea loc era cel mai potrivit, întrucât templele erau deseori așezate în mijlocul orașului, Organtino a fost de părere că era prea departe de palat. El ar fi vrut o biserică în imediată vecinătate a castelului, ca un semn al bunăvoinței și patronajului lui Signore.

— Mi se pare, îi spuse el lui Lorenzo, că nu este nevoie să mergem atât de departe încât să dărâmăm templele altor credințe doar pentru a dovedi că biserica creștină din Azuchi a fost sfințită de către însuși stăpânul acestor locuri.

— Sunt întru totul de aceeași părere. Și eu m-am gândit că ar fi mai bine să o înălțăm lângă deal, dacă se poate chiar în umbra castelului, spuse bătrânul clipind din ochii-i aproape fără vedere.

Unul dintre creștinii ce ne însoțeau veni cu următoarea idee:

— Și noi credem că un asemenea lucru ar fi mai potrivit. Totuși se știe că nu este permisă înălțarea vreunei clădiri, a niciunei religii, în apropierea castelului. Atunci cum să o așezăm acolo?

— Nu este niciun motiv de îngrijorare, răspunse Organtino. Il Signore și-a dat cuvântul că ne va ajuta în toate privințele.

Se uită spre mine ca pentru a-mi cere părerea. Poate că se gândea la ajutorul pe care i-l dăduse lui Signore când îl convinsese pe Takayama să renunțe la trădare.

Fusese, într-adevăr, un lucru deosebit de important, pentru că toată campania împotriva castelului din Ishiyama atârnase de hotărârea lui Takayama. Întoarcerea soldaților săi în rândurile armatei lui Signore fusese la fel de importantă ca și înfrângerea de mai târziu a flotei lui Mori de către corăbiile blindate, și mai mulți vasali și sfetnici îmi vorbiseră despre recunoștința lui Signore față de părinte. Dacă părintele Frois sau părintele Organtino soseau cumva în timp ce Il Signore se sfătuia cu dregătorii săi, acesta lăsa totul la o parte, îi poftea înăuntru și, în fața generalilor și sfetnicilor săi, începea de îndată să discute lucruri cum ar fi existenta lui Dumnezeu sau nemurirea sufletului. Cu alte prilejuri, obișnuia să poruncească slujitorilor să-i aducă globul pământesc pe care-l primise de la iezuiți și punea întrebări despre drumul din Portugalia până la țărmurile Japoniei, sau despre obiceiurile, ținuturile, clima și alte amănunte ale locurilor străbătute până aici. Il Signore avea o înclinație deosebită pentru acest glob pământesc; de multe ori îl cerea când eram de față, apoi aducea vorba despre geografie, navigație, astronomie sau despre tradițiile popoarelor din Nuova Spagna, despre cucerirea băștinașilor din colonii și multe altele de acest fel.

Odată, unul dintre sfetnicii lui Signore mi-a spus că pe când acesta era prins într-o discuție cu Organtino și ceilalți creștini, cei care așteptau afară pe coridor l-au auzit strigând cu o voce puternică:

„Mă dau bătut, m-ați convins!”

Vocea lui, de obicei destul de ascuțită, ba chiar stridentă, răsunase aproape înspăimântător din cauza emoției. Niciodată glasul nu îi trădase emoțiile ca în acea zi. Pe cât pot să-mi dau seama, fusese unul din prilejurile când bătrânul și abilul Lorenzo reușise să-i arate nemurirea sufletului omenesc pe calea argumentelor logice: deși, recunosc, ar fi putut fi vorba de cu totul altceva. Oricum era vădit că Il Signore îndrăgea în mod deosebit asemenea dezbateri cu Frois, Organtino și ceilalți. Ori de câte ori discuția se încingea, se apleca în față, dornic să asculte mai bine argumentele sau să-și impună propria lui părere. În asemenea împrejurări, în timp ce stătea cu brațele încrucișate și privea drept înainte de parcă ar fi stat de vorbă cu sine însuși, obișnuia să murmure: „Da, este cât se poate de rațional.” Asemenea interes plin de entuziasm era arătat doar subiectelor despre care se puteau rosti aceste cuvinte – adică celor care puteau fi judecate în lumina rațiunii. Atracția lui pentru arta fortificațiilor și meșteșugul armelor, pentru geografie și pentru toate științele naturale se datora de fapt caracterului lor „rațional”. Îmi amintesc mai ales expresia serioasă de pe chipul lui pe când îi vorbeam, pe cât mă pricepeam, despre eclipsele de soare și de lună. Stătea privind țintă în gol, murmurând întruna: „Înțeleg… este foarte limpede.”

Mi se părea că Organtino încerca să se folosească de această latură a caracterului lui Signore pentru a obține o palmă de pământ la picioarele dealului din Azuchi și nu mă îndoiam că va căpăta ceea ce își dorea. Nu spusese chiar Il Signore, când priveau pe fereastra turnului, că putea alege orice loc voia?

— Da, am încuviințat și eu, cred că vom izbuti să obținem acordul lui Signore. Dacă locul acela ți se pare cel mai nimerit, ar trebui să-l ceri.

Terenul respectiv se afla într-un ținut mlăștinos care se întindea de la picioarele dealului spre lac,

foarte aproape de palat. Dacă am asemui orașul cu un evantai, atunci acest loc s-ar fi aflat în vârful lui. Organtino se plimba cu pași mari de-a lungul și de-a latul acestui loc, cu chipul luminat de mulțumire. Creștinii din Azuchi încuviințaseră și ei că acesta era cel mai bun amplasament, deși se îndoiau că dorința le va fi îndeplinită. Acest ținut fusese gândit pentru locuințele vasalilor și servitorilor și deja începuse construirea multor case. Astfel, spre deosebire de cartierul care se întindea mai departe pentru negustori și oamenii de rând, aici mai rămăsese foarte puțin.

Când, în sfârșit, Organtino s-a dus la palat însoțit de Lorenzo pentru a cere terenul, îndoielile creștinilor japonezi s-au dovedit neîntemeiate: Il Signore păru de-a dreptul încântat că Organtino găsise ceva pe placul său.

— Ei bine, unde este locul pe care-l vrei? întrebă el sărind în picioare fără prea multă ceremonie și îndreptându-se spre fereastra turnului.

— Ne-am gândit la pământul de lângă lac, acela care se vede în spatele copacului celui mai înalt, chiar acolo unde se întâlnesc drumurile. Sunt deja câteva case în acel loc, dar a rămas destul pământ liber printre ele.

Aplecându-se pe fereastră, Organtino arătă cu mâna întinsă locul dorit.

— Vorbești despre pământul pe care sunt casele înconjurate de ziduri albe?… Fie cum dorești! Este foarte aproape și aș putea trece pe la voi din când în când, râse el. Dar nu ți se pare că este prea înghesuit acolo? Sunt multe case în cartierul acela, iar pământul care a rămas n-o să fie îndeajuns pentru o biserică foarte mare. De fapt, pot să-ți spun de pe acum că este neîndestulător. Așa că iată ce vom face: vom da afară pe doi dintre cei care stau în gospodăriile învecinate și vom adăuga pământul lor la al tău.

Am avut impresia în acea clipă că Il Signore închipuia deja clădiri imaginare, de parcă el însuși ar fi zidit biserica. Fără îndoială că vedea cu ochii minții o bazilică mult mai mare decât cea din Kyoto. Cred că-și amintea, de asemenea, vorbele lui Organtino, care îi spusese cândva că biserica din Kyoto nu fusese zidită întocmai cum dorise din lipsa pământului, de aceea ieșise mult mai mică. Biserica din Azuchi, în schimb, avea să fie construită după forma dreptunghiulară a unei adevărate bazilici, de dimensiuni grandioase.

Organtino obiectă că nu dorea să-i alunge pe oameni pentru a-și construi biserica, dar Il Signore îi tăie vorba, spunând pe un ton foarte calm:

— Nu, te rog să nu-ți faci griji în privința lor. Te asigur că oamenii aceia vor fi răsplătiți cum se cuvine. Chiar mâine dimineață mă voi duce să cercetez locul, adăugă el către un servitor aflat lângă el. Pentru ca lucrul să poată fi început fără întârziere, pământul trebuie deja netezit.

A doua zi dimineață Organtino, Lorenzo și cu mine, împreună cu câțiva conducători spirituali ai creștinilor din Azuchi, ne-am întâlnit cu Il Signore la locul amintit. Coborând de pe cal, el privi în jur și spuse de îndată:

— Arată, într-adevăr, a fi minunat pentru o biserică.

În felul lui atât de cunoscut, începu să se plimbe neliniștit încoace și încolo, împărțind porunci slujitorilor săi: „Doborâți copacul acela”; „Luați piatra asta de aici”; „Dați-i bani omului din casa aceea”; „Duceți-l în cutare loc”.

După ce străbătu toată întinderea aceea de pământ, privi înapoi și le spuse sfetnicilor săi:

— Mă gândesc să dăruiesc acest pământ călugărilor creștini. Ce credeți despre asta?

— O biserică? Aici? întrebă un tânăr vasal.

— Da, chiar aici. Ce părere ai? repetă Il Signore.

Tânărul vru să spună ceva, apoi, stăpânindu-și cu greu pornirea de început, zise:

— Fără îndoială că o biserică va fi o podoabă potrivită acestui oraș. Deci, trebuie să întâlnim o biserică în Azuchi.

Înțelesese, așa cum făcusem și eu, că vorbele lui Signore nu erau atât o întrebare, cât o poruncă.

A doua zi, Il Signore plecă din nou spre locul cu pricina, însoțit de sfetnicii săi cei mai apropiați, de data aceasta fără să-l înștiințeze pe Organtino, și cu acest prilej îi adună pe toți locuitorii acelui cartier. Am aflat mai târziu că singurele lui porunci au fost să-i ajute pe creștini în toate chipurile pentru terminarea bisericii.

— Când vorbește despre călugării creștini, ne-a spus japonezul care ne-a povestit despre întâlnire, o face de parcă i-ar fi frați buni. Spunea într-una că trebuie respectați, că sunt oameni buni și de ispravă. Nobilul Takayama, aflat printre cei de față, a fost și el chemat să dea răspunsuri în privința construirii bisericii. Ba oamenii l-au auzit pe Il Signore spunând că numai călugării creștini par să cunoască adevărul legat de crearea lumii.

Amintindu-mi aceste cuvinte, sunt din nou uimit de încrederea și prietenia sinceră pe care Il Signore ni le-a arătat, ca și de sinceritatea cu care își dezvăluia gândurile. Aș mai adăuga, prietene, că nu puțini slujitori de la curte erau de părere că sentimentele lui erau legate numai și numai de interese politice, inspirate mai mult de ura sa nestinsă pentru bonzii budiști. Chiar și blândul Sakuma era de aceeași părere. Dar mie mi se pare că toți acești oameni pur și simplu nu-l înțelegeau cu adevărat pe II Signore. Erau oameni inteligenți, subtili, șireți, convinși că erau în stare să ghicească adevăratele taine ale inimii lui Signore, dar de fapt ei răsuceau vorbele și falsificau ceea ce era adevărat. Am mai vorbit despre însingurarea lui Signore în mijlocul curții sale și despre pricinile sinistre pe care le atribuiau supușii lui acestei

însingurări. Poate că aceste judecăți total diferite sunt încă un alt exemplu al acestui fenomen. Cu toate că nu sunt de acord cu motivele pe care curtenii le găseau pentru prietenia ce ne-o arăta Il Signore, trebuie să recunosc că nici eu nu-i găseam vreo explicație simplă și deseori mă trezeam gândindu-mă la rostul ei.

În tot acest ghem încâlcit găsisem totuși un fir. Era zâmbetul atât de singuratic și plin de părere de rău de pe chipul lui Signore, de fiecare dată când ne despărțeam. Și împrejurările când, îndreptându-mă spre casă după orele de instrucție cu soldații, surprindeam imaginea lui Signore de-a lungul unui coridor care lega pavilioanele palatului său. Înfățișarea lui atât de întunecată și disperată mă mișca profund. Nu arăta niciodată așa când era împreună cu noi. Poate că avea această expresie în mijlocul celor mai crunte bătălii – dar lipsită de umbra aceea aspră și tristă pentru care nu găsesc cuvinte, ca o suferință care-i lăsa pe frunte o urmă adâncă, de neșters.

Aerul lui mohorât se datora, desigur, în parte, greutăților pe care le avusese de înfruntat la cucerirea fortăreței Ishiyama și în hăituiala fără sfârșit cu forțele lui Mori. Dar expresia de pe chipul lui Signore nu se datora doar întâmplărilor din afară; venea de undeva dinăuntru, din viața pe care o ducea Il Signore. Era înfățișarea unui om care-și pune mereu la încercare limitele, care încearcă fără încetare să meargă mai departe decât toți ceilalți…

Îți vorbeam despre prietenia deosebită dintre mine și Il Signore, o prietenie care se adâncise tot mai mult în ultimul timp, după terminarea palatului din Azuchi, când venea să ne vadă. Dacă se întâmpla să stau eu de vorbă cu el, discutăm la nesfârșit despre mânuirea corăbiilor, despre mersul stelelor, sau despre orice alt lucru din natura înconjurătoare. În asemenea clipe, ceva din felul lui de a mă iscodi trăda o mare sete de cunoaștere.

O mai simțisem cu ani în urmă în Gifu, când mă întrebase despre meșteșugul războiului. Poate că înclinarea lui pentru astfel de cunoștințe era cu atât mai mare cu cât nimic nu ne silea să le folosim într-un război imediat. Se simțea atras mai ales de iscusința minții, care putea construi un tun mai puternic sau o corabie mai mare, în stare să-i poarte pe oameni la capătul pământului. De aceea poate i se schimonosea fața la vederea călugărilor budiști, de parcă aceștia ar fi fost niște animale murdare.

— „Știința" lor, obișnuia el să spună atunci, este doar vorbărie goală. Mie îmi trebuie cunoașterea adevărată care să schimbe fața lumii – o cunoaștere care să creeze lucruri.

Poate că lipsa de înțelegere a lui Signore față de o viață irosită în dezbateri fără folos izvora din sentimentul că viața trebuie să aibă mereu un scop. De când se scula dimineața devreme până la ceasul când mergea la culcare, viața lui era plină de chestiuni legate de treburile țării și de război: întruniri în care se puneau la punct noi strategii, rapoarte de pe câmpurile de luptă, planuri de sporire a numărului de arme, ușurarea transportului de provizii, reorganizarea provinciilor din Gokinai, pregătirea unor noi legi pentru adunarea impozitelor, apărarea liniștii populației în orașele de pe domeniul său, supravegherea lucrărilor din sfaturile orășenești, construirea de drumuri, poduri și baraje, îmbunătățirea rețelei de drumuri și hanuri. În mijlocul tuturor acestor chestiuni atât de încâlcite, care nu sufereau amânare, trebuia să ia uneori hotărâri rapide, fără greș, alteori trebuia să chibzuiască îndelung. Câteodată se sfătuia pe îndelete cu oamenii săi de încredere, alteori hotăra de unul singur. Dar de fiecare dată avea în fața ochilor principiul de la care nu se abătea niciodată, și anume: că toate lucrurile trebuie săvârșite pe calea rațiunii. Așa ajunsese Akechi, alături de

Hashiba, unul dintre dregătorii săi de încredere, deși strategiile bine calculate și îndemânarea arătată în timpul războiului ar fi putut să-și aibă originea în abilitatea lui de a-și conduce proprietățile și de a încasa taxe.

Ca unul care era răspunzător cu supravegherea tuturor acestor chestiuni, practice, Il Signore căuta mereu să grăbească lucrurile spre încheierea lor logică și naturală – lucru care, în limba lui, se numea *koto ga naru* și-i stârnea setea necurmată de a ști cât mai mult. Dar așa cum am amintit mai înainte, știința pe care o prețuia nu era aceea plină de pedanterie a scribilor, ci cunoașterea prețioasă, dobândită cu greu, a lucrurilor practice și a cercetării raționale.

„Împliniți-vă datoria cu același curaj și îndărătnicie pe care le-au arătat călugării creștini când au pornit să străbată mările." Așa-i mustra Il Signore pe slujitorii săi de nenumărate ori; de fapt, uneori i se părea greu să priceapă de ce unii oameni se încumetă să facă asemenea călătorie. Se știa că îl întrebase pe Organtino de ce venise la urma urmei în Japonia, și uneori râdea spunând că poate călugării nu veniseră ca să-i creștineze, ci într-un scop mult mai tainic – poate chiar îngrozitor. Cu toate acestea, oricare ar fi fost adevăratul motiv, el admira și înțelegea hotărârea neînduplecată și energia care îi susținea pe aceștia în împrejurări atât de grele.

Simpatia lui își avea izvorul și în faptul că, asemenea călugărilor creștini, era gata să pună tot ce avea mai bun în el – ideile sale, sentimentele, obiceiurile, credințele, onoarea, chiar și respectul față de sine – în slujba principiului *koto ga naru*. Asprimea cu care conducea destinele țării se datora faptului că cerea de la ceilalți, generali, vasali și *daimyo* deopotrivă, aceeași atitudine. El le pretindea, pe scurt, dăruire totală nu față de persoana sa, ci față de principiul său de viață. Pentru această idee atât de concretă pentru el, dar

abstractă pentru ceilalți, aceștia trebuia să renunțe la propriile lor dorințe, să-și învingă egoismul și să-și urmeze stăpânul de-a lungul îngustei căi a rațiunii. Am înțeles că pecetea suferinței, aflată mereu pe fruntea lui Signore, venea din disciplina pe care și-o impunea și din negarea propriilor dorințe; o adânceau și mai mult singurătatea născută din teamă și sentimentul de îndepărtare pe care cerințele lui nemiloase le trezeau în cei din jurul lui.

Dar, în ciuda suferinței și însingurării întipărite pe fața lui Signore, pe care o întrezărisem într-una din clipele sale de sinceritate, Organtino și cu mine cunoșteam un cu totul alt om – un om care se avântase acum cu toate puterile sale pentru ridicarea bisericii din Azuchi. Dar cel care plănuise să-i facă o surpriză lui Organtino mergând el însuși să vadă locul viitoarei biserici nu mai era ființa aceea singuratică și mohorâtă. Atunci ce fel de om *era*? Chiar admițând orice sentiment de prietenie pe care Il Signore l-ar fi putut nutri față de vreunul dintre noi (sau orice posibil motiv politic, ca să vorbim mai cinic), era totuși un lucru extraordinar ca prințul ce domnea absolut peste un mare regat să se coboare până acolo încât să cerceteze o palmă de pământ pe care avea să se înalțe o biserică de altă credință. Parcă-l văd îndemnându-i pe slujitori să îndepărteze bolovanii care mai rămăseseră pe pământ, dând chiar cu piciorul în pietrele mai mici, imaginându-și cu febrilitate forma și așezarea clădirilor care într-o zi aveau să ocupe acest loc. Îi vedeam chipul în timp ce îi urmărea pe slujitori, același ca în ziua când vestea despre trădarea lui Araki ajunsese la Azuchi și el privise lung la valurile de pe lac.

Mă vei crede neserios, mă tem că brodez prea mult despre firea unui om pe care l-am cunoscut cu atât de mult timp în urmă, într-un ținut atât de îndepărtat, dar trebuie să mă înțelegi, gândindu-te că am avut destul timp să meditez la toate acestea

de când mă aflu aici în Goa, în această încăpere. Într-adevăr, nu am prea multe alte lucruri la care să mă gândesc…

Oricum ar fi, o dată cu înălțarea zidurilor bisericii, Il Signore devenea tot mai îngândurat. Bănuiesc că tânjea să vorbească despre noul său plan cu unul dintre ai săi. În acele clipe, singurii doi oameni cu care ar fi putut spera să-și împărtășească entuziasmul erau plecați să pună în aplicare strategia de luptă împotriva lui Mori. Deși nu prea știu ce spera din partea lor. Hashiba ar fi socotit toată această tevatură cu biserica din Azuchi ușor ridicolă și ar fi glumit pe seama ei, fie și într-un chip politicos – deși în cele din urmă ar fi recunoscut că, dacă într-adevăr era nevoie să se înalțe o biserică, aceasta trebuia să fie magnifică. Il Signore simțea poate lipsa firii vesele a lui Hashiba tocmai pentru că în ea se amesteca uneori și un gând cârcotaș, aproape răutăcios.

Cel de-al doilea, Akechi, era o fire cu totul diferită. El n-ar fi râs niciodată de una sau de alta; în ciuda firii sale mai închise, ar fi înțeles prietenia lui Signore pentru Organtino și ar fi ghicit adevărata însemnătate a bisericii din Azuchi.

Lăsând de-o parte aceste speculații, toată lumea își dădea seama că bunăvoința arătată de Il Signore era un lucru cu totul ieșit din comun, cu toate că puțini dintre vasalii săi, ba chiar și dintre creștini, erau în stare să priceapă adevărata sa natură. Organtino însuși mărturisi că nu se așteptase din partea lui Signore la atâta entuziasm, de parcă Il Signore în persoană ar fi avut ideea acestei zidiri.

Punând la punct acest nou proiect, Organtino ținu seama de faptul că arhiepiscopul Valignano sosise în Kyushu cu un an înainte. Știa că după ce Valignano își va fi terminat drumurile în partea de miazăzi a țării va sosi și în Kyoto, astfel că era înclinat să amâne începerea lucrului până la venirea lui Valignano. Părerea lui nu a fost însă împărtășită și de creștinii japonezi; cei mai de

vază, în special, erau împotriva amânării lucrului. Ei credeau că era absolut necesar să răspundă la marea bunăvoință arătată de Il Signore și că măcar o parte din clădire trebuie înălțată imediat: „Dacă soarta ne-a adus în situația ca Il Signore în persoană să poruncească zidirea bisericii în Azuchi, atunci putem spera să sfârșim odată pentru totdeauna cu prejudecățile și persecuțiile care ne-au hărțuit până acum. Suntem de părere că demnitatea credinței noastre va fi și mai de crezut dacă vom începe construcția fără întârziere."

Nobilul Takayama era de aceeași părere și s-a oferit să ne ajute în multe privințe, așa cum o făcuse și în Kyoto:

— Voi face tot ce-mi stă în putință. Să facem rost cât mai degrabă de lemne, pietre și nisip, iar eu voi avea grijă să adun oamenii care să le aducă, trebuie să începem de îndată. Trebuie să ne dovedim la înălțimea încrederii arătate de Il Signore. Acest lucru va veni în sprijinul credinței noastre. Dacă vom șovăi și vom întârzia cu lucrările, chiar dacă am primit îngăduința să construim după socotința noastră, acest lucru se va răsfrânge într-un mod neplăcut mai ales asupra celor de la curtea lui Signore. Ați auzit, desigur, că Il Signore a inspectat el însuși, de mai multe ori, locul viitoarei biserici. Nu vreau să par lipsit de respect, dar mi se pare că așteaptă acest lucru ca un copil o nouă jucărie. Nu trebuie să-l dezamăgim.

Și eu credeam că cel mai bun lucru este să ne apucăm de treabă neîntârziat, dar nu din pricinile politice care îi îngrijorau pe creștini. Mă temeam că amânarea construcției l-ar putea împinge din nou pe Il Signore în neagra disperare care îl bântuia.

Se întâmplase ca materialele pentru construirea seminarului și clădirii misiunii de pe lângă biserica din Kyoto să fie deja adunate în oraș. Mare parte din cherestea fusese deja tăiată și aștepta doar să

fie folosită. Amintindu-mi de acest lucru, i-am sugerat lui Organtino să aducem scândurile la Azuchi. Mă gândeam că biserica din Kyoto era deacum pusă pe picioare și, dacă în capitală exista deja o biserică, în Azuchi nu era nimic. Mai mult, dacă lucrul la *il seminario* din capitală era pe placul călugărilor, nu eram sigur că acesta va aduce un câștig neîntârziat celorlalți credincioși sau îi va impresiona pe budiști. I-am arătat, așadar, lui Organtino că aducerea lemnului la Azuchi și pornirea construcției pe pământul oferit de Il Signore ne vor îngădui să începem treaba fără zăbavă și, mai ales, ne vor ajuta să ne gospodărim și mai bine.

De fapt, aceleași gânduri îi trecuseră prin minte și părintelui. El mi-a atras atenția că, înainte de a trece la fapte, ar trebui să cerem îngăduința proaspăt sositului arhiepiscop, părintele Valignano, precum și părerea credincioșilor din Kyoto. În cele din urmă am pus la cale un plan care să-i mulțumească pe toți.

— V-ați gândit foarte bine, exclamă seniorul Takayama. Unii vor spune că lăsăm deoparte chestiunile spirituale prin zidirea seminarului înaintea bisericii, dar este mare grabă să construim ceva, orice, care să mărturisească credința creștină aici, în Azuchi. Eu, unul, sunt încântat la gândul unui *seminario* și vă voi trimite cât mai mulți oameni de pe domeniul meu să învețe aici. Este un lucru minunat, de viitor.

Judecând după purtarea celorlalți, care dădeau din cap și scoteau strigăte de mulțumire, părerile lui Takayama erau împărtășite de toți. Acest bun creștin s-a și ținut de cuvânt, trimițând aproape o mie cinci sute de lucrători la Kyoto să aducă tot ce mai rămăsese de la zidirea bazilicii de acolo. Exemplul lui fu urmat și de alți seniori, în timp ce credincioșii mai săraci și-au unit puterile, așa cum făcuseră la Kyoto, să ne ajute.

Arhiepiscopul ne-a trimis fără întârziere binecuvântarea sa. Înainte chiar ca mesajul lui să ajungă la noi, lucrurile se puseseră în mișcare. După ce a sosit și consimțământul superiorului nostru, mii de oameni au venit de îndată, adăugându-se celor care deja trudeau în preajma carelor trase de bivoli, ce se îndreptau spre noul castel. Priveliștea uriașei procesiuni de oameni care cărau lemne și piatră i-a uluit pe locuitorii din Kyoto; numai la pregătirea asediului contra fortăreței din Ishiyama mai văzuseră atâta puhoi de omenire. De data aceasta însă ei se adunaseră sub semnul crucii și nu al steagului de luptă.

Când șirul lung de oameni, ca o armată de furnici, ajunse în cele din urmă la noua capitală a lui Signore și toate cele trebuincioase se aflară așezate la locul lor, am înălțat schela și am început să lucrăm întocmai ca la Kyoto. Dar, spre deosebire de Biserica Înălțării, aici aveam loc destul și nu ne lipsea nimic. Drept urmare, clădirile seminarului erau mai înalte și mai întinse decât locuințele seniorilor și generalilor aflate în apropiere.

În timp ce clădirea prindea formă, Il Signore își făcea deseori apariția, plimbându-se călare în jurul noilor construcții. Atunci trebuia să strige la lucrători să se întoarcă la treaba lor, pentru că de fiecare dată aceștia se opreau și încremeneau cu gurile căscate la vederea augustului musafir. Il Signore cerea vești despre mersul lucrului de la meșterii aflați întâmplător de față. Câteodată, Organtino sau eu îl lămuream despre unele amănunte legate de felul nostru de a zidi, iar Il Signore ne întreba pe îndelete despre stilul italienesc al clădirii. Aceasta avea trei caturi, și era de forma unui cub, mai puțin porticul și foișorul. Față de această simplitate, Il Signore ne vorbi despre obiceiul locului de a construi fiecare cat mai mic decât cel de dedesubt, fiecare cu acoperișul lui.

— Nu credeți, adăugă el, că în felul acesta toată clădirea arată mai plăcut ochiului și este și mai sigură, la cutremure sau alte nenorociri?

— Mărturisesc că m-am minunat deseori, răspunse Organtino, de meșteșugul foarte complicat și atât de rafinat al caselor și templelor voastre, ca și de gingășia lor. În niciun palat sau catedrală din Europa nu întâlnești această îmbinare atât de măiestrită a acoperișurilor ca aici. Noi urmărim în zidirile noastre să aducem toate formele la o întretăiere de linii orizontale și verticale. Dar mai sunt și alte deosebiri, de care nu trebuie să uităm. La noi, de pildă, se zidește în piatră și acest lucru are urmări asupra formei. Și mai este ceva. Dacă acoperișul stă întins drept peste ziduri, avem foarte mult loc înăuntru – aici, de pildă, vor încăpea treizeci și patru de odăi separate, fiecare cu balcon. Mai este și faptul că aici pot locui în același timp două sute de oameni, fără să auzi măcar un singur stâlp scârțâind. Dar chiar dacă lăsăm deoparte trăinicia clădirii, e limpede că prin construirea de caturi din ce în ce mai mici numărul încăperilor se înjumătățește, deși materialul este același.

Il Signore îl ascultă pe Organtino cu multă atenție. N-am auzit nici mai târziu să spună ceva împotriva părerii lui Organtino, pentru că, într-adevăr, îi stătea în obicei să asculte atent, deși nu l-a slăbit deloc cu întrebările, stăruind acolo unde i se părea că îi scăpa ceva. Arăta aceeași curiozitate ca în fața globului pământesc, dar cu și mai multă nerăbdare și plăcere, de parcă seminarul fusese gândit și poruncit de el.

Într-o zi s-a oprit la noi, venind de la vânătoarea de șoimi: avea încă pe el pantalonii din piele de căprioară numiți *hakama* pe care îi purta cu asemenea prilej. Chemându-l deoparte pe unul din meșteri, îl întrebă ce fel de olane trebuiau pentru acoperiș.

— Tot din cele negre, pe care le-am folosit și la biserica din Kyoto, răspunse omul, cu capul plecat. N-am mai avut nici timp, nici bani să ardem altele.

— Așa ai hotărât tu? îl întrebă Il Signore.

— Nu, stăpâne, Organtino-sama și ceilalți au spus să facem așa.

— Bine, atunci trebuie să le schimbăm părerea. Vom folosi în locul lor țiglele albastre de la castel. Poți cere să ți se trimită cât crezi de cuviință. Da – continuă el șoptit, ca pentru sine – dacă vom pune această clădire în armonie cu castelul, totul va arăta mult mai frumos.

Hotărârea lui Signore a ajuns la urechile lui Organtino, care tocmai se întorsese pentru scurt timp la Kyoto. Părintele nu prea știa cum să înțeleagă noua dovadă de bunătate arătată de Il Signore. Se plimba de la un capăt la altul al odăii, ca părintele Frois pe vremuri, în timp ce cumpănea în minte această întorsătură. Darul de a citi gândurile ascunse ale celorlalți nu se număra, din păcate, printre însușirile acestui om blajin; dar uimirea lui era de înțeles, pentru că nimeni nu se putea lăuda că era în stare să citească gândurile lui Signore. Un singur lucru era limpede, că această ultimă dovadă a generozității sale depășea cu mult simpla bunăvoință. În ciuda motivului că era vorba doar de a pune în armonie culorile celor două clădiri apropiate, dăruirea țiglelor care fuseseră făcute special pentru fortăreață era semnul unui înalt patronaj. Fără îndoială că Sakuma și ceilalți văzuseră și aici un interes egoist, dar Organtino gândea altfel. Fiind el însuși un om virtuos, punea aceeași virtute și în seama altora, iar o dovadă de bunătate era pentru el doar atât și nimic mai mult. Ochii îi sclipeau prietenoși:

— Nu, spuse, în timp ce se plimba de colo-colo, trebuie să-i primim darul cu multă mulțumire. Cu îngăduința părintelui Frois, trebuie să găsim printre lucrurile noastre ceva deosebit, ca să îi arătăm cât de mult îi prețuim gestul.

De parcă i-ar fi citit gândurile, lucrătorii părură că trudesc cu și mai multă tragere de inimă în zilele ce au urmat, zorind să isprăvească lucrul pe placul lui Signore. Creștinii veneau înainte de a se crăpa de ziuă pentru a rindelui lemnul, sau a tencui la lumina focurilor. Când soarele se înălța pe cer, erau atâția oameni încât abia aveau loc să se miște, iar îndemnurile meșterilor se îmbinau cu loviturile de ciocan. Amestecul meseriașilor cu creștinii dornici de muncă dar nepricepuți dădea naștere la încurcături; cu toate acestea, nu se ajungea niciodată la zăpăceală.

În ce mă privește, mă aflam în acest timp pe partea cealaltă a lacului, așa că am aflat de povestea cu țiglele de abia la întoarcere. Firește că n-am avut nimic împotriva recunoștinței arătate de creștini lui Signore pentru ajutorul dat, nici a dorinței lui Organtino și a celorlalți, dar nu am împărtășit întru totul gândurile și sentimentele celorlalți. Bunăvoința lui mi s-a părut nu atât un semn de prietenie, cât fapta aproape deznădăjduită a unui om singuratic; mai puțin o chestiune de armonie a clădirilor cât dovada unei suferințe care aproape că îl înăbușea. Mi-am amintit de obiceiul sentimental al soldaților care își schimbă între ei crucile sau alte lucruri drept mărturie a prieteniei lor în ajunul vreunei bătălii care se anunță deosebit de sângeroasă.

Eu însumi am trăit ceva asemănător, care merită a fi povestit aici; mă vei ierta, prietene, dacă îmi iau îngăduința să vorbesc despre umila mea persoană, pentru că sunt sigur că va aduce puțină lumină asupra gestului mărinimos al lui Signore.

Mă aflam în jungla din Nuova Spagna, când am dăruit un lănțișor de aur – lăsat drept amintire de mama – unui tânăr care fusese alături de mine în toate acele hărțuieli nefericite. Un imbold prostesc, vei spune, nepotrivit unui soldat hârșit în lupte. După atâția ani, socotesc că darul meu nu a fost făcut pentru strădaniile sale, nici ca să-i dobândesc

credința față de mine. Oricum, mi-este greu să pun în cuvinte ce simt. Îmi amintesc cât de mult m-a impresionat acest tânăr – îmbătrânit în mai puțin de două săptămâni, plin de noroi și încovoiat de oboseală, dar care se străduia să-și facă datoria în ciuda împrejurărilor potrivnice. Nu era nimic eroic în faptele sale, ci doar simpla voință de a supraviețui cel puțin, sau poate o strădanie zadarnică de a duce la bun sfârșit ceva sortit eșecului de la bun început. Și totuși, își făcea datoria până la capăt, de parcă scurta lui viață atârna de aducerea la îndeplinire a ordinelor mele. Cărând pe umeri partea lui de muniții, își croia drum prin junglă, încercând în tot acest timp să-i îmbărbăteze pe soldații noștri. La lăsarea nopții cădea frânt într-un somn adânc. Îmi aduc aminte cum într-o noapte senină i-am zărit chipul tânăr și totuși atât de îmbătrânit, alb ca varul sub razele palide ale lunii, și am încercat un simțământ ciudat, de parcă îmi era un frate apropiat.

Începusem pe atunci să mă îndoiesc de ordinele primite de la comandantul nostru. Și eu, la rândul meu, mă mișcam având sentimentul datoriei de a încheia o faptă odată începută. Gândul că mă aflam în fruntea unor oameni pe care îi duceam spre moarte mă tulbura foarte tare, dar trebuia să trăiesc cu acest gând înfipt în minte. Deodată mi-am dat seama că tânărul sergent ducea cu sine o povară asemănătoare, fără nicio urmă de resentimente. Atunci s-a născut simțământul de înrudire. Nu era pur și simplu milă sau compătimire, și nici eu nu cerșeam așa ceva. Eram doi oameni însinguraţi, fiecare urmându-și calea sa.

Toată tărășenia cu țiglele albastre mi-a readus în minte, după cum îți spuneam, chipul acestui tânăr. Desigur că nu puteam asemăna situația mea disperată de a conduce oamenii într-o misiune lipsită de speranță cu aceea de stăpânitor al lui Signore. Și totuși, în spatele gestului său de

bunăvoință, m-am regăsit pe mine, acela care, cu mulți ani în urmă, dăruise în mijlocul junglei un mic lănțișor de aur.

Nici n-a trecut o lună, că eram gata cu seminarul. La fiecare fereastră erau storuri. În mijlocul clădirii se înălța foișorul, iar în jurul curții interioare se desfășura colonada. La zidurile din afară folosisem vopsea cenușie, adusă de una din corăbiile portugheze, iar marginile ferestrelor aveau chenare albe, ca în Veneția. Storurile și ușile erau verzi, iar deasupra tuturor, țiglele albastre străluceau ca în semn de salut către castelul de pe deal.

Nu am asistat la inaugurare, pentru că fusesem chemat la Kyushu de câțiva dintre generalii cu care lucrasem pe corăbiile seniorului Kuki. Organtino mi-a scris că peste douăzeci de mii de credincioși se adunaseră la această mică sărbătoare, mulți dintre ei venind tocmai din Kyoto și Gokinai. Aceștia erau cu deosebire mișcați de priveliștea impunătoarei zidiri pe care o zăreau, apropiindu-se de Azuchi, strălucind în mijlocul tuturor celorlalte clădiri.

„Se pare că binecuvântările pe care le vom culege acum, scria Organtino, vor fi cu mult peste așteptările noastre. Apropierea de castel, ca și culoarea albastră a țiglelor dăruite de Il Signore, i-au făcut pe oameni să împrăștie zvonul că stăpânul lor a îmbrățișat credința noastră. Alții șoptesc că nu el, ci fiii lui au trecut la creștinism, – de fapt aceștia mi-au cerut să zidim cât mai curând posibil o biserică și în Gifu. După cât se pare, o să fim ocupați până peste cap cu «meseria» de zidari, pentru că și Il Signore ne-a îndemnat, în cuvântul său de la slujba de inaugurare, să înălțăm cât mai repede biserica de aici, din Azuchi.

După cum merg lucrurile, nimeni dintre creștini sau dintre cei pe cale să se boteze nu se grăbește să părăsească Azuchi. Este o mare mulțumire sufletească pentru mine să văd generali păgâni

amestecându-se printre cei care se înghesuie să asculte predica. Atât de mulți oameni vor să fie botezați, că mă văd silit să-i scriu arhiepiscopului Valignano ca să-i cer cât mai mulți preoți să ne ajute aici."

Atât biserica din Kyoto, cât și seminarul din Azuchi erau acum atât de pline de oameni, încât aceștia se revărsau pe străzi, de unde încercau să privească prin ferestre, încordându-și auzul să prindă măcar câteva frânturi din predici și cântări. Dacă te gândeai la starea bisericii din acest regat de acum câțiva ani, când părintele Vilela se înghesuia într-o căsuță dărăpănată, tremurând ori de câte ori vântul sufla prin ușile șubrede, ținând slujba pentru o mână de bărbați și femei, atunci izbânda noastră părea de necrezut. Nu numai biserica arăta altfel: nu greșesc cu nimic dacă spun că în Japonia răsăriseră zorii unei noi ere. Înainte, capitala era un câmp răvășit de bătălie, străbătut de călăreți fioroși, răsunând zi și noapte de zgomotul luptelor. Fumul orașelor și satelor pârjolite plutea pururi pe cer. Părintele Vilela și părintele Frois nu aveau în acele zile o biserică trainică în care să se adăpostească, și de multe ori bonzii îi loviseră cu pietre și îi alungaseră din oraș.

Dar acum, Kyoto era cu totul alt oraș. Fericirea și mulțumirea locuitorilor se simțeau în fiecare colț. Casele distruse erau acum ridicate din nou din temelii, altele noi se înălțau pe locurile pustiite, în răsunetul plin de viață și voioșie al ciocanelor. Din porunca lui Signore luase ființă un corp de paznici înarmați care urmăreau să se respecte liniștea și ordinea, iar străjile de pe fiecare stradă fuseseră întărite pentru ca hoții, tâlharii și alți răufăcători să fie îndepărtați. Negustătorii își luaseră locul pe străzi, iar micile teatre erau din nou pline de spectatori. Gheișele din cartierele deocheate se întorseseră de prin satele învecinate și puteau fi văzute acum, în chimonourile lor strălucitoare, ademenind mușterii. Străzile înseși erau acum o

adevărată scenă, unde oamenii cântau la diferite instrumente, dresorii de maimuțe băteau din tobe iar dansatoarele își arătau măiestria.

Și în Azuchi viața era aproape la fel de atrăgătoare. Locuințele nou-nouțe ale celor cu stare străluceau, umplând fâșia de pământ dintre castel și lac. Pretutindeni se tăiaseră pădurile și se răriseră pâlcurile de copaci. Soldații și călătorii umpleau, drumul spre castel, iar hanurile gemeau de oameni. Mulți dintre ei erau negustori atrași de poveștile care apăruseră despre bogăția noului oraș. Mai mult încă, nou-veniții în Azuchi erau scutiți de anumite dări și corvezi, și, pentru a atrage și mai mulți oameni în oraș, aceștia erau încurajați în toate chipurile.

Forțele seniorului Mori încercau să mai țină piept în partea de apus, dar luptele păreau acum îndepărtate pentru oamenii care cunoscuseră atât de mult timp grozăviile războiului. În sfârșit, locuitorii din Kyoto și împrejurimi se bucurau de binefacerile păcii, de parcă o iarnă lungă și aspră trecuse în cele din urmă, lăsând loc primelor flori ale primăverii.

Schimbarea aceasta am simțit-o mai bine în anul următor, când am fost și eu de față la sărbătoarea numită *hanami*, a cireșilor înfloriți. Când m-am apropiat de Kyoto, am fost întâmpinat de o priveliște rară: o mare întindere de pământ, acoperită de norul alb-trandafiriu al florilor ce plutea deasupra ramurilor negre și noduroase ale copacilor, fusese înconjurată de draperii. Pretutindeni vedeai așternute covoare stacojii și un soi de perne mari. În această „încăpere” minunată, cu acoperișul fremătând de viață, oaspeții beau *saké* și gustau bunătăți din tăvi lucrate meșteșugit. Unii băteau din palme, alții cântau și dansau dezlănțuiți. De peste tot auzeai râsete și strigăte, în sunetul a tot felul de instrumente muzicale ciudate. Am fost uluit de această izbucnire de veselie din partea unor oameni de obicei atât de închiși în ei.

Trebuie să fi fost dezlănțuirea forței vitale a bărbaților și femeilor care trăiseră atât de mult sub amenințarea unui cer apăsător, în teamă și teroare. Norul ce le apăsase sufletele se risipise însă și acum veniseră cu toții să petreacă sub cerul liber.

Florile de cireș se revărsau tumultuos, fiecare rămurea încununată de un mănunchi de gingașe petale albe, tivite cu o umbră trandafirie, fremătând de viață ca și cei aflați acolo. Când unul, când altul dintre comesenii beți mă îndemnau să gust din *saké*, într-un chip insistent, pe care nici Organtino, nici Frois nu reușeau să-l priceapă. Pentru mine era însă, într-un fel, o privelițte fascinantă să văd atâția oameni, de obicei cu bun-simț și cuviincioși, dându-și frâu liber pornirilor atât de mult înăbușite. Nu mă simțeam în stare să-i dojenesc pentru „slăbiciunea" lor. Uneori, tocmai aceste mici păcate îi fac pe oameni mai demni de iubirea noastră.

Seara, în timp ce ne pregăteam să ne întoarcem în oraș, se stârni vântul ce îmi prilejui o altă privelițte de neuitat: un viscol de petale învârtejindu-se în aer și apoi ningând peste dănțuitori.

Mai târziu am aflat că o sărbătoare *hanami* asemănătoare avusese loc și în Azuchi. Pe tot cuprinsul țării, oamenii simțeau că nu este vorba numai de sărbătoarea florilor de cireș, ci de înflorirea vieții în ținuturile stăpânite de Il Signore.

În luna martie o mie cinci sute optzeci și unu, tocmai când florile împodobeau dealurile în toată splendoarea lor, se nimeri și sosirea în Gokinai a arhiepiscopului Alessandro Valignano, un bărbat chipeș și impunător, care venea din Kyushu. Încă înainte de a pleca din Goa ca să conducă treburile parohiei din Japonia, se dusese vestea despre ambiția lui aprigă, mintea pătrunzătoare, dar mai ales despre presupusul lui trecut plin de păcate. Din când în când se auzeau povești, deși spuse pe ascuns, despre tinerețea lui desfrânată la

Universitatea din Padova, când își petrecea aproape tot timpul în tavernele cele mai deocheate, în tovărășia celor mai destrăbălate femei, umblând beat criță zile în șir, sărind la bătaie din te miri ce în încăierări care de multe ori se terminau cu vărsare de sânge. Călugării tineri, mai ales, păreau să știe aproape totul despre aceste legende ale „coborârii în Iad" a arhiepiscopului, povestindu-le și răspovestindu-le, cu ascunsă plăcere, între ei.

I-am mai auzit amintind despre o întâmplare încă și mai nefericită, despre furia care l-a cuprins când a aflat despre necinstea iubitei lui, furie care l-a împins să-i cresteze fața cu cuțitul. Se spune că în timp ce își ispășea păcatul în temnița din Veneția, a primit harul lui Dumnezeu și că la ieșirea din închisoare a învățat, în cele din urmă, înțelesul cuvântului iubire, prin iertarea femeii pe care o chinuise. Când am auzit această poveste nu m-am putut opri să nu-mi amintesc acea zi nenorocită când am înjunghiat-o pe nevasta mea în Genova. Deși pe căi diferite, Valignano și cu mine ne-am scufundat în gheena plină de capcane care desparte iubirea de ură și am fost cuprinși de vâlvătăile ei.

Desigur, era o mare deosebire între viețile noastre. După cum știi, eu mi-am petrecut fiecare clipă în încleștarea cu soarta și am pus totul în joc ca să-mi duc viața așa cum doream. După câte înțelesesem, la Valignano lucrurile au stat tocmai pe dos. Tot restul vieții și l-a petrecut încercând să ispășească trecutul prin penitență și dăruire până la uitarea de sine. Chipul iubitei lui fusese cel mai gingaș din Verona, dar el și-l reamintea doar așa cum îl văzuse în ziua când venise la el, cu capul acoperit de văluri, pentru a-i ascunde cicatricele; priveliștea aceasta, eram sigur, îl bântuia încă prin vis; cunoșteam din chinurile mele disperarea de nedescris pe care o simțea când descoperea, vii în tainițele sufletului său, patimile întunecate ale tinereții. Știa, la fel de bine ca și mine, că era

același care înfăptuise oribila faptă, și acest lucru îl rodea seara la culcare și dimineața în zori. Câte zile trecuseră măcinate de acest gând, câte nopți nedormite petrecute în rugăciuni, citind la nesfârșit din scrierile sfinților părinți, în nădejdea de a dobândi uitarea?

Nu aveam nicio îndoială că hotărârea lui Valignano de a-și părăsi ținutul de baștină și de a primi însărcinarea de arhiepiscop în dioceza din India era legată strâns de nevoia de a ispăși, de a-și cresta în suflet aceleași răni pe care le pricinuise altcuiva. Se născuse într-o familie nobilă din Padova, dar nu a pomenit nici măcar o dată de originea lui aristocratică. Aici se deosebea, în chip ciudat, de înaintașul lui, deoarece părintele Cabral nu pierdea niciun prilej să amintească, plin de trufie, că era fiul unui aristocrat portughez.

Deosebirile dintre acești doi bărbați erau cunoscute de vreo doi ani, de la sosirea părintelui Valignano în Japonia. La o întâlnire din Kuchinotsu, se spune, izbucnise o ceartă puternică, pentru că Valignano se arătase fățiș împotriva a tot ce făcuse părintele Cabral, mai degrabă din pricina firii lor atât de opuse. Îmi închipui, de pildă, că Valignano se arătase foarte nemulțumit de disprețul și desconsiderarea manifestate de părintele Cabral față de japonezi – cu urmări neplăcute asupra tuturor enoriașilor. Într-un cuvânt, intoleranța acestuia din urmă primejduise, până la un punct, munca de până atunci a misiunii iezuite.

Asemenea vorbe aspre la adresa lui Cabral nu erau cu totul neașteptate și noi. Până și blajinul Organtino le dăduse glas uneori, și eu însumi avusesem dese ciocniri cu Cabral, încă de pe vremea când călătoream împreună din Malacca. După câte se pare, părerile lui Organtino ajunseseră la urechile lui Valignano pe când se afla încă în Goa, așa că, la întâlnirea cu Cabral din

Kuchinotsu și călătoriile pe la bisericile din Kyushu, își făcuse deja o părere clară.

Poate că ar fi mai bine să vedem aici doar o simplă neînțelegere privind felul de a conduce treburile unei misiuni. Totuși, nu pot să nu-mi închipui cum s-a desfășurat această întrevedere, știind că părintele Cabral s-ar fi stăpânit cu greu să nu amintească despre trecutul infam al rivalului său. Fără îndoială că nu uitase să se împăuneze cu aerele sale trufașe de nobil portughez. Oricum, cei doi aveau prea puține lucruri care să-i apropie. Unul era aproape orbit de încrederea nemărginită în însușirile sale, celălalt încerca mereu să uite de sine – pe de o parte intoleranță și orgoliu, de cealaltă parte resemnare, melancolie stăpânită și o seninătate cu greu cucerită.

Ar trebui să-ți spun acum, deși cred că este deja limpede, că încă înainte să-l întâlnesc pe Valignano am simțit o anume înrudire între noi și am avut presimțirea că și el venise până aici în căutarea a ceva.

L-am cunoscut la sosirea în Kyoto, la vreo zece zile după ce corabia lui a ajuns la Sakai. O mulțime de credincioși l-a înconjurat, ca la o mare procesiune. Înainte de a sosi în Kyoto, slujise cu toată solemnitatea liturghia de Paști în biserica de la castelul nobilului Takayama și se părea că oamenii mai trăiau încă emoția acestei sărbători. Unul dintre creștini mi-a povestit totul. Peste o mie cinci sute de credincioși se adunaseră în biserică și în afara ei. Generali alături de soțiile lor, îmbrăcați în veșminte strălucitoare, împreună cu tinerii seminariști, în rase albe, se înșiruiseră în procesiune, purtând ramuri de palmieri și icoanele sfinte. Mulți alții luminau drumul cu făclii și lampioane. La urmă, sub un baldachin susținut de ucenici, venea însuși Valignano ducând sfintele moaște. Organtino și Frois îl urmau în straiele lor strălucitoare de brocart auriu. De-a lungul drumului se înșirau sute de oameni, aruncând flori

înaintea lor și aclamându-l pe arhiepiscop; toți cei de față simțeau că era cea mai minunată sărbătoare care fusese celebrată în regat.

După sfânta liturghie s-a întins o masă, dar cei mai mulți au continuat să se roage și să înalțe imnuri. Alții erau atât de copleșiți, încât nu puteau decât să plângă în tăcere. „Chiar din clipa când Valignano-sama a sosit în Sakai, mi-a povestit credinciosul ce fusese alături de el, l-am urmat pretutindeni, și am văzut cu ochii mei cum numărul credincioșilor și al curioșilor din jurul lui creștea pe zi ce trecea. Mă întreb până unde va merge faima lui? Mulțimile de oameni se revarsă în stradă, iar când se preumblă pe malul râului, oamenii îl urmează în bărci doar ca să-l vadă, fie și pentru o clipă. Este de ajuns să vină într-un loc, și întregul oraș pare cuprins de febră".

L-am zărit și eu pe deasupra capetelor mulțimii, mergând călare spre biserica din Kyoto. Oamenii erau ținuți pe loc de șiruri de străjeri trimiși de guvernator, prietenul nostru Murai, dar aceasta nu făcea decât să-i întărâte și mai mult. Ici și colo se auzeau țipete, și chiar hărțuieli între cei care voiau să ajungă mai în față.

Curiozitatea aceasta plină de ardoare nu se datora numai chipeșului Valignano, ci și slujitorului care îl însoțea lângă baldachin, un negru pe nume Geronimo. Oamenii tălăzuiau spre marginea drumului, gata parcă să rupă zăgazurile; se îmbrânceau și se înghionteau, unul dintre ei căzu în șanț și își rupse piciorul, în timp ce un altul a fost înghesuit într-un zid până a leșinat. Zidurile și porțile câtorva case aflate de-a lungul drumului au fost dărâmate cu totul. În cele din urmă, vestea despre omul cu pielea neagră s-a răspândit cu cea mai mare repeziciune. Prezența lui i-a cucerit cu desăvârșire pe toți, încât am încetat să-l mai caut pe Valignano în mijlocul acelei gloate zbuciumate de pe stradă și m-am dus mai devreme la biserică,

găsind și acolo o mare de oameni care aștepta sosirea negrului.

După cât am aflat mai târziu, Geronimo își petrecuse tinerețea tot în Genova. Era o fire veselă, ca toți ai lui. Înainte de a-l însoți pe Valignano, fusese hamal în port – îndeletnicire de care am avut și eu parte, dacă îți amintești, ospătar, apoi mercenar. Întâlnirea cu Valignano a avut loc cu prilejul unei încăierări în care negrul fusese luat la bătaie de niște derbedei pentru o mică datorie.

Acesta era omul care cucerise o faimă neașteptată pe cuprinsul Japoniei – faimă care, desigur, a ajuns și la urechile lui Signore. Aflându-se din întâmplare la palatul din Kyoto, a trimis vorbă chiar în aceeași zi că ar dori să-l cunoască pe negru.

Ajunși la biserică, credincioșii au început să se plângă de necazurile pricinuite de îmbulzeala oamenilor care voiau să-l vadă pe Geronimo: unul avea hainele sfâșiate, altul se lovise la picior, un al treilea își pierduse pălăria. Geronimo nu arăta prea tulburat de agitația pe care o stârnise, ba chiar părea să se amuze. Când a primit invitația de la Il Signore, nici nu a așteptat sfatul lui Organtino, ci a răspuns pe loc că este încântat să meargă la *palazzo*.

Nu am fost de față la această întâlnire, dar Organtino mi-a povestit-o mai târziu în amănunțime, după obiceiul lui. Palatul, atât de tăcut în prezența lui Signore, era acum neobișnuit de plin de viață; servitorii alergau de-a lungul coridoarelor să-l întâmpine pe Geronimo. Șoaptele treceau din gură în gură, așa cum adie vântul într-un lan de grâu: „L-au vopsit cu tuș”, „Ce crezi, este negru peste tot?”, sau, „Cum poate fi atât de negru?”

Il Signore însuși a fost surprins cu adevărat la vederea lui Geronimo și nu a vrut să creadă la început că aceea era culoarea lui naturală! Totuși, după ce a fost lămurit că nuanța atât de închisă se

datora faptului că sute de ani, generații după generații, oamenii au stat în bătaia soarelui până li s-a înnegrit pielea, a părut să înțeleagă. După cum îi era obiceiul, ceru pe loc să i se aducă globul pământesc și ascultă cu multă atenție descrierea ținuturilor unde soarele strălucea atât de puternic, a pământului locuit de negri. În cele din urmă îl rugă pe Geronimo să-și scoată cămașa și, după ce îl privi cu atenție mult timp, păru în cele din urmă mulțumit de ceea ce văzuse și auzise.

Apoi au pornit către palatul fiului lui Signore. Oamenii se adunau ciopor în jurul lui Geronimo, îl pipăiau, îi scoteau cămașa, ba chiar câțiva mai îndrăzneți l-au dus la baie, unde l-au frecat bine cu peria, încercând să-i îndepărteze culoarea.

Ajungând în cele din urmă la castel, Geronimo, care nu era lipsit de un oarecare simț teatral, încercă unul din saluturile japoneze învățate de la Organtino. Se descurcă foarte bine, spre uimirea și încântarea tânărului senior. La plecare li s-a spus că Geronimo urma să vină la palat în fiecare zi. S-a povestit apoi că Geronimo și-a arătat forța brațelor ridicând două ghiulele de piatră uriașe și a făcut să plesnească o frânghie groasă înfășurată în jurul pieptului doar încordându-și mușchii.

Valignano nu luase parte la aceste întâlniri și era limpede că Organtino pregătea cu grijă prima întrevedere pentru ca arhiepiscopul să facă o bună impresie asupra lui Signore de la bun început. Altfel, n-ar fi avut niciun rost să primească servitorul, oricât de faimos, înaintea stăpânului. Prima întâlnire dintre Il Signore și Valignano a avut loc în dimineața celei de-a doua zile după înfățișarea lui Geronimo. Valignano a fost însoțit la palat de Organtino, părintele Frois, Lorenzo, de alți trei-patru călugări și de mine, umilul lui servitor. Darurile, alese cu grijă de Organtino, veneau mai în spate, într-un palanchin: lumânări aurite din Lisabona, stofe fine din Florența, un covor înfățișând un leu, oglinzi venețiene și un

fotoliu îmbrăcat în catifea purpurie și împodobit cu aur…

Întrevederea s-a desfășurat cu totul altfel decât prima mea întâlnire cu Il Signore în Gifu, când l-am însoțit pe părintele Cabral. Veșmintele simple ale lui Signore, ca și atenția lui veșnic trează erau aceleași dar, cu toate acestea, multe se schimbaseră. Pentru început, era o mare deosebire între Gifu și Kyoto, între o cetățuie de provincie și o mare capitală. Vremurile se schimbaseră și ele, mai mult încă, însuși locul. Curtea strălucea plină de splendoare și rafinament, și totul vorbea despre o nouă eră de bogăție.

Nu cred că este nevoie să mai adaug că și starea noastră de spirit era cu totul alta decât teama pe care o încercasem alături de Cabral. Ne simțeam acum în largul nostru – ce mai, eram foarte mândri că însoțeam un om de vază precum arhiepiscopul. Cu o înfățișare majestuoasă, chiar eroică, aș putea spune, se înălța cu un cap deasupra noastră. Avea trăsături puternice și pline de noblețe, purtări cumpănite și alese și o fire contemplativă. Deși nu avea voioșia, vioiciunea și firea deschisă a lui Organtino, era dăruit cu spirit de observație și gândire meticuloasă, cu înțelegere deplină a rolului său și cu ambiții îndrăznețe pentru mulți ani de acum încolo. Era hotărât mai ales să înlăture hotărârile lui Cabral de a împiedica formarea de școli duminicale și seminarii în tot regatul, de a opri catehizarea localnicilor și sprijinul primit de biserică din partea negustorilor portughezi. Pe cât îi stătea în putință, Valignano și-a făcut o datorie din îndreptarea greșelilor născute din prejudecată ale înaintașului său, până și în chestiuni cum ar fi fost aceea de a încredința călugărilor japonezi banii pentru bisericile din țară, și mai ales, dacă îmi este îngăduit să vorbesc și despre mine, aceea de a mă numi ca profesor de științe ale naturii și matematici pe lângă *il seminario* din Azuchi.

Spre deosebire de Organtino, Valignano nu era copleșit de personalitatea lui Signore – la început nici măcar nu a fost impresionat de înfățișarea lui, dar, pe de altă parte, nici nu făcea paradă de rangul său și nu își dădea aere de superioritate. Poate că îndelungatul obicei de a îndura chinuri lăuntrice îl deprinsese să fie calm și retras. Purtarea lui, deși plină de respect, părea într-adevăr oarecum rece și distantă.

Il Signore, însă, a fost de la prima privire vădit fascinat de arhiepiscop, îndeosebi de ținuta lui hotărâtă, dar calmă; încă și mai mult a cântărit faptul că noul-venit era cu mult mai învățat decât oricare din preoții care se perindaseră până atunci la răsărit de India. Chiar zvonul despre ambiția lui nemărginită se datora, poate, bogăției și seriozității științei sale de carte, ca și neobositei întrebuințări a minții. De pildă, când bine cunoscutul de acum glob pământesc a fost adus, la prima întâlnire, cu scopul de a i se răspunde la întrebările legate de călătoria lui Valignano, Il Signore asculta fascinat despre ținuturi și obiceiuri de care nu mai auzise până atunci.

Aflând că Padova, locul de naștere al lui Valignano, se afla doar la câteva sute de leghe de orașele noastre de baștină, al meu și al lui Organtino, i-a cerut arhiepiscopului să-i vorbească despre pământul numit Italia. Valignano s-a folosit de multe comparații și asemănări pentru a- descrie bogăția Romei, splendoarea bazilicii Sfântului Petru de la Vatican și a sfintelor liturghii slujite acolo, despre comerțul înfloritor din Veneția, despre guvernarea Florenței, despre meșteșugurile și arta acesteia, despre ținuturile și cultura Europei în general. Il Signore s-a arătat foarte atras de măreața bazilică a Sfântului Petru; era cumva de două ori mai mare decât biserica din Kyoto?

— O, nu, exclamă Valignano, scuturând din cap. Biserica de aici este foarte mică față de biserica din Roma.

— Poate că ar fi mai ușor, stăpâne, sări Organtino în ajutorul arhiepiscopului, să vă închipuiți castelul din Azuchi zidit în întregime din piatră…

— Dar se poate clădi așa ceva? se arătă Il Signore neîncrezător.

Pe o bucată de hârtie, Organtino schiță o cupolă imensă și bolți, arătând cum se construiesc tavanele și cum se așază pietrele.

— Mda, mi se pare destul de limpede, rosti Il Signore în cele din urmă, dar e greu să-ți imaginezi o biserică mai mare decât castelul din Azuchi, fără s-o vezi mai întâi cu ochii tăi. Apoi își încrucișă brațele și se uită îndelung la desen în timp ce Lorenzo îi tălmacea cuvintele lui Valignano.

— … s-o vezi mai întâi cu ochii tăi, repetă Valignano ca pentru sine însuși, apoi privi și el desenul, de parcă s-ar fi gândit la cu totul altceva.

Întâlnirea a durat aproape trei ceasuri. Il Signore a fost tot timpul foarte însuflețit și nu și-a schimbat cu nimic căldura din glas pe care o arăta de obicei față de Organtino și de mine. Când sosi timpul de plecare, îi oferi lui Valignano zece rațe, care tocmai fuseseră vânate în ținuturile de la răsărit. Arhiepiscopului i-ar fi scăpat fără îndoială însemnătatea acestui dar dacă Organtino nu s-ar fi grăbit să-l lămurească de marea onoare ce i se făcea astfel, ca un semn de deosebită favoare. În câteva ceasuri, toată capitala aflase despre acest dar, zvonindu-se că rațele fuseseră atârnate în fața bisericii, și multă lume venise să le vadă – zadarnic, bineînțeles, spre marea lor descumpănire.

Cred că ai urmărit, prietene, schimbările prin care trecuse țara: serbările fastuoase de pe colinele înflorite, procesiunea de la biserica seniorului Takayama. Oamenii își dădeau astfel în vileag bucuria pentru revenirea zilelor liniștite și senine. Pentru creștini îndeosebi, sosirea lui Valignano era foarte emoționantă, deoarece se întâmplase în ajunul Paștelui iar biserica Înălțării era plină în

fiecare zi. La ora când se slujea serviciul religios toate intrările erau pline de oameni, și în fiecare zi erau creștinați mulți japonezi. Părintele Frois și mai mulți părinți care sosiseră mai târziu din Kyushu fuseseră deja trimiși spre alte orașe din jurul capitalei.

La munte, cireșii erau în plină floare, iar câmpurile verzi, strălucitoare, de ovăz, se întindeau cât vedeai cu ochii. De-a lungul drumurilor însă pământul era uscat și vântul înălța vârtejuri de praf. De-abia acum îmi dau seama că această splendidă primăvară a însemnat culmea domniei lui Signore. Dar aceasta îmi apare limpede numai acum, de la mare depărtare și mult după moartea sa timpurie, pentru că în acel timp de care vorbesc se părea că nimic nu-l va opri să ajungă pe culmi și mai înalte. Acum, după atâția ani, această primăvară radioasă a anului o mie cinci sute optzeci și unu apare ca fiind singura perioadă plină de bucurie și măreție din domnia sa.

Aceste zile fericite au culminat cu o întrecere de neuitat a cailor pe terenul aflat la răsărit de palatul din Kyoto. Invitația care a sosit a doua zi după înfățișarea noastră la palat ne aducea la cunoștință că parada urma să-i cuprindă pe toți călăreții aflați sub comanda lui Signore. O asemenea întâmplare deosebită a stârnit atâta entuziasm în rândul oamenilor, încât cei mai nerăbdători începuseră deja să se adune în jurul terenului, deși mai erau câteva zile până atunci.

Cu acest prilej s-a trasat o alee lungă de-a latul terenului de alergări. Pe partea dinspre răsărit urmau să stea seniorii și *samuraii,* iar pe latura dinspre apus erau galeriile pentru oamenii de rând. Stâlpii care împărțeau astfel câmpul de alergări fuseseră înfășurați în pânză stacojie, iar steagurile fluturau în vânt, steaguri negre, roșii, albăstrii, fiecare având blazonul unuia dintre *daimyo* care trimisese călăreți la paradă. Cu toate că totul fusese înălțat în grabă, locurile pentru seniori

arătau minunat împodobite cu aur și argint, având deasupra un acoperiș frumos împletit și draperii, ca un mic palat construit în mijlocul unei grădini, mutat pentru ca cei de față să asiste la întrecere.

De cu zori, în ziua sărbătorii, șiruri de oameni înveșmântați în verde, albăstrui și roșu stăteau în jurul galeriei din mijloc, purtând cu toții mantii negre. Lorenzo ne-a lămurit că erau curtenii din Kyoto care veniseră să-l însoțească pe Dayri, împăratul doar cu numele, care își stabilise reședința în capitală. Dayri era un tânăr mărunțel, palid, care clipea fără încetare. Din când în când îi șoptea câte ceva sfetnicului aflat în dreapta lui.

Nouă ni s-au dat niște locuri foarte bune, lângă galeria din mijloc. Valignano stătea între Organtino și Frois, iar Lorenzo cu ceilalți preoți, în spatele lor. Valignano îi privea calm pe preoții budiști, pe *daimyo*, pe guvernatori și generali, ca și pe oamenii de rând aflați în fața lor. Erau o mulțime fără sfârșit și oamenii tot soseau, unii de foarte departe.

Soarele tocmai răsărise când ne-am ocupat locurile și umbre lungi se întindeau de-a lungul terenului de alergare; deodată, o lumină blândă inundă galeriile și, o dată cu ea, o boare proaspătă începu să adie. Nechezatul cailor putea fi auzit în depărtare, iar steagurile de luptă se vedeau desfășurate peste tot. Apoi tobele *taiko* începură să bubuie anunțând sosirea lui Signore. Când și-a făcut apariția, mărturisesc că am rămas cu gura căscată de uimire: slujitorii lui duceau pe umeri fotoliul din catifea roșie pe care Valignano i-l dăruise doar cu câteva zile în urmă. Slujitorii se opriră în mijlocul galeriei și el se așeză ca să primească saluturile dregătorilor și sfetnicilor care-l așteptau.

Oamenii începuseră deja să discute aprins despre faptul că Il Signore era așezat într-un scaun – care, mai mult decât atât, era un dar primit de la străini. În puțin timp, toți oamenii începură să

șușotească în dreapta și în stânga. Un japonez aflat în spatele nostru îndrăzni chiar să-l întrebe pe Lorenzo, deși foarte politicos, dacă acesta era chiar scaunul pe care acel străin de vază îl oferise în dar lui Signore. Lorenzo ne tălmăci câte ceva din discuțiile aprinse din jurul nostru, ca să ne facem o părere despre puternica impresie pe care acest neobișnuit obiect, o stârnise în mijlocul populației.

— Unii spun chiar, adăugă el, că acest scaun este un fel de a ne înștiința că Il Signore va îmbrățișa credința creștină.

Aproape fără să vrea, mulțimea își oprea ochii asupra staturii înalte și majestuoase a lui Valignano, iar el răspundea cu o privire calmă și senină. Se pare că, înainte chiar ca Lorenzo să vorbească, Valignano ghicise pricina reacției lor și își dăduse seama că totul pornise de la un simplu jilț, căruia nimeni până atunci nu-i dăduse vreo atenție, iar acest gând îi puse mintea la lucru. Ochii îi străluceau. Încă de la prima întâlnire de la Kuchinotsu, el se ridicase împotriva ideilor lui Cabral și fusese de partea lui Organtino că misiunea trebuie să fie mai prezentă în capitală și în Gokinai decât în Kyushu. Totuși, deși venise în capitală ca răspuns la cererea lui Organtino, nu-și dăduse seama cu adevărat de importanța misiunii de acolo. După cât se pare, vizita lui fusese în bună parte motivată de dorința de a submina influența lui Cabral mai mult decât de înțelegerea deplină a adevăratei stări de lucruri din regatul japonez. Acum, totuși, când vedea cum un lucru atât de lipsit de însemnătate ca un jilț putea stârni fiori într-o întreagă mulțime, doar pentru că pe el se așezase Il Signore, nu putu să nu recunoască puterea acestuia din urmă. De multe ori avea să vorbească mai târziu despre sentimentele pe care le încercase cu acest prilej, iar faptul că imediat după paradă se grăbise înapoi la Azuchi pentru a fi aproape de Il Signore este, cred, o dovadă cât de

mult îl impresionase și, mai ales, puterea pe care acesta o avea asupra supușilor săi.

Întrecerea călăreților începu imediat ce Il Signore își luă locul. Se auzea din ce în ce mai aproape tropotul copitelor și nechezatul cailor, apoi, pe neașteptate, în sunetul unei tobe mari, primul grup de călăreți își făcu apariția în partea, dinspre miazăzi a câmpului. Caii erau și ei împodobiți cu mici steguleț care fluturau în timpul galopului. Călăreții aveau coifuri, armuri strălucitoare și veșminte stacojii, iar acoperământul cailor era purpuriu-închis, ca și șeile și scările. Șiruri întregi de călăreți minunat împodobiți se întindeau acum de-a lungul aleii într-o ordine desăvârșită, de parcă erau legați de niște fire nevăzute. Tropotul copitelor făcu să se cutremure galeriile, iar norul gros de praf aproape că ne acoperi vederea. Din peste două mii de piepturi se auzi deodată ceva între un suspin de admirație și un strigăt de încurajare, care apoi deveni un vuiet puternic. Când ultimul șir de călăreți ajunse în dreptul galeriei din mijloc, praful era atât de gros încât caii păreau niște fantome; doar coifurile aurii ale călăreților reușeau să se vadă în mijlocul acestei pâcle.

Prima companie părăsi terenul, urmată de a doua. Când mulțimea zări acești călăreți, și mai multe strigăte de uimire și încântare se făcură auzite, pentru că cei o sută de călăreți aveau toți caii albi ca neaua. Învelitorile cailor erau albastru-închis, iar călăreții purtau veșminte de aceeași culoare, cu zale și căști de fier. Frâiele și șeile erau și ele albastre. Așezându-se în forma unui romb – cu doi cai în vârf, urmați de un șir de patru, apoi de șase cai și așa mai departe – ei păși prin norul de praf.

Un *samurai* așezat lângă noi ne lămurea a cui era fiecare companie, iar Lorenzo îi povestea mai departe lui Valignano. Nu după mult timp apăru și a treia ceată de călăreți, în veșminte din brocart

auriu și tichii negre, foarte asemănătoare celor purtate de dregătorii lui Dayri. Și caii lor aveau podoabe aurii. În timp ce treceau prin fața noastră își schimbau foarte repede așezarea, cei din stânga trecând în locul celor din dreapta și înapoi, șirurile se strângeau în coloane, apoi se refăceau. După ei urmară câteva companii mai mici, de zece până la treizeci de călăreți, fiecare în culori diferite, verde, galben sau albastru.

Când ajunseră în dreptul lui Signore, soldații dintr-una din grupe își dădură drumul din șa, apoi trecură de cealaltă parte a calului, astfel încât aveai impresia că vezi niște cai fără stăpân. O altă ceată se desprinse din formație în mijlocul terenului și se înșiră pe un singur rând, călărind la galop pe lângă o țintă care fusese înălțată în dreptul lui Signore. Unul după altul, călăreții puneau săgeata în arc și ocheau. În ciuda vitezei mari a cailor, ținta se umpluse de săgeți ca un arici. În cele din urmă rămase un singur călăreț, un tinerel, și, în timp ce galopa prin praf către țintă și își pregătea arcul, în mijlocul mulțimii se simți o tensiune aproape insuportabilă. Săgeata porni și nimeri și ea ținta. O explozie de admirație făcu să se cutremure galeriile.

Unii călăreți erau mai preocupați de costumele lor splendide, brodate cu fir de aur și argint, sau își arătau frâiele presărate cu mărgele și pietre colorate în toate nuanțele curcubeului. Alți călăreți însă voiau să-și dovedească măiestria prin figurile pe care le desfășurau în mijlocul terenului. Unii dintre ei închipuiră mai multe cercuri, trecând pe lângă un șir de obstacole în mare viteză, alții formară, într-o execuție deosebit de reușită, cifra opt.

Samuraiul care îi dădea lămuriri lui Lorenzo spuse că toate aceste companii erau comandate chiar de generalii lor și reprezentau întreaga armată a lui Signore, în afara celor conduși de seniorul Hashiba, care acum se războia cu armata

lui Mori, în apus. Fiecare companie se lua la întrecere cu cealaltă, fără a precupeți cheltuielile, ca să se înfățișeze într-o adevărată splendoare. Călărețiii de pe armăsarii albi, de pildă, scotociseră prin întregul regat după caii pe care îi cumpăraseră doar de dragul acestor câteva clipe petrecute alergând de-a lungul aleii.

La terminarea parăzii, după ce Il Signore s-a retras, mulți oameni rămaseră pe locurile lor; pentru mulți dintre ei, acest spectacol minunat trebuie să fi părut ca o apariție de vis care trece mult prea repede. Nici noi nu simțeam altceva. Dar pentru mine, peste figurile marțiale ale acestor minunați călăreți plutea, de neșters, umbra războinicilor nemiloși și a faptelor crude și barbare pe care le văzusem cu ochii mei de-a lungul anilor petrecuți în Japonia. Îmi aminteam priveliștile oribile de la zdrobirea Nagashimei și de la asediul castelului din Ishiyama. Doar cu zece ani în urmă făcusem drumul de la Sakai la Kyoto, dar în acest răstimp lumea lui Signore trecuse prin mari frământări. Atunci totul era cufundat în haos, iar bunul și credinciosul Wada și bătrânul Araki se aflau încă alături de noi. Kubo-sama atacase Kyoto plănuind să-l încercuiască pe Signore. Puternice armate dușmane se îngrămădiseră la nord de lac și dinspre răsărit amenința un număr și mai mare de soldați. Dar toate acestea trecuseră. Și așa cum călărețiii strălucitori trecuseră ca vântul, tot astfel timpul zburase lăsând în urmă doar un câmp de paradă gol.

Nu m-ar fi mirat dacă aceleași gânduri le-ar fi trecut prin minte și lui Organtino și părintelui Frois în ziua aceea. Pentru arhiepiscop însă spectacolul însemnase cu totul altceva. În timpul cavalcadei, după cum mi-a mărturisit Organtino mai târziu, Valignano visa la o mare parohie la răsărit de India, condusă de Il Signore însuși.

Organtino se arăta mai flexibil în încercările sale de prozelitism, lăsând uneori deoparte

politica, sau alăturând-o religiei, după cum se ivea prilejul. Poate că datorită educației sale aristocratice, Valignano visa la imaginea ambițioasă a unui adevărat imperiu religios care să acopere jumătate din pământ, și de aceea își întări legăturile cu Il Signore, de care atârna în bună parte împlinirea visului său. În timpul călătoriei îndelungate dinspre Goa, privind întinderea albastră a mării, revedea în minte rapoartele pe care le citise despre misiunea din Japonia, și se pare că deja începuse să croiască planuri pentru această țară. Apoi, sosind în Kyushu și trecând pe la fiecare biserică în parte, descoperise, oarecum cu uimire, că oamenii erau mult mai inteligenți, aveau obiceiuri și purtări mult mai rafinate și mai ales o politețe care o întrecea pe aceea a locuitorilor din Europa. Mai târziu, când își ținea cursurile la seminarul din Azuchi, aducea deseori vorba despre aceste prime impresii și nu pregeta să spună că trebuia să cauți mult și bine prin universitățile din Bologna, Salamanca și Coimbra ca să găsești studenți la fel de deștepți și silitori ca aceia de la școala noastră. Descoperind în oameni atâta bogăție sufletească, spunea el, simțea că o parte din visul său se împlinise deja. Iar hotărârea lui de a acționa întocmai pe dos decât intenționase părintele Cabral pentru a înființa scoli și seminarii și noviciate pe tot cuprinsul țării, pentru a-i învăța pe călugării japonezi, era o altă parte din acest vis.

Acum părăsise Kyushu și venise în capitală. Îl cunoscuse pe Il Signore și văzuse marea paradă. Și înțelesese că visul lui cu ochii deschiși era pe cale să se împlinească. Având atâtea lucruri de făcut, eram sigur că Valignano nu va cunoaște o clipă de odihnă până când nu-l va realiza. Energia, care îl împingea la toate aceste fapte nu era simpla dăruire care îi punea în mișcare pe Frois și Organtino, ci dorința de a-și mistui trecutul infam în flacăra prezentului – dorință pe care o înțelegeam prea bine.

Valignano nu părea să se odihnească vreodată. Tot timpul avea de făcut câte ceva: să hotărască materiile pentru seminar, să adune oamenii într-un comitet care să pună la punct o gramatică a limbii japoneze, să stabilească în fiecare zi orele pentru elevii și profesorii de la școală, să cerceteze felul în care erau trimiși misionarii în diferitele provincii din Gokinai. Când nu era cufundat în niciunul din aceste proiecte, se retrăgea împreună cu Lorenzo pentru a lucra la un abecedar în latină sau pentru a îmbunătăți educația muzicală a elevilor.

Valignano nu avusese o stare prea bună a sănătății la sosirea în Sakai, fața lui având o culoare oarecum pământie și bolnăvicioasă, dar până să ajungem în Azuchi, obrajii lui prinseseră din nou culoare. I se mai citeau însă pe chip urmele oboselii după lungile nopți petrecute în rugăciuni, dar această oboseală era acum semnul dorinței lui de a se dărui în muncă, de a-și încerca limitele trupului; ori de câte ori îi vedeam fața ostenită mă simțeam mai aproape de el decât de oricare din tovarășii mei. Când pornise după Il Signore la Azuchi, mi se păruse că visul lui obsedant al unei uriașe misiuni răsăritene devenise aproape un chin trupesc.

În ce-l privește, Il Signore l-a întâmpinat pe Valignano în Azuchi cu multă prietenie, de neînțeles dacă nu m-aș fi gândit că poate Il Signore ghicise adevărata pricină a vieții sale atât de agitate. Cei doi bărbați ajunseră foarte repede să se înțeleagă și să se respecte în chip sincer. Intuiția ascuțită a lui Valignano ghicise singurătatea lui Signore și misiunea pe care acesta și-o asumase; drumul acestui senior era foarte asemănător celui pe care el însuși îl străbătuse, începând din zilele sângeroase de la Padova. Pe de altă parte, Il Signore părea atras de acest om într-un alt chip decât fusese atras de Organtino sau Frois: Valignano, asemeni lui însuși, răspândea în jurul

lui sentimentul puterii adevărate și avea simțul planurilor uriașe de viitor. Desigur că nu avea de unde să cunoască tinerețea zbuciumată a lui Valignano sau disperarea care îi urmase. Sunt sigur că nu știa că acest om cu principii morale atât de severe zăcuse cândva în temnițele Veneției pentru vina de a fi mutilat chipul unei tinere femei. Și totuși, erau unele clipe în care Il Signore părea să fi ghicit această taină.

De pildă, când Il Signore se oprea la *seminario*, la întoarcere de la vânătoarea cu șoimi, stătea uneori de vorbă cu Valignano despre păcatele tinereților. Unii tineri, spunea el, sunt învinși de singurătate înainte chiar să-și dea seama de aceasta; propriile lui fapte violente, mărturisea ei, ar putea foarte bine să fie puse pe seama acestei singurătăți îngrozitoare… Tot ceea ce spunea cu asemenea prilejuri părea să sugereze că se adresa unui om care îi împărtășea sentimentele.

A doua zi după ce Valignano a sosit în Azuchi, Il Signore l-a invitat la *castello* împreună cu Organtino, părintele Frois, Lorenzo, cu mine și cu alții. După cum ți-am mai spus, noi avusesem deja prilejul să vedem palatul, dar acum am fost conduși prin absolut toate încăperile, apoi în magazii, în grajduri și chiar în bucătăria cea mare. Aceasta din urmă era pregătită să hrănească mai multe sute de oameni odată. Cuptoarele uriașe, dulapurile, mesele și cazanele cu apă erau înșirate de-a lungul pereților de lemn. În tavan era tăiată o fereastră mare, pătrată, prin care să iasă aburul și fumul dinăuntru.

După aceea ne-am îndreptat spre grajduri. Tocmai atunci, câțiva din caii albi care atrăseseră privirile tuturor în timpul parăzii erau duși înăuntru, după ce sosiseră pe corăbii de la Kyoto. Il Signore îi mângâie pe bot în timp ce îl întreba pe Valignano despre caii europeni și arta călăriei. Arhiepiscopul nu-și precupeți laudele pentru călărețiii de la paradă, dar nu uită să adauge că în

ceea ce privește puterea și pregătirea, caii europeni erau mult mai buni. Auzind acestea, Il Signore începu să-l bombardeze cu întrebări la care Valignano, mulțumită pasiunii lui din tinerețe pentru cai, fu în stare să răspundă în chip mulțumitor, în legătură cu mărimea, talia, culoarea, metodele de creștere și așa mai departe.

Mergeam încet de-a lungul unui pasaj acoperit care ducea la clădirea cu șapte caturi, în timp ce Il Signore asculta foarte atent ceea ce îi tălmăcea Lorenzo.

— Mi-ar plăcea să aduceți câțiva asemenea cai și aici în Japonia, cât mai curând, spuse el în cele din urmă. O companie cu asemenea cai ar fi o armă foarte puternică. Trebuie să am astfel de cai în regatul meu.

În timp ce rostea aceste cuvinte, Il Signore privi înspre mine de parcă îmi cerea părerea în această chestiune, fiind sigur că n-o să-l refuz. Să fiu sincer, primul meu gând a fost acela dacă vreun cal ar fi fost în stare să suporte călătoriile lungi și periculoase prin mările sudului, ca să nu mai punem la socoteală lunile întregi petrecute în largul porturilor pline de corăbii. Totuși, am simțit o dorință puternică să-i fac pe plac lui Signore și să-i împărtășesc entuziasmul. Dorința de a avea niște cai atât de minunați nu se deosebea de aceea de a vedea bazilica Sfântul Petru cu ochii lui. Imaginea abstractă nu era decât o imagine; splendoarea bazilicii putea să câștige sens, să prindă contur numai privită. În același chip, caii trebuiau îngrijiți, călăriți… După câte îmi amintesc, discuția dintre Valignano și Il Signore în timp ce urcam cele șapte niveluri ale donjonului s-a purtat în ziua acea în jurul marilor clădiri din Europa, catedrale, castele și palate. Valignano recunoscu fără ezitare, că, firește, castelul din Azuchi nu era cu nimic mai prejos decât cel mai măreț dintre castelele Europei și că decorațiile și podoabele sale erau adevărate capodopere. Acest

compliment, venind din partea unui oaspete atât de prețuit, îl impresionă pe Il Signore, care mai târziu, în diferite alte prilejuri, nu uita să amintească de cuvintele lui Valignano.

Cam în această perioadă, dacă nu cumva mai devreme, lui Signore îi venise ideea să poruncească desene ale castelului după toate planurile, ca să-i fie înfățișate lui Valignano. Părea să-l tulbure faptul că, în ciuda tuturor cuvintelor de laudă la adresa splendorilor bisericii Sfântul Petru, nimeni nu fusese în stare să facă un desen cât de cât clar ca să-și susțină părerile. De aceea era hotărât să nu cadă în aceeași greșeală când va veni timpul ca părinții și călugării, odată întorși în țările lor, să vorbească despre castelul din Azuchi. Fără desene, cum aveau să-și imagineze oamenii splendoarea lui? Chiar în timp ce ne conducea în acea zi, sunt sigur că dăduse deja poruncă să se înceapă aceste desene.

Îmi este greu să arăt în ce fel se deosebea sentimentul lui Signore pentru Valignano de bunăvoința arătată față de Organtino și de prietenia îndelungată care îl lega de Frois. Este de ajuns să arăt că la plecarea lui Valignano îi dădu toate onorurile, oferindu-i un splendid paravan pe care castelul se vedea pictat în cele mai mici amănunte. Acest gest depășea cu mult atențiile cuvenite unui arhiepiscop venit să vadă înfăptuirea misiunii bisericii sale. O asemenea generozitate este greu de înțeles dacă Il Signore n-ar fi ghicit că Valignano, din cine știe ce pricină, împărtășea aceeași singurătate care izvora din voința de a merge până la capăt. Am mai spus de atâtea ori că Il Signore simțea o apropiere nelămurită față de cei care urmau în toate faptele lor, până în pânzele albe, calea nobilă a rațiunii, fiind gata chiar să se ridice împotriva propriei lor ființe. Răbdarea și îndărătnicia cu care Frois și Organtino îndurau cele mai potrivnice împrejurări vădeau semnele aceluiași fel de a privi viața, iar bunăvoința pe care

mi-o arăta mie venea din trăirea mistuitoare a fiecărei clipe din viața lui.

Prietenia aceasta, atât de ciudată la prima vedere, își avea rădăcinile în acea înțelegere fără cuvinte dintre doi oameni, care se naște și se adâncește pe măsură ce ei se cufundă tot mai mult în vidul întunecat pe care trebuie să-l înfrunte singuri în fiecare zi. Înfățișarea lui Valignano ascundea o disperare cruntă, atât de neasemănătoare cu voioșia nepăsătoare a lui Organtino sau cu firea retrasă și scrutătoare a lui Frois. Ca arhiepiscop, căuta în fiecare clipă să-și învingă disperarea. Pentru el, credința nu era ceva dat de-a pururi și de-a gata, ci o chestiune de înfăptuiri neîncetate, aproape dureroase, într-o încleștare fără sfârșit cu propriile amintiri.

În ciuda ținutei sale corecte și calme, acest bărbat impunător, cu privire limpede era cuprins de chinurile unei veșnice torturi sufletești, iar Il Signore era atras fără voia lui de acest neașteptat frate de suferință, pentru că îi citise în suflet. Odată mi-a împărtășit câteva din aceste gânduri, ceea ce m-a făcut să mă minunez de puterea intuiției lui, deoarece nu avea de unde să știe de tinerețea zbuciumată a lui Valignano, și nici nu avea cum să-l vadă pe acesta în cămăruța lui aflată în partea din spate a seminarului. Lampa ardea până târziu în noapte în timp ce scria, în felul lui îngrijit, dările de seamă despre starea misiunii, sau trudea asupra chestiunilor pedagogice, sau a încâlcitelor teze de doctrină, sau a unor cărți de muzică bisericească. Când zăream fereastra luminată la ore târzii, știam că era stăpânit nu de pasiunea muncii fără preget, ci de o furie rece, dar cu atât mai înverșunată, împotriva sufletului său, poate.

După ce s-au hotărât, în mare, materiile ce urmau a fi studiate la *seminario*, după dorința lui Valignano, am început orele. Când a fost vorba să ne arătăm însușirile pedagogice, vorbărețul și

prietenosul Organtino s-a dovedit a fi cel mai priceput dintre noi, mai ales că, aflat în fruntea acestei „academii”, locuia alături de studenți. Își făcuse un obicei, de pildă, să-i încurajeze să vorbească în latină, chiar și despre treburile obișnuite ale zilei. Mulțumită talentului și priceperii lui, mulți învățăcei erau acum în stare să scrie în latină scurte compuneri, cu nimic mai prejos decât ale colegilor lor europeni. Cu toate că asemenea reușite nu părură să-l surprindă prea mult pe Organtino, totuși îl mișcaseră profund. Într-o seară, citindu-ne cu glas tare din încercările elevilor săi, a fost atât de emoționat încât nu a mai putut scoate o vorbă. Ne-a spus mai târziu că a fost copleșit la gândul că și în acest ținut aflat la capătul lumii începuseră să răsară mlădițele unei vieți spirituale pe măsura celei din Europa. Dar când discutam cu toții asemenea lucruri la cină, Valignano nu-i împărtășea părerile:

— Desigur, ai obținut lucruri uimitoare, vorbi el măsurat, dar să nu uităm că adevărata credință nu se cucerește doar prin iscusința minții. Ea trebuie trăită cu fiece clipă, trebuie să ne pătrundă în întreaga ființă cu fiece răsuflare. Cu mult mai mult și mai repede ar înțelege și ar împărtăși tainele credinței acești oameni, dacă ar putea trăi printre minunile din Roma, Coimbra, Bologna sau Salamanca! Îmi dau seama acum, cu tristețe, că învățătura pe care le-o putem oferi este, din nefericire, atât de săracă.

Neajunsurile din *seminario* nu-l descurajau însă pe Valignano ci, dimpotrivă, îl îmboldeau să le îndrepte. Ajunsese la convingerea că era un singur mijloc de a înălța până la sublim trăirea spirituală a locuitorilor acestui regat – prin muzică. După el, doar muzica era în stare să dea naștere oriunde unei atmosfere sublime. Stătea ore în șir în fața orgii, pentru că doar sunetele pline de armonie aveau darul să îl înalțe pe om în sfere mai pure.

În acel timp, la *seminario* se aflau douăzeci și cinci de tineri care se supuneau rigorilor unei astfel de vieți. Purtau cu toții anterie cenușii, vorbeau foarte puțin și se purtau cuviincios. Uneori, în timpul plimbării de duminică prin împrejurimi sau când se scăldau în apele lacului din apropiere, glasurile lor răsunau voioase, dar altfel erau rezervați și tăcuți. La glumele mele râdeau din politețe, aerul lor calm și demn amintindu-mi că primiseră educația cea mai aleasă, ca fii ai unor mari nobili. Dar mai era și altceva. Păreau foarte pătrunși de răspunderea uriașă care apăsa pe umerii lor și de datoria pe care o aveau față de favoarea ce li se făcuse. Gravitatea întipărită pe fața lor îmi amintea de fiecare dată de voioșia și zburdălnicia nevinovaților nepoți ai nobilului Araki, ce fuseseră uciși mișelește în Kyoto. Deseori, scrutându-le chipul, revedeam în minte acei copii care știuseră să înfrunte moartea cu atâta demnitate. Amintesc aici că tinerii de la *seminario* erau în cea mai mare parte fii ai vasalilor lui Takayama.

Pe cât îi îngăduia timpul, Il Signore trecea pe la misiune, admirând uneori porticul în stil italian și minunatele țigle azurii de pe acoperiș. Exclama:

— Am adus Europa aici, în Azuchi!

Rămânea uneori mult timp ascultând muzică și odată mărturisi chiar că simte în aceste armonii, stranii pentru el, o anume frumusețe ciudată. Prezența lui se datora mai ales tovărășiei atât de familiare a lui Frois și Organtino, deși unii curteni pretindeau că interesul arătat de Il Signore era doar ultima toană a stăpânului lor în binecunoscuta lui căutare fără sfârșit a noului și necunoscutului. În aceste clevetiri se pierdea din vedere un lucru – Il Signore era atras de ceva mult mai adânc și mai de seamă.

Arhiepiscopul nu a rămas prea mult în Azuchi, ci a plecat spre Kyoto. Apoi s-a îndreptat spre castelul lui Takayama, pentru a trece pe la

bisericile din Gokinai. Îndatorirea sa de bază era să cunoască în amănunțime cum mergeau lucrurile pe tot cuprinsul țării, de aceea trebuia să vadă cât mai multe.

La sfârșitul călătoriei, când s-a întors la seminar, tocmai începuse vara și copacii de pe munții ce împrejmuiau Azuchi erau de un verde crud. Lacul vălurea albastru și străveziu sub seninul cerului. Orele de la seminar erau acum mai ușoare, iar Organtino hotărâse ca, în ceasurile după-amiezii, studenții să petreacă mai mult timp înotând și odihnindu-se. Își amintea, poate, de zburdălnicia tinereții sale, petrecute pe dealurile din Brescia.

— La urma urmei sunt doar niște băiețandri, spunea el, cu un zâmbet blajin, în timp ce își ștergea broboanele de sudoare de pe frunte.

La început, Valignano nu păru mulțumit de purtarea lui Organtino, dar când văzu fețele rumenite de soare ale tinerilor, aerul lor sănătos și plăcerea cu care se destindeau, renunță să-l mai mustre pe dascălul lor; lăsă totuși să se înțeleagă limpede că, la sfârșitul verii, lucrurile vor reintra în făgașul lor de până atunci.

La scurt timp după întoarcerea lui Valignano, am aflat că va pleca din Japonia nu peste multă vreme. Simțisem deja în el o anume nerăbdare; sub calmul și tenacitatea lui se ghicea neliniștea celui care nu poate sta mult timp într-un loc. Se părea că de-abia aștepta să se reîntoarcă la Kyushu și, de acolo, direct la Roma, cu prima corabie.

Organtino mi-a spus că la aflarea veștii despre plecarea lui Valignano, primele cuvinte ale lui Signore au fost:

— Dar o să ne mai întâlnim, nu-i așa?

Valignano îl liniști, spunându-i că trebuia să plece doar pentru a se putea întoarce în Japonia cât mai repede. La această întrevedere, lui Valignano i-a fost oferit în dar paravanul pictat cu planul castelului din Azuchi, și Il Signore însuși i-a arătat, plin de mulțumire și o bucurie aproape

copilărească, clădirea misiunii desenată alături de *palazzo*.

Datorită faptului că era nevoit să treacă pe la multe din bisericile aflate în drumul lui, Valignano s-a hotărât să plece din Azuchi la începutul lunii august. Aflând aceasta, Il Signore îi trimise un mesaj: „Aș fi foarte onorat dacă ați putea amâna plecarea cu vreo zece zile: Sper să vă pot oferi un spectacol de neuitat în amintirea zilelor petrecute la Azuchi."

Planul lui ne pusese oarecum în încurcătură. Zilele treceau, și pe chipul lui Valignano apăru o umbră de nerăbdare și nemulțumire. Se plimba de-a lungul și de-a latul curții interioare a misiunii, oprindu-se în răstimpuri să privească spre acoperișul azuriu al donjonului ce se înălța deasupra unui ocean de frunze verzi. Asculta pentru câteva clipe melodia cântată la orgă, *viola da gamba* și lăută ce răsuna din sala de muzică, apoi se îndrepta cu pași grăbiți spre odaia lui să mai scrie câte ceva. Pregătirile pentru plecare erau pe sfârșite, lucrurile lui Frois și Organtino, care aveau să-l însoțească până la Sakai, erau și ele strânse, dar până acum nu sosise nicio veste de la Il Signore.

Ne aflam la masa de dimineață, într-o frumoasă zi de august, când un *samurai* creștin veni cu un mesaj de la castel:

„Îmi pare nespus de rău că v-am făcut să așteptați atât. La căderea serii cortina se va ridica. Sper că veți petrece o noapte de neuitat."

După-amiază am plecat cu elevii noștri spre lac să ne scăldăm, și pe drum am zărit florile și lampioanele care împodobeau străzile. Dinăuntrul zidurilor castelului se auzea zgomotul artificiilor care vesteau începerea sărbătorii. În oraș, oamenii începuseră să se adune cu sutele printre corturi și precupeți care își strigau marfa. Se auzeau clinchete de clopoței și ropot de tobe.

Când ne-am întors de la lac, veselia era în toi. Zeci de femei îmbrăcate în chimonouri strălucitor colorate chicoteau pe străzi. Piețele erau atât de pline, că nu aveai loc să mai arunci un ac. De la Organtino am aflat că vestea sărbătorii se dusese până în Kyoto și că lumea din împrejurimi se îmbulzise să nu scape acest prilej.

Soarele scăpăta în spatele castelului, cu risipă de nuanțe sângerii, lăsând în urma lui amurgul vibrând încă de lumină. Il Signore însuși poruncise să nu se aprindă nici măcar un singur lampion, doar licuricii ce zburau spre lac luceau ca o părere. La fiecare colț de stradă, la fiecare ușă oamenii așteptau ținându-și răsuflarea: toți încercau să ghicească, dar nimeni nu avea nicio idee de ce avea să se întâmple.

Nu mai țin minte cât am așteptat în balcoanele misiunii, dar, tocmai când începusem să obosim, o flacără se înălță pe neașteptate și explodă cu o bubuitură care răsună dincolo de lac. Ca la un semnal, întregul *castello* răsări din întuneric într-o risipă de lumină. Am rămas muți de uimire în fața priveliștii de neuitat – sute, poate mii de focuri fuseseră aprinse în aceeași clipă, în timp ce la streșinile fiecăruia din cele șapte acoperișuri ale turnurilor, lampioanele aprinse păreau că pur și simplu sculptaseră castelul în lumină.

Dinspre oraș se auzi un freamăt și ne-am dat seama că o mulțime uriașă de gură-cască ne năpustise pe străzile întunecate înspre castel, dar încă înainte de a se apropia, spectacolul deveni cu adevărat uluitor, pe măsură ce făcliile se aprindeau pe rând, scoțând din neant drumul ce ducea de la castel la clădirea misiunii. Distingeam acum din ce în ce mai bine siluetele servitorilor îmbrăcați în întregime în negru, precum și torțele pe care le agitau în aer pe fiecare parte a drumului.

În clipa următoare, porțile castelului se deschiseră la un semnal; alți purtători de făclii se revărsară într-un torent de lumină care năvăli spre

poalele colinei, până în dreptul misiunii. Pe măsură ce făclierii ajungeau lângă clădire, își stingeau torța și dispăreau în întunecime, dar alții și alții izbucneau pe poartă, astfel că râul de foc se revărsă spre noi încă aproape o jumătate de ceas.

Totul închipuia un dragon uriaș de foc zvârcolindu-se pe colină; în timp ce priveam amuțiți de uimire, o minge de foc încă și mai strălucitoare țâșni pe poartă și se năpusti ca o săgeată de-a lungul cărării de lumină până sub balconul nostru. Nu ne veni să ne credem ochilor când îl zărirăm pe Il Signore în miezul acestei vâlvătăi. Și el era îmbrăcat în negru și ținea o torță în mâna ridicată în semn de salut spre Valignano.

Îmi amintesc foarte limpede plecarea arhiepiscopului. L-am însoțit până la un orășel aflat pe țărmul unui lac, la oarecare depărtare de Azuchi, dar pentru că trebuia să-i țin locul lui Organtino cât timp acesta avea să lipsească, am fost silit să mă despart de ei și să mă întorc la Azuchi în aceeași noapte. Valignano mi-a strâns mâna cu putere. Mi-a spus că nu va uita niciodată minunata călătorie în Japonia. Trebuia să plece să se îngrijească de unele treburi ce nu suportau amânare, dar era sigur că aveam să ne mai întâlnim în viitor.

S-a pierdut apoi în depărtare, înconjurat de cei vreo douăzeci de credincioși care aveau să-l însoțească până în Sakai. Amurgul învăpăia apele lacului, iar norii aurii păreau limbi de foc pe cerul tot mai întunecat. Am rămas privind cum silueta lui se făcea tot mai mică, până când dispăru cu totul, și am stat așa până când înserarea începu să se furișeze pe câmpii și prin păduri. Mi s-a năzărit că Valignano luase cu sine o parte din lumina și strălucirea de până atunci.

În zilele ce au urmat, după ce orele luau sfârșit, îmi croiam drum prin oraș către țărmul lacului. După acea sărbătoare de neuitat, pacea și liniștea reveniseră; în afara copiilor care se hârjoneau în

apă, nimic nu mai amintea de strălucirea și splendoarea din acea noapte de pomină. Vântul ce bătea dinspre colină aducea cu el frigul toamnei.

Deși anotimpurile treceau unul după altul, bătălia cu oamenii lui Mori din apus lâncezea. Mai multe iscoade aduseseră vestea că armata lui Takeda era gata să se folosească de acest lucru și să-l atace pe Il Signore din spate. Abia după șapte ani izbutise Takeda să-și vină în fire după rănile suferite în bătălia de la Nagashino. Il Signore hotărâse să încheie o dată pentru totdeauna hărțuiala cu Mori printr-un atac puternic, așa că asemenea vești nu-l tulburară. Încrederea lui în Hashiba, generalul armatei dinspre apus, era aproape desăvârșită, și, mai ales, acum se putea bizui pe supunerea seniorului Ieyasu care să-l apere de Takeda. Trebuia să aibă destule forțe de apărare în spatele armatelor ca să împiedice orice trădare din partea acestui nou vasal, dar noi eram siguri că Il Signore prevăzuse toate mișcările pentru a se încredința de loialitatea lui Ieyasu.

În primele luni ale anului o mie cinci sute optzeci și doi, când, urmărindu-l pe Takeda, forțele lui Signore au cucerit Shinano, Ieyasu se afla în primele rânduri. Il Signore porni nenumărate atacuri în șir asupra fortăreței lui Takeda, pătrunzând adânc în ținutul cunoscut sub numele de Kainokuni și nimicind armata lui Takeda. Ca și în războaiele de până atunci, dușmanul, de la general la ultimul pedestraș, era trecut prin sabie, așa că în urma soldaților lui Signore răsăreau adevărate movile de leșuri. Il Signore se adresă soldaților săi cu următoarele cuvinte: „Dacă un singur om din armata lui Takeda scapă cu viață, fie ca rușinea să vă împiedice să vă mai întoarceți la casele voastre”. Rapoartele despre bătălie care ajungeau la Azuchi nu erau cu nimic mai puțin înspăimântătoare decât cele despre căderea Nagashimei. Cu ochii minții îl zăream pe Il Signore, palid, stând în mijlocul flăcărilor și al fumului și uitându-se țintă spre rândurile dușmanului cu aceeași privire pe care o avuse Valignano la plecarea spre îndepărtata Romă. De când fusese închis la Veneția, Valignano rămăsese cu o durere de cap care izbucnea din când în când, lăsându-i pe chip aceeași paloare ca a lui Signore. Amândoi aveau același obicei de a privi țintă în depărtare, spre un adevăr pe care numai ochii lor îl zăreau. Poate că asta li se întâmplă tuturor celor care, pradă unor mari suferințe și chinuri sufletești, ca și a capriciilor istoriei, puneau în joc toată ființa lor. Cel puțin așa interpretam eu privirile acelea.

Erau și unii care aveau păreri diferite. În ce-l privea pe Il Signore, sfetnicii lui cei mai apropiați vedeau în purtarea lui rece și încordată semnul unei cruzimi fără margini. Cam în același fel, unii călugări credeau că răceala lui Valignano se datora ambiției ascunse care îl rodea. Dar toți aceștia se înșelau. Valignano trebuia să supraviețuiască unui trecut oribil, iar Il Signore își urma neabătut ideile, fără a fi cu adevărat crud. Dacă îi judeca aspru pe

oameni, dacă nu avea răbdare nici măcar cu blândul și învățatul Sakuma, aceasta nu arăta un spirit meschin, ci o mare exigență față de sine însuși ca și față de ceilalți.

Pe vremea asprelor pedepse, când îl izgonise pe Sakuma, îi lăudase în schimb pe doi din generalii săi, ale căror fapte le slăvea față de slăbiciunea lui Sakuma. Cei doi erau, firește, îndrăgitul Hashiba și nobilul Akechi. Pe când îl ascultam pe Organtino tălmăcind cuvintele grele de mustrare adresate lui Sakuma, mi-a venit în minte că, de fapt, ceștilalți doi oameni, atât de diferiți – unul atât de vesel, iar celălalt atât de rece și retras – erau probabil singurii prieteni care îi mai rămăseseră lui Signore printre locuitorii Japoniei, în afară de noi, firește.

Il Signore vorbea deseori despre ei, dar, pentru că nu-i plăcea să vorbească prea mult, se mulțumea când și când să-i laude pentru măiestria lor de războinici. Era atras, după câte îmi dădeam seama, de faptul că în luptă și ei regăseau aceeași însingurare ca și Il Signore. Amândoi dovedeau o anume îndărătnicie și încăpățânare de a duce lucrurile până la capăt, ceea ce îi deosebeau de toți ceilalți.

Acesta era singurul lor punct comun, pentru că în toate celelalte privințe se deosebeau ca de la cer la pământ. Lui Hashiba îi plăceau ospețele și lucrurile scumpe, chiar țipătoare, în timp ce Akechi își petrecea mai degrabă timpul citind în liniștea odăii sale de lucru. Amândoi se bucurau de o însușire care îi înălța mult deasupra celorlalți în ochii lui Signore – priceperea de a face lucrurile necesare pentru atingerea scopului dorit, fără nicio urmă de emoție, ezitare sau remușcare.

Acum mi se pare destul de ciudat că nu m-am aflat mai des în preajma lui Hashiba sau Akechi. Singurele mele amintiri legate de Akechi sunt de pe vremea când curtea lui Signore s-a mutat la Azuchi. Îmi amintesc că m-a surprins să-l aud cerându-i lui Organtino câteva cărți în latină.

Curând aveam să aflu motivul – erau pentru una din fiicele sale, cunoscută pentru credința ei în creștinism. Surprinderea mea se datora faptului că un om cu firea și mintea lui Akechi nu putea să fie atras de conceptele creștine. În această privință se asemăna foarte mult cu Il Signore. Nu că ar fi fost lipsiți amândoi de sensibilitate; de pildă, lui Signore îi plăcea să admire frumusețea gingașă și delicată a serviciului folosit de japonezi pentru băutura pe care o numesc *cha*, sau putea fi mișcat de starea jalnică a unui biet nenorocit, după cum îți amintești. Și totuși, în luptă era în stare de cele mai necruțătoare strategii în numele planurilor sale lucide și raționale. Într-un anume sens, atât Il Signore, cât și Akechi purtau cicatricele bătăliilor duse în numele rațiunii.

Și totuși nu se putea ca Akechi să fie lipsit cu desăvârșire de ceea ce noi numim milă creștinească. Deși era în stare să-și ducă până la capăt strategiile militare necruțătoare la fel de neîndurător ca și Il Signore, nu cred că împărtășea disprețul acestuia față de cei asemeni nobilului Sakuma, care se arătau destul de blânzi și îngăduitori. În aceste chestiuni părea sfâșiat de două sentimente opuse: deși îl critica uneori pe Sakuma ca general, în același timp îl iubea ca om. Faptul că izgonirea lui Sakuma l-a rănit pe Akechi mai adânc decât pe oricare din ceilalți vasali s-a datorat nu numai strânselor sale legături cu aceia care deveniseră deja creștini, ci și simțămintelor sale simple, omenești, pe care trebuise să și le alunge fără cruțare din inimă. O lovitură și mai mare a fost trădarea dezastruoasă a lui Araki. Atât Sakuma, cât și Araki erau foarte apropiați de sufletul lui, iar cele două triste întâmplări l-au îndoliat adânc.

Dacă Akechi avusese mereu rețineri să urmeze poruncile crude ale lui Signore, sau chiar să-l urmeze în acel gol înghețat care se crease în jurul lui, după pierderea celor doi buni prieteni ai săi,

totul devenise și mai apăsător în singurătatea sa. Părea că obosise tot luptând să-și urmeze principiile severe, că se săturase să se afle pururi deasupra abisului însingurării. Părea ostenit și dezgustat. Dar cine poate ști cu adevărat? În toți acești ani cât am încercat să-mi închipui ce se află ascuns în inima sa, nu am putut scăpa de gândul că se simțea urmărit de ochi acuzatori – ochi care îl alungau tot mai departe și mai sus de-a lungul unei poteci uitate de lume. Și atâta timp cât acei ochi erau ațintiți asupra sa, nu își putea îngădui să se oprească, fie și pentru o clipă.

Era o seară de primăvară a anului o mie cinci sute optzeci și doi când oastea lui Signore s-a întors la Azuchi după victoria asupra lui Takeda. Orașul fremăta de bucurie. *Saké*-ul fusese împărțit din belșug în cinstea învingătorilor, după care oamenii au ieșit în stradă purtând statuile zeilor lor. O adevărată mulțime tălăzuia în jurul lor, strigând, cântând, dansând. Tineri și femei întinseseră rogojini sub cireșii de la marginea orașului și se așezaseră să bea *saké* și să bată din palme în sunetele muzicii. Mă îndreptam spre *seminario*, trecând pe lângă soldații care mărșăluiau pe drum. După steagurile pe care le purtau i-am recunoscut pe soldații nobilului Akechi, iar în spatele lor i-am zărit pe generali venind încet călare.

Deodată soldații au fost înconjurați de mulțime, în urale de admirație pentru vitejia lor. Ei înclinau din cap în semn de mulțumire, unii deja ținându-și de mână soțiile sau iubitele. Toate chipurile erau vesele, ochii scânteiau de bucuria întoarcerii victorioase.

Nu voi uita niciodată că în toată acea mare de chipuri fericite și încântate se distingea unul încruntat – cel al nobilului Akechi. Părea dus pe gânduri și, din când în când, privea în sus tresărind, uimit parcă să se afle în mijlocul acestei gloate zgomotoase.

„Dansează cu toții, cântă, beau, se iubesc, părea să-și spună în gând. Nu au alte griji decât de unde să mai împrumute niște bani, sau cum să se împace cu iubita. Nu au niciun gând mai înalt, și toate zilele trec una după alta, netulburate, la fel. Vara urmează primăverii, apoi vine toamna și, în sfârșit, iarna, când viețile lor se scufundă repede în întuneric. Cât de mult îi invidiez! Ce somn adânc și liniștit au! Câtă deosebire de nopțile mele, când și cea mai ușoară adiere de vânt mă trezește să ascult încordat vreun tropot de copite îndepărtat. Și eu aș vrea să am somnul lor dulce. Cât sunt de obosit!… Și ochii aceia! Mă urmăresc peste tot! Chiar în noaptea cea mai neagră îi simt ațintiți asupra mea. Și nici măcar nu știu ce anume urmăresc. Să fie numai ură? Sau dispreț? Nu, nici ură, nici dispreț – cred că le-aș îndura mai ușor. Nu, mă tem că este un simțământ ciudat, nedeslușit, de vinovăție. *Asta* mă mână de-a lungul drumurilor, spre vârfuri de munte. Atâta timp cât ochii aceștia mă ațintesc, nu am de ales decât să urc tot mai sus, spre piscurile goale și înghețate. Nu mi-a rămas altceva de făcut decât să caut desăvârșirea în tot ce fac…

Dar acum m-au părăsit puterile. Nu mai pot să urc. Vreau doar să dorm, să mă cufund în dulceața uitării… ca zăpada din nopțile tăcute de iarnă… să cad până în adâncul lumii…”

Poate crezi că aceste cuvinte sunt închipuite, fapt este însă că Akechi a părăsit curtea din Azuchi aproape imediat după sosire și a plecat la castelul lui din Sakamoto. Și-a cerut scuze, spunând că se simte îngrozitor de ostenit și că dorește să se odihnească. Vorbele lui au fost înțelese ca o simplă oboseală după luptele îndelungate, dar eu, care i-am văzut chipul în mijlocul mulțimii triumfătoare, nu cred că era doar atât.

La sfârșitul lunii mai a aceluiași an, am fost chemat de părintele Frois la Kyoto. Vremea era neobișnuit de caldă și jilavă în ziua dinaintea

plecării, și deși mi-am ținut orele, îmi simțeam trupul încins de febră și moleșit, întocmai ca atunci când m-am îmbolnăvit de friguri în junglele din America. Aveam de gând să mă retrag mai devreme și să plec la Kyoto în zori, dar mi-am petrecut toată ziua în pat, tresărind la sunetul orgii de dincolo de perete. A doua zi a plouat și mi-am mai venit în fire. M-am înfășurat într-o manta și am pornit călare să mă plimb puțin. Pe drumul din afara orașului am văzut soldați forfotind în ploaie. Am presupus că urmau să se alăture armatei ce se pregătea să dea lovitura finală încăpățânatului Mori. Îi urmăream cum își hrăneau caii sau se adăposteau pe sub streșini, luându-și gustarea…

Două zile mai târziu, am auzit în Kyoto despre răscoala lui Akechi. Pe chipurile soldaților de pe drumul spre Azuchi nu zărisem nimic care să-mi arate că aveau știință de cele ce urmau să se întâmple. Am aflat mai târziu că, în zilele dinaintea trădării, Akechi se retrăsese într-un templu pe muntele Atago. Poate că s-a rugat să fie iertat de ochii care îl priveau cu milă și tristețe. Poate că a dorit să se odihnească. Dar Il Signore plecase deja din Azuchi, însoțit până la Honnoji de vreo treizeci de slujitori, și era limpede că nimic nu se schimbase; totul se mișca înainte cu acea precizie de ceasornic pe care Il Signore o prețuia atâta. Armata avea să se îndrepte inevitabil spre apus, iar Akechi avea să simtă din nou ochii ațintiți asupra lui, mai plini de iubire și înțelegere ca până atunci, îndemnându-l și mai stăruitor să urce tot mai sus.

Dar îi era de ajuns. Venise timpul să se elibereze. Dacă ochii aceia puteau fi închiși o dată pentru totdeauna, ar fi izbutit să doarmă și el. Dacă s-ar topi în neant, ar putea să închidă și el ochii. Da, acesta era răspunsul – ochii, ochii pe care aproape că îi simțea ca pe ai lui trebuiau să dispară de-a pururi. În clipele când îi urmăream pe soldați, el pesemne că privea lung afară, la ploaia care

picura pe frunzele verzi, simțind că totul era în flăcări și că el trebuia să stingă acest foc.

În noaptea aceea n-am reușit să ajung la Kyoto și am dormit prost, pe un pat mizer, într-un han de mâna a treia. Ascultam ploaia în timp ce mă răsuceam și mă zvârcoleam fără somn. În zori am pornit din nou la drum. Ploaia aproape că stătuse și vântul rece mâna norii înspre lac. Am zărit din nou soldații în mișcare pe sub norii întunecați – de data aceasta însă se îndreptau spre apus, pe drumul spre Azuchi.

După aceea, prietene, lucrurile s-au prăbușit repede. După moartea lui Signore și după focul de la templul din Honnoji, Akechi și-a trimis soldații, aceia pe care îi zărisem și eu, să radă de pe suprafața pământului minunatul castel din Azuchi și *il seminario*. Furia lui Akechi a ars răzbunătoare pe tot cuprinsul țării, dar nu pentru mult timp. În curând, călăreți străbăteau în fugă străzile din Kyoto, iar armata lui Hashiba, ca un val neobosit, cucerea castel după castel, până când a supus tot ținutul. Nu mi-am putut reține gândul că se distrusese ceva cu adevărat minunat – deși atât de trecător; chiar acum, când îți scriu aceste rânduri, cu mulți ani mai târziu, sub soarele dogoritor din Goa, aud încă răsunând ecoul ruinei și distrugerii în liniștea ce mă înconjoară…

Vezi, prietene, pentru mine nu a fost un simplu regat de la Soare-Răsare, care în acele vremuri s-a sfărâmat în bucăți; mă tem că acolo se afla și sufletul meu. Astfel vei ierta, și poate mă vei compătimi, pentru cei zece ani de jale petrecuți aici, în uscata Indie.

Abia după un an de la moartea lui Signore am fost în stare să mă îmbarc pe o corabie și să-mi iau rămas bun de la țărmurile Japoniei. În acea zi vremea era caldă și senină, iar noi ne îndreptam spre larg, mânați de acel vânt prielnic pe care marinarii genovezi îl numesc *il vento in poppa*.

Sfârșit

virtual-project.eu

Table of Contents

Prefață
I
II
III

Table of Contents

Prefață 2
I 7
II 10
III 79